

ZUZANA BEŇUŠKOVÁ – MONIKA VRZGULOVÁ

Ústav etnológie
a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

ŽIVOT V SUBURBIÁCH BRATISLAVY

VYBRANÉ ETNOLOGICKÉ ASPEKTY

ZUZANA BEŇUŠKOVÁ – MONIKA VRZGULOVÁ

ŽIVOT V SUBURBIÁCH BRATISLAVY

VYBRANÉ ETNOLOGICKÉ ASPEKTY

Ústav etnológie
a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Bratislava 2025

Etnologické štúdie 63

Publikácia vznikla v rámci projektu APVV-20-0432

SUBKIK: Suburbanizácia: Komunita, identita a každodennosť.

Autorky:

© prof. PhDr. Zuzana Beňušková, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Bratislava 2025

© PhDr. Monika Vrzgulová, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Bratislava 2025

© Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Bratislava 2025

Recenzenti:

Mgr. Ľubomír Faltán, CSc., Sociologický ústav, SAV, v. v. i., Bratislava

Mgr. Juraj Janto, PhD., Katedra archeológie a kultúrnej antropológie FiF UK v Bratislave

Vydal: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Bratislava 2025

Obálka a grafická úprava: © Zing-Print

Jazyková korektúra: doc. PhDr. Hana Hlôšková, CSc.

Preklad: Jakub Tlolká

Fotografie: © Zuzana Beňušková, © Monika Vrzgulová

Tlač: Zing-Print

Náklad: 100 ks

Rok vydania: 2025

Prvé vydanie

ISBN 978-80-69127-03-6 (brožovaná väzba)

ISBN 978-80-69127-04-3 (PDF)

DOI: <https://doi.org/10.31577/2025.9788069127043>

Táto monografia je Open Access publikáciou, jej používanie sa riadi medzinárodnou licenciou Creative Commons Attribution 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

OBSAH

Predslov	5
Úvod	6
1. Konceptualizácia výskumného poľa a metodika práce	12
2. Skúmané lokality	27
3. Komunita, komunikácia, verejný priestor, participácia	42
4. Spoločenský a kultúrny život	70
5. Ako sa žije v suburbiách – pohľad obyvateľov	83
Závery	121
Literatúra a iné zdroje	129
Fotografická príloha	140
Resumé	152
O autorkách	159

MOTTO:

„Stupeň urbanizácie súčasného sveta sa nedá presne zmerať počtom obyvateľov žijúcich v meste. Vplyv mesta na spoločenský život ľudí je väčší, než by sa zdalo podľa množstva ľudí žijúcich v mestách, pretože mesto čoraz viac nie je len bydliskom a dielňou moderného človeka, ale je tiež iniciátorom a riadiacim centrom hospodárskeho, politického a kultúrneho života, najvzdialenejšie časti sveta vtiahlo do svojho okruhu a zladilo najrôznejšie oblasti, národy a činnosti. [...] treba vidieť, že definície cenzu sú ovplyvnené tým, že mesto – chápané štatisticky – je vždy administratívny pojem, kde rozhodujúcu rolu pri vymedzovaní mestskej oblasti hrajú fyzické hranice mesta. Nikde to nevidno lepšie než v sústred'ovaní obyvateľstva na perifériu veľkomiest, ktorá ľubovoľne zasahuje do administratívnych hraníc mesta [...].”

(Wirth, 1937: 2, 5)

Autorky vyslovujú poďakovanie respondentom, starostom a všetkým partnerom pri terénnych výskumoch, ktorí nám boli ochotní poskytnúť informácie a čas.

PREDSLOV

„Ak vám nevadí menší komfort a preferujete pokojné bývanie mimo Bratislavy – s dobrou dopravnou dostupnosťou a lacnejšími nehnuteľnosťami – môže ísť o prijateľnú voľbu. Na druhej strane, ak očakávate kompletnú občiansku vybavenosť a kvalitné vzdelávanie blízko domova, je lepšie zvážiť alternatívy ako Dunajskú Lužnú, Šamorín, alebo západné časti Bratislavy” (Chat GPT, 20. 6. 2025).

Túto informáciu napísala umelá inteligencia o suburbiách v okolí Bratislavy. Takýto obraz bývania v zázemí Bratislavy sa javí ako vcelku objektívny, čo znamená, že v online priestore je dostatočná báza informácií na to, aby ich výber neskresľoval realitu. Zdrojom sú najmä početné diskusné fóra obyvateľov týchto sídel a záujemcov o nehnuteľnosti v nich, ponuky developerských firiem ponúkajúcich svoje produkty, popularizačné články aj odborné publikácie zaoberajúce sa procesmi suburbanizácie. História aj súčasnosť týchto procesov je predmetom výskumu v rámci viacerých vedných disciplín a ešte aj dlho bude, pretože ide o stále aktuálnu tému. Bytov v Bratislave je málo, ceny sú vysoké, nájomné bývanie takmer žiadne, nezastavané plochy v katastrach bratislavského vidieka ešte existujú. Presídlenie sa do zázemia Bratislavy je pre mnohých ľudí, ktorí v hlavnom meste nachádzajú prácu a vidia tu svoju budúcnosť, východiskom z núdze. Pre iných je to zase naplnenie túžby po vlastnom priestore, rodinnom raji, po pokojnom tichom bývaní na vidieku. Zároveň predstavuje bývanie v modernom dome s posedením vo vlastnej záhradke, na skok prístupné výlety na bicykloch do širšieho okolia, milí susedia, s ktorými budú vytvárať príjemnú atmosféru v novom bydlisku, alebo ktorí budú rešpektovať individuálny pokoj. Ale je tu aj druhá strana mince – praktické úskalía, ktoré často vystriedajú pozitívny idealizmus: závislosť na aute, osobitý časový manažment pri dochádzkach do Bratislavy, obmedzená infraštruktúra, problémy s predškolskými zariadeniami a školami.

Cieľom tejto publikácie je nahliadnuť do života vybraných lokalít nie rečou čísel a štatistických údajov, ale prostredníctvom pozorovania, rozhovorov s obyvateľmi a štúdiá materiálov o živote v nich.

ÚVOD

Suburbanizácia je aktuálny trend v dynamike rozvoja postsocialistických miest, ktoré sa čoraz viac rozširujú za svoje administratívne hranice. V dôsledku rastúcej intenzity každodenných interakcií s mestským centrom sa nové sídelné štruktúry stávajú priestorom sociálnych, ekonomických a kultúrnych transformácií. V kontexte migrácie sa nemení len krajina a zastavané prostredie rastúcich osídlení, ale tiež sa formujú nové identity, prehodnocujú sa vzťahy k lokalite a redefinujú individuálne skúsenosti vnímania domova. Procesy suburbanizácie prinášajú mnoho spoločenských dôsledkov. Ich identifikácia vyžaduje celý rad čiastkových bádanií, aby mohli byť výsledky výskumov následne reflektované v praxi.

Táto publikácia je venovaná vybraným problémom bývania v bratislavských rezidenčných suburbiách identifikovaných na základe kvalitatívneho terénneho etnologického výskumu. Na príklade troch suburbií, obcí Hviezdoslavov, Zálesie a Chorvátsky Grob a rekreačnej zóny s trvalým bývaním (bývalou záhradkárskou osadou) Podkerepušky v Záhorskej Bystrici, prináša témy, ktorých cieľom je prepojiť a doplniť už pomerne komplexné výskumy geografov a sociológov uskutočnené v zázemí hlavného mesta Slovenska za posledných dvadsať rokov.

Publikáciu sme rozčlenili do kapitol, ktoré reflektujú náš postup práce a premýšľanie o otázkach, ktoré sme skúmali v teréne.

V prvej kapitole Konceptualizácia výskumného poľa a metodika práce sa venujeme vymedzeniu základných teoretických konceptov, s ktorými pracujeme. Súčasne predstavujeme jednotlivé metódy, ktoré sme používali, a spôsob, akým sme s našimi partnermi a partnerkami pri výskume spolupracovali.

Následne predstavujeme lokality, v ktorých sme realizovali náš výskum (kapitola 2), ich históriu, aj súčasný vývoj a jeho charakteristiky. V tretej a štvrtej kapitole prinášame naše zistenia týkajúce sa jednotlivých lokálnych spoločenstiev, o spôsoboch komunikácie ich obyvateľov, akú úlohu pritom zohráva verejný i virtuálny priestor, spoločenský život, kultúrne a spoločenské podujatia, ale aj občianska participácia a angažovanosť. V poslednej kapitole prinášame ukážky z kvalitatívnych pološtrukturovaných rozhovorov, nechávame v nej zaznieť hlasy obyvateľov skúmaných lokalít. Vo svojich vyjadreniach a hodnoteniach hovoria o svojej každodennosti, o faktoroch, ktoré determinujú a spoluvytvárajú kvalitu života v lokalite. Vyjadrujú sa k spolunažívaniu v lokálnom spoločenstve, susedským vzťahom a spoločenskému životu v lokalite. Reflektujú premeny lokality, svoje pocity spolupatričnosti a predstavy o domove a o svojej budúcnosti v lokalite.

V záverečnom zhrnutí formulujeme svoje interpretácie a poznatky k jednotlivým tematickým okruhom, ktoré sme skúmali.

Publikácia vznikla v rámci projektu SUBKIK – Suburbanizácia: Komunita, identita a každodennosť (APVV-20-0432), ktorý bol realizovaný v rokoch 2022 – 2025 v Geografickom ústave SAV, v. v. i. v spolupráci s Katedrou ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja PriF UK a Ústavom etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.. Jeho cieľom bolo spojiť vedcov z rôznych odborov – humánnej geografie a demografie, sociálnej

antropológie/etnológie v dialógu o sociálno-priestorovej dynamike, ktorá mení prímestské oblasti. Kvalitatívne metódy, preferované v etnologickom výskume, neumožňujú vysloviť zovšeobecnenia, aké viac či menej presvedčivo dokladajú výsledky kvantitatívnych výskumov, môžu však významnou mierou objasniť antropológiu priestoru, teda spôsob, akým si ľudia prisvojujú fyzický aj virtuálny priestor, môžu tiež upozorniť na neprebádané oblasti výskumu suburbií, ktoré je potrebné preskúmať exaktnejšími metódami. Náš spoločný projekt sa snažil spájaním kvalitatívnych a kvantitatívnych metód podporiť hlbšie porozumenie priestorovým, ekonomickým, sociálnym a kultúrnym transformáciám, ktoré suburbanizácia vyvolala v 21. storočí v stredoeurópskom priestore.

VÝSKUM V SUBURBIÁCH BRATISLAVY: TEORETICKÉ KONCEPTY, METODOLÓGIA, ETIKA A VYBRANÉ OTÁZKY VÝSKUMU

Z HISTÓRIE PROCESOV URBANIZÁCIE BRATISLAVY

Suburbanizácia Bratislavy mala svoju predohru v druhej polovici 20. storočia, keď sa zintenzívnili prílevy obyvateľov do mesta. Za 40 rokov socializmu sa počet obyvateľov Bratislavy viac než zdvojnásobil vďaka prirodzenému prírastku, imigrácii aj pričleneniu niektorých okolitých obcí k mestu. Korene tohto procesu treba hľadať v historických kontextoch vývoja krajiny a jej obyvateľov.

Slovensko malo do polovice 20. storočia charakter prevažne agrárnej krajiny. Urbanizácia v Uhorsku prebiehala len postupne, o storočie neskôr než v západnej Európe. Porovnajme niekoľko čísel: v Anglicku, najpriemyselnejšom štáte sveta, v roku 1801 žilo 17 % obyvateľov v mestách, avšak v roku 1891 už 72 %. Viedeň presiahla 100 000 obyvateľov v roku 1700, Bratislava túto hranicu prekročila až v roku 1930 (Tišliar, 2016). Na Slovensku počet mestského obyvateľstva prekročil 50 % v roku 1980. Bratislava mala v tom roku vyše 380 000 obyvateľov a ich počet sa do roku 1990 zvýšil o približne 60 000 (Gajdoš, Moravanská, 2013: 16).

Modernizačné prvky začali postupne prenikať na Slovensko až v druhej polovici 19. storočia „spolu so vznikom prvých fabrík, zrušením poddanstva, sekularizáciou spoločnosti, budovaním železníc či zavádzaním elektriny. Výrazná väčšina ľudí však stále bývala na vidieku vo viacgeneračných rodinách, živila sa z vlastného hospodárstva, využívala produkty manuálnej výroby, teda žila v podmienkach prevažujúcej predmodernej spoločnosti“ (Janto, 2022: 10), kde proces industrializácie výrazne zaostával. K zásadnej zmene došlo nástupom nového politického režimu v roku 1948. Cieľové a programové spriemyselnovanie urýchlilo a zavrášilo dovtedy pozvoľne prebiehajúce modernizačné zmeny Slovenska a jeho premenu na modernú industriálnu a urbanizovanú spoločnosť. Počas socializmu bola urbanizácia Slovenska súčasťou kľúčových

procesov formovania spoločnosti. Tento proces prebiehal v spojení s industrializáciou, ktorá vyvolala sťahovanie obyvateľov do miest, a kolektivizáciou, ktorá ich odchod z vidieka umožnila. Aj keď išlo o krátky časový úsek, v ktorom tento typ urbanizácie v stredoeurópskom priestore prebiehal – epocha socializmu trvala len štyri desaťročia, sociologické výskumy na mikroregionálnej úrovni ukázali, že existovali výraznejšie rozdiely v urbanizačných procesoch medzi socialistickými krajinami a krajinami s trhovou ekonomikou (Horská, Maur, Musil, 2002). Tieto univerzálne procesy mali v socialistických krajinách určité špecifické črty, modifikácie, resp. deformácie, preto je opodstatnené hovoriť o urbanizácii v socialistických krajinách ako o osobitnom type urbanizácie a označovať ju termínom socialistická urbanizácia (Matlovič, 2004).

Snahy o zmenu spôsobu života boli v ére socializmu často umelo urýchľované (napríklad forma urbanizácie), v každom prípade však zavŕšili etapu dlhšieho modernizačného vývoja. Obdobie v 50. až 80. rokoch (s istým presahom môžeme hovoriť aj o celej druhej polovici dvadsiateho storočia) bolo preto charakteristické formovaním tzv. socialistického spôsobu života v modernej spoločnosti (Janto, 2022). Kým počet obyvateľov na Slovensku v období socializmu rástol predovšetkým vďaka vysokému prirodzenému prírastku, veľké mestá, Bratislavu nevynímajúc, rástli vo väčšej miere vďaka imigrácii, aj administratívnym územným zmenám (Bleha, Majo, Šprocha, 2013). Charakteristickým stavebným prvkom tohto obdobia boli blokové panelové domy, tzv. paneláky, ktoré sa v Československu budovali od polovice 50. rokov 20. storočia. Ich výstavba vrcholila v 70. rokoch, keď na Slovensku za desaťročie v tomto type stavieb vybudovali 282 934 bytov. Celkovo počas socializmu pribudlo na Slovensku takmer 800 000 takýchto bytov a bývala v nich viac než polovica obyvateľov. V Bratislave vyrastali panelové sídliská na okraji dovtedajšej zástavby a postupne sa včlenili aj do viacerých prímestských obcí vidieckeho typu. Okrem rýchlej výstavby bývanie v meste podporilo aj relatívne ľahké získanie bytov v rámci podnikového, družstevného a štátneho systému ich pridelenia. Hlavným cieľom bolo vybudovať dostatok bytov pre všetkých, ktorí už v Bratislave žili alebo do nej prichádzali v priebehu 70. a 80. rokov 20. storočia. Rýchle sa zmenil nielen počet obyvateľov, ale aj sociálne zloženie mesta. Pre mnohých je takýto typ masového bývania stále symbolom minulého režimu a života za „železnou oponou“.

O tzv. Veľkej Bratislave sa začalo hovoriť už v medzivojnovom období (Moravčíková, 2019). Tá vznikla až v druhej polovici 20. storočia, keď Bratislava zaznamenala dve výrazné administratívne rozšírenia teritória, ktoré úzko prepojili okolitý vidiek s mestom. Pripojené boli prímestské obce, ktoré mali dovtedy vidiecky charakter. Prvé rozšírenie o sedem prímestských obcí bolo v roku 1946, k druhému došlo v roku 1972, keď bolo pripojených ďalších sedem vidieckych sídel. V ôsmich z pripojených obcí boli vybudované panelové sídliská a vidiecka zástavba im viac alebo menej ustúpila. Urbanizáciu a začlenenie týchto lokalít do mesta urýchlila tiež ich dobrá dostupnosť mestskou hromadnou dopravou. Takmer všetky pričlenené obce dosiaľ tvoria mestské časti s vlastnými samosprávami. Bratislava má v súčasnosti spolu so staršími centrálnymi časťami mesta 17 mestských častí. Územný rozvoj Bratislavy v období socializmu neobchádzal styčné zóny mesta s vidiekom, avšak sústredenie obyvateľstva z vidieka do miest bolo postupné.

Po roku 1990 bola výstavba panelových sídlisk postupne utlmená a rast Bratislavy aj ďalších miest na Slovensku bol spomalený, resp. začal kolísať. V procese ďalšieho urbanistického vývoja po politickej zmene v roku 1989 sa Bratislava začala výrazne územne „vylievat“ za svoje hranice. V prvej fáze k tomu prispelo najmä sťahovanie obyvateľov z mesta na vidiek, teda proces deurbanizácie. Z mesta sa sťahovali príslušníci novovzniknutých vyšších vrstiev, ktorí svoj status demonštrovali opustením sídliskových bytov a vlastnením domu za hranicou mesta. V demografickom vývoji sledovanom podľa mestských častí došlo v 90. rokoch 20. storočia ku stagnácii až poklesu počtu rezidentov Bratislavy. Zároveň sa pod vplyvom developerských spoločností naštartoval rozvoj prímestských sídel v zázemí Bratislavy. Mať „dom za cenu bytu“ sa stalo lákadlom mladých rodín aj prisťahovalcov do Bratislavy, ktorí prichádzali za prácou. Urbanizačné procesy, ktoré sa rozvinuli po roku 2000 a trvajú dosiaľ, boli značne odlišné od procesov premeny prímestských sídel na mestské časti, ktoré prebiehali za socializmu.

Časť obyvateľov mesta sa presťahovala do mnohých existujúcich vidieckych sídiel v širšom okolí mesta. V tomto procese suburbanizácie dochádza k revitalizácii existujúcich vidieckych sídel rekonštrukciou pôvodného domového fondu alebo výstavbou na voľných parcelách. Vilové zoskupenia okolo Bratislavy začiatkom 90. rokov 20. storočia stavané ako rezidencie pre najbohatších, sa začali zaplňať aj lepšie zarábajúcimi ľuďmi strednej vrstvy, ktorí dosiahli určitú mieru zámožnosti. Príkladom je obec Limbach, ktorý bol žiadanou destináciou presídlencov z mesta. Na mieste vinogradov vyrástli nové ulice aj uzavreté rezidenčné areály.

Od druhej polovice 90. rokov nastala druhá etapa trvajúca až do začiatku 21. storočia, ktorá v demografickom vývoji mesta znamenala úbytok obyvateľstva Bratislavy. V tom období sa pod vplyvom developerských spoločností začína rozbiehať turbulentná výstavba rezidenčných sídelných útvarov vo voľnej krajine na poľnohospodárskych plochách v okolí mesta. Ide o rozsiahle územia prevažne rodinných domov, vybudované v krátkom čase bez náležitej infraštruktúry. Nastala nová vlna suburbanizácie a bratislavské zázemie sa začalo zaplňať obyvateľmi Bratislavy túžiacimi po živote vo vlastnom dome a zeleni, a tiež prisťahovalcami z celého Slovenska, ktorí za hranicami mesta našli cenovo prijateľné bývanie.

Okolo roku 2000 sa odrazil prílev obyvateľov do Bratislavy v prudkom rozvoji bývania za hranicou mesta, ktorý bol na Slovensku intenzívny a neregulovaný. O rozsahu zmieňovaných procesov svedčí skutočnosť, že v rokoch 2000 – 2015 vzniklo v zázemí Bratislavy 39 500 bytov, kým v meste to bolo 34 700 bytov. Nové osídľované plochy sú koncentrované po obvode existujúceho kompaktného mesta. Ležia v kontakte s kompaktným mestom alebo kompaktnými areálmi vidieckych sídel situovaných v prímestskej zóne. V okolí Bratislavy sa tak vytvoril prstenec sídel, ktorých intravilán sa za posledné štvrtstoročie rozšíril na úkor extravilánu, až sa niektoré postupne zlievajú do plynulej zástavby. V dedinách do 50 km vzdialených od Bratislavy sa za štvrtstoročie zvýšil počet obyvateľov približne o 100 000, čo je pätina obyvateľov mesta Bratislavy a tento trend sa nekončí (Šveda, Šuška, 2019: 28).

Územie Bratislavy a jej suburbií zasahuje do troch kultúrne špecifických oblastí: záhorskej, malokarpatskej a podunajskej. Z prímestských obcí Bratislavy sa

dosídlením stali jej suburbiá. Suburbanizácia zasiahla aj menšie mestečká, ktorých je na území Bratislavského samosprávneho kraja šesť.

STAV SKÚMANEJ PROBLEMATIKY NA SLOVENSKU

Výskum suburbanizácie sa začal až v 70. rokoch 20. storočia v USA a v západnej Európe napriek tomu, že mestá v USA sa začali výrazne rozširovať do ich zázemia najmä v dôsledku rozvoja automobilovej dopravy už v prvej polovici 20. storočia. V tomto kontexte vznikli viaceré teoretické koncepty suburbanizácie, ktoré však reflektujú typy suburbanizácie, na rozdiel od krajín bývalého socialistického bloku, nepoznačené socialistickými deformáciami urbánneho vývoja (Ouředníček et al., 2007). Už samotný „pojmem suburb má rôznorodé kultúrne a historické kontexty a môže sa vzťahovať k diametrálne odlišnému sociálnemu prostrediu“ (Šveda, Šuška, 2019: 6). Po priblížení rôznych príkladov zmienení autori dospeli k definícii, podľa ktorej je suburbanizácia „proces rozvoja prímestských teritórií pod vplyvom rozrastania sa priestorov intenzívnych denných vzťahov s mestským jadrom.“ Jej predpokladom je sprístupnenie nových, dovtedy „nemestských“ teritórií do funkčného vzťahu dennej dochádzky“ (Šveda, Šuška, 2019: 6). Zhodu so znakmi suburbanizácie v západnom svete vidia v menej regulovanom využití pozemkov, než je to v mestskom prostredí, vo všeobecne klesajúcej hustote zástavby a zaľudnenia smerom od jadra urbánneho regiónu a od urbánneho prostredia odlišnou infraštruktúrou (Šveda, Šuška, 2019: 7).

Kvôli vývinovým odlišnostiam vedecko-výskumné skúsenosti akceptované vo vedeckom diskurze v západnej Európe neboli na pomery v postsocialistických krajinách aplikovateľné. Príčiny rozdielov medzi našimi satelitmi a prímestskými sídlami u našich západnejších susedov treba hľadať už v povojnovom období, v odlišnom ekonomickom vývine a tradíciách bývania. V západnej Európe súbežne s tým, ako sa postupne zvyšovala ekonomická úroveň a kúpyschopnosť ich obyvateľstva, vznikali územné plány a primerane k tlaku investorov sa spoločnosť pripravovala na postupné rozširovanie mestských celkov, napríklad o vilové štvrte s parkami a záhradami (Mayer, 2004). U nás podobná kontinuita nenastala. V zahraničí žije v týchto lokalitách predovšetkým stredná vrstva – učelia, technici, obchodníci, lekári. Na Slovensku úplne chýba najjednoduchšia kategória tzv. „štartovacích“ domov pre mladých ľudí – bývanie na prvých päťdesať rokov, reprezentovaných lacnými radovými domami (Kopecká, Bacová, 2004).

Výskumníci si preto definíciu suburbanizácie upravujú podľa výskumných preferencií a vytvárajú si vlastné metodiky uchopenia problematiky. Konfrontované sú najmä v priestore bývalého Československa, kde sa urbanizácia vyvíjala na rovnakých politicko-legislatívnych základoch. Aj keď sa suburbanizácia rozvinula až po rozdelení republiky, vykazuje veľmi podobné črty v Česku aj na Slovensku.

Politické zmeny v roku 1989 iniciovali množstvo transformačných procesov sociálneho, kultúrneho, ekonomického, aj enviromentálneho charakteru, ktoré sa odrazili v sídelnom rozvoji najmä väčších miest. V zázemí Bratislavy sa dynamické zmeny začali prejavovať po roku 2000 a boli čoraz intenzívnejšie. Tieto procesy neušli pozornosti sociológov, geografov, etnológov a z teoretického i praktického hľadiska aj architektov – urbanistov. Sociológovia zo Slovenskej akadémie vied (SAV) sa v rámci riešenia úloh súvisiacich s výskumom disparít regionálneho rozvoja zamerali od druhej polovice 90. rokov 20. storočia na priestorový

sociológiu a v rámci nej im neunikli ani demografické premeny zázemia Bratislavy. (Z výsledkov ich výskumu: Gajdoš, Moravanská, 2013, Gajdoš, 2021, v období rokov 2017 – 2020 vznikla séria online materiálov P. Gajdoša, K. Moravanskej a Ľ. Falt'ana, 2020). Vybraným sociologickým aspektom suburbanizácie sa venuje Ľ. Falt'an aj v ďalšej samostatnej publikácii (2023). Okrajovo sa výskumu procesov v suburbiách venovali aj etnológovia. V rámci etnológie/ antropológie nevznikol projekt, ktorý by sa sústreďil na výskum suburbií. Spomenúť však môžeme ojedinelé štúdie, ktoré začali vznikať v kontexte výskumov regionálneho rozvoja. Lídom v kvalitatívnom výskume lokálneho rozvoja obdobia transformácie okolo roku 2000 je O. Danglová. V rámci publikácie *Mestá a dediny pod Malými Karpatmi: etnologické štúdie* (Danglová, Zajonc, 2007) vznikla štúdia zameraná na lokálne spoločenstvo obce Limbach (Beňušková, 2007). Štúdiu urbánnej etnológie vrátane výskumu suburbií v Bratislave sa venoval J. Janto (Janto 2019, 2020, 2022). K etnologickému výskumu suburbií mimo Bratislavy prispel projekt výskumu víťazných obcí súťaže *Dedina roka na Slovensku*. Medzi úspešnými obcami boli tri suburbiá krajských či okresných miest: Soblahov pri Trenčíne, Malé Dvorníky pri Dunajskej Strede a Spišský Hrhov pri Levoči. Výsledky výskumov sa premietli v troch publikáciách (Bošelová, 2019; Ambrózová, Bošelová, Jágerová, 2021; Darulová, Košťálová, Krišková, 2021).

Dlhodobú pozornosť suburbiám venujú sociálni, humánni a regionálni geografi z bratislavských akademických inštitúcií (Šveda, 2016; Matlovič, Sedláková, 2004; Repaská, 2013). Výskumy akcelerovali v rámci projektu *Suburbanizácia – vývoj a dopady na sociálno-priestorovú štruktúru zázemia Bratislavy*. Významnými výsledkami projektu sú tri publikácie. Ide o dve publikácie charakteru zborníkov a jednu monografiu atlasového typu (Šveda, Šuška, eds., 2019 a Šveda, Šuška eds., 2020 a Šveda, Výbošťok, Gurňák, 2021). Riešiteľský kolektív pragmaticky prizval k riešeniu projektu širší kolektív odborníkov, aby analytickým prístupom ukázal v danom časovom rámci čo najväčšiu šírku problémov, ktoré suburbanizácia obsahuje, a ktoré navzájom do seba zapadajú. Okrem mimobratislavských výskumov suburbií bol výskum rozvinutý aj v ďalších krajských mestách – Prešove, Nitre, Košiciach (Matlovič, Sedláková, 2004, Repaská, 2013, Novotný, 2013).

1. KONCEPTUALIZÁCIA VÝSKUMNÉHO POĽA A METODIKA PRÁCE

URBANIZÁCIA A SUBURBANIZÁCIA

Ako naznačil citát popredného predstaviteľa Chicagskej sociologickej školy Louisa Wirtha v úvode knihy, urbanizácia je sociálny proces, ktorý obsahuje dva významy: 1. proces sústredovania (sťahovania) obyvateľstva do miest prejavujúci sa v raste počtu obyvateľstva žijúceho v mestách. 2. rast počtu obyvateľstva žijúceho mestským spôsobom života bez ohľadu na to, či žijú v meste alebo na vidieku, teda tento proces zasahuje aj vidiecke obce. Proces sťahovania obyvateľov za hranice mesta, je nazývaný suburbanizácia (Siebel, 2008), pričom v prímestskej zóne vznikajú aj nové sídelné štruktúry. „Proces suburbanizácie môžeme chápať ako kontinuálnu zmenu sociálneho a fyzického prostredia z vidieckeho na (pred)mestské, (sub)urbánne” (Ouředníček, 2002, podľa Moravanská, 2007: 293). „Tento proces je závislý od veľkosti mesta a jeho pozície v hierarchickej štruktúre sídelného systému, najvýraznejšie sa prejavuje v okolí veľkomiest a veľkých miest” (Moravanská, 2007: 293). Na suburbanizáciu sa však môžeme pozerat nielen ako na zmenu v rozmiestnení obyvateľov a priestorovej štruktúry prímestských území, ale aj ako na zmenu spôsobu života v sídlach meniacich sa na suburbiá. „Tieto procesy majú veľa dosahov na oblasť ekonomickú, sociálnu, kultúrnu i na životné prostredie” (Moravanská, 2007: 296). Podobne aj L. Falt'an konštatuje, že „[...]procesy súčasnej suburbanizácie, nepredstavujú len urbanistické formovanie nového obytného priestoru, ale „je to aj vedomé či nevedomé formovanie nového spoločenstva a sociálneho priestoru” (Falt'an, 2023: 21).

„V slovenskom kontexte za suburbium môžeme považovať priestorovo samostatné sídlo v zázemí mesta, od ktorého je závislé prostredníctvom pohybu za prácou a službami” (Šveda, 2019: 42).

Na základe analýzy pojmov vzťahujúcich sa k sídlam v zázemí mesta, označovaných aj ako predmestie, vidiecko-mestská zóna, satelit, sídelná kaša, okrajové pásmo, konceptualizovali prímestskú zónu geografi R. Matlovič a A. Sedláková nasledovne:

- obklopuje kompaktné zastavané vnútorné mesto,
- vyznačuje sa interferenciou mestských a vidieckych foriem využitia zeme a zástavby,
- zo sociálneho hľadiska je zónou prelínania sa vidieckeho spôsobu života autochtónneho obyvateľstva s mestským spôsobom života alochtónneho obyvateľstva (reprezentovaného najmä príslušníkmi stredných a vyšších stredných vrstiev, ktoré sem imigrovali z vnútorného mesta),

- je tvorená zväčša územiami, ktoré nie sú administratívnou súčasťou mesta,
- je vnútorne diferencovaná z hľadiska miery urbanizácie, pričom táto miera úmerne klesá s rastúcou vzdialenosťou od stredu mesta,
- zvyšovanie miery urbanizácie v prímestskej zóne má z priestorového hľadiska selektívny charakter a dochádza k nemu najprv na územiach s najlepšimi predpokladmi, neskôr sa miera urbanizácie zvyšuje aj v menej atraktívnych areáloch (Sedláková, 2006).

„Suburbanizácia Bratislavy aktuálne prináša najvýznamnejšiu zmenu sídelných a sociálno-priestorových vzťahov v postsocialistickej histórii Slovenska, pričom jej priebeh a parametre zásadným spôsobom ovplyvnia budúce možnosti vývoja tohto dynamicky sa rozvíjajúceho regiónu. Najvýraznejším prejavom tejto premeny je rozsiahla rezidenčná výstavba a vznik nových sídlisk či celých satelitných mestečiek” (Šveda, Šuška, 2019: 3). „[...] vytvára prechod od zastavaných areálov miest s vysokou hustotou zaľudnenia po poľnohospodársku a prírodnú krajinu vidieka. Kým oba póly vieme pomerne jednoznačne identifikovať, prechodné územie krajiny medzi nimi nadobúda rozmanité formy od komplexne vybudovaných okrajových častí miest až po vonkajšie zóny „mestského tieňa”, kde sa vplyv jadrového mesta zoslabuje a ustupuje vidieckym formám” (Šveda, Šuška, 2019: 8).

Proces suburbanizácie prináša množstvo sídelných, sociálnych, kultúrnych, ekonomických a environmentálnych zmien, ktoré sú v prípade jeho skokovej intenzifikácie citlivo vnímané ako aktuálne spoločenské problémy. Suburbia nie sú mestom, ale ani vidiekom, v rámci týchto protipólov predstavujú medzipriestor, urbánno-rurálne kontinuum. Niektoré z dedín pričlenených do katastra Bratislavy si napriek intenzívnym urbanizačným procesom zachovali silné jadro autochtónneho obyvateľstva, ktoré dosiaľ hodnotovo nadväzuje na tradície príznačné pre dané lokality v čase pred ich začlenením do mesta a intenzívnou urbanizáciou (Beňušková, 2024: 51).¹ Veľmi dôležitými faktormi akcelerujúcimi suburbanizáciu sú: rozvoj individuálnej automobilovej dopravy, zmena v hodnotovej orientácii týkajúcej sa miesta bývania stredných a vyšších stredných vrstiev obyvateľstva, existencia potenciálnych stavebných pozemkov, resp. poľnohospodárskej pôdy, ako aj nižšie ceny pozemkov a z pohľadu developerov menej náročný spôsob schvaľovania novej výstavby v orgánoch miestnej samosprávy (Sýkora, 2001). Dôležitá je tiež dopravná dostupnosť prímestských sídiel. Vznik nových rýchlych komunikácií zvyšuje ceny pozemkov v dostupnejších zónach. Ťažšie dostupné zase vyžadujú ich budovanie. Takto sa roztáča špirála vytvárajúca prstenec ciest okolo mesta (Keller, 1998).

L. Galčanová upozorňuje, že popri zmenách v doprave, vo využití energií a stavebných technológiách, v ekonomickej podpore vo forme daní a dostupných hypoték, hrali kľúčovú rolu pri nástupe suburbanizácie aj nové spôsoby uvažovania

¹ Ide o tradície tvoriace hmotné aj nehmotné kultúrne dedičstvo. Napríklad zachované súbory ľudovej architektúry v obci Záhorská Bystrica, ornamentey v obci Vajnory, ktoré sú zapísané do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, tradície chorvátskej etnickej menšiny, ktorej spolky sa nachádzajú v Devínskej Novej Vsi, zadunajských obciach Jarovce a Čunovo, a tiež v nami skúmanej lokalite Chorvátsky Grob, ktorá leží hneď za hranicou Bratislavy. Rača kontinuuje s nemeckou kultúrou a najmä malokarpatskou vinohradníckou kultúrou. Prímestské obce Rusovce a Devín nadväzujú na historické udalosti. Rusovce v podobe Festivalu Rímske hry a v Devíne na hrade, ktorý zohral symbolickú úlohu v slovenskom národnom obrození, sa konajú celoštátne oslavy Sviatku sv. Cyrila a Metoda.

o rodine a organizácií rodinného života, spojené s konceptom súkromia ustanoveného oddelením privátnej a verejnej sféry, o domove ako výrazne feminizovanom prostredí a o koncepte odlúčenia predovšetkým platenej práce a výroby od rodiny. Domov sa tak stáva miestom odpočinku, relaxu a je útočiskom pred vonkajším svetom. „V masovom prechode k bývaniu na predmestiach sa rodinný život vo vlastnom domčeku stal jednou z kultúrnych ikon” (Galčanová, 2012: 20). Rodinný dom predstavuje reprezentáciu určitého typu túžby a hodnôt. Túžba po určitom type bývania a sebaujadrenia cez priestor viedla k vzniku nového typu priestoru a miesta, ktorý je formovaný, no zároveň sám formuje určitú spoločenskú vrstvu.

Rezidenčná suburbanizácia vedie k významným zmenám sociálno-demografickej intraurbánnej štruktúry. Do prímestskej zóny prichádza obyvateľstvo s vyšším sociálno-ekonomickým statusom a iným spôsobom života, ako možno vidieť u autochtónneho obyvateľstva. Paradoxne, bratislavské suburbia sa boria s podobnými problémami, aké boli príznačné pre nové panelové sídliská, z ktorých sa ich mnohí rezidenti odsťahovali za lepším bývaním (Šveda, Šuška, 2019).

TEORETICKÉ KONCEPTY K VÝSKUMOM SUBURBIÍ

Analýzou histórie procesov suburbanizácie v USA a v Európe sa zaoberalo viacero autorov v zahraničí (Fishman, 1987, Harris, Lehrer, 2018, Keil, 2018, Hesse, Siedentop, 2018) aj na Slovensku (Šveda, Šuška, 2019, 2020, Gajdoš, 2021, Faltán, 2023). Zo situácie v západnej Európe a Amerike sa môžeme poučiť, avšak nemožno ju automaticky aplikovať na naše podmienky. Vždy treba zohľadniť situačný kontext, podmienený historickým osídlením, sídelnou štruktúrou, sociálnymi a kultúrnymi súvislosťami, aj špecifikami jednotlivých lokalít (Moravanská, 2007). Výskum suburbanizácie otvára celý rad premenných, ktoré je potrebné definovať. „Príznačné pre teoretické pojmy označujúce tieto premenné je, že sa rôznia a každý autor si ich operacionalizuje v závislosti od výskumných cieľov so zachovaním základných všeobecne platných princípov tak, ako aj sme to urobili aj v tejto publikácii. Pri výskume udomácnovania sa („zabývavania”, ukotvovania sa), alebo antropologického uchopenia priestoru, sa nám ako základné premenné javí miesto, verejný priestor, komunita/spoločenstvo, každodennosť, kvalita života, identita a spolupatričnosť (belonging).

VEREJNÝ PRIESTOR – FYZICKÝ A VIRTUÁLNY

Pojem verejný priestor, je používaný v rôznych kontextoch, od ktorých závisia aj jeho rôzne vymedzenia. Tento pojem sa používa pre fyzické prostredia, alebo aj pre nemateriálnu rovinu prostredia, ktorá obsahuje vzťahy, myšlienky, aktivity a prístupný je cez rôzne médiá. Pri našom výskume lokálneho spoločenstva sú dôležité oba typy prostredia – fyzické aj virtuálne.

Fyzický verejný priestor

Kvalita priestoru v ľudských sídlach je objektom záujmu viacerých vedných disciplín. Zdroje inšpirácií pre túto publikáciu tvorili najmä teoretické koncepty

reflektujúce kvalitatívne výsledky výskumov. Je to koncept miesta a nemiesta francúzskeho antropológa Marca Augého a koncept ľudskej mierky dánskeho architekta Jana Gehla.

Originálny pohľad na skúsenosť s mestským priestorom zameraný na nejednoznačné, nevyriešené a marginalizované priestory v mestskej krajine upozornil francúzsky antropológ Marc Augé, ktorý do vedeckého diskurzu v roku 1992 zaviedol pojem *nemiesto* ako opozitum *miesta* (Augé, 1992).² Augé sa pomocou tohto rozčlenenia pokúša opísať súčasný trend v budovaní (mestského) priestoru, keď skorší veľký počet rôznych miest je nahradzovaný unifikovanými a neutrálnymi ne-miestami – prostrediami, v ktorých je ťažké nadobúdať identitu, vzťah k minulosti či k sebe samému a k druhým.

Nemiesto je podľa jeho chápania anonymný prechodný priestor, na ktorom sa vyskytujeme, ale neprežívame ho, len čakáme na presun na zmysluplné miesto. Podľa Augého sa nemiesto (*non-lieu*) od miesta odlišuje tým, že sa mu nedostáva žiadneho symbolického vyjadrenia, postráda identitu, vzťahy a históriu. Nemiestami sa často stávajú zabudnuté priestory a plochy, univerzálne tranzitné priestory a priestory s nimi súvisiace, kde človek zostáva anonymný. Sú to priestory dehumanizované, surové. Augé ich popisuje ako produkty supermodernity, príkladom môžu byť: diaľnica, parkoviská, benzínové pumpy. Priestory delí na anonymné a neosobné na jednej strane a obývané a žité na strane druhej. Z nemiesta sa stáva miesto, ako dynamický priestor, vďaka ľudskej praxi.

Augé miestom rozumie taký priestor, ktorý „1) umožňuje jedincom nadobúdať identity, definovať sa s jeho pomocou, 2) je vzťahový, možno v ňom nachádzať stopy minulosti a súvislosti a 3) je symbolický, umožňuje vzťah komplementarity každého z držiteľov k sebe samému, k iným držiteľom, aj k spoločným dejinám. Ne-miesto je definované ako priestor, ktorý nedisponuje ani jedným z parametrov miesta. Dôležitým charakterom týchto pojmov teda je, že s ich pomocou [...] označujeme zároveň reálne priestory a vzťah, ktorý k nim majú ich používatelia“ (Augé, 1992: 109).

Miesta aj ne-miesta teda môžu byť definované dvojakým spôsobom – prostredníctvom ich reálnej existencie aj prostredníctvom vzťahov, do ktorých vstupujú. Z tohto poňatia vyplýva, že to, čo sa javí byť z hľadiska niektorých ľudí miestom, môže pre iných znamenať ne-miesto. Na Augého nadviazal španielsky architekt a filozof Ignasi de Solà-Morales, ktorý použil na označenie ne-miesta francúzsky výraz *terrain vague*. Ako uvádza: je to nejasný, vágny terén vzťahujúci sa na lokality, ktoré sú často ignorované v bežnom diskurze o architektúre a dizajne, ako sú priemyselné pustatiny a monotónna predmestská zástavba (1995).

Dánsky architekt Jan Gehl³ zakladá svoju filozofiu tiež na oživovaní miesta, pričom ju prakticky premieňa na tvorbu verejného priestoru v procese plánovania miest. Jeho koncept je založený na princípe, že ľudia sú najdôležitejšou prioritou pre fungovanie

² Marc Augé sa inšpiroval filozofom Michelom de Certeau, ktorý odlišil miesto (*lieu*) a priestor (*espace*).

³ Dánsky architekt Jan Gehl je svetovo uznávaný odborník na všetko, čo súvisí s urbanistickým dizajnom a verejnými priestormi. Rešpekt získal vďaka mnohým knihám a neskôr svojou poradenskou firmou Gehl Architects, ktorú založil v Kodani, svojom rodnom meste, aby vytvoril mestá pre ľudí. Spoločnosť v roku 2016 oslávila 50. výročie svojho založenia. Gehl pojednáva o fyzickom a psychologickom vplyve mestských priestorov na konanie a správanie obyvateľov. Kniha „Život medzi budovami“ od Jana Gehla hovorí o dvoch kľúčových bodoch, ktoré súvisia s životom medzi budovami. Jedným je „potreba kontaktu“ a druhým „potreba stimulácie“.

mestského priestoru: „Úspešnou architektúrou je iba architektúra, ktorá berie do úvahy ľudský rozmer a interakciu.“ Vychádza z presvedčenia, že stredobodom dizajnu musia byť chodci. Podľa neho by každý verejný priestor mal byť navrhnutý a rozvíjaný na základe vízie verejného života. Verejný život v kvalitných verejných priestoroch je dôležitou súčasťou demokratického a plnohodnotného života.

Gehl tiež načrtáva štyri hlavné ciele pre „dokonalé“ mesto. Má byť: a) živé, b) bezpečné, c) udržateľné a d) zdravé. Všetky tieto štyri ciele sa navzájom prelínajú. Živé mesto sa vzťahuje na poskytovanie alebo rozširovanie aktivít a príležitostí na interakcie so spoločenstvom. Bezpečné mesto načrtáva rôzne metódy na vytvorenie bezpečných priestorov, súvisia najmä s dopravnou bezpečnosťou – chodci musia byť stredobodom dizajnu a prevenciou kriminality. Tzv. udržateľné mesto je také, v ktorom sú ľudia prostredníctvom svojich verejných priestorov pozývaní k jedinečnému a rozmanitému životu. Na dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutné, aby ľudia viac chodili, trávili viac času na verejných priestranstvách a viac sa dostali von zo „súkromných kukiel“. Priestor sa tak stane vzrušujúcejším, zaujímavejším a bezpečnejším, a tiež podporí sociálne začlenenie. Udržateľné mesto zdôrazňuje vysokú prioritu chodcov a cyklistov, čo má dopad na životné prostredie. Upozorňuje, že ak človek prejde zo svojho súkromia priamo do auta, nemá príležitosť sa zastaviť, komunikovať s ľuďmi, vnímať verejný priestor a zároveň ho vytvárať. Základom jeho urbanistického dizajnu je, aby bolo na uliciach živo. Zdravé mesto sa zameriava na skombinovanie zdravotnej politiky s plánovaním mesta prostredníctvom pozývania na pešiu turistiku a cyklistiku (Gehl, 2000).

Gehl je veľkým odporcom osobných automobilov a vyzývateľom pre zintenzívnenie verejnej dopravy. Jednou z jeho výziev je: 1. Zastavte budovanie „architektúry pre lacný benzín“. Podľa Gehla sú to autá a dostupnosť lacného benzínu, ktoré vytvorili obdobie prímestskej výstavby, no keď palivo začne zdražovať, už to nie je dobrý nápad. Suburbia vníma ako bývanie pre chudobnejších, než sú ľudia vlastníci byt v meste. Prihovára sa za sociálnu rovnosť vo využívaní hromadnej dopravy. Tvrdí, že väčšiu rovnosť môžeme dosiahnuť, ak sa verejná doprava stane dostupnou, efektívnou a rozumnou alternatívou k autám. Ľudia, ktorí bývajú na predmestiach, pretože pozemky sú tam lacnejšie a lepšie vyhovujúce ich príjmom, tak nemusia míňať toľko zo svojho rozpočtu na dopravu, čo tých, ktorí v súčasnosti žijú v centrách miest, netrápi.⁴ Zdôrazňuje neekologickosť automobilovej dopravy a konštatuje, že klimatická zmena a verejné zdravie sú dva faktory, ktoré by mali byť pre urbanistov mimoriadne dôležité.

Definoval sedem princípov dobrého urbanistického dizajnu. Z nášho pohľadu sú podstatné tri, ktoré sú viazané na identitu a verejný priestor:

- 1) Charakter – miesto s vlastnou identitou, miesto s atraktívnymi a dobre využívanými vonkajšími plochami. Súčasťou verejnej sféry sú aj ulice. Sú navrhnuté s ohľadom na ľudí a ponúkajú príležitosti na stretávanie sa a socializáciu, čím vnáša-

⁴ Tieto myšlienky rozvíja aj český sociológ Jan Keller, ktorý skúma dopady masového automobilizmu na verejný priestor miest, na podobu vidieckeho priestoru, kvalitu života a kvalitu životného prostredia. Upozorňuje na neslobodu pri používaní vlastného auta, na odoberanie pasažierov v hromadnej doprave automobilistami, čo sťažuje organizáciu hromadnej dopravy, na neekologickosť automobilovej dopravy. Píše o špirále, ktorá sa neustále roztáča striedaním dopytu po bývaní v suburbiách a potreby dobudovania ciest. Lepšie komunikácie zase zvyšia dopyt po bývaní v suburbiách a proces sa opakuje (Keller, 1998).

jú do miesta vitalitu. Tieto miesta budú investované do verejnej sféry, ako prejav občianskej hrdosti a hodnoty pripisovanej verejnému životu.

- 2) Kontinuita a uzavretosť – rozlišovanie verejných a súkromných priestorov.
- 3) Kvalita verejného priestoru – atraktívne a dobre využívané vonkajšie plochy.

Zvyšné princípy sú jednoduchý prístup a pohyb, čitateľnosť, adaptabilita a diverzita (Gaete, 2016).

V prípade fyzického verejného priestoru ide v najvšeobecnejšom chápaní o ľudmi vytvorené fyzické priestory (v legislatíve sú označované ako verejné priestranstvá), ktoré sú prístupné verejnosti, do ktorých majú za bežných okolností všetci prístup bez toho, aby museli prekonávať prekážky. Vo všeobecnosti sa za verejný považuje každý nezastavaný priestor, ktorý je prístupný verejnosti. Užíva ho verejnosť a vlastní spravidla štát alebo obec. Verejné priestranstvo vymedzuje zákonný rámec, je definovaný verejným právom a verejnými inštitúciami. Definície verejného priestoru a jeho právne rámce vznikali na začiatku 90. rokov 20. storočia v súvislosti s vytváraním legislatívneho rámca daňovými zákonmi a správou verejných priestorov. Sledujú, komu je priestor určený alebo kto ho využíva či vlastní. Pojem verejný priestor/priestranstvo je tiež kľúčový pri územnom plánovaní. Základný dokument k tvorbe verejného priestoru v Bratislave uvádza: „Verejné priestory predstavujú 1. nezastavané plochy medzi zástavbou, 2. koridory pre mobilitu a 3. miesta pre aktivity a pohyb verejnosti.”⁵ Podľa tohto dokumentu ide o verejne prístupnú fyzickú časť prostredia, ktorým je okrem verejných priestranstiev, ako sú námestia, ulice, trhoviská, chodníky, cesty, parky, verejná zeleň, vnútroblokové priestory a ďalší priestor prístupný každému, ako aj priestory budov určených verejnosti, slúžiaci obecnému využívaniu bez ohľadu na vlastníctvo týchto priestorov. Z toho vyplýva, že špecifickú časť verejného priestoru tvoria verejné budovy využívané pre verejné účely (administratíva, vzdelávanie, zdravotníctvo), prípadne verejné priestory zverené súkromnej správe (železničná stanica). V širšom poňatí verejne využívaný priestor môže mať aj iného majiteľa než obec či štát. Príkladom sú obchodné domy, cirkevné objekty, súkromné nemocnice či školy, reštaurácie, kaviarne. Iný aspekt vnímania verejného priestoru je cez jeho užívateľov, ktorí tento priestor vytvárajú prostredníctvom vzájomných interakcií, čím dochádza k privlastneniu si určitého priestoru užívateľmi.

Verejný priestor je spravidla vymedzovaný v rámci dichotómie verejný a súkromný. Nemecký sociológ mesta, H. P. Bahrdt, na základe definície mesta vytvorenej Maxom Weberom, predstavil základné princípy svojej teórie o polarizácii verejného a súkromného života ako základ pre sociologickú koncepciu mesta v občianskej spoločnosti (Bahrdt, 2006).⁶ Súkromný priestor je vymedzený opakom verejného, teda je verejne neprístupný. Typickým príkladom je rodinný dom, ale aj súkromný podnik a pod. Takéto delenie je však značne schematické a nepostačuje na objasnenie rôznych vzťahových súvislostí, ktoré sa v priestore vyskytujú. Nie všetky priestory vo verejnom vlastníctve sú využívané verejne, a nie všetky súkromné priestory slúžia len súkromným účelom, o ich sprístupnení verejnosti rozhoduje vlastník.

⁵ Takéto znenie uvádza dokument mesta Bratislava pre tvorbu verejných priestorov: Manifest verejných priestorov. s. 15.

⁶ Okrem iného sa venoval na príklade nemeckých miest začiatkom druhej polovice 20. storočia aj rezidenčnej segregácii.

Z hľadiska otvorenosti verejných a súkromných priestorov možno hovoriť aj o priestore poloverejnom, či polosúkromnom. Konkrétnejšie spomenuté typy priestorov architekti J. Keppl a L. Benkovičová (2011, podľa Majzlanová, 2021) delia na:

1. verejné, prístupné pre všetkých bez obmedzenia,
2. poloverejné, prístupné pre všetkých, ale vytvárajú určitú adresnosť pre istú skupinu užívateľov (napr. verejne priechodný vnútroblok),
3. polosúkromné, v podstate vyhradený privátny priestor, ale bez fyzického ohraničenia od predošlých, pojem súkromný tu používame zámerne v zmysle „súkromie”,⁷
4. súkromné, fyzicky prístupné len pre určitú skupinu (vyhradené).

Poloverejný priestor je priestor vlastnený súkromnými subjektmi, ale zdieľaný je mnohými ľuďmi na základe určitého poriadku. Príkladom sú nákupné centrá, kde sa predpokladá konzum, alebo miesta prístupné na základe vstupenky (múzeá, divadlá). V lokálnom meradle môže ísť aj o priestor z hľadiska vlastníctva verejný, zvykovo však užívaný okruhom ľudí, ktorí k nemu majú bližší užívateľský vzťah. Je to napríklad chodník či trávnik pred obytným domom, ktorý logicky užívajú prednostne jeho obyvatelia.

Polosúkromný priestor je niekedy chápaný totožne ako poloverejný. Do verejného priestoru však zasahuje aj súkromný priestor, ktorý síce nie je verejne prístupný, ale vizuálne je vnímaný, napríklad cez plot či iné ohradenie, takže je súčasťou verejného priestoru, ktorý dotvára. O jeho užívaní rozhoduje vlastník, avšak obec má v prípade jeho neudržiavania tendenciu vlastníka usmerňovať. Takýto priestor sa niekedy označuje ako polosúkromný. Napríklad v suburbiách, kde sú veľké časti sídla tvorené rodinnými domami a medzi nimi sú verejným priestorom len prístupové komunikácie, vzhľad a kvalitu prostredia vytvára polosúkromný priestor.

Pre zjednodušenie sa inšpirujeme autorkami A. Sopiřovou a I. Bradovou, ktoré ako verejný priestor pre účely ich výskumu vymedzili: „Každý otvorený priestor pod šírou oblohou vymedzený existujúcou a navrhovanou hranicou zastavaného územia sídla bez zohľadňovania majetkových vzťahov, ktorý je prístupný verejnosti. Za verejne prístupný ho považujeme aj vtedy, keď má voľný vstup po celý deň alebo väčšiu časť dňa” (Sopiřova, Bradová, 2018: 35).

Virtuálny verejný priestor

Komunikácia v rámci vidieckeho spoločenstva ani v 20. storočí neprebíhala len kontaktne. Technologickými médiami boli miestny rozhlas a telefón. L. a L. Faltánovci konštatujú, že „rozvoj informačných technológií aj v rámci vidieckeho priestoru vnáša nový fenomén v podobe vstupu do virtuálneho priestoru sociálnych vzťahov” (Faltán, Faltánová, 2019: 25). Nové technológie vytvárajú nové možnosti komunikácie rôznymi smermi a na rôznych úrovniach. Stali sa dôležitým komunikačným nástrojom už pre všetky generácie a sú významnou informačnou zložkou. Najmä v prostredí novo sa formujúcich lokálnych spoločenstiev majú dôležitú úlohu v procese udomáčňovania sa, keď sa ľudia osobne málo poznajú.

⁷ Jiří Musil k uvedeným kategóriám priestorov pridáva ešte piatu – osobný priestor (Musil, 1989: 27).

KOMUNITA/SPOLOČENSTVO

V etnologickom výskume je objektom výskumu komunita/spoločenstvo. Obidva pojmy sú v odbornej literatúre zameranej na štúdium vidieka používané ako synonymá, v etnológii často aj s prívlastkom lokálne spoločstvo. Pojmy vychádzajú z dichotómie, ktorú ideálne vymedzil Ferdinand Tönnies v rámci dvoch základných pojmov. *Spoločenstvo* (Gemeinde), pojem používaný ako synonymum pre tradičnú komunitu, *pospolitost'* a *spoločnosť* (Gesellschaft), označujúcu modernú spoločnosť. Už sám autor tvrdí, že s „vývojom“ malomesta do podoby mesta (city) sa postupne charakteristiky komunitného života strácajú a nastupujú podmienky života typické pre „Gesellschaft“. „Na druhej strane“, píše Tönnies, „spolu s vývojom spoločnosti a všeobecným rozširovaním nového spôsobu spoločenskej organizácie sa celá ‚krajina‘ či celý svet stále väčšmi začína podobat' jednému veľkému mestu“ (Tönnies, 2005: 19, podľa Ferencuhová, 2009: 29). Podľa L. Faltánovej a L. Faltána (2019) pri tradičnom poňatí vidieckych spoločností spojených s poľnohospodárstvom a roľníckymi rodinami má opodstatnenie pojem komunita, ako označenie lokálneho spoločstva. Upozorňujú však, že: „Súčasný životný podmienky a spôsob života, ktorý je typický v rámci sídelných spoločností, nevynímajúc vidiecke spoločnosti, nesú v sebe celý rad odstredivých faktorov, ktoré narúšajú pôvodné podoby fungovania tradičného spoločstva“ (Faltánová, Faltán, 2019: 23). Zotrvaním na pojme vidiecka komunita dochádza k snahe uvedený tradičný model preniesť do úplne odlišnej fungujúceho moderného sveta. Pre súčasný vidiecký spoločnosť autori odporúčajú používať pojem vidiecký spoločnosť a pojem komunita vyhradiť pre aktivity parciálne zamerané na realizáciu spoločného záujmu (potreby) určitej skupiny obyvateľov, teda pre menšie záujmové komunitné zoskupenia.

Na význam zoskupení pre formovanie identity v urbanizovanom prostredí upozorňuje aj M. Augé (1992). Tvrdí, že človek má potrebu ukotviť sa vo vzťahoch a preto, aj napriek súčasnému silnému trendu individualizácie, dochádza v dnešných mestách k identifikácii obyvateľov s miestami. Táto identifikácia má však do značnej miery abstraktnú povahu. Vzťah k miestu sa podľa neho neutvára na základe spoločného vnímania dejín či vo vymedzení k nejakému protikladu (vidiek), ale ako identifikácia s abstraktnou kolektivitou (športový tím, spotrebná značka) prostredníctvom veľmi zjednodušených symbolických prostriedkov (farba, znak, symbol).

Pri interpretácii našich výskumných dát vychádzame z konceptu sociálneho kapitálu (Gajdoš, 2002), ktorý je charakteristický pre sociálnu sféru ako ľudský,⁸ sociálny, kultúrny, ekonomický, politický, ale aj duchovný a intelektuálny kapitál. Je priamo prepojený a podmienený s fyzickým kapitálom. Zložky sociálneho kapitálu sú komplementárne. To je zjavné vo vzťahoch ľudského a kultúrneho, alebo aj sociálneho a kultúrneho kapitálu. Táto vlastnosť je výrazná, ak je výskum zameraný na mikroúroveň spoločnosti, ako je to v našom prípade. Členovia lokálnych komunít vytvárajú vzťahy a väzby, ktoré charakterizuje dôvera, spolupatričnosť, solidarita či súdržnosť. Tento koncept nám pomáha objasniť úlohu jednotlivcov a aktivity neformálnych aj formálnych združení, ktoré sa podieľajú na vytváraní kvality života

⁸ Pod ľudským kapitálom P. Gajdoš zdôrazňuje význam jednotlivcov – lídrov, stakeholderov, tých, ktorí sa vyznajú v riešených problémoch a vedú a sú ochotní s nimi pomôcť celému spoločstvu alebo komunite.

v konkrétnej lokalite. Societálny kapitál je preto „nevyhnutnou podmienkou trvalo udržateľného života a strategickou úlohou v dosahovaní s tým spojených cieľov” (Gajdoš, 2002: 54). Náš výskum sme zamerali na vnútorné zdroje rozvoja vybraných lokalít, ktoré sú základom aktivizácie ich vnútorného potenciálu. Zaujímalo nás tiež, ako reagujú na vonkajšie zdroje a vplyvy. Sústredili sme sa predovšetkým na ľudský, sociálny a kultúrny kapitál. Sledovali sme sociálne väzby a vzťahy (napr. susedské), spôsoby a kvalitu komunikácie obyvateľov, ako aj funkcie kultúry (v zmysle kultúrnych podujatí a spoločenských aktivít) vo vybraných lokalitách.

OBYVATELIA, REZIDENTI

Predmetom nášho výskumu sú obyvatelia skúmaných obcí, vybrané problémy z ich spôsobu života a ich vnímanie a verbálne vyjadrené hodnotenie kvality života. Ako obyvatelia obce sú označovaní všetci ľudia, ktorí v obci bývajú, alebo v nej vlastnia obydlie, teda vlastníci nehnuteľností, aj ich nájomníci. Týchto je možné deliť na starousadlíkov – pôvodných obyvateľov, ktorých rodiny žijú v lokalite niekoľko generácií, alebo v prípade lokality bývalej záhradkárskej osady ide o pôvodných záhradkárov a novousadlíkov, prisťahovalcov. Z pohľadu našich respondentov sa ich vnímanie a definovanie môže líšiť dĺžkou bývania, či vzťahom k lokalite. Starousadlíci novousadlíkov označujú aj osobitnými termínmi – v Chorvátskom Grobe prisťahovalcov do starej časti obce označujú pojmom *svitari*,⁹ v Hviezdoslavove ako *odkundesí*. Oba termíny majú rovnakú podstatu – v jednom prišli „zo sveta” a v druhom „odkiaľsi – odkdesí”.

V tejto súvislosti je potrebné vymedziť rezidentov, teda tých občanov, ktorí sú v danej obci prihlásení na trvalý pobyt. Osobitnú skupinu obyvateľov obce tvoria prisťahovalci, ktorí si v obci zaobstarali nové domy, avšak trvalé adresy si ponechali v Bratislave, resp. v mieste pôvodného bydliska. Väčšina z nich reálne žije v obci, avšak z rôznych príčin sa oficiálne nestali obyvateľmi obce. Počet štatisticky vykazovaných obyvateľov sa tak odlišuje od reálneho počtu ľudí obývajúcich obce. Bývanie v suburbii je ich druhou neoficiálnou rezidenciou. Keďže rezidenčná výstavba býva aj predmetom investície, v rezidenciách bývajú aj podnájomníci. Niektorí obyvatelia využívajú bývanie v obci podobne ako rekreačnú chatu. Trávia tu víkendy, sviatky, voľné dni, avšak z dôvodu bezproblémovej dopravy (aj statickej) bývajú v Bratislave, aspoň v určitej fáze života. Obyvatelia – nerezidenti nie sú zahrnutí v štatistikách a čo je väčší problém, neprispievajú svojimi daňami do rozpočtu obce. V okolí Bratislavy je to rozšírený jav a obce sú voči nemu vcelku bezmocné.

Kvantitatívne výskumy geografov potvrdili, že migrácia do suburbánnej zóny Bratislavy nie je výhradne doménou Bratislavčanov a že značnú časť tvoria prisťahovalci z iných častí Slovenska, pre ktorých je bývanie „za mestom” vyhľadávanou alternatívou voči bývaniu v bratislavskom podnájme (Podolák, Šveda, 2019). V rokoch 2000 – 2015 sa do obcí v zázemí Bratislavy prisťahovalo (hrubé migračné toky) takmer 110 000 obyvateľov (ŠÚ SR, 2000 – 2015). Z nich bolo 44 000 z Bratislavy (40 %), 33 000 z iných obcí zázemia (30 %) a 32 000 z ostatných regiónov Slovenska (takmer 30 %) (Podolák, Šveda, 2019: 119).

⁹ Po chorvátsky svijet (svet).

KAŽDODENNOSŤ

Výskum každodennosti sa od 70. rokov 20. storočia stal „interdisciplinárnym výskumným konceptom“ (Lipp, 1993), s ktorým pracovali a pracujú historici, sociológovia, filozofi aj etnológovia. Napriek frekventovanému používaniu tohto pojmu sa jeho definície značne rozchádzajú.¹⁰

V historiografii sa rozvinul výskum dejín každodennosti („Alltagsgeschichte“), ktorý sa zameriaval na to, ako sú ľudia vo svojej sociálnej a kultúrnej praxi súčasne objektom a subjektom dejín, ako „zažívajú a súčasne stále vytvárajú skutočnosť“ (Lüdtke, 2001, 563). Český kultúrny historik P. Sedlák na základe analýzy prístupov viacerých popredných osobností zaoberajúcich sa konceptualizáciou tohto pojmu z rôznych aspektov, dospel k pracovnej definícii: „Každodennosť je bezprostredne prežívaný svet človeka, obmedzený jeho telesným bytím, zviazaný s plynutím času a vpletený do siete sociálnych vzťahov, z ktorých významov je utkaná“ (Sedlák, 2013: 156). Sociológovia chápu každodennosť ako súhrn všetkých pravidelne sa opakujúcich, a preto predvídateľných ľudských činností, ktoré sú základom sociálnej reprodukcie individua, malej skupiny a takto sú sprostredkované celej spoločnosti. Činnosti sa riadia známymi, väčšinou však nepísanými normami a pravidlami, sú špecificky časovo a priestorovo usporiadané a ich vykonávanie predpokladá určitý objem poznania fixovaný v tzv. bežnom vedomí a vyjadrovaný bežným jazykom (Petrusek, Vodáková, Maříková, 1996). Časť bádateľov za každodennosť považuje len všedné dni, bez výnimočných udalostí ako sú sviatky či rôzne zážitky (Nosková, 2014). D. Alijeva v tejto súvislosti uvažuje o zovšednení nevšedného a o znevšednení všedného (Alijeva, 2015). Všedné predstavujú cyklicky sa opakujúce úkony jednotlivca či celých skupín. Nevšedné je označované aj ako lineárna, alebo vzostupná forma (v rámci kariéry či biodromálneho cyklu, sviatočnosti). Do tejto kategórie podľa nej môžeme zaradiť aj únik z každodennosti, napríklad v rámci turizmu. Aj tu však nastáva v dôsledku komercializácie rutina a namiesto dobrodružstva ako transenzu každodennosti sa dobrodružstvo stáva každodennosťou. Alijeva hovorí o banalizácii dobrodružného a avanturizácii banálneho. Dotkla sa aj virtualizácie každodenného života, teda vníkanie do virtuálneho, nereálneho sveta, v ktorom komunikujeme. Každodennosť je označovaná aj ako každodenný život, spôsob života, aj životný štýl. Nie je to len privátna sféra života individuí, ale stáva sa aj súborom faktov a situácií, ktoré majú celospoločenský dopad, teda aj prakticko-politickú rovinu (Alijeva, 2015).

V etnológii je skúmanie každodennosti zamerané na opakujúce sa až rutinné aktivity a vzorce správania v živote jednotlivcov aj skupín. V centre pozornosti je to, ako ľudia zmysluplne prežívajú a konštruujú svoj svet v každodenných situáciách, všedných aj nevšedných dní (Nosková, 2014: 33), vrátane materiálnej kultúry, sociálnych vzťahov a interakcií a symbolických významov. V najširšom slova zmysle môžeme o každodennosti uvažovať ako o spôsobe prežívania času realizáciou obvyklých činností a úkonov v režime danej kultúry (Petráňová, 2011: 41).

¹⁰ Obširny rozbor chápania a používania tohto pojmu vo viacerých vedných disciplínach priniesla Jana Nosková (2014).

Je zrejmé, že prístupy a definície pojmu každodennosti sa rôznia. Kým časť odborníkov do sféry každodenného života zaraďuje iba všedný a súkromný život, iní do pojmu zahŕňajú aj sviatočný a spoločenský život (Elias, 2001). Ak však študujeme kultúru malých skupín a lokálnych spoločenstiev, čo je aj náš prípad, sviatky a slávnosti je potrebné považovať za dôležitú súčasť každodennosti. Keďže sa tieto festivaly cyklicky opakujú a plnia rôzne funkcie v kontexte príprav, očakávaní, spoločenských záväzkov a realizácie, posilňujú napríklad skupinovú/lokálnu identitu aj súdržnosť (Machová, 2016: 11-20).

KVALITA ŽIVOTA

Ide o ďalší frekventovaný viacvýznamový pojem, ktorý nemá jednoznačnú definíciu a naplňa sa podľa zámerov jednotlivých autorov. Sociológ P. Gajdoš kvalitu života označuje ako „komplex dimenzií ľudského života a podmienok ich dosahovania“ (Gajdoš, 2002: 349). Tesné prepojenie vidí medzi kvalitou života a hodnotovým systémom, z ktorého kvalita života vyplýva.

Existuje mnoho ukazovateľov, podľa ktorých sa hodnotí kvalita života. Môže byť charakterizovaná prostredníctvom tvrdých (kvantitatívne merateľných) a mäkkých faktorov. Oba druhy faktorov sa navzájom dopĺňajú: indikátory životného prostredia, ukazovatele zdravia a choroby, úroveň bývania, sociálne a technologické charakteristiky práce, medziľudské vzťahy, voľný čas a rekreácia, možnosť participovať na riadení spoločnosti, bezpečnosť, sociálne istoty a náboženské slobody (Duffek, Linhart, 1996). Sociálni geografi I. Andráško a V. Ira konštatujú, že objektívna dimenzia kvality života predstavuje (externé) podmienky a vplyvy okolitého prostredia a životných okolností na život človeka, ktoré sa vo väčšine prípadov zvyknú rozdeľovať na sociálne, ekonomické a environmentálne. Inšpiratívna je myšlienka britského sociálneho geografa Michaela Pacioneho, ktorý upozorňuje, že jedným zo základných cieľov výskumu kvality života je snaha o pochopenie a interpretáciu väzby vzťahu človek – prostredie. Do diskurzu vnáša termín „well-being“ (blaho, pohoda, spokojnosť) a používa aj celkom ojedinelý výraz „ill-being“, ako jeho protiklad (Pacione, 2003 podľa Ira, Andráško, 2007). V rámci globalizačných problémov sú v popredí hodnotenia kvality života práve ekologické stránky života. Väzba človek – prostredie smeruje ku prírodnému, kultúrnemu aj sociálnemu prostrediu. Českí sociálni geografi tiež kladú dôraz na prostredie v kontexte aktuálnych teórií regionálneho rozvoja. Uvažujú o kategóriách, ako inovatívne prostredie, kreatívne prostredie. Dokonca upozorňujú na to, že klasické tvrdé faktory už nezodpovedajú potrebám modernej globálnej ekonomiky a že je vo vedeckej sfére započatý proces zvyšovania významu mäkkých lokalizačných faktorov na úkor tvrdých (Rumpel, Slach, Koutský, 2008). Andráško skúmal dopady urbanizácie a suburbanizácie na kvalitu života jednotlivca a spoločnosti. Kvalita života je skúmaná aj z aspektu subjektu – ako jednotliviec vníma svoje postavenie v živote v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žije a vo vzťahu k svojim cieľom, očakávaniam a záujmom. „Subjektívna dimenzia na druhej strane predstavuje súhrn subjektívnych vstupov každého človeka, ako sú názory, postoje, individuálny systém hodnôt, schopnosť adaptácie, spôsob percepcie okolitého prostredia atď.“ (Andráško, 2005: 164).

K objasneniu ťažšie uchopiteľných mäkkých faktorov prispievajú najmä sociológovia a sociálni geografi. Zaujímajú ich rozdiely v kvalite a subjektívnom hodnotení mäkkých faktorov, ako sú imidž, kvalita bývania, kvalita infraštruktúry voľného času, kultúry, športu, tiež architektonicko- a esteticko-urbanistická atraktivita miesta a regiónu daná historicky, *genius loci* – duch miesta, ekonomická a spoločenská klíma či atmosféra, možnosti kariéry a vlastného rozvoja, participácie na riadení spoločnosti, existencia a kvalita sociálneho kapitálu (dôvera, komunikácia a kooperácia), schopnosť zdieľať informácie, vytvárať siete vzájomných sociálnych a ekonomických vzťahov na báze dôvery medzi aktérmi, bezpečnosť a sociálna kvalita „susedov“. Inštitucionálne mäkké faktory ovplyvňujú ekonomické a sociálne správanie a majú vplyv na kreativitu a inovatívne prístupy (Ira, Andráško, 2007). V našom kvalitatívnom výskume sme sa v tejto súvislosti zamerali predovšetkým na charakteristiky, vnímanie a hodnotenie kvality života z pohľadu samotných obyvateľov lokalít.

IDENTITA A BELONGING

Pri terénnom výskume sme sa zamerali aj na štruktúru a zloženie obyvateľov vybraných lokalít. Pritom sme pracovali s pojmami identita a spolupatričnosť/príslušnosť (*belonging*), ktorý sa v praxi ukázal vhodnejší vzhľadom na javy a procesy, ktoré sme skúmali. Vyjadrujú vzťah k priestoru aj ku spoločenstvu. K identifikácii obyvateľov so svojím bytovým domom a okolím a k vytváraniu si k nemu vzťahu ako k domovu, vedie proces *rezidencializácie*, *udomácnovania sa*, či *zabývavania*. Tieto procesy sú dôležitým faktorom pri humanizácii obytného prostredia, pričom prepájajú súkromný a verejný priestor prostredníctvom uplatnenia aktívnych participatívnych metód.

V našom texte pracujeme aj s pojmom kolektívna identita. Znamená, že jednotlivec sa identifikuje so skupinou a táto identifikácia je významná pre jeho individuálnu identitu. Identita sa zvyčajne pripisuje jednotlivcom buď v zmysle osobnej identity, ktorá sa v angloamerických filozofických diskusiách často zužuje na kontinuitu v čase alebo v zmysle partikulárnej identity, o ktorej sa vo filozofii, a najmä v morálnej psychológii zvyčajne hovorí ako o tých vlastnostiach, ktoré robia človeka jedinečným, teda o tom, čo odlišuje jedného človeka od druhého, napríklad charakterové vlastnosti. Tieto dva typy individuálnej identity sa líšia od sociálnej identity, ktorá sa vzťahuje na príslušnosť človeka k sociálnej skupine. Kolektívna alebo skupinová identita uznáva prepojenie medzi individuálnou a sociálnou identitou. Kolektívna identita sa totiž často považuje za konfliktnú s individualizmom, a teda s myšlienkami individuálnej autonómie, ktoré z neho vyplývajú (McLaren, 2011: 156-158).

V súčasnej akademickej debate niektorí autori upozorňujú na potrebu rozlišovať medzi „identitou“ a „príslušnosťou“ (Anthias, 2018: 137-138). Oba pojmy sa často zamieňajú, ale to je empiricky máttuce a analyticky nesprávne. Koncept spolupatričnosti/príslušnosti (*belonging*) síce preberá dôležité úlohy konceptu identity, ale viac zohľadňuje zložitost', dynamiku a jemnosti ľudského vzájomného vzťahu, jeho situáčný a procesualný charakter než koncept „kolektívnej identity“ (Pfaff-Czarnecka, 2020: 116-118).

Čo teda vyjadruje pojem *belonging*? Je to jedinečné a subjektívne prežívanie prepojenia s priestorom a s ostatnými ľuďmi v ňom. Ide o pocit spolupatričnosti spojený s prijatím jednotlivca (v rodine, školskom či pracovnom kolektíve alebo v susedstve), ktorý dáva jeho životu zmysel, spokojnosť a posilňuje jeho identitu. V širšom slova zmysle pozitívne ovplyvňuje jeho úspešnú existenciu ako ľudskej bytosti v spoločnosti. Súvisí s túžbou každého z nás po spojení s ostatnými, po medziľudskom prepojení a potrebou pozitívneho rešpektu. Tento pocit je fluidný, nie statický a ovplyvňuje ho prostredie, čas, identity jedinca, jeho prežívania a kondícia, v ktorej sa práve nachádza. Výskumy pritom ukazujú, že pocit spolupatričnosti ovplyvňuje nie kvantita, ale kvalita vzťahov, ktoré jedinec zažíva (Allen, 2021: 2-5).

Pfaff-Czarnecka chápe *belonging* ako emocionálne nabité sociálne umiestnenie človeka, ktoré v sebe spája (1) vnímanie a predstavy o spolupatričnosti; (2) pocit vzájomnosti a viac či menej formálne podoby kolektívnej lojality a (3) materiálne a nemateriálne väzby, ktoré často vedú k pocitu príslušnosti. To, ako sa tieto dimenzie prelínajú, teda „kde patríme?“, je empirická otázka, ktorú je možné skúmať (Pfaff-Czarnecka, 2020: 118).

V našich výskumných interview sme sa respondentov pýtali na to, ako sa cítia v *lokálnom spoločenstve*, ktoré spoločne vytvárajú a v *priestore*, kde bývajú. Mali sme na zreteli dva široké významy pojmu. Prvý význam je sociálny a definuje *belonging*/príslušnosť ako pripútanosť k určitej sociálnej skupine (v našom prípade k lokálnemu spoločenstvu). Druhý význam je priestorový a chápeme ho ako príslušnosť či pripútanosť k určitému miestu (v našom prípade je to skúmané suburbium). Príslušnosť možno chápať z pohľadu jednotlivcov, skupín alebo konkrétnych miest (Gilmarin, Wood & O'Callaghan, 2018).

Z pohľadu jednotlivcov sa pozornosť sústreďuje na spôsoby prežívania spolupatričnosti. Toto sa často popisuje kvalitatívnymi alebo afektívnymi výrazmi, ako napríklad „pocit spolupatričnosti“, „príslušnosť“ alebo „pripútanosť k miestu“. Zamerali sme sa na skúmanie spolupatričnosti z pohľadu jednotlivcov. V rozhovoroch sme si všimli vyjadrenia respondentov opisujúce spôsoby a prejavy prežívania priestorovej aj sociálnej spolupatričnosti. Naše zistenia sú v časti knihy, ktorá stojí na poznatkoch získaných z terénneho výskumu (kapitola 5).

CHARAKTERISTIKA TERÉNNHO VÝSKUMU (POUŽITÉ METÓDY A ETIKA)

Naše kvalitatívne terénne výskumy sme sústredili na každodenné spolunažívanie obyvateľov vybraných lokalít, ich vnímanie seba v lokálnom spoločenstve/komunite, ich sebaidentifikáciu, spolupatričnosť, ako aj reflektovanie vlastnej kvality života. Kľúčové pojmy pre nás boli komunita/spoločenstvo, verejný priestor, komunikácia, kvalita života, identita, každodennosť a spolupatričnosť.

„Predstava, že ľudia aktívne utvárajú svet, v ktorom žijú, a preto poznanie o tom, čo sa deje v združenom živote ľudí, získavame najmä pobytom v teréne, je základná pre rôzne prúdy kvalitatívneho výskumu“ (Kusá, 2021: 17). Výskum suburbii sociálnymi geografmi bol dosiaľ realizovaný prevažne kvantitatívnymi metódami. Cieľom

tejto publikácie je doplniť už vyskúmané poznatky o nové témy, pohľady a existujúce exaktné údaje ilustrovať kvalitatívnymi multimetódovými nástrojmi s ambíciou priblížiť sa k využitiu podloženej teórie, aspoň v tom zmysle, že ide o nelineárne kombinovanie teórií a empirických zistení.¹¹

Zber informácií priamo v teréne sa v rámci etnologického výskumu uskutočnil zúčastneným pozorovaním a získavaním vyjadrení a hodnotení skúmaných problémov od samotných obyvateľov suburbii. Okrem základných kvalitatívnych metód príznačných pre etnografický výskum, interview (rozhovor) a observácia (pozorovanie), ktoré sme realizovali v rokoch 2022 – 2025, sme takto získané informácie doplnili aj o publikované textové a internetové zdroje. Tu sme sledovali obsahy komunikované na oficiálnych internetových stránkach skúmaných lokalít, ale aj diskusné fóra a reakcie obyvateľov na internetových sociálnych sieťach. Pre nás, výskumníčky, sa stali internetové stránky a diskusné fóra jedinečným zdrojom informácií a obohatili etnografické metódy výskumu.¹²

Pološtruktúrované i neformálne rozhovory sme realizovali s reprezentantmi inštitúcií v skúmaných obciach, a tiež s obyvateľmi lokalít na základe výberu vo vzťahu k skúmaným témam. Z extenzívneho tematicky rámcového zberu materiálov sa rozhovory vo finalizácii výskumu zúžili na výber tém, súvisiacich s kategóriami, ktoré sa stali predmetom analýzy. Dôležitú úlohu zohrávali aj biografické otázky. Inšpiráciou boli tiež už existujúce výskumné rozhovory, ktoré vznikli v rámci kvalifikačných prác, či v rámci prebiehajúceho výskumu (filmový dokument), tieňovo aj skúsenosti získané z výskumu ďalších bratislavských suburbii v rámci projektu, alebo starších výskumov autoriek. Participatívne pozorovanie spočívalo v „navnímaní“ priestorov a správania ľudí. Okrem každodenne frekventovaných verejných priestranstiev, pozorovaných v rámci zotrvania na jednom mieste, bolo pozorovanie realizované aj v rámci kultúrno-spoločenských podujatí, počas sviatkov a v rekreačných zónach (vodné plochy, parky). Pozorovanie susedských vzťahov bolo možné tiež počas niektorých návštev u respondentov. Informácie boli doplnené štúdiom tlačенých materiálov približujúcich históriu a súčasnosť skúmaných obcí a štúdiom internetových zdrojov poskytujúcich informácie o aktuálnych aktivitách a problémoch v nich. V jednom prípade¹³ bol použitý dotazníkový prieskum, použitie tejto kvantitatívnej metódy však vyplynulo zo záujmu obce Zálesie a jeho výsledky sú použité okrajovo. Výber skúmaných obcí súvisí s charakterom suburbanizácie v nich, objasnený je pri ich charakteristikách (kapitola 2).

V našich výskumoch nás zaujímalo, aké motivácie viedli našich respondentov k rozhodnutiu usadiť sa v lokalite, ako sa ich predstavy o lokalite potvrdili reálnym

¹¹ Podloženú teóriu, čiže tzv. GT metódu analyzuje Z. Kusá: „GT metodológia je metodológiou terénneho výskumu, ktorý sa preferenčne zameriava na skúmanie skupinového/ združeného života ľudí a prirodzené udalosti [...], jadrom tradície, z ktorej vychádza kvalitatívne zisťovanie a metodológia vytvárania podloženej teórie, je predstava o procesuálnom charaktere spoločenského života a konštitutívnej úlohe sociálnych interakcií, ktoré utvárajú a menia aj významy „objektov“ sociálnych svetov ľudí, ktoré v rámci nich ľudia riešia“ (Kusá, 2021: 33-34).

¹² Ide o metódu kvalitatívneho výskumu, tzv. netnografiu (skratka z „internet ethnography“), ktorá využíva komunikácie na sociálnych sieťach ako výskumné dáta. Táto interpretačná výskumná metóda prispôbuje techniky osobného pozorovania v antropológii štúdiu interakcií a skúseností, ktoré sa prejavujú prostredníctvom digitálnej komunikácie (Kozinets, 2010).

¹³ Išlo o dotazníkový prieskum názorov obyvateľov na formy pochovávaní.

životom v nej, ako hovoria o svojej každodennosti, spolunažívaní, susedských vzťahoch, kvalite života a o svojich pocitoch spolupatričnosti k miestu i lokálnej komunite.

Výsledky terénneho kvalitatívneho výskumu reprezentujú emický prístup, pohľad zvnútra, ktorý predstavuje názory, hodnoty a praktiky konkrétneho lokálneho spoločenstva z pohľadu ľudí, ktorí ho vytvárajú. Rovnako prinášame aj etický prístup, pohľad zvonka. Zamerali sme sa na pozorovateľné správanie a praktiky obyvateľov skúmaných lokalít, snažili sme sa pochopiť ich funkčnosť a interpretovať ich významy.

Naším partnerom vo výskume sme na začiatku vysvetlili ciele nášho výskumu, jeho priebeh aj následné využitie. Účastníkov a účastníčky výskumu sme pri použití ich výrokov čiastočne anonymizovali. Pri reprezentantoch obcí, ako verejne známym osobám (starostovia, pracovníci miestnych úradov a pod.), anonymizácia nebola dôsledne možná. Záujmy účastníkov výskumu boli pre nás prvoradé, dbali sme na to, aby sme výskumom nenarušili vzťahy v komunite, preto sme dbali na citlivé a vnímavé pôsobenie v lokalite.¹⁴ Výskumné rozhovory a zverejnené informácie boli ošetrené informovanými súhlasmi respondentov.

Uvedomujeme si rodové súvislosti používania slovenského jazyka, pre lepšie plynutie textu však na všeobecné označenie osôb mužského aj ženského rodu použijeme termíny s mužskou gramatickou koncovkou (generické maskulínium). Opisované situácie a koncepty sa týkajú rovnako žien, ako aj mužov.

¹⁴ Východiskom pri realizácii nášho výskumu bol Etický kódex Národopisnej spoločnosti Slovenska.

2. SKÚMANÉ LOKALITY

Výskum bol zameraný na štyri lokality, ktoré svojou rôznosťou umožňujú v rámci komparácie priblížiť osobitosti fungovania ich lokálnych spoločenstiev. Ide o tri obce a jednu záhradkársku osadu. Priestorovo sa nachádzajú v prstenci suburbií na západ (Záhorie), severovýchod (okolie diaľnice D2 smer Trnava) a východ od jadra mesta Bratislava (Žitný ostrov). Dve z obcí, Chorvátsky Grob a Hviezdoslavov, reprezentujú suburbiu s vysokým nárastom počtu obyvateľov a intenzívnou výstavbou po roku 2000 do súčasnosti. Medzi nimi sa nachádza Zálesie, obec s nižším počtom obyvateľov, kde sa v zástavbe prelínajú rezidencie pôvodného obyvateľstva s prisťahovanými po roku 1990. Bývalá záhradkárska osada, dnes rekreačná oblasť s trvalým bývaním, Podkerepušky, predstavuje akýsi hybrid medzi záhradkárskou, rekreačnou a trvalo obývanou zónou. Jej obyvatelia a užívatelia tvoria heterogénnu skupinu – od záhradkárov, ktorí tu trávajú voľné chvíle v istý čas z roka, pestujú ovocie a zeleninu a využívajú priestor na rekreačné účely až po obyvateľov, ktorí tu bývajú trvalo. Táto lokalita na okraji miestnej časti Bratislavy Záhorskej Bystrice je príkladom pretvárania rekreačného bývania na rezidencie bez zásahov developerov. Je ukážkou procesu zabývania okrajových častí Bratislavy stavebnými aktivitami majiteľov záhradiek predovšetkým po roku 2000.

Napriek tomu, že základ nášho výskumu tvorí kvalitatívny výskum, pri základných charakteristikách skúmaných lokalít zvlášť priblížime proces suburbanizácie za roky 2011 – 2023 pomocou štatistických údajov, ktoré ilustrujú jej dynamiku. V prípade záhradkárskej osady takéto údaje nie sú dostupné, preto sme použili kombináciu iných metód. Realizovali sme formálne, pološtruktúrované rozhovory so zamestnancami Miestneho úradu Mestskej časti Záhorská Bystrica a obyvateľmi (trvalo bývajúci v tejto lokalite, aj so záhradkármi). Súčasne sme s nimi viedli aj príležitostné, neformálne rozhovory a realizovali zúčastnené pozorovania každodenného života a komunikácie obyvateľov v lokalite. Pritom jedna z nás využívala svoju pozíciu „insiderky” – stálej obyvateľky Podkerepušiek – realizujúc „etnografiu doma” (Mughal 2015; Lutherová, Voľanská 2024).

Rok/ obec	počet obyvateľov Chorvátsky Grob	počet obyvateľov Hviezdoslavov	počet obyvateľov Zálesie
2011	3789	612	1515
2012	4111	717	1624
2013	4633	803	1710
2014	5030	974	1791
2015	5315	1153	1875
2016	5487	1348	1992

2017	5897	1577	2033
2018	6004	1829	2097
2019	6328	2155	2144
2020	6712	2416	2194
2021	6 830	2479	2243
2022	7289	3060	2250
2023	7570	3446	2280
Zvýšenie na násobok	2 x	5,6 x	1,5 x

Zdroj: ŠÚ SR, SODB 2021 a

Príbeh suburbanizácie v každej zo skúmaných lokalít je jedinečný, no aj spoločný – v tom, že sa výrazne zdynamizovala v 21. storočí, keď sa po politicko-ekonomických zmenách vytvorili priaznivé podmienky pre premenu prímestského priestoru na rezidenčné zóny, ako aj základ ich súčasnej infraštruktúry. Nie každá obec disponovala vhodnými pozemkami na intenzívne developerské aktivity ako Chorvátsky Grob či Hviezdoslavov. Pre objasnenie kontextov siahneme aj do histórie skúmaných lokalít.

Obce Hviezdoslavov a Zálesie vznikli na miestach veľkostatkov, ktoré boli po vzniku I. ČSR zo zákona zabrané štátom a určené na ich čiastočnú parceláciu. Spadajú do úrodnej oblasti Žitného ostrova, ktorá bola osídlená poľnohospodárskym obyvateľstvom zo severných oblastí Slovenska. Žitný ostrov je najväčší riečny ostrov v Európe a pod ním sa nachádza najväčšia zásobáreň pitnej vody v strednej Európe. Pôda na tomto území je prevažne úrodná černoziem. Celé územie ostrova je popretkávané sústavou kanálov, ktoré slúžia na zavlažovanie, alebo v prípade vysokej hladiny Dunaja na odvodňovanie.

ZÁLESIE

Obec Zálesie sa nachádza 21 km východne od Bratislavy na ľavom brehu Malého Dunaja. Leží na žitnoostrovno-karpatskej rozvojovej osi Most pri Bratislave – Malinovo – Zálesie – Ivanka pri Bratislave/Bernolákovo – Chorvátsky Grob. Administratívne spadá do okresu Senec, je súčasťou Bratislavského samosprávneho kraja.

Historicky bolo Zálesie späté so susednou obcou Malinovo, ale administratívne aj s obcami Tomášikovo a Ivanka pri Dunaji. Malinovské panstvo vystriedalo niekoľko vlastníkov. Od roku 1810 sa stal jeho majiteľom rod Apponyovcov. Dnešné Zálesie, teda územie medzi Malinovom (Eberhard) a Ivankou pri Dunaji, sa nazývalo Tókes (Klatov). Majitelia na ňom postavili viaceré majere a solitérne stavby. Po konfiškácii šľachtických majetkov štátom bolo vydané povolenie na rozdelenie 1603 hektárov veľkostatku a predaj sa mal uskutočniť do roku 1921 (PHSR Zálesie: 9). Štát osídľovanie týchto oblastí označoval pojmom kolonizácia (Vrabcová, 2001). Kolonizácia sledovala nielen hospodárske, sociálne aspekty, ale aj politické. Spôsob, akým prebehla, znamenal v novej republike víťazstvo politiky Slovenskej národnej a roľníckej strany a posilnenie jej pozícií na vidieku. Okrem štátom založených približne 50 kolónií na Žitnom ostrove bolo aj 5 súkromných, ku ktorým patrila aj kolónia nazývaná Eberhard,

po slovensky Gešajov. Základ novej obce vznikol severne od súčasnej obce Malinovo. Ku kolonizačným procesom totiž prispel zástupca americkej Slovenskej ligy, novínár Ignác Gessay (Gešaj) (1874 – 1928), ktorý odkúpil so súhlasom Štátneho pozemkového úradu v Prahe pôdu z apponyiovského veľkostatku. Ignác Gessay pochádzal z Tvrdošína. Po návrate z Ameriky v roku 1920 sa rozhodol pomáhať Slovákom, predovšetkým tým, ktorí sa podobne ako on vrátili na Slovensko spoza hraníc. „Za podporu Slovenskej banky kúpil pozemky, ktoré boli rozparcelované a predané s neúmerne malým ziskom. Pre Slovákov zo severnejších území Slovenska bolo vyčlenených 604 ha pôdy, ktorá im bola ponúkaná na kúpu. V povojnových časoch v oblastiach, kde takmer nebolo úrodnej pôdy a ani priemysel, keď sa obyvateľstvo nemalo kde zamestnať a preto tu bolo vystaňovalectvo najvyššie, musela táto správa na mnohých pôsobiť ako neskutočný sen. Bolo možné kúpiť kvalitnú pôdu, samostatne hospodáriť a zabezpečiť tak živobytie.” (História obce) Ignác Gessay založil stavebné družstvo, ktoré z miestnych surovín stavalo domy pre tých, ktorí sa tu rozhodli usadiť natrvalo. Z Rolníckej banky dostali výhodné pôžičky na nákup poľnohospodárskych strojov, zvierat, osiva a pod. V roku 1923 sa sem prisťahovali prví Slováci z oblasti severného Slovenska. Z Terchovej, Novej Bystrice, Starej Bystrice, Čadce, zo Zliechova, Horných Zeleníc, Siladic, Sasinkova” (PHSR Zálesie: 9). Usadilo sa tu 86 slovenských a českých rodín, ktorým bolo pridelených 2 539 katastrálnych jutár pôdy (1460 hektárov), z toho pripadla asi tretina na les. Slovenský názov získala obec podľa jej zakladateľa. Obyvatelia sa živili poľnohospodárstvom a chovom hospodárskych zvierat. Krajinu postupne skultivovali na poľnohospodársku. Kolonizácia prebiehala až do roku 1928, keď tu ostalo usadených len 24 rodín. Ostatní zrejme nemali dostatok finančných prostriedkov na zaplatenie kúpnej ceny pridelennej pôdy, nakoľko táto bola vyššia ako pri štátnych kolóniách a štát neposkytoval osadníkom na súkromných kolóniách výhodné pôžičky. Obecný úrad novovzniknutej osady bol spočiatku v ďalšej podobnej kolónii – v Tomášove a obecnú školu mali v Malinove. Pre obidve súkromné kolónie Tomášov a Gešajov postavil Ignác Gessay vlastným nákladom slovenskú ľudovú školu v hodnote takmer 200 000 korún. Cez Malý Dunaj ľudí prevážala kompa. V osade bol hostinec a v roku 1925 bol zriadený cintorín rozdelený na katolícku a evanjelickú časť (PHSR Zálesie: 9).

V roku 1936 sa táto kolónia pod názvom Gešajov (Gessayov) osamostatnila. Po Mníchovskej dohode a následne Viedenskej arbitráži, v novembri roku 1938, osada zostala súčasťou Slovenskej republiky na rozdiel od Malinova, ktoré pripadlo Maďarsku, čomu pôvodní obyvatelia dosiaľ pripisujú veľký význam. Na príjazde od Malinova je prícestný kríž, ktorý postavili z vďaky, že sa v roku 1938 nestali súčasťou horthyovského Maďarska a na brehu Malého Dunaja sa nachádza z tohto obdobia hraničný kameň.

Obec bola pripojená k Ivanke pri Dunaji. V roku 1940 sa osada stala opäť samostatným územným celkom. V roku 1942 tu bola postavená nová škola. Po roku 1945 sa stala súčasťou okresu Šamorín, neskôr okresu Bratislava-vidiek. V rokoch 1946 – 1947 bola obec čiastočne elektrifikovaná. V tom čase už bola pričlenená k Tomášovu a opäťovne sa osamostatnila v roku 1949. V tom období obec zaznamenala výrazný rozvoj – pribudlo telefonické spojenie, vybudované bolo futbalové ihrisko, miestna knižnica. Po vojne postavili dvojtriednu školu pre 1. stupeň, na druhý stupeň chodili

žiaci do Ivanky pri Dunaji. V roku 1954 bola zriadená prvá autobusová linka z Gešajova do Bratislavy. V 50. rokoch sa sformovali viaceré spolky, ktoré existujú do súčasnosti. V roku 1957 bola obec združstevnená a postavili tu veľký hospodársky dvor. V roku 1960 sa Gešajov premenoval na Zálesie (Meško, 2023).

V rokoch 1960 – 1962 v obci vybudovali kultúrny dom, kde vznikli priestory aj pre obchod, lekára a pohostinstvo. Následne bola dokončená elektrifikácia obce a rozšírilo sa verejné osvetlenie. V roku 1967 otvorili materskú školu. V roku 1972 bola zrušená základná škola a obec bola v roku 1976 administratívne pričlenená k obci Ivanka pri Dunaji. Toto obdobie je v histórii obce vnímané ako začiatok stagnácie jej rozvoja. V systéme strediskových sídel bola zaradená medzi nerozvojové, preto sa tu za socializmu neinvestovalo do výstavby základnej infraštruktúry. V roku 1988 sa začalo s plynifikáciou a naplánovaný bol aj vodovod (PHSR Zálesie: 9). Na vodovodnú a plynovú prípojku je v súčasnosti pripojená takmer celá obec. V súčasnosti je Zálesie elektrifikované, plynifikované, zabezpečené optickými sieťami internetu. Na kanalizačnú sieť je pripojených len približne 150 domov, čo predstavuje 16 % z celkového počtu domov v obci (PHSR Zálesie: 30). Dobudovanie kanalizácie je však problém viacerých okolitých obcí, využívané sú alternatívne formy zberu odpadu (septik, žumpa, domáca čistička odpadových vôd).

V roku 1990 obyvatelia využili možnosť opäť vytvoriť samostatnú obec a jej ďalší rozvoj má odvtedy v rukách miestna samospráva. V zrekonštruovanej budove, pôvodne slúžiacej ako hasičská zbrojnica, bolo sídlo obecného úradu, potom niekoľko rokov sídlil v kultúrnom dome, až v roku 2024 získal samostatnú budovu a kultúrny dom mohol slúžiť svojmu pôvodnému účelu. Dostavbou budovy materskej školy, fungujúcej v obci od roku 1967, získalo v roku 2024 Zálesie rozšírenie jej kapacity na 130 detí (PHSR Zálesie). Obci však chýba základná škola. Jej výstavbu komplikuje chýbajúca infraštruktúra na mieste, kde je plánovaná výstavba. Istý čas tento nedostatok saturovala základná škola v Ivanke pri Dunaji, avšak vzhľadom na rast obyvateľov v materskej obci ani po niekoľkých zvyšovaniach jej kapacity miesto pre deti zo Zálesia v nej nie je. V súčasnosti deti chodia do škôl podľa zaradenia do školských obvodov Bratislavy (Rača, Vrakuňa), to sa však takmer každoročne mení podľa voľných kapacít. Zavedenie školského autobusu, ktorý dopravuje deti aj z okolitých obcí, naráža na veľmi pomalú dopravu v ranných zápchach, takže rodičia rýchlejšie dopravujú deti do škôl autom.

V Zálesí je nový rímskokatolícky kostol (z roku 2014)¹⁵ a rímskokatolícka kaplnka Svätej Trojice z roku 1932 so sochou svätého Jozefa nad vstupom. Táto kaplnka roky nahrádzala niektoré funkcie kostola, pretože iný v obci nebol. Na hlavnej, Malinovskej ulici, ako aj na postrannej Terchovskej ulici sa zachovalo niekoľko domov s prvkami tradičnej architektúry. Na jednom z majerov, nazývanom Jurajov dvor, stáli vodorovne pri sebe tri stavby (bírešňa, byty čeladníkov, maštal' a sklady). Sú zachované dodnes, ale v inej podobe, čiastočne zrekonštruované a slúžia na iné účely. Tieto pamiatky nie sú vo verejnom priestore zdôraznené.

V Zálesí je viacero spomienok na zakladateľa obce, Ignáca Gessaya (po slovensky Gešaja, používajú sa oba varianty), bronzový reliéf pri vstupe do obecného úradu,

¹⁵ Viac než 42 % obyvateľov je bez náboženského vyznania, 45 % je rímskokatolíkov a evanjelikov a. v. je necelých 5 % (ŠÚ SR, SODB 2021 a).

názov ulice v centre obce, Gešajovské mlyny na Malom Dunaji. Jeho meno majú v názve niektoré miestne inštitúcie a podujatia.

Popri individuálnej výstavbe bolo po roku 2000 v centre obce vybudovaných niekoľko bytoviek spolu s približne 150 bytmi.¹⁶ Nachádza sa v nej jeden samoobslužný obchod s potravinami, štyri gastronomické zariadenia, centrum pre starostlivosť o psov, aj cvičisko nadlokálneho významu, krematórium pre malé spoločenské zvieratá so širšou regionálnou pôsobnosťou, rôzne služby a niekoľko malých predajní. Zálesie je medzi dvoma väčšími obcami (Ivanka pri Dunaji – 7000 obyvateľov a Malinovo – 4000 obyvateľov), takže celkom logicky sú niektoré služby a inštitúcie saturované v susedných lokalitách.

Obyvatelia dochádzajú do Bratislavy za prácou, školami či úradmi. Prístupové cesty do Bratislavy sú dve – cez výpadovú cestu na Senec cez Ivanku pri Dunaji, alebo cez mestskú časť Vrakuňa, Most pri Bratislave a Malinovo. V roku 2024 – 2025 urýchlili príjazd do obce nové diaľničné privádzače. S Bratislavou spája Zálesie autobusová linka.

Zálesie zatraktívňuje brehy Malého Dunaja aj samotný tok so športovo-rekreačným využitím. Nachádza sa tu futbalový štadión, na hranici s Ivankou pri Dunaji je jazdecká škola. Vzťah obcí Ivanka pri Dunaji a Zálesie charakterizuje stránka Naše Zálesičko: „V minulosti obce Ivanka pri Dunaji ako bývalá stredisková obec a Zálesie ako zániková obec vždy nejako súviseli a záviseli jedna od druhej. Platí to aj dnes aj keď od tej doby sa všeličo zmenilo. Z Ivanky sa stala silná moderná prímestská obec – s reprezentatívnym zastúpením občianskej vybavenosti, kultúry, školstva, podnikateľských aktivít a silnou dopravnou infraštruktúrou. Zo Zálesia sa vyprofilovala skôr obec pre kludné bývanie a oddych. Vzťah a previazanosť zostala. Do Ivanky chodia Zálesiáci do kostola, do banky, na poštu, do reštaurácie, na autobus či vlak. Deti dochádzajú do Základnej školy, Ľudovej školy umenia. V neposlednom rade chodíme do Ivanky aj kúpať sa, loviť ryby alebo len tak sa zrekreaovať na jazero Štrkovka rozkladajúce sa na pomedzí troch katastrov Ivanky pri Dunaji, Zálesia a Mostu pri Bratislave. Ivančania sa zase nezaobídu bez prírody v Záleskom katastri Malého Dunaja, kultúry a priateľov a blízkych. Obyvateľov oboch obcí spájali odjakživa aj blízke rodinné vzťahy” (Naše Zálesičko).

K zníženiu individuálnej automobilovej dopravy by mala prispieť cyklotrasa vedená do Senca a ďalšia južne od intravilánu obce prepájajúca Most pri Bratislave a Vrakuňu, ktorú buduje Bratislavský samosprávny kraj. Súčasťou prepojenia s Malinovom bude aj „Lávka cez Malý Dunaj”, ktorá je v štádiu projektu. Bratislavské Letisko M. R. Štefánika je vzdialené 4 km od katastrálneho územia obce. Ochranné pásmo letiska priamo ovplyvňuje stavebný rozvoj Zálesia.

Obec v roku 2023 oslávila 100 rokov od svojho vzniku. K tomuto výročiu vydala monografiu, v ktorej slovom a fotografiami zozbieranými od pôvodných obyvateľov priblížila históriu obce a spôsob života v nej.

Zálesie je členom mikroregiónu Regionálne združenie Podunajsko (od 1991). Založenie Miestnej akčnej skupiny Malodunajsko, o. z. v roku 2019 sa neskončilo úspešne. Okolité obce vzájomne nekoordinujú rozvojové programy, každá sa snaží samostatne

¹⁶ Viaceré sú v štatistikách obce evidované ako rodinné domy.

riešiť svoje najakútnejšie problémy. Zálesie aktívne spolupracuje so Združením miest a obcí Slovenska a ústrednými orgánmi štátnej správy pri príprave právnych predpisov týkajúcich sa územnej samosprávy.

HVIEZDOSLAVOV

Obec Hviezdoslavov leží približne 30 km východne od Bratislavy, v súčasnosti sa centrum mesta dá dosiahnuť autom do 20 minút. Je súčasťou Podunajskej nížiny v západnej časti Žitného ostrova. Patrí do okresu Dunajská Streda, od okresného mesta je obec vzdialená 26 km. Administratívne je súčasťou Trnavského samosprávneho kraja. Susedí s ďalšími rýchle sa rozrastajúcimi suburbiami zápasiacimi s podobnými problémami: s obcami Kvetoslavov, (približne 2000 obyvateľov), s ktorou je už výstavbou spojená, majú spoločnú vlakovú zastávku, s obcou Miloslavov (okolo 7000 obyvateľov), Dunajskou Lužnou (okolo 7500 obyvateľov),¹⁷ ktorá je najväčším suburbiom Bratislavy, Štvrtkom na Ostrove a Mierovom.

Základom vzniku obce Hviezdoslavov boli, podobne ako v Zálesí, existujúce veľkostatky – Pálffyho majer, Jozefmajer a Németsok (majetok Wiener-Weltenovcov), ktoré po ich zoštátnení v rámci I. pozemkovej reformy osídlili kolónie usadlíkov z rôznych oblastí. Jadro kolónie tvorili prisťahovalci z Oravy, preto v roku 1921 dostala názov po básnikovi P. O. Hviezdoslavovi, ktorý v tom roku zomrel. Obec ako správna jednotka vznikla zlúčením niekoľkých majerských kolónií v roku 1936. V tom čase v nich žilo 69 rodín. Aj keď sa obec nachádzala v oblasti osídlenej v minulosti prevažne maďarským etnikom, kolónia Hviezdoslavov bola multietnická, žilo v nej 21 slovenských rodín, 18 moravských, 15 českých, 14 maďarských a 1 nemecká. Obec však bola známa aj pod maďarskými názvami Vörösmajor, hovorovo tiež Hviezdoslavfalva. Pre deti kolonistov tu bola zriadená prvá slovenská škola na Žitnom ostrove. V roku 1929 dostala aj novú budovu, v ktorej priestoroch sa začal rozvíjať kultúrny a spolkový život. V roku 1924 obývalo obec 180 ľudí, ale už v roku 1929 počet stúpol na 310 (Výročná správa obce Hviezdoslavov). V centre obce je zvonica postavená zo železnej konštrukcie, zvon získali z prostriedkov obecnej poľovačky. „Roku 1934 bol zakúpený zvon. Ustanovilo sa, že bude zvonit' občanom všetkých náboženských vyznaní. Z tohto hľadiska v obci nikdy neboli problémy...” (Reško, Ozogány, 1996: 7). Posvätená bola až v roku 2007.

Vývoj obce skomplikovala skutočnosť, že po Viedenskej arbitráži do konca druhej svetovej vojny bol Hviezdoslavov súčasťou Maďarska, hoci už susedný Alžbetin Dvor (dnes súčasť Miloslavova) zostal na Slovensku. Obec v tom období prestala existovať ako samostatná jednotka, patrila pod Štvrtok na Ostrove. Veľa ľudí sa vysťahovalo. Po druhej svetovej vojne mal Hviezdoslavov len 280 obyvateľov. Od roku 1947 bola obec postupne elektrifikovaná. a o tri roky neskôr bolo založené jednotné roľnícke združstvo, ktoré sa neskôr spojilo so Štátnym majetkom Hubice. Hviezdoslavov sa opäť osamostatnil v roku 1951. V nasledujúcich desaťročiach pribudli nové domy aj bytovka, pribudla predajňa potravín a pohostinstvo, rozvíjali sa kultúrno-spoločenenské aktivity, zlepšilo sa autobusové spojenie s okolím (Reško, Ozogány, 1996). V roku

¹⁷ Údaje o počtoch obyvateľov obcí sú prevzaté z konkrétnych obcí na stránke Štatistického úradu: ŠÚ SODB 2021 b.

1970 mala obec necelých 400 obyvateľov (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, 1977: 477). Systém strediskových obcí od 70. rokov opäť utlmil rozvoj obce. Nebudovala sa tu potrebná infraštruktúra, dopravné spojenie bolo slabé a pracovné príležitosti takmer žiadne. Pomer slovenského a maďarského obyvateľstva bol približne rovnaký. V roku 1977 bola v obci zrušená škola, vyučovanie pre prvý stupeň opäť obnovili v roku 1996, v období keď bol Hviezdoslavov objavený ako perspektívne miesto pre rezidenčný rozvoj. Za príbehom prudkého stavebného rozvoja stálo skupovanie pozemkov a sústredenie vlastníctva pozemkov do rúk jednotlivcov, ktorí mali prístup k informáciám o vlastníctve pozemkov neznámych vlastníkov. Prvá koncepcia rozvoja obce vznikla v rokoch 2008 – 2009. Nastavila výhľadový územný rozvoj pre cca 9000 obyvateľov. Postavený bol na plánovaní bytovej výstavby bez toho, aby riešil ostatnú chýbajúcu infraštruktúru, ako je škola, materská škola, služby, možnosti pre šport a oddych, obec nemala vyriešenú kanalizáciu. S takouto koncepciou rozvoja sa stal Hviezdoslavov jednou z najrýchlejšie rastúcich obcí na Slovensku. Najvyšší počet prisťahovaných obyvateľov zaznamenala obec v rokoch 2019 a 2023. V roku 2025 dosiahol počet obyvateľov 4000, avšak reálne v nej žije približne o 2 000 obyvateľov viac, ktorí v nej nemajú prihlásený trvalý pobyt.

V rokoch 1918 – 2023 sa stal starostom obce Marek Lackovič, ktorý bol v roku 2023 zvolený za poslanca NR SR, kvôli čomu ukončil svoje pôsobenie vo funkcii starostu. Rozvoj obce sa pod jeho vedením systematicky pohol. Už v roku 2019 bola ocenená prestížnou Cenou pre otvorenú samosprávu a v rokoch 2020 a 2021 nasledovali ďalšie nominácie na toto ocenenie. (Po roku opäť nominácia...)

Výstavba školských a predškolských zariadení v obci nestihala reagovať na zvyšovanie počtu obyvateľov a obec bola označovaná ako „edukačná púšť“ (Križan, F. at all, 2020: 181). Príležitosť využila rímskokatolícka cirkev a v roku 2021 tu zriadila Cirkevnú spojenú školu sv. Martina so zložkami: základnou školou a základnou umeleckou školou. Pri naplnení kapacity je škola schopná pojať 450 žiakov 1. – 9. ročníka, čo však pre počet obyvateľstva nepostačuje. Príslušníci rímskokatolíckej cirkvi sú tu v zastúpení necelých 50 % (Sčítanie obyvateľov 2021...) Mnohým takéto riešenie školskej dochádzky ich detí nevyhovuje, alebo ju prijali ako nutný kompromis. Do súčasnosti obec Hviezdoslavov nemá na svojom území samosprávnú základnú školu a je nútená hľadať riešenia v okolí. Nadstavby, dostavby či prístavby na školách v okolitých obciach sú už vyčerpané, a tak sa starostovi podarilo v spolupráci s vedením Trnavského samosprávneho kraja zabezpečiť dopravu študentov prvého stupňa do Veľkej Paky, kam siaha od roku 1918 školský obvod. Od školského roku 2024/2025 je obec Hviezdoslavov zriaďovateľom základnej školy v Eliášovciach, časti obce Nový Život. Aj keď vzdialenosť nie je veľká, Eliášovce ležia 15 km opačným smerom než je Bratislava, do ktorej smerujú denne rodičia väčšiny detí. Situácia vyžadovala diplomáciu, ale aj porozumenie Partnerskej rady Trnavského samosprávneho kraja,¹⁸ ktorá určila ako prioritu financie pre školstvo adresovať do Hviezdoslavova. Obec sa z podielových daní pustila do prípravy ďalšieho školského areálu priamo v obci v časti Podháj. Realizácia tejto potrebnej inštitúcie však

¹⁸ Partnerská rada Trnavského samosprávneho kraja (TTSK) je oficiálny štrukturálny orgán na podporu integrovaného územného rozvoja regiónu pre programové obdobie 2021 – 2027.

v obci narážala na problémy a oproti plánom v roku 2025 meškala. Situáciu v regióne ilustruje vysvetlenie na webovej stránke obce:

V septembri 2023 vtedajší pán starosta Lackovič spolu s vedúcim úseku školstva navštívili riaditeľa školskej správy v Trnave, kde z diskusie vyplynulo, že okoliťe obce nedokážu prijať ani jedného žiaka z obce Hviezdoslavov. Regionálny úrad predostrel niekoľko možností:

- 1. Určiť spádovú školu podľa čísla domu, v ktorom predškolačky bývajú, v celom okrese Dunajská Streda. Napr. od čísla domu 1 – 100 spádová škola Dunajská Streda, č. 101 – 300 spádová Gabčíkovo, atď.*
- 2. Navštevovať starostov okolitých obcí a prosiť o prijatie aspoň niekoľkých detí.*
- 3. Otvoriť elokované pracovisko ZŠ Hviezdoslavov v Eliášovciach, keďže už tam máme pracovisko MŠ Hviezdoslavov.*

Po zhodnotení predložených možností, prišla možnosť otvoriť pracovisko ZŠ Hviezdoslavov v Eliášovciach ako najrozumnejšie a v rámci bezpečnosti najistejšie riešenie. Priestor minimálne pre dve prvácke triedy, podľa prihlásených detí aj pre tri triedy, máme plnohodnotne k dispozícii.

Po zmene pána starostu v obci, prevzal záväzok dotiahnuť problematiku školy zastupujúci starosta pán Kavecký. Navštívil starostku obce Hubice, kde by bola pre nás možnosť otvoriť taktiež elokované pracovisko v priestoroch materskej školy, ale s maximálnou kapacitou 20 detí. Rovnako tak pán zastupujúci starosta navštívil pani riaditeľku ZŠ Žitavská v BA, ktorá je k obci najbližšie. Škola je naklonená prijať malý počet detí do prvého ročníka. Problémom je však to, že ZŠ Žitavská je v inom kraji a okrem toho im na tento rok bol pridelený školský obvod pre obec Miloslavov, ktorá bojuje s rovnakým problémom v oblasti školstva ako my. V prípade voľných miest je naše deti ochotná prijať aj ZŠ Jelenia, ktorá je bezpečne dostupná z Hlavnej stanice v Bratislave.

Rovnako sa uskutočnila diskusia s pani riaditeľkou cirkevnej školy v obci, ktorá taktiež prijme časť detí z obce Hviezdoslavov podľa kapacitných možností. (Znovuspustenie...)

V obci je obecná materská škola a bilingválna súkromná MŠ ORTEA. Okrem rozvoja školstva sa obec prioritne zameriava na bezpečnosť, vybudovanie centrálného verejného priestoru, oddychových miest, na rekonštrukciu obecných budov, a tiež na dobudovanie kanalizácie (PHSR Hviezdoslavov).

V lete 2025 obec získala štyri milióny z fondov EÚ na výstavbu novej školy a Žitný ostrov 13 miliónov na dobudovanie vodovodu a kanalizácie, čo Marek Lackovič, bývalý starosta obce a poslanec Národnej rady SR, na svojom Facebooku označil ako „...deň, kedy Hviezdoslavov začal novú etapu svojich dejín”.

Hviezdoslavov disponuje popri centrálnych inštitúciách – budove Obecného úradu, kultúrnom dome, cintoríne a Dome smútku – poštou, voľnočasovým a relaxačným areálom Bez bariér. Kultúrny dom s kapacitou 100 hostí slúžil aj miestnej rímskokatolíckej filiálke na organizáciu bohoslužieb, keďže kostol v obci nie je, avšak po dostavbe školy sa cirkevné podujatia konajú v nej. Kultúrny dom slúži na voľnočasové aktivity, schôdze a slávnostné zhromaždenia obyvateľov. Na okraji obce sa nachádza

obchodné centrum, vo výstavbe je Obchodná galéria, ktorej súčasťou bude zdravotné stredisko aj veterinárna ambulancia. Nachádza sa tu predajňa potravín, pizzeria, hostinec, espresso, *Pivovar Hvezdoň*, predajňa zeleniny dopestovanej v Hviezdoslavove *Zelenina Hviezdoslavov*, jazdecký areál *JK Alexandria Hviezdoslavov*, ktorý nadväzuje na tradíciu chovu jazdeckých aj dostihových koní v okolí, je tu tiež fitness *Legacy Fight Club*.

Územie obce sa delí na tri časti: pôvodný Hviezdoslavov, časť Podháj a časť Záhrady. Budova obecného úradu a kultúrny dom boli súčasťou Pálffyho majera, v časti Podháj je maštaľ a horáreň Weiner-Weltenovho majera, hospodárske stavby sa zachovali na Jozefovom majeri pri rezidentskej zóne Záhrady.

Nachádza sa tu okolo tisíc rodinných domov (RD) a 51 bytových domov (BD). Obec disponuje ôsmimi nájomnými bytmi, dlhodobejšie obsadenými. V súčasnosti počet obyvateľov narástol aj vďaka bytovému komplexu *Hviezdne bývanie*. Osobitosťou je ponuka nájomných bytov pre seniorov aj so zdravotno-sociálnym zabezpečením.

Pridanou hodnotou obce sú vodné plochy, ktoré sú kultivované na rekreačné účely.

V Hviezdoslavove sú tri zastávky autobusovej linky, ktorá spája obec s Bratislavou. V blízkosti sa nachádza rýchlostná cesta R7, otvorená v roku 2021, ktorá významne zrýchlila spojenie Hviezdoslavova s Bratislavou, aj s Dunajskou Stredou. V susednej obci Kvetoslavov na hranici s Hviezdoslavovom je železničná zastávka, ktorou prechádza jednokolajná trať 131 zo železničnej stanice Bratislava-Nové Mesto cez okresné mesto Dunajská Streda do Komárna. Do Bratislavy cesta trvá 40 minút. Pri stanici je parkovisko, aj cykloklietka na uloženie bicyklov.¹⁹ Obec deklaruje podporu zníženia individuálnej dopravy (PHSR Hviezdoslavov). Cyklotrasy v obci nie sú vybudované.

Hviezdoslavov je členom mikroregiónu Regionálne združenie Podunajsko a Združenia miest a obcí Žitného ostrova. Ich význam spočíva v pripravenosti na spoluprácu.

CHORVÁTSKY GROB

Obec leží pod Malými Karpatmi v okrese Senec, v Bratislavskom samosprávnom kraji. Susedí s Vajnormi a Slovenským Grobom. Chorvátsky Grob sa z hľadiska sídelnej kompaktnosti skladá z dvoch častí, pôvodnej obce a developersko-rezidentskej časti s názvom Čierna Voda. Obe časti obce sú od seba vzdialené 2 km, postupujúcou výstavbou sa približujú. Medzi nimi je zatiaľ pásмо zelene, preto sa niekedy Chorvátsky Grob označuje aj ako „rozkročená obec“. Z Bratislavy do Chorvátskeho Grobu je cestná vzdialenosť približne 23 km. Cez katastrálne územie obce prechádza diaľnica D1, ktorá je jedným z najvýznamnejších cestných ťahov Slovenska. V blízkosti obce je aj cesta I. triedy (Bratislava – Trnava – Trenčín) a cesta II. triedy (Bratislava – Pezínok). V súčasnosti má najväčší vplyv na lepšiu dostupnosť obce z Bratislavy výstavba diaľničnej križovatky Triblavina prepájajúcej územie s obcami pod Malými Karpatmi.

¹⁹ Považovaná je za nie celkom bezpečnú. Aj v čase výskumu bola vykradnutá. S vandalstvom musí obec permanentne bojovať. V ohrození bol aj bankomat, ktorý v roku 2025 nahradili digitálnym kiosk, ktorý zabezpečuje niektoré elektronické služby pošty, obce a štátu po úradných hodinách. Nachádza sa v uzamykateľnom priestore.

Križovatka dopravne prepojila diaľnicu D1 s existujúcim i novonavrhovaným zastavným územím obce Chorvátsky Grob a súčasne zabezpečuje zlepšenie dopravnej obsluhy širšieho územia. S Bratislavou Chorvátsky Grob spája mestská autobusová linka. Obec nie je priamo napojená na európsky železničný systém.

Na území pôvodnej obce existovala v 13. storočí dedina Monar, ktorá bola vyludnená a na jej mieste vznikali ďalšie dočasné sídla, až ju v 16. storočí vypálili. Keď v roku 1526 po bitke pri Moháči sa Turci dostali do oblasti stredného Dunaja presídlilo sa okolo 200 tisíc Chorvátov do severnejších regiónov. V roku 1552 prišli aj na územie Chorvátskeho Grobu. Chorváti sa zaoberali poľnohospodárstvom a vinohradníctvom. Rozvinula sa domáca výroba a ľudový výtvarný prejav – rezbárstvo, čipkárstvo, výšivkárstvo a maliarstvo. Miestni Chorváti sa po vzniku Československa hlásili za Slovákov. Začiatkom 20. storočia došlo k výraznému ústupu chorvátčiny, v súčasnosti sa už v rodinách po chorvátsky nerozpráva. Chorvátsku minulosť pripomína socha v miestnom kostole vytesaná z kameňa privezeného z Chorvátska, kríž, názvy ulíc. V strede obce je pamätník Dr. Josipa Andrića, chorvátskeho právnika, básnika, muzikológa, skladateľa a hudobníka, ktorý mal v Chorvátskom Grobe priateľské vzťahy. Návštevy z Chorvátska k jeho buste kladú veniec a kyticu kvetov na jeho pamiatku.

Obec bola známa pod názvami Horvátgurab, Hrvatski Grob alebo Crveno Brdo, v nemčine Kroatisch-Eisgrub. V roku 2025 obci venoval etnografickú monografiu český etnológ Antonín Václavík pod názvom Podunajská dedina v Československu (PHSR Hviezdoslavov).

Obyvatelia Chorvátskeho Grobu sa podieľali na vytvorení tradície husacích hodov, ktorými sa preslávil najmä susedný Slovenský Grob. A. Václavík uvádza o Chorvátskom Grobe:

„Zvláštnosťou obce a v celom kraji je kŕmenie husí na predaj; kde majú len trochu dostatok tureckého žita, krmia až 10 husí naraz, potom ich niekoľko razom zabijú, „vypískajú“ a upečú. Sadlo si nechajú, lebo jedna hus máva až tri litre masť, a upečenú hus celú alebo v poloviciach predajú v Bratislave. ... Roku 1924 ženy utržili za celú pečenú hus 30–40 Kčs, za jätá (pečienka) 25 Kčs, za droby 10 Kčs, pričom masť a perie zostali doma. Také pečenie husí je skoro slávnosťou a vie sa v celej dedine, kde sa toho a toho dňa husi pečú. Kto prejde v jeseni bratislavskou tržnicou, uvidí denne stá do zlata vypečených husí, z ktorých okolo 10. hod. predpoludním nezostane nič. České obecnstvo dlho sa zdráhalo husi takto pečené kupovať, nazdávajúc sa, že sú to husi morom alebo inou chorobou postihnuté.” (Václavík, 1925: 189-190)

Podľa interpretácie starousadlíkov však boli Chorváti príliš hrdí na to, aby si hostí na husacinu pozývali domov, ako to robili ich susedia zo Slovenského Grobu, takže pečené husi predávali na trhoch.

V katastri obce sa nachádzali veľkostatky, ktoré patrili grófovi Pálffymu.²⁰ V 19. storočí boli postavené tri majere – Horný majer, Dolný majer – nazývaný aj

²⁰ V monografii o Chorvátskom Grobe (Potočná, Nowak 2010) je meno Pálffy písané ako Pálfi. Zápisy priezvisk do matrik mohli obsahovať varianty. Ponechávame štandardné pisanie tohto priezviska.

Hlavný – a majer Triblavina. V roku 1918 pripadli majere štátu. V tridsiatych rokoch 20. storočia časť troch majerov osídlili prisťahovalci z oblasti Oravy, Liptova a Kysúc, hľadajúci prácu (Potočná, Nowak, 2010). Dosiaľ sa v časti Čierna Voda zachoval jeden z nich, známy pod názvom Hlavný majer, s budovou sýpky. Chorvátsky Grob bol poľnohospodárska obec na úrodnej pôde a už v roku 1949 tu založili Jednotné roľnícke družstvo. Na pozemkoch majerov vznikol štátny podnik, ktorý sa od roku 1964 špecializoval na chov hydiny, kde v hydinárňach pracovalo 130 zamestnancov. S využitím moderných technológií chovali na Triblavine 200 000 brojlerov. Podnik fungoval do polovice 90. rokov. Čierna voda bola elektrifikovaná, plynofikovaná, odkanalizovaná, v roku 1968 bola zavedená autobusová doprava do Bratislavy. V súčasných priestoroch predajne Jednoty sa nachádzalo veľké parkovisko poľnohospodárskych strojov. V 50. a 60. rokoch sa v Chorvátskom Grobe zvýšil počet obyvateľov práve vďaka osídľovaniu Čiernej Vody. Postavených bolo niekoľko bytoviek pre zamestnancov štátneho podniku. Pri budove sýpky sa zachovali radové bytové domy pôvodne obývané pracovníkmi majera, ktoré vznikli v 50. rokoch 20. storočia a dosiaľ zrekonštruované svojimi majiteľmi stoja okolo priľahlej neupravenej trávinatej plochy. Pozemky, na ktorých stoja, sú minimalistické, za domami sú malé záhradky. Obyvatelia týchto domov boli pred developerskou érou ďaleko od jadra obce, až koncom 90. rokov sa k nim priblížila výstavba aj s časťou vybavenosti.

Od 70. rokov sa počet obyvateľov znižoval, mladí ľudia odchádzali bývať do mesta, pretože v Chorvátskom Grobe, ako nestrediskovej obci, bola stavebná uzáva. Všetka vybavenosť bola situovaná do starej časti obce: obecný úrad, rímskokatolícky kostol s príľahlým cintorínom, futbalový štadión, škola.²¹

„Rozkročený“ tvar obce spôsobili vlastnícke vzťahy. Na historickej mape visiacej na obecnom úrade jasne vidieť, že nezastavanú plochu medzi dvomi súčasnými časťami obce tvorila rozdrobená pôda s množstvom vlastníkov. Zastavané územie Čierna Voda bolo pôvodne páľffyovským majetkom, neskôr štátnym podnikom. Poskupované pozemky sa stali predmetom reštitučných zámen. V roku 2004 bola dvom reštituentom zo Záhoria, z Plaveckého Podhradia, zamenená pôda na vyše 140-tisíc štvorcových metroch na čiernovodských luhoch a hájoch. Reštituenti ich obratom predali developerskej firme. Celé dianie bolo podporené politickými elitami.

O dva roky neskôr, v roku 2006, si realitná firma dala vypracovať investičný zámer na výstavbu viac ako stovky domov a vtedajšie vedenie obce zmenilo územný plán. V priebehu nasledujúcich deviatich rokov sa v obci celkovo trinásťkrát zmenil územný plán a šesťnásobne sa zvýšil počet obyvateľov. „A divoký developérsky Klondike posvätený všetkými vládnymi garnitúrami sa mohol začať“ (Pozemky pri...). Týmito slovami zhrnul udalosti v roku 2013 bývalý starosta Chorvátskeho Grobu Miroslav Marynčák, ktorý nastupoval do úradu v decembri roku 2010 s vyhláseniami, že veci zmení k lepšiemu. Po troch rokoch tento starosta, ktorý bol urbanistom a špecialistom na tvorbu sídel, sa vzdal funkcie. Pre žurnalistov uviedol: „Býva tu veľké množstvo ľudí, ale takmer tu chýba voda, kanalizácia, škôlka, škola a podobne... Nieкто

²¹ Informácie sú z monografie obce (Potočná, Nowak, 2010). Poľnohospodárske družstvo Chorvátsky Grob Bernolákovo so sídlom v Chorvátskom Grobe vzniklo v roku 1973 a v roku 2023 priemerný prepočítaný počet zamestnancov bol 26 (na základe účtovnej závierky k 31. 12. 2023). V rastlinnej výrobe sa zameriava hlavne na hustosiate obilniny, ale družstvo sa zaoberá aj s pestovaním olejnin a viniča hroznonorodého (PHSR CH. G.: 60).

tu kúpi 20 hektárov pôdy, rozseká ich na 300 pozemkov a ľudia sa na ne vrhnú. Začnú stavať, a keď si dostavajú svoj vytúžený dom, potom sa pýtajú: No a kde je chodník? Kde mám dať dieťa do škôlky? A kde je obchod?”²²

V súčasnosti sa rozbieha výstavba nového sídliska s individuálnou bytovou výstavbou aj bytovými domami, ktorá by mala súčasný počet obyvateľov zdvojnásobiť na 14 000. Plánovaný Park City Triblavina by mal však počet obyvateľov Chorvátskeho Grobu zvýšiť až na 50 000 a teda malo by tu vzniknúť stredne veľké mesto.

„Vďaka veľkému rozsahu výstavby sa táto obec stala symbolom suburbánneho rastu a často býva uvádzaná najmä v súvislosti s negatívnymi prejavmi nekontrolovateľného sídelného rozvoja” (Šveda, Šuška, 2014: 229). Náročnosť vedenia zdvojenej obce, v ktorej má každá časť svoje záujmy a v novšej sa kopia problémy súvisiace so zanedbanou infraštruktúrou pri jej rýchlej výstavbe, sa prejavila v častých zmenách vedenia obce. Starostu Marynčáka nahradil v roku 2014 Radovan Benčík, ktorý v roku 2016 čelil referendu o odvolaní z funkcie. Od roku 2018 je starostkou Vladimíra Vydrová. Práve počas nášho výskumu (apríl 2025) bolo aj jej zotrvanie vo funkcii starostky predmetom referenda. Obe spomenuté referendá boli späť predovšetkým s problémami v oblasti školstva.²³ Vedenie obce je aj v roku 2025 viazané územným plánom z roku 2010. Starostka je poslankyňou Bratislavského samosprávneho kraja a členkou poradného orgánu pri EÚ – Európskeho výboru regiónov.²⁴

V Chorvátskom Grobe sú dve obecné základné školy. Jedna ZŠ aj s MŠ je v starej časti obce na Školskej ulici a druhá sa ako samostatný právny subjekt (od školského roku 2019/20) nachádza v časti Čierna Voda na ulici Javorová alej. Pri staršej je športová hala, pri novej je od roku 2023 telocvičňa. Od septembra 2022 sa spojila ZŠ Javorová alej a MŠ. V roku 2025 bola postavená a spustená do prevádzky budova novej cirkevnej školy, ktorá pôvodne sídlila v Pezinku. Vo výstavbe je aj cirkevná materská škola.

V Chorvátskom Grobe je niekoľko zdravotných ambulancií, zdravotné stredisko pri škole a dve lekárne. V miestnej časti Čierna Voda sa nachádzajú tri supermarkety, štvrtý je pri diaľničnom výjazde. Obchodno-relaxačný charakter má centrum Monar, názvom pripomína historickú dedinu na tomto území. V obci je sieť maloobchodných predajní, pohostinstiev a služieb, sú však nestabilné, často menia majiteľov, pretože obyvatelia dochádzajúci denne do Bratislavy si nákupy a služby často vybavujú v meste a miestni podnikatelia krachujú.

Od roku 2014 pribudol v miestnej časti Čierna Voda rímskokatolícky kostol, ktorý prispieva ku komunitnému životu v tejto časti. V jeho blízkosti vzniklo súkromné seniorské centrum Atlantída. Obecný úrad sídli v starej časti obce, tu sa pri starom kostole nachádza aj cintorín. Aj do starej časti obce sa sťahujú mladé rodiny, predstavujú si staré domy a aj tu je výstavba nových domov. Obec nemá kultúrny dom, keďže naň nemá pozemok. Pri jeho plánovaní sa ukázalo, že záujem ľudí je, no nikto ho nechce mať v bezprostrednej blízkosti svojho bydliska.

²² Starosta v roku 2013 upresnil situáciu: ... „Deti chodia do okolitých dedín. Vo Vajnoroch nám preto nevedia prísť na meno. Nemáme tu kostol, nemáme tu krčmu, obec je na Bratislavu napojená dvomi právne neusporiadanými cestičkami... A to nehovorím o výzore ... Už som oslovil asi štyri ministerstvá, ale vypočutý som nebol... Dostávam zovšadiaľ otázky, čo bude teraz. Nevieť. Nastúpil som preto, lebo som chcel pomôcť, odchádzam preto, lebo sa pomôcť nedá (Starosta Chorvátskeho Grobu ...).

²³ Bezprostredným podnetom pre vyhlásenie referenda boli problémy v miestnej základnej škole (TERAZ.SK a.,b.).

²⁴ Konkrétne komisie pre sociálnu politiku, vzdelávanie, zamestnanosť, výskum a kultúru (SEDEC...).

V obci poskytuje ubytovacie služby Hotel Agátka (predchádzajúci názov bol Kamila) s kapacitou 100 osôb. Jeho sídlom je historická budova páľffyovského neoklasicistického poľovníckeho zámočku zo 17. storočia. Spolu s krytým rehabilitačným bazénom, golfovou akadémiou, jazdeckým areálom a kvalitným reštauračným zázemím svojimi priestormi saturuje aj niektoré funkcie obce – sobáša (aj pre nerezidentov ich vykonávajú poslanci obecného zastupiteľstva), svadby, plesy. Súčasťou komplexu je samostatná budova Gourmet Klubu Bizmayer s tenisovým klubom.

Obec je od roku 2014 členom MAS OZ Malokarpatský región a Združenia miest a obcí malokarpatského regiónu, Združenia miest a obcí Slovenska, Regionálneho združenia obcí Podunajskej oblasti, Združenia Malokarpatská vína cesta, Združenia miest a obcí JURAVA. Má partnerské vzťahy s obcou Benkovac v Chorvátsku.

V miestnej časti Čierna Voda je športová zóna s niekoľkými ihriskami, kde sa konajú niektoré verejné podujatia, nachádzajú sa tu aj súkromné fitcentrá.

K špecifickým problémom niektorých častí Čiernej Vody patrí hromadenie sa vody na povrchu zeme po silných zrážkach. V okolí Chorvátskeho Grobu boli ešte do 60. rokov 20. storočia močiare, ktoré bolo potrebné pre využitie pôdy odvodniť a to najmä v blízkosti močaristého Šúra. Dosiaľ je v niektorých častiach obce nedostatočne zabezpečené odvedenie dažďových vôd. Pri silných dažďoch v domoch a na pozemkoch voda vyráža von a zaplavuje aj ulice. Obec z plánu obnovy získala finančné zdroje na úpravu kanalizácie a cez envirofond na čističku vody.

Cez kataster obce a jej časť Čierna Voda preteká potok s rovnomenným názvom. Čierna voda prameni v Malých Karpatoch pod Malým Javorníkom. Zaujímavosťou Chorvátskeho Grobu je teplá vyvieracia, ktorá vznikla z geotermálnych vrtov v priestore medzi oboma časťami obce. Vznikli v rámci štátnej výskumnej úlohy na sklonku 70. rokov 20. storočia. Išlo o dva pozorovacie geotermálne vrty, bez iného plánovaného využitia. V blízkosti obce je národná prírodná rezervácia Šúr. Predmetom ochrany je mokrad' s výskytom vzácnej flóry a fauny. Súčasťou je riedky dubovo-brestový les nazývaný Panónsky háj. Územím vedie umelý odvodňovací Šúrskejší kanál dlhý 17 km, vybudovaný v roku 1896. Cieľom *Združenia obcí JURAVA* je realizácia cyklomagistrály prepájajúcej Malokarpatskú a Podunajskú oblasť.²⁵ Cyklotrasa vedie ponad Šúrskejší kanál.²⁶ Súčasťou tejto cyklotrasy je vybudovanie prepojenia Čiernej Vody so starou časťou Chorvátskeho Grobu.

PODKEREPUŠKY

Bývalá záhradkárska osada Podkerepušky v katastri miestnej časti Záhorská Bystrica predstavuje oproti trom vyššie uvedeným lokalitám odlišný príklad vnútornej suburbanizácie. K procesom premeny záhradkárskej osady na rezidenčnú nie sú zatiaľ dostupné odborné a štatistické údaje, preto výskum považujeme za otvorenie novej témy. Ide o osadu, ktorá netvorí samostatný samosprávny sídelný útvar, ale predstavuje vnútorný typ suburbanizácie²⁷ ako príklad zahusťovania vnútromestskej individuálnej výstavby,

²⁵ Viac na webstránke Združenie obcí Jurava.

²⁶ Informuje o nej aj webstránka venovaná cykloturistike a turistike Mäkká, D.: Cyklotúra Malokarpatsko-šúrska magistrála JuRaVa.

²⁷ „Inner-city suburbanisation“ označuje proces, pri ktorom dochádza k premiestňovaniu obyvateľstva z centrálnych

ktorá je rozšírená na území Bratislavy aj v jej okolí. V záhradách bolo možné budo-
vať chaty – pôvodne určené na uschovanie náradia a individuálnu rekreáciu, ktoré boli
prechodným miestom pobytu užívateľa. Preto boli a sú často označované aj ako „druhé
bývanie“ (Fialová, 2012). Korene týchto foriem únikov z mestského prostredia v Európe
siahajú do 19. storočia. Na Slovensku bola najmä druhá polovica 20. storočia pozname-
naná rozvojom záhradkárskeho osád pri mestách, aj v ich intravilánoch.

Mať kúsok zeme pre seba znamenalo únik z mestských ulíc do privátneho priesto-
ru, návrat k prírode a samozásobiteľstvu. V ekonomike, kde nebolo možné kumulovať
kapitál, bola kúpa nehnuteľnosti či stavba chatky jednou z mála možností ako zmys-
luplne investovať. V roku 1964 bolo v Bratislave 15 záhradkárskeho osád zriadených
národnými výbormi a 11 podnikových. V 80. rokoch 20. storočia bolo v Bratislave už
niekoľko desiatok záhradkárskeho osád. Strešnou organizáciou, ktorá tieto osady a ich
členov evidovala, bol Slovenský zväz záhradkárov (SZZ).²⁸ Záhradky dávala táto orga-
nizácia svojim členom do užívania, nie do vlastníctva. Dopyt po záhradkách bol taký
veľký, že užívateľské právo na záhradku sa stalo predmetom predaja a kúpy (pred-
metom predaja bolo tzv. odstúpné). Okrem záhradkárskeho osád, kde boli záhrady
v prenájme, už aj v tom období existovali aj osady so záhradami v súkromnom vlast-
níctve alebo zmiešané.

Po roku 1989 sa otvorila pre užívateľov možnosť prenajímané pozemky v záhrad-
kárskeho osadách odkupovať do osobného vlastníctva (niektoré osady zanikli v dôsled-
ku reštitúcií pozemkov alebo novej výstavby). V roku 1997 bol prijatý zákon o záhrad-
kárskeho osadách, ktorý stanovil postup pri odkupovaní pozemkov (Zákon č. 64/1997
Z. z.).²⁹ Umožnil aj úpravy záhradných domčekov na trvalé bývanie, resp. na odkúpe-
ných parcelách si majitelia začali stavať nové rodinné domy. Príslušné stavebné úrady
usmerňujú uvedené stavebné zmeny a úpravy v súlade s plánmi výstavby, platnou
legislatívou a miestnymi predpismi. Tie v bývalých záhradkárskeho osadách určujú aj
to, aká časť pozemku môže byť zastavaná.

Lokalita Podkerepušky je situovaná vo svahu na pravej strane Hodonínskej ulice
vedúcej z Lamača do Záhorskej Bystrice. Do pádu komunistického režimu sa tu rozpre-
stierali jablkové sady štátneho majetku a nad nimi od 60. rokov minulého storočia
začala vznikať záhradkárska osada. Z južnej strany ju ohraničuje spomínaná hlavná
cesta, nad ňou sú dnes ulice novovzniknutej štvrte Orešianky a nad nimi vedie para-
lelná obecná cesta Podkerepušky. Z nej smerom k lesu stúpajú ulice bývalej záhrad-
kárskej osady. Sú to súkromné cesty v spoluvlastníctve všetkých individuálnych vlast-
níkov pozemkov v tejto lokalite. Označené sú od 1 po 10 a zo severnej časti tvorí ich
hranicu les. Západnú hranicu tvoria zarastené spustnuté pozemky bývalých jablko-
vých sádov (pripravené na ďalšiu výstavbu obytných domov)³⁰ a uzavretý rezidenčný
areál Boháčky, oddelený od okolia plotom a vchodmi na čipové karty.

časť mesta do lokalít v rámci hraníc mesta, ktoré sú bližšie k jeho okraju. Je súčasťou širšieho procesu
suburbanizácie, ale na rozdiel od externej suburbanizácie, ktorá sa odohráva za hranicami mesta, „inner-city
suburbanisation“ sa odohráva vo vnútri mestských hraníc. Predstavuje hybridnú formu, ktorá obsahuje mestské
aj prímestské prvky (Koumparelou, A., Feiler, A., Kühn, L., & Hübscher, M., 2023: 72).

²⁸ Do roku 1979 mal názov Československý ovocinársky a záhradkárskeho zväz.

²⁹ Zákony pre ľudí. Zákon č. 64/1997 Z. z. (Zákon o ...)

³⁰ O plánovanej výstavbe v blízkosti bývalej záhradkárskej osady informuje aj stránka: Polyfunkčná obytná zóna
Podkerepušky.

Od konca 80. rokov sa postupne záhradkárska zóna začala premieňať.³¹ Najprv nelegálnym, neskôr legalizovaným procesom sa osada stávala sčasti alebo úplne celoročne obývaným územím. Záhradkárske pozemky o priemernej rozlohe 4 áre s malými chatovými objektmi sa postupne začali meniť a pretvárať. V súčasnosti tu nájdeme rôznorodé spôsoby úpravy a využívania pôvodných záhrad a záhradných objektov: časť predstavujú záhrady s pôvodnými objektmi, ktoré sú sezónne či víkendovo obývané. Ďalšie už roky pustnú, pôvodní majitelia sú buď vo vysokom veku alebo nežijú a ich potomkovia, resp. dediči zatiaľ pozemky a záhrady nevyužívajú. Nasleduje skupina obydľí, ktoré vznikli rôznymi stavebnými úpravami a dostavbami. Začali však pribúdať aj novostavby domov v pôvodných záhradách.

Podkerepušky sú pomerne tichou, zelenou zónou, rozprestierajúcou sa tesne pod lesom. Vďaka stromom a kvetom v záhradách je od jari do jesene doslova ponorená v zeleni. Vďaka dostatočnej vzdialenosti od hlavnej komunikácie aj od diaľnice D2 obyvateľov neruší ruch dopravy. K jednotlivým pozemkom vedú ulice bez chodníkov, ktoré majú zväčša nespevnený povrch, niekde čiastočne upravený betónovými panelmi, makadamom alebo koľajami z betónových kvádrov. Ulice sú podielovým vlastníctvom súkromných majiteľov pozemkov a domov. Upravujú ich svojpomocne. V lokalite je zavedený vodovod a elektrická energia, chýba kanalizácia a plyn. Zabezpečený je odvoz separovaného odpadu, služby tu poskytuje aj Slovenská pošta.

Oblasť je prepojená s okolím verejnou dopravou. K dispozícii sú dve zastávky, Kulháň a Podkerepušky pre dve linky bratislavskej mestskej hromadnej dopravy (MHD). Priamo v lokalite síce chýba občianska vybavenosť, ale služby pre obyvateľov poskytujú v neďalekej Záhorskej Bystrici, kde sú aj nákupné centrá, reštaurácie, obchody, banky, resp. úrady v dostupnosti autom, či MHD do 10 minút, v rovnakej vzdialenosti je nová nemocnica Bory. Podobne alebo aj kratšie trvá chodcovi, aby sa dostal do karpatských lesov nad územím meniacej sa záhradkárskej osady.

V lokalite sú všetky verejne dostupné priestranstvá – cesty a nezastavané plochy – súkromným vlastníctvom miestnych obyvateľov. Tie boli aj v minulosti využívané nielen na presun obyvateľov do ich záhrad, ale čiastočne aj na spoločenské stretnutia pri rôznych príležitostiach. O týchto priestoroch uvažujeme ako o verejných (Sopirová, Bradová 2018).

Táto bývalá záhradkárska osada Podkerepušky je dnes rekreačnou zónou s trvalým, celoročným bývaním a predstavuje akýsi hybridný model vnútorného suburbia. Hoci je oficiálne klasifikovaný ako lokalita určená na rekreáciu, reálne sa stáva aj rezidenčnou oblasťou mimo úzkeho centra Bratislavy tým, že tu pribúdajú celoročne bývajúci obyvatelia, aj s trvalým pobytom. Zo 400 majiteľov súkromných pozemkov so záhradami, alebo aj domami malo v čase výskumu 290 z nich nahlásený trvalý pobyt v tejto lokalite patriacej do mestskej časti Záhorská Bystrica.

³¹ Informácie k procesu premeny záhradkárskej osady na rekreačnú zónu s celoročným bývaním sme čerpali z rozhovoru s pracovníčkou Stavebného úradu, Miestneho úradu Záhorská Bystrica, 8. 4. 2025.

3. KOMUNITA, KOMUNIKÁCIA, VEREJNÝ PRIESTOR, PARTICIPÁCIA

Pojem *komunita* môžeme definovať rôznymi spôsobmi. Ako súhrn osôb obývajúcich určitý priestor, kde vykonávajú každodenné aktivity a tvoria autonómnu jednotku (Encyklopedický slovník, 1993). Za komunitu môžeme považovať sociálny útvar charakterizovaný medzi členmi vo vnútri zvláštnym typom sociálnych väzieb a špecifickým postavením navonok, v rámci širšieho sociálneho prostredia (Linhart, Petrussek, Vodáková, Maříková, 1996). Komunitou môže byť aj skupina ľudí spoločne pracujúcich, či akékoľvek geografické územie, kde žijú ľudia, ktorí vzájomne interagujú. Ferdinand Tönnies pokladá komunitu nielen za lokálne spoločenstvo, ale aj za určitý typ mentálnej a hodnotovej spriaznenosti (Tönnies, 2012). V súvislosti s pojmom komunita, ako ho chápeme a používame my, sa ponúka aj pojem susedstvo. Ten označuje vzťahy obyvateľov istého územia (mestskej či vidieckej lokality, resp. sídliska či obytného domu). Zahŕňa celú škálu vzťahov od sympatie, nesympatie, spolupráce, podpory, pomoci, priateľstva, ale aj odmietania a otvorenej nevraživosti. Pri výskumoch významu susedstiev sa zdôrazňuje ich dôležitosť ako kľúčových priestorov pre podporu identity a príslušnosti/spolupatričnosti (belonging), individuálnej pohody, sociálneho postavenia, ale aj prostredia ekonomických a sociálnych príležitostí (Kearns, Parkinson, 2001).

V našom texte komunity vnímame ako spoločenstvá ľudí, ktorých spája spoločná komunikácia a zdieľajú spoločné potreby, záujmy či problémy. Spoločenstvá ľudí zdieľajúcich spoločný priestor označujeme pojmom lokálne spoločenstvá. Tie nie sú homogénne, ale v rámci nich sa môže formovať viacero lokálnych komunít (Falt'an, Falt'anová, 2019). Základom pre vytvorenie komunity je teda komunikácia, ktorá umožňuje formovanie a udržiavanie medziludských vzťahov. Ako prostriedok prenosu informácií od vysielateľa k príjemcovi využívame komunikačné kanály. Môžeme ich definovať dvoma spôsobmi, a to buď ako zmyslové kanály alebo ako prostriedky komunikácie (Devito, 1998, Cejpek, 2008, podľa Šusteková, 2019). Spôsoby komunikácie sú podmienené časom aj priestorom. V súčasnosti okrem priamych ľudských kontaktov hrajú dôležitú úlohu technológie, ktoré umožňujú získavať informácie o ľuďoch a dani v lokálnom spoločenstve. O dôležitosti komunikácie svedčia rôzne komunikačné kanály, ktoré sú vytvárané inštitucionálne aj spontánne, v našom prípade vedením obce, dobrovoľníckymi združeniami a neorganizovanými obyvateľmi suburbíí. Obyvatelia, ktorí prichádzajú do nového prostredia, majú rôzne predstavy o ich začlenení sa do miestnych komunít. Schematicky sa dajú rozdeliť do troch kategórií: 1. komunikatívni obyvatelia, ktorí sa chcú spoznať so susedmi, spoločenstvom obce a participovať na komunitnom živote, 2. nekomunikatívni obyvatelia, ktorí si strážia svoje súkromie, alebo väčšinu dňa strávia mimo obce a domov si chodia oddýchnuť. Pokiaľ sa ich niečo

bytotne netýka, nezaujíma ich dianie v obci. 3. obyvatelia, ktorí nadviažu kontakty v blízkom okolí, príležitostne sa zúčastnia aj na komunitných podujatiach, ale zväčša sú pasívni, dianie sledujú skôr cez internet (pozri Potočný 2006, Lupi 2005).

KOMUNIKÁCIA A FYZICKÝ VEREJNÝ PRIESTOR

Pri tvorbe suburbii sa v rámci verejných priestorov často prvoplánovo riešia detské ihriská a parkové úpravy. Rovnako dôležité sú však aj chodníky, námestíčka, trhoviská, zákutia s lavičkami mimo hlavných ciest, ihriská a športoviská pre mládež aj dospelých, komunitné záhrady. Obyvateľom, ktorí bývajú v rodinných domoch, do značnej miery potrebu rekreácie v zeleni saturuje záhradka, prostredie si krášlia v súkromnom priestore, mnohí veľa času trávia mimo obce. Suburbia však majú aj bytovky a tie pravdepodobne budú pribúdať. Predpokladajme, že ak obyvatelia nebudú mať vlastné záhrady, budú mať väčšiu potrebu tráviť čas vo verejnom priestore, než je to v súčasnosti. Funkcie verejného priestoru napĺňa aj ten poloveřejný formou kaviarní a pohostinstiev so sedením vonku, priestor obchodných centier, ale aj školský dvor či fara a bezprostredné okolie týchto inštitúcií. Zostáva ešte skultivovaná okolitá príroda, ktorá je pešo či na bicykli rýchlo dostupná, preto aj o nej budeme uvažovať ako o verejnom komunikačnom priestore. Obce môžu kreovať tie verejné priestory, ktoré vlastní, tých však v developersky zaujímavom prostredí nie je veľa. Neupravené plochy sú často v súkromnom vlastníctve niekoho, kto čaká na vhodnú príležitosť finančne ich zhodnotiť.

ZÁLESIE

Vo verejnom priestore obce nachádzame stopy po histórii obce prezentované v sakrálnych stavbách, v pozostatkoch architektúry z čias majerského hospodárenia, ale aj na cintoríne, kde je možné sledovať prítomnosť určitých rodín v lokalite počas storočia existencie obce. Súčasné centrum obce sa sústreďuje okolo Malinovej ulice, ktorá prepája Malinovo s Ivankou pri Dunaji. Obecný úrad, kultúrny dom, kostol, cintorín, obchod, požiarna zbrojnica, materská škola aj viaceré pohostinstvá sú situované v okolí tejto rušnej cesty bez kvalitných chodníkov. Pokojná zóna je vytvorená za kultúrnym domom, kde sa nachádza trhovisko, nový kostol a verejný park nazývaný Zálesičko s detským ihriskom a fontánou, ktorý bol vybudovaný v roku 2012. Druhý, starší park sa nachádza pri hasičskej zbrojnici a materskej škole. Obyvatelia si v blízkosti ich rezidií vytvárajú aj svojpomocné posedenia pre vzájomné stretnutia, a tiež ihriskový mobiliár pre deti. Tvorca takéhoto detského kútika s posedením skonštatoval, že toto miesto radi využívajú aj tínedžeri, čo však nevadí, aspoň je príležitosť poučiť ich, že sa majú pozdraviť, ako je na dedine zvykom.

Po odsťahovaní obecného úradu z kultúrneho domu sa tu hneď rozbehli spoločenské a kultúrne akcie, niektoré aktivity sa však počas jeho nefunkčnosti presunuli do vedľajších obcí. Ku skultúrnemu a skvalitneniu prostredia významne prispievajú v posledných rokoch aj občianske aktivity organizované obcou a staršími, ale aj novovzniknutými občianskymi združeniami.

Komunita obce Zálesie je zmiešaná zo starousadlíkov a prístahovalcov, pričom nie sú medzi nimi zreteľné teritoriálne hranice. Vzájomné vnímanie oboch skupín je prítomné do súčasnosti.

Toto je taká špecifická dedina. Tiež sa nezačínalo celkom jednoducho. Dlhو trvalo, že tie rozdiely, že toto sú starousadlíci a toto sú privandrovalci. Ja som mal takú príhodu, ona bola v istom zmysle dosť neprijemná. V tom kulturáku, keďže tu nebol kostol, sa robili na poschodí omše. My sme chodievali na nedeľné omše a keďže sme mali malé dieťa, tak aby to videlo a zažívalo tie omše, tak sme si sadli do prvého, druhého radu. A raz sa nám stalo, že manželka si sadla na vyárendované miesto pani starousadlíčky. Ale to bola taká už aj troška zle chodiaca pani, už mala svoje roky. Ona prišla a postavila sa vedľa manželky a povedala jej: Postavte sa. Normálne tvrdo. Načo ja som sa otočil, že teda nič v zlom, pani, ale či vám nie je trapné vyhodit' mamičku s malým dieťaťom. Lebo ona mala na kolenách to dieťa. Ona, že nie. Tak sme si presadli a išli sme o kus ďalej. Ale čo som chcel povedať, bolo to, že tie jej partáčky, kamošky a starousadlíčky sa pustili ešte do mňa. Takže to bolo neprijemné – a ešte teda v „kostole“. Ja som to cítil zo začiatku, ale nejaké obdobie sa to už nerozlišuje. Možno to bolo citelné, keď bolo 70 % domácich, teraz je to opačne.

Prejavovalo sa to aj, keď boli voľby. Jednou z motivácií prečo voliť toho konkrétneho bolo, že bol starousadlík nemôže nám tu ako starosta šéfovať nejaký prichodzí.

Ale už sa to zlomilo. V týchto voľbách to už nerezonovalo. Dovtedy bol stále starousadlík (muž štyridsiatnik, v Zálesi býva 25 rokov).

Kataster Zálesia je zaujímavý tým, že na juhu a východe ho obopína Malý Dunaj v dĺžke 6 km, sever tvorí riečka Biely potok. Na brehoch sú lužné lesy. Územie obce sa nachádza v chránenej vodohospodárskej oblasti Žitný ostrov, je tu viacero jazier, ktoré slúžia na rekreáciu, ale aj na rybárčenie. Okolie Zálesia ponúka veľa možností na aktívne využitie voľného času a na pešiu turistiku. Značené turistické chodníky vedú k cieľom, ako sú jazerá Zelená voda, Štrkovka, Nové Košariská, rozhľadňa Hniezdo a Bobrí hrad, hrad Čeklís (niektoré sú mimo katastra obce). Nová lávka cez potok Biela Voda, spája cez les dve susedné obce – Zálesie a Ivanku pri Dunaji. Súčasťou tejto lávky je náučný chodník Na brehoch Malého Dunaja sa zo strany Zálesia nachádza trampská osada – Totemová lúka, turistický areál U Včelára, bufet U Rusa či Zelená voda.

Na mieste, kde sa na Malom Dunaji nalodovali alebo vylodovali účastníci splavov a konali sa rôzne obecné akcie, vzniklo v roku 2012 jedinečné KORZO Zálesie. Pozdĺž brehu vybudovali mólo v šírke 3 m a s dĺžkou 120 m s viacerými zaujímavými prvkami. Na jeho začiatku je v súčasnosti malý amfiteáter a Záleský maják postavený v roku 2014, ktorý vznikol zo vzájomnej spolupráce obce a dobrovoľníkov z OZ Naše Zálesičko. Je to vyhladková veža so schodiskom, ktorej vrchol poskytuje výhľad na rieku do vzdialenosti troch kilometrov. Na jeho vrchole sa nachádzajú malé plakety s obrázkami živočíchov, ktoré žijú v okolí Malého Dunaja. Korzo vedie k lodenici, ktorá záujemcom požičiava plavidlá na rekreačné plavby, je tu občerstvenie aj detské ihrisko.

V roku 2012 obec v spolupráci s OZ Naše Zálesíčko a miestnou lodenicou zabezpečili vytvorenie zmenšených replík dvoch vodných mlynov, ktoré v minulosti boli na Malom Dunaji. Nazývajú ich Gešajovské mlyny.

HVIEZDOSLAVOV

O verejnom priestore a jeho kvalite informuje obec na svojej webovej stránke: „Dostupná, kvalitná a moderná občianska vybavenosť (OV) je pre nás aj naďalej tá najvyššia priorita č. 1.“ (Prehľad projektov na ...). Vzhľadom na intenzívny rast obec popri dopĺňaní chýbajúcej infraštruktúry investuje do úpravy verejných priestorov a projektov pre voľnočasové aktivity obyvateľov. Systematicky buduje chodníky a verejné osvetlenie, zrekonštruovala budovu obecného úradu. Na jej fasáde je nástenná maľba s tradičným rustikálnym námetom, ktorá má pripomenúť pôvod zakladajúcich obyvateľov osady. Pred obecným úradom je železný nápis Obecný úrad Hviezdoslavov a pod ním tabuľa s nápisom *Nech sú vzťahy a priateľstvá našich obyvateľov pevné sťa železo, z ktorého je ukutý tento nápis (8. 1. 2021)*. Vedľa obecného úradu je nevelká budova kultúrneho domu, ktorého interiér tiež prešiel rekonštrukciou. Nachádza sa tu digitálny kiosk, aj defibrilátor. Následne obec obnovila park P. O. Hviezdoslava pri obecnom úrade, aj tento priestor pripomína spätosť obce so spisovateľom, nachádza sa tu aj jeho busta. Pribudla fontána a nový mobiliár detského ihriska a sedení pod staršími stromami. Park sa stal vodozádržným. Priestor využívajú najmä rodičia s deťmi, ktoré sa v horúcich letných dňoch môžu schladiť vo fontánkach striekajúcich z betónovej plochy. Centrálny areál obce dotvára zmrzlináreň s posedením vonku, za obecnými budovami je vnútroblok Lipové námestie, ktoré sčasti obkolesujú domy zo starej zástavby obce. V jednom z nich prostredie oživuje pekárňu Kajkine pagáčiky, jej majiteľkou je Slovenka prisťahovaná z Vojvodiny. V obci žije niekoľko rodín dolnozemských Slovákov. Na druhej strane cesty, v priestore nazývanom Pažiť, dotvára centrum obce areál cirkevných inštitúcií, pozostávajúci z nových dvoch blokov cirkevnej školy a zvonice z roku 1934. Nachádza sa tu aj Športový areál Bez bariér – ohradené ihrisko s malou tribúnou. Pestrá nástenná maľba s vidieckym námetom, oproti nápis Hviezdoslavov vyskladaný z veľkých bielych písmen a stabilné billboardy, ktorými developeri lákajú do nových rezidencií, vizuálne pôsobiace nesúrodo. Tento priestor pretína dosť frekventovaná cesta spájajúca Senec so Šamorínom. Označovaný je ako centrálné námestie, avšak budí dojem trvalého provizória. Torzá pôvodnej obce, domy kolonistov a hospodárske budovy sa zachovali v areáloch bývalých majerov. História obce však zostala v tieni jej budúcnosti.

V obci funguje súkromné TIK-TAK rodinné centrum, ktoré vytvára priestor pre viacgeneračné podujatia a podieľa sa na verejnoprospešných činnostiach, na ktoré centru obec prispieva. Má tiež vlastnú kaviareň a reštauráciu, kde môžu obyvatelia organizovať rodinné oslavy. S parkom napojeným na obchodnú zónu sa ráta pri bytovkách novej štvrte Hviezdne bývanie. Napriek tomu, že zóna je ešte vo výstavbe, obec tu vytvorila Work-out & fitness zónu s exteriérovými fitness prvkami pre dospelých, ktorú priebežne dopĺňa o nové prvky. Je tu aj kvalitné detské ihrisko a ďalšie je v rezidenčnej štvrti Záhrady – obe ihriská sú v správe obce.

Obec revitalizuje aj prírodné plochy, ktoré zatriaktívňujú bývanie vo Hviezdoslavove. Nachádzajú sa tu tri umelé jazerá, všetky v severnej časti obce. Dve z nich s názvom Šibenička, slúžili do roku 2021 oficiálne ako štrkoviská/bagroviská. Tretia vodná plocha je Nemčocký rybník v časti obce Podháj pri odbočke na Miloslavov. Obec ho začala v roku 2022 aj s jeho okolím revitalizovať. Zarybnili ho (600 kg rýb), vystavali nové 8-metrové mólo z dreveného masívu, dosadili dreviny. Postupne prečisťujú a obnovujú pobrežné zóny. Nemčocký rybník je rybársky revír, o ktorý sa stará miestna organizácia Slovenského rybárskeho zväzu, ktorého cieľom je prinavrátiť rybníku jeho samofiltráciu schopnosť (Hviezdoslavov PHSR: 43). Okolo rybníka je náučný chodník s relaxačnými minizónami. V blízkosti rybníka si našla sídlo piváreň súkromného remeselného lokálneho pivovaru Hvezdoň.

Ďalšia revitalizovaná zóna sa pripravuje v severnej časti obce, kde má vzniknúť Voľnočasový areál Pri Šibeničke (parkovisko, amfiteáter, inžinierske siete, ihriská). Areál má ambíciu byť najväčšou detskou zónou v okolí. Na druhej strane hlavnej cesty je bagrovisko Šibenička, pri ktorom sa formuje udržiavaná pláž. Toto územie nie je vo vlastníctve obce, avšak v roku 2021 bola uzavretá dlhodobá nájomná zmluva, vďaka ktorej obec získala pol hektára pozemkov, so zámerom vytvoriť a zriadiť verejnú obecnú pláž, určenú na oddych a rekreáciu (Kvalita vody...).

Pozoruhodný je tiež projekt výsadby zelene, v rámci ktorého obec vo vlastnej škôlke vypievala stromy, ktoré následne vysádzala na verejných priestranstvách obce. Každoročne distribuuje 500 – 1000 kusov, niektoré stromčeky si môžu obyvatelia vziať aj do vlastných záhrad. Ide o iniciatívu v rámci národného projektu *Podpora biodiverzity prvkami zelenej infraštruktúry v obciach Slovenska - #10000Stromov za 10 rokov* (Distribúcia stromov...). Do projektu je zapojená aj Bratislava a niektoré mestské časti. V novovznikajúcich štvrtiach suburbií je výsadba stromov obzvlášť dôležitá, pretože obyvatelia sa zameriavajú na svojich pozemkoch na nižšiu výsadbu a v nových štvrtiach je v lete horúco. Stromy tlmia nielen teplo, ale aj prach z okolitých polí.

Obec sa systematicky snaží získavať do vlastníctva pozemky, na ktorých chce realizovať projekty. Od roku 2018 sa obci podarilo získať 71 059 m² pozemkov. Najviac v areáli Pri Šibeničke a na Cintorínskej ulici.

CHORVÁTSKY GROB

Aj developeri vybudovaná časť Chorvátskeho Grobu Čierna Voda má svoje staré jadro lokality sústredené okolo Hlavného majera. Aj rámci novej výstavby zostali bokom, mimo pozornosti. Trávnatá plocha s elektrickým vedením je zanedbaná, obyvatelia si svojpomocne vytvorili ihrisko pre deti. Sýpka na Starom majeri patrí k niekoľkým pôvodným stavbám v časti Čierna Voda. Na jeho nádvorí je umiestnených viacero gastroprevádzok a služieb. Na starú zástavbu nadväzuje kaštieľ, v ktorom sídli hotel Agátka.

Čierna Voda sa delí na niekoľko štvrtí, ktoré identifikujú obyvatelia podľa lokálnych názvov, označujúcich miesta výstavby: Triangel, Suché miesto, Monarská alej,³²

³² Názov Monar bol údajne odvodený od výroby šperkov – Monar/manor "manisko" je označenie ozdoby na krk. Pozri: História obce Chrovátsky Grob.

Panónsky háj, Hrudky, Na pasienku, pričom sú využívané lokálne názvy pôvodného pomenovania chotára. Obecný úrad využíva aj označenie časti obce podľa názvov ulíc: „spisovateľské“, „vtáčie“ ulice, čo uľahčuje priestorovú orientáciu. V obci sú zariadenia pre rôzne sociálne skupiny. V starej časti sídli Detský klub Drobček, ktorý vznikol v roku 2005 v spolupráci s obcou a je zameraný na organizované stretávanie sa rodičov a detí predškolského veku. Aj do starej časti obce sa sťahujú mladé rodiny, predstavujú si staré domy a aj tu je výstavba nových domov. V časti Čierna Voda z iniciatívy občanov vzniklo v tom istom roku Materské centrum Dúha. Tu je aj Dom seniorov so 40 lôžkami, nachádzajúci sa v blízkosti kostola vybudovaného v roku 2014. V obci je pomerne rozsiahly ohradený súkromný areál, s domami a komunitným centrom vybudovanými pre manažment automobilky KIA.

Verejné priestory sú parkoviská pri obchodných centrách a posedenia pri niekoľkých gastroprevádzkach. Stav oddychových zón v obci má rôznu kvalitu, postupne sú revitalizované. V časti Čierna Voda sa nachádza niekoľko detských ihrísk, komunitná záhrada a športoviská – obecné aj súkromné či vytvorené občianskymi združeniami. Z obecných zdrojov vzniklo v Čiernej Vode 6 športovísk, 6 obecných ihrísk a jeden park, čo je početne približne dvojnásobok, než je v starej časti obce.³³

Susedia si prispôsobujú prostredie pre spoločné trávenie voľného času. Na uliciach sa sú lavičky, hokejové bránky či basketbalové koše. V niektorých častiach lokality dominujú vysoké ploty, ktoré majú svojich priaznivcov aj odporcov, ako to vyplýva z fóra na internetovej stránke:

„ [...] v niektorých uliciach mi vadili vysoké betónové ploty, chápem, že pri týchto satelitných štvrtiach ľudia potrebujú súkromie, ale miestami to tam vyzeralo ako v base...

- [...] v nových štvrtiach vysoké ploty nevidno
- [...] no a ploty... ono to možno, kde idete ako na prechádzke po uliciach, môže vyzerat' ako bludisko, ... ale tam sa asi nemá význam prechádzať, takže to treba prežiť. Ide o to súkromie, ktoré si tými múrikmi vytvoríme, aj keď ja osobne sa teším na susedov, a môžem povedať, že tým, že sa snažíme vyhľadávať a mať kontakt s budúcimi susedmi už teraz, človek verí tomu že to bude fajn aj z tohto hľadiska... je super mať kúsok vlastnej zeme, kúsok vlastného trávniku kde sa vycupíte v plavkách v lete, neriešite či vás niekto vidí alebo nevidí [...] viem niekto povie že tie pozemky nie sú veľké, ale nám to napríklad stačí a väčšie sme nechceli, hľadali sme čo najmenšie, lebo viem že záhradkári nie sme a ani nebude čas [...] a ten plot je proste taká izolácia od sveta, kde po týždni načerpáte energiu zo života v práci, kde máte veľa hluku a tisíc ľudí okolo [...] aspoň ja sa na to teším, a zároveň nič nebráni tomu, aby sme pozvali susedov na víno, a podebatili... :)” (Pozemok v Čiernej vode...).

V Čiernej Vode sú obľúbené dve súkromné športovo-spoločenské centrá, ktoré poskytujú priestor pre bedminton, fitness, lezeckú stenu, vonkajšie ihrisko, organizujú tu aj denné tábory pre deti. Miestny bar umožňuje spoločné pozeranie športových prenosov (Relax Triblavinská). Druhé je zároveň miestom pre voľnočasové aktivity rôznych generácií. Atmosféru a vzťah obyvateľov k nemu približujú reakcie

³³ Podľa zoznamu z OcÚ Chorvátsky Grob.

zákazníkov na Facebooku: „Skvelé miesto!” [...] „Obe vnúčatka si tu prídu na svoje, vnučka tanec a vnuk karate, veľmi radi sem chodia každý pondelok, ja kým čakám rada si dám vynikajúci čaj s koláčikom.” [...] „Super na usporiadanie detských osláv!!! Výzdoba miestnosti na oslavu, program pripravený animátormi, občerstvenie pre deti, herňa na vybláznenie sa pre deti. A zatiaľ posedenie na káve a občerstvení pre rodičov. Vrele odporúčam!!!” [...] „Prijemne miesto, či už na aktívny oddych, viete si vybrať cvičenie z ponuky kurzov pre dospelých...). Alebo na kávičku, či limonádu, kým sa hrá vaše dieťa (na vonkajšom ihrisku, či v detskom kútiku) alebo cvičí, či tancuje. Navyše, majitelia sú veľmi príjemní ľudia, s ktorými sa viete dohodnúť aj na organizácii oslavy” (LACTIVITY).

Osobitosťou Chorvátskeho Grobu sú termálne pramene. Okolo každého je jazierko, prepojené sú hadicami slúžiacimi na regulovanie teploty. Z jedného vrtu vyvie- ra voda s teplotou 50°C a jazierko okolo neho je aj v zime neoficiálne využívané na kúpanie. Druhý má teplotu vody 24°C. Vrty patria obci, avšak pozemky okolo nie, takže možnosti obce na úpravu okolia vrtov sú obmedzené, územie však nie je navrhované na zástavbu. V strategickom dokumente obce je vízia: „V blízkosti miestneho termálneho vrtu sa predpokladá rozvoj cestovného ruchu, čo dáva veľký predpoklad rozvoju kúpeľníctva a jemu prislúchajúcim doplnkovým funkciám” (PHSR Ch. G. 2024 – 2030: 24). Aj napriek neutržiavanému okoliu a spornej hygienickej kvalite je toto miesto vyhľadávané ľuďmi zo širokého okolia. Je tiež priestorom pre stretávanie sa fanúšikov prameňa. O oblúbe tohto miesta v obci aj v širšom regióne svedčí existencia samostatnej verejnej skupiny na Facebooku Prameň Chorvátsky Grob s takmer 1000 členmi. Obyvatelia si prameň sami udržiavajú, ale aj znečisťujú, o jeho hygienickom stave majú niektorí pochybnosti. Ilustrujú to statusy zo zmienenej FB skupiny:

„Veľká pochvala chalanom čo priniesli tú dlhú čiernu hadicu, ktorá je natiahnutá zo studeného prameňa. V kocke máme príjemnú vlažnú vodu na osvieženie a horúca preteká do jazierka. Super riešenie.”

„Nedelne ráno, dážď a ticho. Celý týždeň som chodil na teplý prameň pri Chorvátskom Grobe, zadarmo. Tak som si povedal, že za tento relax zaplatím neštandardné vstupné, všetko som vyzametal, upratal, vyzbieral špaky a všetok odpad v okolí, nech aj ti čo prídu po mne, majú radosť z tohoto miesta.”

„Bol som prvýkrát dnes o 17. hod. a môžem len odporúčať. Určite prídem znova. Voda bola super a aj ľudia super.”

V diskusnej skupine sa vyskytol aj kritický pohľad cudzinca:

„Všichni Vás zdravím, po letech jsem dnes 6. 2. 2024 zde byl a popravdě, už to vůbec není co to bývalo. Hned v těsné blízkosti je postaven obchodní areál, vlastní jezírko stavebně upraveno přehrazením betonovými „překlady”, voda špinavá, čistota okolí mizerná (lidi jsou s dopuštěním prasata) [...]. Jednoduše jsem se po dvou hodinách cesty jen podíval, otočil se a jel domů. Sem už nikdy nepojedu. To kouzlo přírodního naturistického termálku je pryč a je to velká škoda, co s tím nekultivovaní návštěvníci dokázali udělat.” (Prameň Chorvátsky...)

Okolo vyvieráčiek sa vytvorila neformálna skupina, ktorá sa stretáva nielen cez deň, ale s obľubou aj v noci. Na vytvorenie partie stačí niekedy otázka na FB: „Kto sa ide dnes po práci čvachtat?”

Ďalšou pridanou hodnotou a priestorom obce na prechádzky je Národná prírodná rezervácia Šúr, ktorej časť sa nachádza v katastrálnom území Chorvátskeho Grobu v susedstve časti Čierna Voda. Nachádza sa tu náučný chodník Prírodné klenoty Šúru otvorený v roku 2006, v dĺžke 3 km. Nenáročná trasa chodníka prechádza okolo rybníka, Biologickej stanice Prírodovedeckej fakulty UK, ďalej cez Panónsky háj a končí pri cestnej komunikácii v Čiernej Vode. Susedstvo s prírodnou rezerváciou prináša aj obmedzenia. Dôležitá križovatka pri komplexe Monar bola pôvodne plánovaná ako kruhová, ale výstavba by zasahovala do rezervácie, preto zostala v tvare T a obyvatelmi je často kritizovaná kvôli zlej bezpečnosti aj priechodnosti. Problémy sú dlhodobejšie v štádiu riešenia a optimalizácia križovatky podmieňuje budovanie ďalšej infraštruktúry v tomto priestore.

ZA ŽIVA V SUBURBIU A KDE PO SMRTI?

Špecifickým verejným priestorom sú cintoríny. Tie súčasne rozrastajúcim sa obciam nebudú postačovať, preto obecné zastupiteľstvá venujú pozornosť riešeniu tejto situácie. V súčasnosti vôbec nie je jasné, koľko z prisťahovaných obyvateľov v skúmaných obciach „zloží svoje kosti“, pretože prevažujú mladšie rodiny, ktoré do týchto obcí prišli žiť, a nie zomierať. S ukotvovaním sa/belongingom v danom priestore a spoločenstve je predpoklad, že obyvatelia budú miestne cintoríny akceptovať.

Problémom rozšírenia cintorínov sú obecné pozemky. V Zálesí patrí pozemok cintorína cirkvám a obec hľadá možnosti, ako zvýšiť jeho kapacitu pri súčasnej rozlohe. Novodobým riešením sú urnové steny, tzv. kolumbáriá, v Zálesí však chcú zohľadniť aj predstavy staršej generácie a rešpektovať aj tradičné spôsoby uloženia telesných pozostatkov. V rámci nášho výskumu sme v spolupráci s obcou urobili dotazníkový prieskum³⁴ o vzťahu obyvateľov k miestnemu cintorínu a o ich predstave „kam po smrti“ zrealizovaný na prelome rokov 2024/2025. Do výskumu sa zapojilo 60 najmä starších obyvateľov. Potvrdilo sa, že preferujú kostrové pochovanie na cintoríne v Zálesí. Zároveň 46 % z nich plánuje využiť už existujúce rodinné hroby. Niekoľko mladších respondentov, ktorí sa zapojili online do vyplnenia dotazníka, naznačilo záujem o nové tendencie v pochovávaní, a tiež nižšiu mieru predstavy byť pochovaný na cintoríne v Zálesí. Cintorín je tiež miestom návštev hrobov príbuzných a prechádzok či symbolického zapálenia sviečky za zosnulých aj v prípade, že ich pozostatky v Zálesí nie sú uložené. Zo 60 respondentov len 13 % uviedlo, že na cintorín v Zálesí vôbec nechodí.³⁵ Obec sa usiluje o rozšírenie kapacity cintorína. Nachádza sa tu vynovený Dom smútku. Väčšina pohrebných obradov v obci však prebieha v kostole a priestor v Dome smútku sa len občas využíva na poslednú rozlúčku.

Podobne aj v obci Hviezdoslavov si uvedomujú potrebu rozšírenia miestneho cintorína. V jeho susedstve obec kúpila pozemok v rozlohe vyše 1 ha a dala si vypracovať aj vizualizáciu budúcej podoby miesta posledného odpočinku. Základom sú kolumbáriá, ale aj steny s tabuľami a trávnik, do ktorého budú spopolnené pozostatky uložené. Ukážková stena pre 20 tabúl s menami zosnulých sa nachádza aj na súčasnom

³⁴ Obyvatelia mohli dotazník vyplniť fyzicky aj online.

³⁵ Z výskumu Z. Beňušovej realizovanom pre potreby obce.

cintoríne. Každá tabuľa má držiak na sviečku a na vázu s kvetmi. Zmestia sa na ňu tri mená, meno prvého nebožtíka je už osadené.

Možnosti rozšírenia cintorína hľadá aj obec Chorvátsky Grob, predpokladom je odkúpenie pozemkov. Cintorín sa nachádza v starej časti obce pri kostole, avšak aj aktivisti z Čiernej Vody upozorňujú na potrebu zriadenia cintorína v tejto časti. Aj na tomto cintoríne sú inštalované podobné urnové steny ako vo Hviezdoslavove. Obce Zálesie a Hviezdoslavov majú aj virtuálny cintorín na svojich obecných webových stránkach, Chorvátsky Grob zatiaľ nie.

PODKEREPUŠKY

Priestor tejto lokality definuje nielen jej pôvodná funkcia, geografická dispozícia, ale predovšetkým proces jeho postupnej premeny. Z pôvodnej záhradkárskej osady, ktorá bola využívaná a obývaná sezónne a počas voľných dní sa táto lokalita stala rekreačnou zónou s trvalým, celoročným bývaním. Predovšetkým v 21. storočí mení intenzívnejšie svoj vzhľad, ale aj obyvateľov.

V súčasnosti lokalitu tvoria pozemky v súkromnom vlastníctve so záhradami, v ktorých sa nachádzajú rôzne upravené a prestavané pôvodné záhradné chaty, ale aj nové domy, sezónne i celoročne obývané. Súkromným majetkom sú aj prístupové cesty tvoriace jednotlivé ulice, ktoré sú však verejne priechodné. V tejto špecifickú rekreačno-obytnej zóne sme kvalitatívnymi metódami sledovali osobné i virtuálne spôsoby komunikácie jej obyvateľov. Z hľadiska definície komunity, ako obyvateľov istého geografického priestoru, ich môžeme považovať za komunitu, ktorú čiastočne, ako ukážeme neskôr, charakterizuje istý stupeň mentálnej a hodnotovej spriaznenosti (Tönnies, 2012), ako aj životný štýl určený špecifickou spotrebou a spotrebným správaním (Chorvát, 2015). Ako vyplynulo z formálnych aj neformálnych výskumných rozhovorov, oslovení respondenti, celoroční i sezónni obyvatelia Podkerepušiek, vnímajú susedstvo a kvalitu susedských vzťahov ako hodnotu, ktorú je potrebné kultivovať. Pojem sused, susedstvo pritom používame ako emic pojem, jeho obsah vyplýval z rozhovorov s respondentmi (viac kapitola 5).

V súčasnosti tvoria miestni obyvatelia a užívatelia záhrad a objektov heterogénnu skupinu ľudí s rôznou históriou i vzťahom k lokalite. Podobne sa rôznia aj ich predstavy o kvalitnom živote a spolunažívaní.

Dnešných obyvateľov Podkerepušiek môžeme rozdeliť do niekoľkých skupín. Do prvej patria starousedlíci, pôvodní záhradkári alebo ich deti, ktorí si pamätajú začiatky záhradkárskej osady, jej vzhľad a rozvoj, ako aj vzťahy a komunikáciu medzi vtedajšími užívateľmi záhrad. Boli nimi spravidla intenzívne od jari do jesene, kedy pravidelne, počas víkendov a dovolení, využívali záhrady a rekreačné chatky. Ďalšou skupinou sú potomkovia pôvodných záhradkárov, ktorí majú dlhodobú budovanú znalosť a vzťahy k priestoru, aj k ľuďom (predovšetkým) v bezprostrednom susedstve. V súčasnosti majú niektorí z nich trvalé bydlisko na Podkerepuškách. Napokon je tu skupina novousedlíkov, ktorých počet začal pribúdať predovšetkým po roku 2000. Títo majú v lokalite, v porovnaní s predchádzajúcimi dvomi skupinami, najčastejšie trvalý pobyt.

Obyvatelia sa rôznia vekom, fázou osobného i rodinného života, rodinným a sociálnym pôvodom, ekonomickou solventnosťou a dĺžkou bývania v lokalite.

Naši respondenti vo výskumných rozhovoroch hodnotili kvalitu susedských vzťahov v bezprostrednom susedstve, aj v širšom areáli. Deklarovali záujem o pestovanie priateľských a rešpektujúcich vzťahov. Poukazovali aj na momenty, ktoré vedú k ich narušaniu alebo im bránia. Jedným z dôvodov sú odlišné spôsoby trávenia času a užívania záhrady a obytného priestoru súvisiace so záhradkárčením alebo trvalým bývaním. V oboch prípadoch plní záhrada s obydľím inú funkciu, a s tým bývajú spojené aktivity a činnosti, ktoré môžu narušať predstavy a požiadavky susedov – hlučnosť pri kosení trávy, pílení dreva, oprave či stavbe domu. Ďalšie dôvody susedských nezhôd a konfliktov sú spojené s využívaním priestorov v spoločnom vlastníctve – používanie ulíc, ich (ne)priechodnosť spôsobená napríklad neohľaduplným parkovaním, prirýchla jazda autom vo vnútri lokality a podobne. V priestoroch lokality sa nachádza aj niekoľko parciel v spoločnom vlastníctve všetkých obyvateľov a spôsoby ich využitia sa stávajú tiež predmetom vyjednávania, argumentácie, ale aj osočovania a konfliktov – keď sa predstavy o korektnej a vecnej komunikácii alebo hodnoty, záujmy a predstavy jednotlivých obyvateľov líšia. Hoci komunikácia a vzťahy sú definíciou komunity, nie všetci rezidenti majú o komunikáciu záujem a práve strety s nimi a ich konfliktným či bezohľadným konaním v lokalite vytvára v miestnom spoločenstve napätie.

V rámci vyššie uvedených kategórií obyvateľov identifikujeme aj menšie, neformálne susedské, či priateľské zoskupenia, ktoré spájajú spoločné záujmy alebo podobné rodinné, životné situácie, či fázy života. Na Podkorepuškách sú takouto výraznou a viditeľnou skupinou mladé rodiny s malými deťmi predovšetkým predškolského veku. Ide vo väčšine prípadov o novousadlíkov, ktorí sa sem prisťahovali buď pred pandémiou covid-19 (2019), alebo počas nej. Vytvárajú pomerne silnú skupinu, ktorú spája najmä podobné životné obdobie a trávenie voľného času s deťmi. Vybudovali a starajú sa svojpomocne o detské ihrisko. Okrem spoločne strávených chvíľ s deťmi ich väzby a vzťahy upevňujú aj rôzne formy pomoci pri stavebných úpravách vlastných domov a záhrad, vzájomné stráženie detí, stretávanie sa na rodinných oslavách, grilovačkách, na spoločných výletoch do prírody aj mimo lokalitu.

Druhá silná skupina osciluje okolo tých, ktorí sú zväčša pokračovateľmi, potomkami starousadlíkov, resp. ďalšími, ktorí obývajú trvale lokalitu už viac ako desať rokov. Tvoria ju ľudia dnes v seniorskom veku, na dôchodku alebo pracujúci dôchodcovia, ktorých dospelé deti žijú samostatne a nezávisle. Ich spôsoby komunikácie a spoločného trávenia času, zdieľania každodenných chvíľ charakterizuje nielen priestorová, ale aj ľudská blízkosť a sympatia. Stmeluje ich susedská výpomoc, ale aj trávenie voľných chvíľ, spoločné vychádzky do blízkej prírody (na Kačín, na Plácek) alebo za kultúrou. V rámci tejto skupiny sme zaznamenali ženy (vdovy), ktoré ostali bývať v lokalite samé. Medzi nimi vznikol silný pocit spolupatričnosti podporovaný intenzívnymi kontaktami, vzájomnou pomocou a starostlivosťou. Ku skupine starousadlíkov a ich potomkov, predstavujúcich akúsi kontinuitu, či pamäť miesta, sa postupne pridávajú aj ďalšie vekové skupiny predovšetkým celoročných obyvateľov. Náš výskum v tejto lokalite ukázal, že jednotlivé vyššie uvedené skupiny obyvateľov navzájom komunikujú a kultivujú vzťahy a tento proces nesporne prispieva k posilňovaniu komunity.

Svojpomocné a dobrovoľnícke aktivity vznikajú v užších priestoroch susediacich ulíc a niektoré sa šíria aj v rámci celej lokality. Ako skonštatoval jeden z obyvateľov: „V tej našej zóne, ako sú tu tie uličky, tak poznáme sa so všetkými. Pozdravíme, porozprávame. Ale poznáme aj z iných ulíc. Hlavne takých ľudí, ktorí sú ochotní nejak prispieť k tomu, aby tu bolo krajšie, lepšie. Sme tu mali brigádu na jar, tak sme boli od prvej ulice až po poslednú jednotliví ľudia. Niektorých sme nepoznali a už poznáme, čo nás milo prekvapilo, že sem prišli takí, o ktorých sme ani nevedeli.“ (muž, 65 ročný, býva od 2018, 2023)³⁶

Významnú úlohu pri podpore komunikácie medzi obyvateľmi zohrávajú výrazné miestne osobnosti s autoritou, ktoré sú iniciátormi aktivít a spoločenských podujatí v lokalite. Tie zintenzívňujú osobné kontakty a posilňujú susedské vzťahy, aj pocit spolupatričnosti (viac kapitola 4).

V rámci vytvárania lokálneho spoločenstva sme zaznamenali úsilie trvalo bývajúcich obyvateľov ovplyvňovať zloženie svojho susedstva. Sledujú, či sú nejaké pozemky na predaj a pozývajú do susedstva svojich priateľov a blízkych, resp. snažia sa kúpiť pozemky od starousadlíkov pre svoje deti alebo pre budúcu prestavbu a zabezpečenie pokojného či komfortnejšieho bývania. S touto snahou je spojená aj pomerne výrazná sociálna kontrola, sledovanie diania v priestoroch lokality a snaha o vytváranie a udržanie bezpečného priestoru.

Významným komunikačným priestorom sa v poslednom období stala Kaviareň/bufet U Fúza (*Rozhodnutie...*). Jej iniciátorom a realizátorom je starousadlík, celoročný obyvateľ, na dôchodku. Jeho túžbou bolo v lokalite, kde chýba spoločný verejný priestor na spoločenské stretávanie sa, vytvoriť takéto miesto pre všetky kategórie obyvateľov. Ako sám konštatoval, chcel, aby sa zintenzívnila osobná komunikácia a nadväzovali kvalitnejšie vzťahy, aby sa miestni navzájom lepšie spoznávali a akceptovali. Zúčastneným pozorovaním sme mali možnosť sledovať, že sa mu jeho zámer postupne darí realizovať. Od piatku do nedele sa tu stretávajú obyvatelia, aby sa pri občerstvení porozprávali, spoločne strávili voľný čas. Zároveň sa tu konajú aj spoločenské a kultúrne podujatia počas sviatočných dní či školských prázdnin, ktoré na tomto mieste pripravujú miestni iniciatívni dobrovoľníci (kapitola 4).

Obyvatelia Podkerepušíek komunikujú medzi sebou aj nepriamo, prostredníctvom rôznych odkazov a informácií dočasne vyvesených na viditeľnom mieste na ulici. Spravidla ide o upozornenie na dočasnú, krátkodobú nepriečnosť ulice z dôvodu čistenia žump, privezenie dreva na kúrenie alebo stavebného materiálu, ale aj stavebných prác, ktoré môžu obťažovať hlukom a prachom. Podobným spôsobom si miestni nechávajú odkazy na overených remeselníkov a ich služby.

ZHRNUTIE

Obyvatelia skúmaných lokalít si osvojujú priestor v súlade s ich každodenným fyzickým pohybom po obci, spôsobom života a voľnočasovými záujmami. Nedostatok parkov a oddychových priestorov, respektíve ich nižšiu kvalitu, dopĺňa možnosť tráviť

³⁶ Vybrané úryvky z výskumných rozhovorov sú cielene anonymizované. Uvádzame len pohlavie, vek, dĺžku bývania v lokalite a rok realizácie rozhovoru.

čas v okolitej prírode. Zachovaným historickým objektom, minulosti obcí prispievali spravidla nevenujú pozornosť ani záujem, keďže v ich každodennom živote nehrajú úlohu. V Zálesí genia loci pomáha vytvárať zatiaľ dost' početne zastúpené pôvodné obyvateľstvo obce, historický odkaz na jej zakladateľa Ignáca Gessaya/Gešaja a tiež prítomnosť Malého Dunaja a lužných lesov. Čierna Voda je dobrým východiskom pre milovníkov cykloturistiky. Vo Hviezdoslavove sú vodné plochy bez auta zle dostupné, keďže tu chýbajú cyklochodníky. Odlíšné podmienky sú v staršej časti obce a v nových štvrtiach. Uzavreté nepriechodné ulice v časti Záhrady u obyvateľov vytvárajú pocit súkromia. Tieto ulice vyúsťujú však do frekventovanej hlavnej komunikácie, čím limitujú obyvateľov v pohybe po obci. Podobný problém je aj v časti Čiernej Vody pri Pezinskej ceste. Priestor Podkerepušiek tvoria jednotlivé ulice, ale aj blízky les a miestna kaviareň. Tu sa odohráva každodenné stretávanie sa obyvateľov počas pracovných dní aj víkendov. Ich komunikácia má rôznu podobu a intenzitu – závisí od ich osobného záujmu a dispozícií. Komunikatívni obyvatelia majú zväčša záujem spoznať sa so susedmi, pestovať si aspoň v najbližšom okolí korektné a rešpektujúce vzťahy. Časť z nich sú iniciátori a aktéri aktivít, ktoré napomáhajú rozvoju komunitného života. Ďalšou skupinou sú tí, ktorí síce nadväzujú kontakty s blízkym okolím, ale sú skôr pasívni, príležitostne sa zúčastňujú na verejných stretnutiach. Nekomunikatívni obyvatelia majú s okolím minimálne kontakty, strážia si svoje súkromie a trávia čas vo svojom privátnom priestore alebo mimo lokality. Pokým sa ich nejaká vzniknutá situácia bezprostredne nedotýka, nezaujímajú sa o dianie v lokalite.

KOMUNIKÁCIA A ONLINE PRIESTOR

Významným prostriedkom nadväzovania a udržiavania medziľudských kontaktov sú komunikačné technológie, ktoré umožňujú komunikáciu v rámci komunity bez obmedzenia času a fyzickej lokalizácie. Komunikácia prostredníctvom internetu sa v 21. storočí stala súčasťou každodenného súkromného aj pracovného života. Internet je priestor, kde si užívateľ môže vytvárať nové sociálne kontakty. Umožňuje nadviazanie kontaktov aj medzi obyvateľmi obce, ktorí nie sú vo fyzickej interakcii. Hlavný rozdiel medzi virtuálnym priestorom a reálnym svetom je ten, že všetky činnosti, ktoré ľudia vykonávajú, prebiehajú prostredníctvom elektronických sietí a systémov. Vo vedeckom diskurze o dopade internetovej komunikácie na spoločnosť a jednotlivca sa v prvých dekádach 21. storočia často polemizovalo o pozitívach a negatívach tejto formy sociálnej komunikácie. Tento protiklad názorov býva označovaný aj ako paradox internetu. Jeho podstatou je, že zblízuje vzdialených, ale vzdďaľuje blízkych. Tento diskurz nebudeme rozvíjať, ale zameriame sa na využitie internetovej komunikácie v lokálnom spoločenstve, v prostredí rýchlo sa rozvíjajúcich suburbií. Medzi novo prisťahovanými obyvateľmi do prímestských oblastí je táto forma komunikácie veľmi rozšírená. V procese ukotvenia sa v novej lokalite je internet často prvou platformou, na základe ktorej si vytvárajú siete a komunitné vzťahy v rámci danej lokality. Noví rezidenti prinášajú potenciál, ktorý sa môže premeniť na sociálny kapitál a byť prínosom pre celú lokálnu komunitu prímestskej obce. Do skúmaných obcí sa nasťahovalo v krátkom čase veľké množstvo obyvateľov. V dvoch z nich, Čiernej

Vode a Hviezdoslavove, vznikli rezidenčné celky s minimálnym priamym kontaktom s pôvodnými obyvateľmi. Nadväzovanie vzájomných kontaktov je zložité aj preto, že každodenné aktivity obyvateľov sa čiastočne odohrávajú mimo danej lokality, čo sťažuje priame fyzické kontakty. Internet sa tak stáva veľmi nápomocným komunikačným prostriedkom, prostredníctvom ktorého novousadlík môže vnímať svojich spoluobyvateľov a zoznámiť sa s aktuálnym dňom v lokálnom spoločenstve, ako aj s problémami, ktoré obyvateľov trápia.

Nielen pri komunikácii medzi obyvateľmi navzájom, ale aj vo vzťahu občan verzus obecny úrad vo výraznej miere pomáha práve internet a internetové siete. Slúži pri tzv. miestnom „public relations,” teda v tomto prípade pri vytváraní vzťahu obce s verejnosťou.

Téma, o ktorej sa komunikuje v každej zo skúmaných lokalít a je prienikom fyzickej a internetovej komunikácie, sú odpady – harmonogramy odvozov, znečisťovanie priestorov. Je významná vo všetkých lokalitách Slovenska, ale nebudeme jej venovať osobitnú pozornosť.

FORMY KOMUNIKÁCIE MEDZI OBCOU A OBČANOM

Miestny rozhlas

Jednou z podmienok efektívneho fungovania verejného sektora je dobrý, aktívny, a hlavne správne fungujúci komunikačný kanál medzi obcou a jej obyvateľmi, teda občanmi. K tradičným spôsobom technologického zdieľania informácií od vedenia obce k občanom patrí miestny rozhlas. Do súčasnosti funguje v Chorvátskom Grobe, v Zálesí ho na priane seniorov obnovujú.. Oznamy miestneho rozhlasu, doplnené hudobnými upozoreniami na správu, sú vnímané niektorými obyvateľmi ako rušivý zvukový smog. Na webovej stránke obce Chorvátsky Grob reaguje obec na výčitku matky, ktorej hlásenia miestneho rozhlasu rušia popoludňajší spánok detí: *„Dobry deň. Obecny rozhlas sluzi na informovanie verejnosti. Nie kazdy ma internet. Vyuzivaju ho najma seniori. Tym by sa zase nepacilo, keby rozhlas nefungoval. Nemozeme teda vyhovieť každému. Cim vieme vyjsť v ústrety je stanovit dva stabilne casy hlásenia, jeden doobeda a jeden poobede tak, aby nerušil deti počas poobedného spánku. Co sa týka dĺžky piesní, ani 10 a ani 15 minút nehrajú. Zvyčajne majú tak do 2 – 3 minút maximálne. Pozrieme sa na to a pokúsime sa vám i ďalším rodičom s malými deťmi vyjsť v ústrety”* (Hlučný rozhlas). Táto forma komunikácie je v mnohých obciach dopĺňaná na požiadanie obyvateľov zasielaním SMS správ totožných s oznamami v miestnom rozhlase alebo sprístupnením oznamov aj na oficiálnej web stránke obce (Hlásenie...). Webová stránka obce Obecného úradu Hviezdoslavov ponúka *Obecný rozhlas do mobilu zadarmo* aj s inštrukciou: *Je to jednoduché: stačí si stiahnuť/inštalovať do mobilu „paggo.online”, vybrať kraj – Trnavský; okres Dunajská Streda; vyhľadať Obec Hviezdoslavov a pri názve ťuknúť na hviezdíčku/oblúbené. A potom už nezmeškáte žiadne hlásenie obce Hviezdoslavov (Obecný rozhlas...).*

Internet ako virtuálny verejný priestor

Je to práve obec, ktorá by sa ako primárna verejná inštitúcia, orgán samosprávy, mala zaujímať o potreby a preferencie svojich občanov. Na sprístupnenie rôznych

informácií, či už pre obyvateľov alebo návštevníkov daných obcí slúži primárne internet. Spôsob narábania s informáciami má dve formy – môže byť statickou (jednosmernou) alebo dynamickou (interaktívnou) komunikáciou. K jednosmerným patria: webová stránka obce (môže obsahovať aj interaktívne prvky), aplikácia v mobile, zdieľanie textových alebo audiovizuálnych dokumentov, obecných novín či videozáznamov zo zasadnutí obecného zastupiteľstva na internete.³⁷ Dynamickou formou komunikácie sú diskusné fóra, chaty alebo ankety. Interakčná funkcia smeruje k participácii občanov na verejnej správe a obecnom dianí.

Od 1. novembra 2016 majú všetky orgány verejnej moci, teda aj obce ako subjekty verejnej samosprávy, povinnosť vykonávať verejnú moc elektronicky (Od novembra...). Samotnú úradnú tabuľu môžeme považovať za najjednoduchší typ komunikačného kanálu pre obec. Elektronická úradná tabuľa prináša dokumenty zverejnené na klasickej úradnej tabuli obecného úradu v elektronickej verzii. Neustále však pribúdajú nové médiá, ktoré umožňujú naplňať túto povinnosť a aktuálne informácie sa zdieľajú prostredníctvom mobilných aplikácií.

Webová stránka obce. Prevažne ide o jednosmernú komunikáciu od správy obce k návštevníkom stránky. Primárna je jej informatívna funkcia, sprostredkovanie aktuálnych a overených informácií, ktoré sa týkajú správy obce/mesta, úradov. Mala by obsahovať zoznam dôležitých kontaktov, informácie o aktuálnom dianí v obci, ale aj rôzne strategické dokumenty, štatistické či historické údaje o danej obci či obecné noviny. Niektoré obce na Slovensku na web stránky zdieľajú aj kroniku obce. Zo skúmaných obcí má kroniky vo fyzickej forme zachované Zálesie a Hviezdoslavov, Čierna Voda má dokumentáciu vo forme Pamätných kníh.

Návštevníkmi webových stránok obcí nie sú len ich obyvatelia, stránka plní aj prezentačnú funkciu. Podľa kvality webovej stránky je možné odhadnúť (nie spoľahlivo určiť) charakter vidieckeho spoločenstva a kvalitu života v obci, hodnoty, ktoré spoločenstvo považuje za dôležité. Môžu to byť aktivity, ktoré obyvateľov spájajú, ktorými sa prezentujú návštevníkom, inštitúcie, prírodné a kultúrno-historické hodnoty, turistické atrakcie a služby. Keďže web stránka je často prvým kontaktom s obcou, dôležitý je dôraz na jej štruktúrnú a vizuálnu podobu, pre užívateľa jednoduchý, prehľadný a príjemný prístup. Súčasťou býva prekladač stránky do iných jazykov.

Vyspelé webové stránky majú aj interaktívnu funkciu. Tú predstavuje online servis v podobe elektronických formulárov či podávanie žiadostí prostredníctvom internetu. Na web stránku obce/mesta sú vkladane prieskumy mienky obyvateľov o aktuálnych problémoch, prípadne diskusné fóra, ktorými obec zapája obyvateľov do občianskej participácie na správe vecí verejných. Obce, či iné verejné sektory tak nadobudli možnosť šíriť a poskytovať informácie veľkému množstvu ľudí, zisťujú, na čo ľudia najviac reagujú a vďaka tomu vedia vytvárať kvalitnejšie vzťahy s danou verejnosťou (Rumpel, 2005).

Všetky tri skúmané obce využívajú možnosti online komunikácie, ktoré umožňujú súčasne technológie, s výnimkou obecnej televízie. Na rekreačnú osadu Podkorepušky

³⁷ Obec Hviezdoslavov má od roku 2017 na webovej stránke linky na YouTube kanál Spolu pre Hviezdoslavov, kde sú záznamy zo zasadnutí obecného zastupiteľstva obce. Kanál má vyše odberateľov a vyše 10 000 zhládnutí. Zdroj <https://www.youtube.com/@spoluprehviezdoslavov9207/featured>

sa povinnosti zákonov e-Governmentu nevzťahujú. Osada má heslo na Wikipédii a jej členovia využívajú neformálne diskusné fórum.

Tri skúmané obce využívajú komunikačné kanály s obyvateľmi nasledovne.

1. Webovú stránku (Hviezdoslavov, Chorvátsky Grob, Zálesie);
2. Videozáznamy zo zasadnutia obecného zastupiteľstva, ktoré sa ukladajú do internetového obecného archívu (Hviezdoslavov, Chorvátsky Grob);
3. Obce majú mobilné aplikácie, ktorými oznamujú obyvateľom aktuálne udalosti (Hviezdoslavov, Chorvátsky Grob);
4. Obecné noviny/občasníky sú jedným zo základných komunikačných kanálov obcí či miest a patria do základných zdrojov informácií (Hviezdoslavov, Chorvátsky Grob, Zálesie).

Využívanie týchto možností je v súlade s konceptom „smart city“, ktorý využíva digitálne informačné a komunikačné technológie a dáta na efektívnejšie riadenie miest/obcí a zlepšovanie kvality života ich obyvateľov. Cieľom je priblíženie všetkých dostupných informácií a poskytnutie pomoci a podpory pri budovaní a rozvoji inteligentného mesta či obce.³⁸

Mobilné aplikácie obcí existujú len niekoľko rokov. Od roku 2022 má takúto aplikáciu aj obec Hviezdoslavov. Na webovej stránke obce ju občanom uviedli slovami:

Štatistika je neúprosná, viac ako 75 % občanov a turistov dáva prednosť mobilu pred počítačom. Obec Hviezdoslavov chce tento trend zachytiť a prezentovať sa občanom a turistom pomocou modernej a intuitívnej mobilnej aplikácie tak, ako si to sami želajú a ako im to vyhovuje. Buďte s nami moderní a smart a hlavne – úplne bez starostí...

PUSH NOTIFIKÁCIE

Modernejšia náhrada SMS, ktorá je rozhodne efektívnejšia a ktorú môžeme využívať oveľa častejšie, no zároveň stojí obec ďaleko menej nákladov. Okrem toho si občania vedia sami nastaviť, aké notifikácie chcú dostávať a aké nie...

Obec Hviezdoslavov má novú aplikáciu... PODNET PRE STAROSTU. Občania môžu priamo v aplikácii zaslať podnet pre starostu aj s fotografiou z mobilu a GPS súradnicami, ktoré sa nahrajú automaticky, aby mohla samospráva ľahko identifikovať lokalitu a podnet vyriešiť čo najskôr. Rovnaká funkcia vznikla aj na našom webe...

ANKETY A FORMULÁRE

Občania môžu pomocou aplikácií hlasovať v anketách, ktoré obec vytvára, alebo vyplniť formuláre, ktoré sa tiež importujú z webovej stránky.

OBČIANSKA DISKUSIA

Občania môžu konštruktívne diskutovať o dôležitých témach, živote v obci, článkoch či novinkách a obec ich bude počúvať. Appka okrem toho ponúka prehľad všetkého, čo sa v obci deje, je plne prepojená webom obce, nájdete v nej prehľadný kalendár udalostí, stránkové hodiny nášho Úradu, elektronickú úradnú tabuľu, modul počasia, no a časom v nej pribudnú aj sprievodcovia obcou či naše TOP 10 (Nová aplikácia...).

³⁸ Pozri aj Združenie miest a obcí Slovenska. Memorandum o spolupráci na rozvoji konceptu Smart City. mart-city.html

Napriek opakovanej propagácii aplikácie mnoho občanov je málo informovaných o tom, čo sa v obci deje, sledujú skôr diskusné fóra na sociálnych sieťach.

Obce evidujú návštevnosť svojich webových stránok a aplikácií. V Hviezdoslavove: „*Denne si aplikáciu otvorí 252 ľudí, mesačne viac ako 1 100. To sú veľmi pekné čísla, no treba si uvedomiť, že počet inštalácií je oveľa vyšší. Mnohí ľudia si totiž notifikáciu prečítajú a ihneď ju zavrú bez otvorenia aplikácie – títo používatelia sa tak do štatistík vôbec nezapočítavajú*” (Hviezdoslavčan, 2025: 7). Stránku najmenej zo skúmaných obcí, Zálesia, otvorí týždenne okolo 3000 návštevníkov. Táto obec má v rámci pomerne silnú sieť spolkov, ktoré sú na webe obce uverejnené aj s odkazom na ich webové stránky, čím sa rozširuje informovanosť o dianí v obci. Viaceré z nich úzko spolupracujú s obcou na realizácii obecných podujatí.

Kvalitné webové stránky obcí sú každoročne predmetom hodnotenia zo strany Združenia občanov miest a obcí Slovenska. Skratka OZ ZOMOS je interpretovaná aj ako skratka pre Zdravú Otvorenú, Modernú Obecnú Samosprávu. Obec Hviezdoslavov získala ocenenie za rok 2019 najmä za „*aktívny prístup v informovaní občanov, zverejňovanie nad rámec zákona, inovatívne metódy financovania a podporu komunitného prostredia*” (ZOMOS. Cena ...).

Komunikácia medzi obyvateľmi (analýza diskusných fór)

Osobitnou kategóriou využívania internetu v rámci formovania vidieckeho spoločenstva a miestneho komunitného života je online komunikácia medzi obyvateľmi v rámci rôznych webových stránok obsahujúcich diskusné fóra a sociálnych sietí. Účastníci diskusných fór reagujú spontánne bez štylizácie, ktorá môže vzniknúť pri rozhovore s výskumnikom. Hlavný cieľ takýchto skupín je, aby používatelia medzi sebou komunikovali a vymieňali si medzi sebou postrehy, názory a postoje. O „spodných prúdoch” verejnej mienky sa dá vytvoriť predstava aj z komentárov v médiách pod článkami o suburbanizácii, výstavbe ciest či o developerských kauzách.

Na stránke Modrá strecha sa diskutuje o výstavbe, bývaní a záhrade. Diskusnými fórami sú napríklad témy: *Pozemok v Čiernej Vode – výhody a nevýhody* (Pozemok v Čiernej...), *Čo hovoríte na Triangel na Čiernej vode?* (Čo hovoríte....) či úzka susedská konverzácia *Čierna Voda – Panónsky háj I a II* (Čierna Voda...). Najmä prvá z nich je obsahovo bohatá, prináša veľa pohľadov na skúsenosti so životom v suburbiu. V roku 2012 oslovila záujemkyňa o kúpu pozemku v tejto lokalite jej obyvateľov s otázkami:

„*Ahojte. Hľadám ľudí, ktorí si plánujú kúpiť, uvažujú – pozemok v Čiernej vode. Alebo ľudí, ktorí si tam už pozemok kúpili. Ako to tam vyzerá, aké sú klady, zápory. Prečo váhate, alebo prečo ste si istí, že je to výhodné. Ceny sa nám zdajú dobré, plánujeme si aj postaviť domček. Ale o Čiernej vode sa dá dočítať všeličo, hlavne zo starších článkov o spodných vodách a bahnitých pôdach... Napíšte vaše názory. Ďakujem.*”

V odpovediach sa dozvedáme o vnímaní hluku z letiska, dopravných problémoch, vysokej spodnej vode, skúsenostiach s developermi, občianskej vybavenosti a infraštruktúre obce, susedských vzťahoch, vzťahoch medzi starousadlíkmi a novousadlíkmi, budúci obyvatelia zdieľajú skúsenosti s pokračovaním výstavby a termíny

kolaudácií. Pozdravujú sa ako budúci susedia, zväčša si tykajú, do diskusie vstupujú s pozdravom „ahojte“. Viaceré problémy z roku 2012 už nie sú aktuálne, ale mnohé pretrvávajú.

Jedna z rozsiahlejších odpovedí (z roku 2013) ilustruje pozitívnu skúsenosť s bývaním v Čiernej Vode, časti Triangel:

... my strašne radi bývame v Triangli (tento rok tu budeme už tretie Vianoce). Neodrádzajú nás ani ranné zácpy, lebo tie sú všade. ... (a zas tie naše zácpy nie sú také strašné.) Je tu spodná voda, ale nijako to nevadí. Keď sa topí sneh, tak tie rigoly pri cestách sú plné vody a niekedy je voda aj na ulici (len tak okolo tých rigolov... ale aj to je veľmi ojedinele a je to záležitosť iba pár dní (a aj to som zažila len minulý rok, kde bolo veľa snehu) ... ale naozaj všetko Ti vynahradí to bývanie. Na Triangli je super to, že na satelitné miesto to nie je až taký veľká areál a viac menej je to uzavreté miesto. Tým pádom sa tu nikto neprechádza len tak... Tak isto autá, ktoré sem prídu, sú väčšinou domáci a všetci vedia, že na cestách sa hrajú deti, takže jazdia pomaly a naozaj tu je to tak ako bolo kedysi, že deti si dajú na cestu bránky a hrajú hokej... alebo vonku na ulici majú basketbalový koš a väčšie decká si tam hádžu s loptou... proste stále je veľa detí vonku a tým pádom ani nepotrebujú stály dozor dospelých. Naše cesty sú veľmi dobré, preto sa tu veľa ľudí preháňa na korčuliach a keď deti zaspia, tak ticho je tu neskutočne. Lietadlá na oblohe vidieť sú, ale určite nie nepočuť. My už máme dospelého syna, takže už sa na ulici veľmi nezdržiavame, ale kde máte malé deti (alebo sa len chystáte), tak určite tu čoskoro budete mať veľkú komunitu kamarátov, lebo tiež je tu veľmi bežné, že keď idú rodičia s deťmi na prechádzku, tak to ide celá tlupa asi 10-tich rodičov, čo sa tu medzi sebou cez deti pozoznávali. Naozaj je tu super a to nehovorím preto, že tu bývame, ale naozaj každý, kto k nám prišiel na návštevu, bol unesený okolím. Určite budete veľmi spokojní s bývaním a z môjho pohľadu tu nie je nič, čo by mi vadilo. :-) (Pozemok v Čiernej...)

Ako internetové formy komunikácie v rámci lokálneho spoločenstva môžeme označiť najmä diskusné fóra na internetových sociálnych sieťach, ktoré sa venujú lokálnym témam a kde medzi sebou môžu diskutovať obyvatelia danej lokality. Vytvárané sú na sídelnom princípe alebo v rámci konkrétneho sídla či viacerých sídiel prepájajú komunity na základe spoločných záujmov a cieľov.

Najvyužívanejšou platformou, ktorá združuje veľké skupiny používateľov, je sociálna sieť Facebook, na ktorej sa vytvárajú verejné aj súkromné skupiny lokálneho charakteru. Na úspech, ale i neúspech týchto skupín má vplyv najmä obsah, ale aj celková kvalita služby, ktorú jednotlivá skupina ponúka a ktorú majú vo svojich rukách prevažne administrátori jednotlivých stránok. Tí istí obyvatelia sú často členmi viacerých facebookových skupín.

Témy, ktoré sú predmetom diskusných fór je možno zaradiť do nasledovných kategórií:

1. Názory na komunálnu politiku a dianie v obci
2. Školstvo
3. Ponuky a hľadanie služieb (zdravotníctvo, remeselníci, pekárske výrobky)

4. Spoločenský a kultúrny život (opekačky, swapy, kúpanie)
5. Susedské vzťahy (rušenie nočného kludu, domáce zvieratá, parkovanie)
6. Inzercia prebytočných vecí
7. Bezpečnosť v obci (cesty, krádeže)
8. Situácia na príjazdových cestách
9. Straty a nálezy
10. Čistota a odpady.

Využitie internetovej komunikácie sa pokúsime ukázať na rôznych aspektoch príznačných pre jednotlivé skúmané lokality v čase výskumu. Hoci všetky tri skúmané obce sa rozvíjajú na bývalých majeroch a každá sa vyrovnáva s nakopenými problémami z rýchleho nárastu počtu obyvateľov, zároveň každá mala aj odlišné východiskové pozície, ktoré ovplyvnili jej vývin do súčasnosti. Zálesie si zachovalo viaceré prvky tradičného komunitného života. Hviezdoslavov reprezentuje typ obce so závažnými suburbánnymi problémami, ale zároveň aj vcelku konsolidovaného vidieckeho spoločenstva. Chorvátsky Grob dobiehajú chyby, vyplývajúce z dlhodobu zle riadeného suburbánného rozvoja časti Čierna Voda a internetové stránky sú odrazom miestnych konfliktov.

ZÁLESIE

Prehľad o dianí v obci poskytuje informačná FB stránka *Zálesie (SC)*, ktorá slúži ako komunikačná podpora oficiálnej webovej stránky obce Zálesie. Vznikla v roku 2012 a má len 310 sledovateľov. Hlavnou stránkou obce s tým istým účelom je však *Obec Zálesie*, ktorá má 1500 sledovateľov.

Diskusné fóra a informácie na sociálnej sieti Facebook zo Zálesia odrážajú bohatú štruktúru komunitného života v obci, ktorá sa tu formovala sto rokov. Ďalšie skupiny a stránky prezentujú najrelevantnejšie občianske združenia v obci. Občianske združenie *Naše Zálesičko* oslovuje prívržencov miestnych vodných tokov prostredníctvom FB stránok *Korzo Zálesie*, nezisková organizácia informuje a komunikuje prostredníctvom stránky *Lodenica Zálesie*, futbalisti majú skupinu *ŠK Atletiko Zálesie*, miestni hasiči informujú na stránke *DHZ Zálesie*, v obci sídli združenie *Túlavé kino* a v spolupráci funguje projekt *Kino Zálesie*, ktoré má svoju stránku. Komunita *Lepšie Zálesie* slúži ako informačné centrum a propaguje na facebookovej stránke činnosti záujmových organizácií v obci.

HVIEZDOSLAVOV

Podobne ako ostatné dve skúmané obce, aj Hviezdoslavov má na Facebooku zriadených niekoľko diskusných skupín. Najstaršia funguje od roku 2011 pod názvom *Hviezdoslavov* a má 3,8 tisíc členov. Ďalšie si vytvorili miestne komunity: *Hviezdoslavov – susedia&škola* s veľmi rôznorodým obsahom aj zo širšieho okolia, v roku 2021 si verejnú skupinu vytvorila aj komunita z novej štvrte s bytovkami – *Hviezdne bývanie*, ktorá má 1000 členov. Najrobustnejšia je však verejná skupina *Komunita Hviezdoslavov*, *Kvetoslavov* a *Miloslavov*, ktorá vznikla v roku 2016 a má 32,7 tisíc členov. Ide

o subregionálnu komunitu, ktorá presahuje tri obce v jej názve, pretože do takej veľkej skupiny sa pridávajú rôzne firmy a podnikatelia s cieľom získať klientov. Užšie zoskupenie uvedených troch obcí si vytvorilo súkromnú skupinu *Darujem za úsmev – komunita obyvateľov Hviezdoslavov, Kvetoslavov, Miloslavov*, ktorým sú blízke princípy Zero Waste a chcú dávať veciam druhú šancu. Skupina má 2,8 tisíce členov.

„V charakteristike skupiny je uvedené: Darovať môžete čokoľvek čo by bolo škoda ak by skončilo v koši – fantázii sa medze nekladú :-). Nepodporujeme zbierky, nerobíme rozdiely medzi chudobnými a bohatými, u nás sú si všetci rovní. Cieľom je šetrenie životného prostredia prostredníctvom zdieľania vecí, nie podpora sociálne slabších. Pri komunikácii aj darovaní vecí prosím majte vždy na mysli, že sme komunitná skupina. Darované veci by preto mali ostať v komunite. Nie sme bazoš ani marketplace, preto ani strohá úsečná jednoslovná komunikácia nie je vhodná. Správame sa k sebe úctivo, veď sme susedia, ľudia ktorí sa možno stretnú aj offline” (Darujem za úsmev...).

CHORVÁTSKY GROB

V Chorvátskom Grobe okrem stránok oficiálnych reprezentácií obce existuje hneď niekoľko záujmových skupín, ktoré vstupujú do verejného online priestoru. Počet členov diskusných fór, ako aj sledovateľov stránok na Facebooku dáva obraz o ich relevantnosti v živote obce. Obecný úrad spravuje stránku z kategórie Mestskej infraštruktúry s názvom *Obec Chorvátsky Grob* s 2,7 tisíci sledovateľmi, vytvorenú v roku 2018, pod názvom *Chorvátsky Grob Hlásnik*. Svoju FB stránku má aj starostka Chorvátskeho Grobu Vladimíra Vydrová, stránka má 1000 sledovateľov. Najpočetnejšia je verejná skupina *Občania – Chorvátsky Grob, Čierna voda* vznikla v roku 2015, má 7,5 tisíc členov a denne na nej pribúda niekoľko príspevkov. Súkromná skupina *Tu žijeme* bola založená v roku 2011 a je v nej 5,3 tisíc členov.

Zapájanie verejnosti do politického diania prostredníctvom sociálnych sietí má v súčasnosti značný vplyv na formovanie názorov jednotlivcov aj verejnej mienky, komunálnu politiku nevynímajúc. Kooperácia občanov prostredníctvom diskusných fór často súvisí s nesúhlasom s postupmi obecných zastupiteľstiev, prípadne odzrkadľuje boj proti nejakému ohrozeniu zvonku.

Nespokojnosť občanov s dianím v obci vygenerovala hneď niekoľko facebookových stránok. Pred komunálnymi voľbami 1992 vzniklo OZ *Srdce pre Grob* s FB stránkou, ktorá oslovovala sympatizantov súčasnej starostky. Podobné zameranie má FB skupina *Team Grob* (784 sledovateľov). Charakterizuje sa ako „nezávislá iniciatíva kandidátov do obecného zastupiteľstva”, ktorá vznikla roku 2022 a predstavuje bunku lokálnej politiky, uchádzajúcu sa o víťazstvo v nasledujúcich komunálnych voľbách. Títo poslanci zverejňujú aj na oficiálnej stránke obce svoje e-mailové adresy s koncovkou teamgrob.sk a majú aj webovú stránku *Môže to byť inak* (Môže to ...). V roku 2025 ako reakcia na dianie v obci sa pod názvom *Grobské levy*, na Facebooku vytvorilo „zoskupenie spoluobčanov, ktorí sa už odmietajú ticho prizerať na nezákonnosti a manipulácie v obci Chorvátsky Grob” (Grobské levy).

Ďalšia verejná skupina *Chorvátsky Grob – Čierna Voda*, ktorá vznikla v roku 2010, má 693 členov, avšak určená je výlučne lokálnej komunite. Uverejňuje informácie alebo

diskusiu primárne o dianí v Čiernej Vode, prípadne ponuku aktivít, služieb v tejto lokalite. Aj verejná skupina *Chorvátsky Grob – myslíme lokálne*, určená pre lokálnych podnikateľov a zákazníkov, má 4,5 tisíc členov. Diskusné fóra majú aj občianske združenia a záujmové skupiny v Chorvátskom Grobe *Prameň Chorvátsky Grob* (970 členov), *Komunitná záhrada Fitpark Slovensko* (179 členov), *OZ Srdcom pre Grob*, stránka basketbalového klubu *Inter Chorvátsky Grob*, *Jazdecký areál ČV*, *Chorvátsky Grob – DARUJ*, *PREDAJ a KÚP*, tiež viaceré stránky konkrétnych služieb a prevádzok v Chorvátskom Grobe oslovujúce obyvateľov. Okrem verejných diskusných fór fungujú aj súkromné: napríklad lokálnej komunity *Chorvátsky Grob – Na pasienku* (255 členov), cirkevnej komunity *Farnosť Čierna Voda* (491 členov), alebo celooobecného spoločenstva *Chorvátsky Grob – občianska komunita* – súkromná stránka s 6,9 tisíc členmi.

Už len vymenované stránky v rámci jednej skúmanej obce svedčia o potrebe virtuálnej komunikácie medzi jej obyvateľmi, rôznych cieľoch, zameraniach a funkciách vytvorených skupín, aj o potenciáli aktivizácie a participácie obyvateľov vo veciach verejných.

PODKEREPUŠKY

Aj na Podkerepuškách využívajú obyvatelia na komunikáciu medzi sebou technológie – či ide o individuálne rozhovory a správy posielané mobilnými telefónmi alebo na sociálnych sieťach. Spoločnú komunikáciu medzi obyvateľmi lokality v online priestore poskytuje uzavretá³⁹ facebooková skupina Podkerepušky chatová oblasť. Vznikla 4. februára 2013. Jej administrátor do nej umožňuje vstup obyvateľom lokality, ktorí o to požiadajú. Na začiatku musia súhlasiť a akceptovať pravidlá členstva v uzavretej skupine. V informácii o skupine je uvedené: „Skupina pre užívateľov oblasti Podkerepušky, slúži na interné účely. Vzhľadom na dôvernosť niektorých informácií je skupina uzavretá.”⁴⁰ Pravidlá, ktoré členovia uzavretej skupiny akceptujú sú: zákaz reklamy mimo vyžiadaných rád; zákaz politizovania bez výnimiek; žiadne násilie, vulgarizmy, osočovanie; žiadne príspevky nesúvisiace s komunitou. Kto pravidlá nedodrží, prestáva byť členom. Táto virtuálna skupina má v súčasnosti 309 členov a slúži na zdieľanie pomerne rôznorodých správ. Niektorí ponúkajú nevyužitý stavebný materiál alebo nábytok, priesady rastlín či prebytky z úrody, ďalší žiada o pomoc pri hľadaní zabehnutých mačiek či psov. Zverejňujú sa aj upozornenia na znečistenie spoločného priestoru alebo blízkeho lesa, pozvánky na spoločné jarné upratovanie, podujatia pre deti alebo lokálne „hody”, ale aj upozornenia na pokusy o vládanie a výzvy na ostražitosť. Je to komunikačný kanál, ktorý prepája ľudí aj zo vzdialenejších ulíc, ktorí sa bezprostredne každodenne nestretávajú.

Mobilizačnú funkciu tejto online skupiny si otestovali obyvatelia Podkerepušiek na konci roku 2024. Vtedy zhorela v lokalite jednému stálemu obyvateľovi časť domu. Mohli sme priamo sledovať príklad nezištnej susedskej pomoci, solidarity a spolupatričnosti. Miestni sa zmobilizovali, pomohli poškodeným nielen s demontážou zničených častí domu, ale finančne podporili svojich susedov v ťažkej životnej situácii zbierkou na Donio, aby si mohli dom zrekonštruovať a znova v ňom bývať.

³⁹ Z tohto dôvodu nie je možné z komunikácie v rámci skupiny priamo citovať, hoci jedna z autoriek je členkou.

⁴⁰ Podkerepušky, chatová oblasť. Uzavretá skupina na FB. O tejto skupine. https://www.facebook.com/groups/340300609407209/about?locale=sk_SK

ZHRNUTIE

Význam internetovej komunikácie vstúpil do každodennosti skúmaných sídel výraznejšie od druhej dekády 21. storočia v úzkej súvislosti so vznikom sociálnych sietí. Cez sledovanie online komunikácie v rámci jednotlivých lokalít sa aj bez fyzickej prítomnosti dá získať množstvo informácií o spôsobe a kvalite života v lokalite. Prezentácia na webových stránkach sprostredkuje obraz obce smerom von i dovnútra a vplýva na jej reputáciu. Pre obyvateľov suburbii je online komunikácia dôležitým informačným zdrojom, ale aj pomocníkom pri nadvязovaní kontaktov a je spôsobom, ako sa zorientovať v novom prostredí.

PARTICIPÁCIA

Spoluúčasť občanov na rozhodovacích procesoch na lokálnej úrovni je predpokladom formovania občianskej spoločnosti. Sociologické výskumy poukazujú na značné rozpätie medzi jednotlivými formami občianskej participácie – od najčastejšej účasti na voľbách a na charitatívnych zbierkach až po najzriedkavejšie kandidovanie do verejnej funkcie a vyjadrovanie sa k politickým otázkam v médiách (Bútorová, Gyarfášová, 2010). Identifikované boli štyri typy občianskej participácie: „1. politické aktivity na báze individuálnej iniciatívy (kandidovanie do verejnej funkcie; práca pre politickú stranu; obrátenie sa na verejného činiteľa; účasť na verejných rokovaniach, diskusiách a vyjednávaniach); 2. účasť na masových občianskych aktivitách (zapojenie sa do charitatívnych zbierok; účasť na voľbách; podpísanie petície; zapojenie sa do riešenia problémov v obci či meste); 3. protestné aktivity (účasť na demonstrácii; účasť na proteste či bojkote; účasť na politickom mítingu; aktívna práca v odboroch); 4. zapájanie sa do verejnej diskusie a do riešenia problémov (účasť na internetových diskusiách o verejnom dianí; vyjadrovanie sa k verejnému daniu v médiách; zapojenie sa do práce mimovládnej organizácie; účasť na pripomienkovaní zákonov či nariadení)” (Bútorová, Gyarfášová, 2010, 455).

Občan, ako súčasť (člen) občianskeho združenia, dostáva inú – väčšiu – presadzovaciu váhu v porovnaní s jednotlivcom, a to práve cez „kolektívnu” aktivizáciu. Ľ. Falt'an v tomto prípade rozlišuje dve polohy: Prvou sú „*Ad hoc občianske zoskupenia* na dosiahnutie stanoveného cieľa: sú to obvykle krátkodobé neinštitucionalizované skupinové aktivity občanov, ktoré reagujú na niektoré aspekty sídelného a územného rozvoja a ktoré po dosiahnutí cieľa, kvôli ktorému sa aktivizovali, obvykle zanikajú (napr. zábery verejného priestoru na investičné aktivity, ktoré miestni občania vyhodnocujú ako určité ohrozenie).” Druhou formou sú občianske združenia oficiálne registrované. „Práve takéto občianske združenia môžu zohrávať významnú úlohu pri rozvojových programoch (zámeroch), s ktorými už predstavitelia rozvojových politik musia počítať či už ako s partnermi, alebo s vážnymi oponentmi” (Falt'an, 2023, 63). Svoje požiadavky tieto skupiny formulujú prostredníctvom petícií. Transparentná obec, akou je napríklad Hviezdoslavov, má zoznam realizovaných petícií a ich výsledky na obecnej webovej stránke. Prostriedkom na spoločnú kooperáciu a snahu o zmenu je využívanie petícií. Na diskusných fórach sú umiestňované odkazy na petície a diskutuje sa o ich obsahu, s cieľom dostať ich do popredia záujmov. V novembri roku 2024 vznikla FB stránka iniciatívy *Dost' bolo Vydrovej*,

ktorá aktívne participovala na realizácii referenda na odvolanie starostky obce. Stránka mala v čase výskumu 183 sledovateľov. Referendum bolo neúspešné, zúčastnila sa na ňom približne štvrtina voličov. Nespokojnosť občanov eskalujúca do odvolávania starostu nie je v rýchle sa rozvíjajúcich suburbiách s omeškanou infraštruktúrou výnimočná. V roku 2017 sa podobné neúspešné referendum uskutočnilo aj v Hviezdoslavove.⁴¹

Prudký nárast počtu obyvateľov do prímestskej lokality zvyšuje mieru separácie a individualizmu. Určitý čas trvá, pokiaľ sa medzi nimi rozvinú trvalejšie sociálne väzby a zvýši sa kohézia komunity v obci (Sedláková, 2006). Nezaujem obyvateľov o spoločenský rozvoj obce – individualizmus je konštatovaný v rozvojových dokumentoch obcí (napríklad PHSR Hviezdoslavov s. 57). Občan môže svoju príslušnosť k obci prejavovať viacerými formami aktivít.

KOMUNÁLNE VOĽBY

Základnou formou občianskej participácie na lokálnej správe vecí verejných je účasť na komunálnych voľbách. Príznačné pre Slovensko je, že účasť voličov na týchto voľbách je vyššia na vidieku, kým vo veľkých mestách je podpriemerná. Hlavným dôvodom je anonymita veľkomesta, ľudia kandidátov nepoznajú. Aká je situácia v skúmaných suburbiách Bratislavy, ktoré sú mixom dediny a mesta? Na voľbách sa môžu zúčastniť len rezidenti s adresou v obci. Najvyššia účasť voličov na komunálnych voľbách v roku 2022 bola v najmenšej zo skúmaných obcí – v Zálesí, 54,2 %. Len o málo nižšia bola v Chorvátskom Grobe – 50,3 % a najnižšia vo Hviezdoslavove – 36,2 %.

Komunálne voľby sú v Chorvátskom Grobe aj v Zálesí do istej miery súpere-ním starousadlíkov a novousadlíkov.⁴² Na rozdiel od prvých dvoch obcí, Hviezdoslavov nemá početne silné staré jadro obce, ktoré by vo volebnej účasti zavážilo, väčšinu obyvateľov tvoria prisťahovalci po roku 1990.

PRÍPRAVA ROZVOJOVÝCH DOKUMENTOV OBCÍ, DOTAZNÍKOVÉ PRIESKUMY, VEREJNÉ STRETNUTIA

Základným dokumentom regionálneho rozvoja na úrovni obce, prípadne združenia obcí, je Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (ďalej PHSR), ktorý býva vypracovaný na niekoľko rokov vopred, obvykle na 5 – 8 rokov. PHSR sa zostavuje na základe Zákona č. 309/2014 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a v súlade s platnou metódikou na vypracovanie PHSR, ktorú vydalo Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky. Jeho analytická časť je významným zdrojom zistenia východiskového stavu obce v rôznych parametroch a porozumenia najvýraznejším problémom v obci. „Dokument PHSR sa vypracováva s možnosťou pravidelnej aktualizácie. Je podkladom a teda aj podmienkou pre získavanie finančných zdrojov z európskych fondov a dotácií zo štátneho rozpočtu. Úzko súvisí so stratégiami rozvoja regiónu,

⁴¹ Výsledky sú dostupné online: Regióny.sk. Veľký prieskum spokojnosti: Zapojte sa do našej ankety a zistíte akú dôveru má starostka obce Chorvátsky Grob, Vladimíra Vydrová.

⁴² Starostka Chorvátskeho Grobu sa prisťahovala do obce v roku 2009, ale býva v starej časti obce, preto ju vnímali ako jej reprezentantku. Miestnu časť Čierna Voda mal reprezentovať Tím Grob. Ten však voľby prehrál aj napriek tomu, že novousadlíkov bolo v obci viac. Toto zoskupenie bolo aj iniciátorom neúspešného referenda na odvolanie starostky. Jeho členovia sú niektorými obyvateľmi označovaní aj ako „hrobári“, pretože na znak nespokojnosti s výsledkami volieb zmarili realizáciu viacerých projektov v obci.

samosprávneho kraja či celej SR. Zohľadňuje vonkajšie vplyvy – externality⁴³ ovplyvňujúce miestny rozvoj a zároveň analyzuje vnútorné podmienky rozvoja obce. Aj keď obce si na jeho vypracovanie prizývajú špecializované agentúry, čoraz častejšie pri vypracovaní tohto dokumentu zapájajú aj občanov, vedúcich obecných aj súkromných zariadení a združení, ktorí informujú o svojej činnosti, problémoch objektov, ktoré užívajú a víziách ďalšieho rozvoja v danej sfére (školy, kultúrne a športové zariadenia a významní aktéri kultúrneho, spoločenského aj ekonomického života v obci). Súčasťou prípravy PHSR býva aj dotazníkový prieskum medzi obyvateľmi, prostredníctvom ktorého sa identifikujú potreby a záujmy občanov obce, ktoré by mali byť zohľadnené v ďalšom rozvoji. Sprístupnený je všetkým občanom cez web stránku obce a internetové či printové médiá obce. Obec prostredníctvom neho zisťuje názory obyvateľov a mieru naliehavosti problémov, ktoré treba v blízkom období riešiť.⁴⁴ „V prípade tvorby tohto programového dokumentu je dôležitá participácia verejnosti v procese tvorby PHSR, čím sa zabezpečí spätná väzba a dosiahne sa konsenzu. Participovaním obyvateľov a záujmových skupín sa dosiahne vhodná implementácia rozvojových aktivít, ktoré podporia všeobecnú atraktivitu územia obce” (PHSR Hviezdoslavov 2024 – 2028, 7).

Vzhľadom na to, že na tvorbe PHSR sa podieľajú samotní občania a zástupcovia obce, ako aj podnikatelia a záujmové skupiny pôsobiace v obci, je PHSR najrelevantnejším odrazom skutočných potrieb lokálnych aktérov. V tejto súvislosti možno PHSR označiť za dokument, ktorý umožňuje občanom a ďalším subjektom interakciu v oblasti zodpovednosti za kvalitu svojho života v obci, avšak v neposlednom rade slúži aj ako propagačný materiál pre potenciálnych návštevníkov obce, záujemcov o bývanie, či domácich a zahraničných investorov” (PHSR Zálesie: 6). Hlavným cieľom dokumentu je zvýšenie kvality života obyvateľov. Následnou formou participácie na rozvoji lokality je možnosť monitorovania napĺňania rozvojového plánu priamo občanmi. Základom je zverejňovanie realizácie plánovaných aktivít.

V obci Zálesie bol v záujme zapojiť obyvateľov do tvorby PHSR vytvorený dotazník, ktorý bol dostupný v elektronickej aj v papierovej forme. Prieskum bol realizovaný počas dvoch mesiacov, zber dotazníkov bol ukončený v apríli 2023. Príležitosť vyjadriť svoj názor využilo celkovo 86 občanov, čo bolo približne 5 % oprávnených voličov. Najpočetnejšiu skupinu tvorili respondenti, ktorí bývajú v obci Zálesie viac než 21 rokov (45 respondentov/40 %). Obyvatelia, ktorí žijú v obci menej než 5 rokov sa na vzorke respondentov podieľali 8 respondentov/10 %. Zaujímavý údaj je, že z malého množstva participujúcich obyvateľov uviedlo 26 respondentov/70 % respondentov, že nepozná rozvojové plány obce, len 9,30 % respondentov ich pozná a ostatní 64,00 % rozvojové plány poznajú čiastočne. Rozvoj obce v posledných rokoch pozitívne hodnotí 16,30 % respondentov, 26 respondentov/50 % respondentov svoj postoj k rozvoju obce Zálesie nevedelo posúdiť. Zvyšných 5 respondentov/8,10 % obyvateľov, ktorí sa zapojili do dotazníkového prieskumu, hodnotí rozvoj obce Zálesie negatívne.

S bývaním v obci Zálesie je spokojných 32,60 % respondentov, čiastočne spokojných 56,90 % a nespokojných 10,50 % obyvateľov zapojených do prieskumu.

⁴³ Analýze externalít v suburbiách Bratislavy sa podrobnejšie venuje L. Falt'an (2023).

⁴⁴ PHSR sa zostavuje na základe na základe Zákona č. 309/2014 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a v súlade s platnou metodikou na vypracovanie PHRSR, ktorú vydalo Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky.

Ako najviac nedostatkovú ohodnotili respondenti oblasť technickej infraštruktúry (76 respondentov), oblasť sociálnej infraštruktúry (44 respondentov), celkový rozvoj obce (29 respondentov), oblasť dopravnej infraštruktúry (17 respondentov), oblasť životného prostredia (8 respondentov), cestovný ruch (3 respondenti) a podnikateľské prostredie (3 respondenti). Súčet uvedených hlasov presahuje počet respondentov, keďže každý respondent mohol ako nedostatkové označiť dve oblasti, kultúrne s spoločenské podujatia (28 respondentov). V rámci fyzických verejných priestorov a komunikácie sa ako najnaliehavejšia javí potreba rekonštrukcie ciest a chodníkov (81 respondentov). Táto oblasť získala najhoršie hodnotenie spomedzi všetkých hodnotených oblastí. Výrazne menej obyvateľov pociťuje potrebu vybudovania nových ihrísk a športovísk a úpravy verejných priestranstiev (24 respondentov) a za ešte menej vníma potrebu rekonštrukcie verejných budov (17 respondentov). Skôr negatívne hodnotili najmä možnosti trávenia voľného času v obci, chýbala im širšia ponuka kultúrnych a spoločenských podujatí. V obci chýbalo kvalitné detské ihrisko, keďže v novom parku *Zálesičko* nebolo vybavené dostatočným mobiliárom a v starom parku ihrisko vyžadovalo obnovu. Potrebu zlepšiť informovanosť obyvateľov o veciach verejných uviedlo 14 respondentov.⁴⁵

V Chorvátskom Grobe tiež využili pri tvorbe PHSR (PHSR CH. G.: 224). Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu názorov obyvateľov obce Chorvátsky Grob s cieľom podporiť udržateľný a participatívny miestny rozvoj (PHSR CH. G.). Takmer 13 % vyplňujúcich uviedlo, že nemajú v Chorvátskom Grobe trvalý pobyt. Najväčšia skupina respondentov, ktorá dotazník vyplnila (43 %), žila v tom čase v obci 10 až 19 rokov. Pri otázke Ako hodnotíte celkový rozvoj obce Chorvátsky Grob za posledných 10 rokov? Prevážil príklon k negatívnym hodnoteniam (približne o 9 %). Spokojnosť prevažovala pri otázkach súvisiacich s likvidáciou odpadov, potvrdili využívanie cyklotrás a relaxácie v okolitej prírode (viac než 80 %). Čo sa týka služieb, najväčšia spokojnosť bola zo základnou infraštruktúrou, dostupnosťou služieb, a tiež s prácou obecného úradu a miestnej samosprávy, vybavovanie na obecnom úrade. Najväčšiu nespokojnosť respondenti prejavili so stavom vozoviek a chodníkov, kanalizácie a pitnej vody a s nedostatkom kultúrnych zariadení a turistických služieb. Značne kritickí boli aj k stavu verejnej zelene, parkov, verejných priestranstiev. Negatívne hodnotenie prevažovalo pri hodnotení bezpečnosti v obci, vrátane miestnych komunikácií. Kvalitu života v Chorvátskom Grobe označilo za zlú len 5,4 respondentov, ostatní sa na polovicu prikláňali k pozitívnemu alebo priemernému hodnoteniu.

Aj v Hviezdoslavove mali možnosť obyvatelia v rámci prípravy PHSR vyjadriť svoje názory a potreby formou dotazníka. Obec však výsledky nemá k dispozícii, ponechala si ich realizačná firma.

Verejné stretnutia, na ktorých sa priamo prerokúvajú aktuálne problémy či plánované aktivity alebo komunálno-politické záujmy sú ďalšou formou participácie občanov na daniach v obci. Priestorom pre účasť verejnosti sú zasadnutia obecného zastupiteľstva, kde je spravidla vymedzený priestor aj pre interpelácie poslancov, a tiež vystúpenia ostatných občanov. Je to forma, ako môžu poslanci obecného zastupiteľstva či ostatné obyvateľstvo vyjadriť svoje otázky alebo kritiku týkajúcu sa samosprávy. Starosta alebo obecné zastupiteľstvo však môže pozvať obyvateľov

⁴⁵ Aj v Hviezdoslavove mali možnosť obyvatelia v rámci prípravy PHSR vyjadriť svoje názory a potreby formou dotazníka. Obec však výsledky nemá k dispozícii, ponechala si ich realizačná firma. Dotazníkový prieskum k PHSR obce Hviezdoslavov na roky 2024 – 2028.

na stretnutia k osobitným témam. V obci Hviezdoslavov využíva starosta takéto stretnutia k participatívnemu plánovaniu. Príkladom je prezentácia projektu študentov z Fakulty architektúry a dizajnu STU, ktorí v Hviezdoslavove v roku 2024⁴⁶ realizovali aplikovaný výskum zameraný na zlepšenie verejného prostredia. Jeho súčasťou bol aj dotazníkový prieskum medzi občanmi obce. Výsledky boli prezentované na podujatí Ako ďalej Hviezdoslavov? v júni 2025 a v jeseni vystavené v novom Dome seniorov.

Poznámky zo zúčastneného pozorovania diskusného podujatia Ako ďalej Hviezdoslavov, konaného 23. 6. 2025 v miestnom kultúrnom dome. Na podujatí sa zúčastnilo približne 25 ľudí, prevažne muži. V úvode starosta obce F. Kavecký prezentoval súčasný stav obce – jej vybavenosť a infraštruktúru. V rámci vybavenosti obce komparoval stav Hviezdoslavova s niekoľkými slovenskými historickými sídlami, ktoré sú veľkostne porovnateľné s Hviezdoslavovom, aby zdôraznil aktuálnu úroveň vybavenosti tejto najrýchlejšie sa rozrastajúcej obce na Slovensku. Tiež upozornil na potrebu vytvorenia priestorov pre tinedžerov, ktorých ročne v obci pribúda okolo 150 – 200.

Nasledovalo predstavenie študentských prác. Študenti sa zamerali sa na rast obce, ktorý perspektívne odhadli na 40 000 obyvateľov. Vytvorili urbanistický plán zástavby, prevažne bytových domov do výšky štyroch poschodí s multifunkčným parterom, námestia, priestory na spoločenské a kultúrne podujatia, rekreáciu, budovu obecného úradu a základnú vybavenosť pre obec danej veľkosti. Keďže v súčasnosti je Hviezdoslavov územne dosť rozľahlá obec, s tromi historickými jadrami v miestach bývalých veľkostatkov, centrum obce študenti umiestnili do stredu tak, aby bolo v zmysle mestotvorných princípov z dielne Jana Gehla dostupné do 15 minút zo všetkých koncov obce. Okrem nápaditých a vkusných vizualizácií študenti predstavili aj výsledky ich dotazníkového prieskumu. Ukázali, že obyvatelia by v obci prijali viac outdoorových aktivít, kultúry a zábavy, ale aj rodinných komunitných aktivít, výrazne im chýbajú cyklotrasy a bezpečné komunikácie pre chodcov. Bez dopravného prostriedku sú ochotní denne dochádzať do vzdialenosti, ktorú prejdú za 10 – 20 minút. Následná diskusia reflektovala skôr súčasné problémy než vzdialenejšiu budúcnosť. Obyvatelia sa dožadovali autobusových zastávok v časti Záhrady, ktorej cestná sieť je nevyhovujúca a napojenie na hlavnú cestu v dopravných špičkách problémové. Negatívne bolo hodnotené sídlisko Hviezdne bývanie, kde je problém s parkovaním. Parkovacie miesta boli dimenzované na jedno auto k bytu, avšak mnohí obyvatelia vlastnia dve autá, čo je v suburbiu aj nevyhnutnosť a údajne v tejto časti chýba 150 parkovacích miest. Hovorilo sa tiež o chýbajúcich viacerých spojniciach medzi západnou a východnou časťou obce, pretože len ulica Čerešňárka momentálne spĺňa svojim podložíom kritérium väčšej zátáže.

Atmosféra podujatia bola pokojná, a zároveň konštruktívna. Z celého podujatia bol urobený videozáznam, sprístupnený obyvateľom na internete.⁴⁷

Táto aktivita mala za cieľ predísť neregulovanému rastu obce a strate identity verejného priestoru. Súčasní starostovia suburbií totiž musia rešpektovať dedičstvo,

⁴⁶ Projekt viedol a výsledky prezentoval doc. Martin Uhrík, PhD. z FAD STU.

⁴⁷ Priebeh pozorovala a zaznamenala Z. Beňušková. Videozáznam je dostupný na: <https://www.youtube.com/watch?v=7Bvzz89XVY8>.

ktoré im zanechali nekvalitné územné plány, developeri a predošlé vládne garnitúry ešte z prvého desaťročia tohto storočia, pretože inak by obce vystavili právnym sankciám.

PARTICIPATÍVNY ROZPOČET A CROWDFUNDING

Participatívny rozpočet je nástroj, ktorým sa zapájajú obyvatelia do správy a rozvoja obce tým, že môžu rozhodnúť o využití časti finančných prostriedkov z obecného rozpočtu, a tiež prihlásiť vlastné komunitné – verejnoprospešné projekty, z ktorých majú benefit viacerí obyvatelia obce. Obec vyčlení zo svojho rozpočtu sumu, napríklad 15 000 EUR, ktorá sa použije na prihlásené projekty na základe hlasovania obyvateľov. Stanovená je maximálna suma na podporu jedného projektu – napríklad 3000 EUR, a tiež minimálne kvórum na vybratie projektu – napríklad 10 % hlasov. Prihlasovateľ môže byť nielen fyzická osoba – podnikateľ a právnická osoba, ale aj fyzická osoba – nepodnikateľ. Participatívny rozpočet nie je dotačná schéma. Obec neposkytne finančné prostriedky na účet prihlasovateľa, ale na základe rozpočtu projektu, zabezpečí (vo svojom mene) nákup potrebného materiálu alebo odbornej služby a poskytne pracovníkov a technológie na vykonanie náročnejších prác a výkonov. Očakáva sa aktívna účasť prihlasovateľov na realizácii projektu. Projekt musí byť realizovateľný na obecných pozemkoch.

V Zálesí sa tiež uplatňuje participatívny rozpočet, avšak názor miestnych poslancov na jeho opodstatnenie nie je jednoznačný. Ak sa na ňom dohodnú, pre daný rok je zverejnené Všeobecné záväzné nariadenie o participatívnom rozpočte obce Zálesie a spustí sa proces podávania projektov. V roku 2024 na túto časť rozpočtu bola vyčlenená čiastka 5000 EUR, pričom minimálna výška dotácie na jeden projekt bola stanovená na 250 EUR a maximálna 2500 EUR (Participatívny rozpočet obce...). V obci Chorvátsky Grob fungoval participatívny rozpočet v rokoch 2019 – 2024.⁴⁸ Takýmto spôsobom boli zrealizované napríklad projekty súvisiace s bezpečným pohybom po cestách, prechod pre cyklistov od obytnej zóny Hrudky na cyklotrasu, revitalizácia ulice Javorová alej nákupom, výsadbou nových stromov a starostlivosťou o ne, zakúpenie vianočnej výzdoby do tejto ulice so základnou školou, revitalizácia viacerých ihrísk (v správe obce je 12 detských ihrísk), čistenie odvodňovacích jarkov, skultivovanie lesoparku, vytvorenie komunitných zón, osadenie lavičiek, dielňa na realizáciu tradičných odevov v obci, podujatia pre ekologické využitie použitých odevov a viaceré kultúrno-spoločenské podujatia slúžiace na stmelenie lokálneho spoločenstva (Participatívny rozpočet).

Dostatočný počet hlasov nezískal napríklad projekt na zakúpenie AED - automatický externý defibrilátor. Rôznorodé záujmy občanov môžu vytvárať aj napätia medzi záujmovými skupinami. Napríklad v Čiernej vode – lokalite Hrudky bolo navrhnuté vybudovanie Fitparku II pre mládež a dospelých. Tento projekt vznikol širokou participáciou obyvateľov, vychádza aj z dát v rámci dotazníkovej aktivity koncepcie rozvoja športu. Opozičné zoskupenie poslancov Team Grob sa však postavilo proti projektu starostky z dôvodu nedostatočného pokrytia financií, ktoré údajne chcelo vedenie obce riešiť spoluúčasťou obce z rezervného fondu vo výške 118 233 EUR.

⁴⁸ V roku 2025 Chorvátsky Grob nemôže mať participatívny rozpočet kvôli rozpočtovému provizóriu. Dôvodom je bojkotovanie zasadnutí obecného zastupiteľstva časťou poslancov a tým nemožnosť schválenia rozpočtu.

Do tvorby životného prostredia sa obyvatelia zapájajú aj cez výzvy rôznych inštitúcií (SPP a pod.). Napríklad OZ Vlňa z Čiernej Vody pomocou dotačného programu SPP zveľadilo prieluku medzi domami vytvorením detského ihriska s lezeckou stenou a mobiliárom. V Hviezdoslavove vyzývala v roku 2025 obec prostredníctvom webovej stránky aby obyvatelia zahlasovali za za projekt pre škôlkarov v grantovom programe s názvom *Správne začiatky*, ktorý vyhlásilo Tesco na projekty podporujúce deti a mládež. Obyvatelia môžu podporiť činnosť neziskových organizácií v obci aj poukázaním 2 % z daní.

V Hviezdoslavove zriadili obecný Crowdfunding (niekedy označovaný ako crowdfunding), čiže kolektívne financovanie alebo kolektívnu podporu. Ľudia prispievajú menšími čiastkami a tak sa kolektívne podieľajú na financovaní daného zámeru. Tento spôsob získavania kapitálu na nové projekty, či kultúru/šport/vzdelávanie pomocou vyžiadanych mikropříspěvkov od veľkého množstva zúčastnených bol vo Hviezdoslavove založený kvôli vysokému počtu ľudí, ktorí nemajú trvalý pobyt v obci a neprispievajú do rozpočtu podielovými daňami (ktorých je odhadom vedenia obce 2 000). Ak chcú aj títo vlastníci nehnuteľností finančne prispievať na nové projekty, majú príležitosť. Ide o transparentný účet vedený v banke, ktorý spravuje občianske združenie Tri líšky. Obec s ním má podpísané Memorandum o spolupráci, ktoré bolo schválené na zasadnutí obecného zastupiteľstva vo Hviezdoslavove v roku 2019. Cieľom združenia je zhromažďovať pre obec prostriedky so zámerom napr. budovania ihrísk, vybavenia škôl a kultúrnych inštitúcií, spoločenských akcií, menších projektov a pod. Záujemcovia môžu posilať príspevky pravidelne alebo nepravidelne už od jedného eura mesačne na 4 hlavné kategórie: 1. Kultúra, 2. Šport, 3. Vzdelávanie, 4. Infraštruktúra, alebo na konkrétne projekty, ktoré budú vždy vopred zverejnené (Crowdfunding). Túto myšlienku si však nerezidenti neosvojili a na účet zverejnený obcou prišla minimálna podpora. OZ Tri líšky je poberateľom 2 % z daní pre projekty obce.

PODKEREPUŠKY

Participáciu obyvateľov na verejnom živote logicky determinuje a formuje charakter tejto lokality. Táto rekreačná zóna s trvalým bývaním nemá vlastnú samosprávu. Administratívne patrí pod mestskú časť Záhorská Bystrica, ktorá je súčasťou okresu Bratislava IV. Táto skutočnosť definuje smerovanie a charakter občianskej participácie, aj aktivizmu v tejto lokalite. Obyvatelia s trvalým pobytom využívajú svoje občianske práva najčastejšie tým, že sa zúčastňujú na komunálnych voľbách. Naši respondenti potvrdili, že vedia, kde majú hľadať dostupné informácie, niektorí pravidelne a iní sporadicky sledujú prácu starostu a miestneho úradu, najmä na internete. K dispozícii majú oficiálnu webovú stránku miestneho úradu, aj jeho komunikáciu s občanmi na facebooku, instagrame, prostredníctvom newsletteru a prostredníctvom aplikácie v telefóne. Obyvatelia Podkerepušiek sa zaujímajú predovšetkým o spoločenské a kultúrne akcie v neďalekej Záhorskej Bystrici, ale aj o plány sídelného a územného rozvoja v bezprostrednej blízkosti lokality.

Špecifikum tejto lokality je súkromné vlastníctvo pozemkov i prístupových ciest, ktoré sú však verejne priechodné. Keďže tu neexistuje spoločenstvo vlastníkov, ktoré

by navonok smerom ku miestnej samospráve, ale aj dovnútra smerom ku obyvateľom lokality, vyjednávalo, navrhovalo a zabezpečovalo riešenia akýchkoľvek problémov, havárií, úprav či podnetov, je toto možné len na základe spoločného dohovoru obyvateľov. Podiel na rozhodovaní majú všetci vlastníci rovnaký. Početnosť obyvateľov, ich rôznorodý vzťah k priestoru a jeho využívaniu však spôsobujú kolízie či nezhody, ale aj neschopnosť sa dohodnúť na jednotnom postupe v rámci celej lokality. Jednoduchší je v tomto zmysle dohovor o spoločnom postupe v rámci jednotlivých ulíc, resp. užších susedstiev. Príkladom takéhoto prístupu a pokusu o vytvorenie oficiálnej reprezentácie je občianske združenie Siedma. Založili si ho v roku 2018 obyvatelia Siedmej ulice a jeho primárnym cieľom „je údržba, rozvoj a zveľaďovanie prostredia a okolia Siedmej ulice v meste Záhorská Bystrica – časť Podkerepušky, čím chceme dosiahnuť zvýšenie kultúry bývania obyvateľov, detí a mládeže i návštevníkov zóny.“⁴⁹ Aktivity tohto združenia však prekračujú hranice Siedmej ulice. Pre spoločné detské ihrisko prenajalo priestor od Miestneho úradu v Záhorskej Bystrici za symbolické nájomné. Rodičia detí si ho svojpomocne upravili a ihrisko využívajú deti z celej lokality. Na podnet občianskeho združenia Siedma bolo tiež zabezpečené označenie prechodu pre chodcov na zastávku MHD Podkerepušky.

Okrem zlého stavu ciest na jednotlivých uliciach znižuje kvalitu bývania absencia kanalizácie. Pre pôvodných záhradkárov boli riešením žumpy, dnes majú celoroční obyvatelia aj vlastné čističky odpadových vôd, no kanalizácia je želaním väčšiny trvalých obyvateľov. Riešenie tohto problému stroskotávalo práve na odlišných predstavách sezónnych a celoročných obyvateľov. Pre prvých to predstavovalo zbytočnú investíciu, pre tých druhých možnosť skvalitnenia bývania. V súčasnosti sa téma znova otvorila a obyvatelia žijú v nádeji, že Bratislavská vodárenská spoločnosť začne v horizonte niekoľkých rokov so zavádzaním kanalizácie aj na Podkerepuškách. Táto téma bola už predmetom viacerých stretnutí obyvateľov Podkerepušiek, resp. ich zástupcov aj so starostom Záhorskej Bystrice, a nepochybne bude v centre pozornosti aj v najbližších rokoch. Výzvou podľa nášho názoru je vytvorenie spoločnej organizácie všetkých vlastníkov, užívateľov a obyvateľov lokality, ktorá by umožňovala oficiálny postup pri vyjednávaní smerom navonok i dovnútra spoločenstva.

ZHRNUTIE

V tejto časti sme sledovali vo výskumných lokalitách prejavy a formy spoluúčasti občanov na rozhodovacích procesoch na lokálnej úrovni. Zaznamenali sme jednotlivé formy občianskej participácie (Bútorová, Gyarfášová, 2010) – od účasti na voľbách až po krátkodobé neinštitucionalizované skupinové aktivity občanov, či aktivity občianskych združení. Ako ukazujú naše zistenia z terénu, participácia občanov na rozvoji lokality je nástrojom, ktorý prispieva k formovaniu ich vzťahu k lokalite, k ich územnej identite, belongingu a v konečnom dôsledku aj k vyššej kvalite života.

⁴⁹ Zo Stanov občianskeho združenia Siedma, ktoré sú prístupné na web stránke združenia: <https://siedma.sk/onas/>

4. SPOLOČENSKÝ A KULTÚRNY ŽIVOT

Dôležitú funkciu v rámci spôsobu života súčasných lokálnych spoločenstiev majú kultúrno-spoločenské podujatia a slávnosti. Sú kódom k poznávaniu spôsobu života skúmaných spoločenstiev a ich kolektívnych hodnôt. Organizovanie a podporovanie slávnostných podujatí – festivít, je výsledkom realizácie určitých predstáv a cieľov vedenia obce (Jágerová, 2020). Počas vyše tridsiatich rokov demokratického vývoja občianskej spoločnosti na Slovensku niektoré festivaly, ktoré sa sformovali v ére socializmu, zanikli (sviatky a oslavy politicky významných výročí) a nahradili ich nové podujatia s rôznou genézou a pozadím ich vzniku, taktiež rôznymi formami realizácie či funkciami, ktoré plnia. Po prvom desaťročí, poznačenom transformáciou všetkých oblastí života spoločnosti, sa okolo roku 2000 začal stabilizovať kultúrny kalendár jednotlivých vidieckych a mestských obcí. V súčasnosti zaznamenávame, že mnohé z každoročne sa opakujúcich podujatí majú približne 20 a viac rokov a dajú sa už považovať za tradičné podujatia (Beňušková, 2016). V prudko sa rozvíjajúcich suburbiách je proces vytvárania a stabilizácie kultúrno-spoločenských aktivít zhustený do užšieho časového rámca, a zároveň majú pre formovanie lokálneho spoločenstva špecifickú funkciu.

Pre využitie potenciálu, ktorý so sebou prinášajú noví rezidenti, je nutné vytvoriť siete vo vnútri danej lokality a posilniť medzikomunitné vzťahy, aby potenciál alebo sociálny kapitál menších komunit (napríklad susedov) bol prínosom pre celé lokálne spoločenstvo. Aby bol v rámci novo vznikajúcej lokality zaistený rozvoj vzťahov, sú veľmi dôležité všetky verejné aktivity poskytujúce ľuďom príležitosť byť v prítomnosti iných ľudí (Gehl, 2000). Na vitalitu lokálneho spoločenstva majú výrazný vplyv aktivity kultúrno-spoločenských a záujmových združení a ochota ľudí aktívne sa podieľať na spoločenskom živote a rozvoji obce. V PHSR obce Zálesie sa uvádza: „Kultúra je nielen priestorom pre sebavyjadrenie našej spoločnosti, ale je nezastupiteľnou sférou spoločenského života. Obec sa realizuje aj v oblasti kultúry, vytvára podmienky na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít, na udržiavanie miestnych zvykov a ľudových tradícií” (PHSR Zálesie: 35).

Kultúrny⁵⁰ a spoločenský život je dôležitým prvkom kvality života v obci. Všetky živé javy vytvárajú predpoklady konštruovania kolektívnej identity viazanej na skupinu ľudí, ktorých spája spoločný priestor so svojimi kvalitami i nedokonalosťami, tradície, spoločne uznávané hodnoty, spoločné predstavy a nádeje, nasmerované do budúcnosti (Danglová, 2007). Obce pri vytváraní kultúrno-spoločenského kalendára úzko spolupracujú s miestnymi občianskymi združeniami, ktoré si v rámci zabezpečovania

⁵⁰ V tomto prípade nechápeme pojem kultúra v zmysle definícií v spoločenských vedách, ale ako pojem zahrňujúci umelecké prejavy a podujatia, na ktorých sa prezentujú.

konkrétnych aktivít potvrdzujú svoju pozíciu v rámci lokálneho spoločenstva, vytvárajú si reputáciu, čo je predpoklad ich reprodukcie a udržateľnosti. Pre miestne spoločenské organizácie je prezentácia ich činnosti prostredníctvom podujatí možnosťou získavať nových členov. Zároveň často pri ich organizácii spájajú sily a dochádza k ich premostovaniu. Popri rodinných, susedských a priateľských kontaktoch majú pri spoločných festivitoch obyvatelia príležitosť rozširovať si okruh svojich známych, čo upevňuje pocit bezpečia a dôvery. Skúmané obce majú svoje kultúrne kalendáre naplnené slávením tradičných sviatkov vychádzajúcich z ľudových a kresťanských tradícií, festivitoch, reprezentujúcimi celospoločenské hodnoty, ktoré sú v súčasnosti obvyklou súčasťou života lokálnych spoločenstiev, a majú aj svoje špecifické exkluzívne podujatia. Výnimkou je bývalá záhradkárska osada Podkerepušky. Tu absentujú inštitúcie a organizácie, ktoré by organizovali spoločenské podujatia. Spoločenský život tu predstavujú podujatia vo verejnom aj privátnom priestore. Sú založené na susedských a priateľských vzťahoch, a čiastočne sú spojené s niektorými sviatkami v roku (napr. Veľká noc, Vianoce). V tejto kapitole prinášame poznatky o kultúrno-spoločenskom kalendári jednotlivých lokálnych spoločenstiev a podujatia počas kalendárneho roka spájame s ich aktérmi. Zameriame sa aj na spôsoby zabezpečovania obradov životného cyklu zo strany obecných samospráv.

ZÁLESIE

Prednosťou obce Zálesie v oblasti školstva, kultúry a športu je dobrá spolupráca s partnermi. Príležitosťou pre rozvoj obce je záujem občanov o dianie v obci a o návštevu kultúrnych a spoločenských podujatí.

Aktérmi sú popri obci občianske združenia a spolky, ktoré vznikli v rôznom čase. Zameriame sa len na tie, ktoré participujú na komunitných akciách v obci. Existujú aj ďalšie, ktoré majú adresu v Zálesí, alebo tu nejaký čas pôsobili a presunuli sa do inej obce. Dôvodom bola najmä skutočnosť, že kultúrny dom tri roky slúžil ako sídlo obecného úradu.⁵¹ Na tvorbe kultúrneho kalendára sa podieľajú najmä OZ ŠK Atletiko Zálesie, OZ Naše Zálesičko, Dobrovoľný hasičský zbor Zálesie, Klub dôchodcov, Miestny spolok Slovenského červeného kríža Zálesie, ŠK Sokol Gešajov: vlastník a prenajímateľ futbalového ihriska, – Športový klub Zálesie stolný tenis, Poľovnícke združenie Gešajov, Občianske združenie Zálesáčik pri materskej škole, cirkevný zbor SPIRITUALE, Spoločenstvo pre duchovnú obnovu obce Zálesie. V Zálesí sídli organizácia Túlavé kino, teda kino, ktoré ide za divákmi, s celoslovenskou pôsobnosťou. Často spestruje kultúrne podujatia v Zálesí aj v okolitých obciach.

Kultúrno:spoločenské kalendárium Zálesia má nasledovnú štruktúru:

marec: MDŽ, Trhy na TRHu

apríl: Čistenie Malého Dunaja a Zálesia, apríl – Stavanie mája (nie pravidelne)

máj: Deň sv. Floriána

máj/jún: Záleské hody

⁵¹ Zálesie reprezentovali mažoretky a stolní tenisti, čo už v súčasnosti neplatí. Od roku 2020 má v obci pobočku detský folklórny súbor Červené jabĺčko so sídlom v Rovinke.

jún: Leto na Korze, Gessayov Cup
 september: jeseň v Lodenici
 október: Ekumenická slávnosť
 november: Lampášikový sprievod
 december: Sv. Mikuláš, Advent, Zima vo dvore, Tradičná poslanecká kapustnica (Zoznam akcií...).

Ku špecifickým pravidelným podujatiam patrí v Zálesí otváranie a zatváranie sezóny na brehoch Malého Dunaja, aj na vode, na jar sa podujatie spája s Dňom zeme. Je to vlastne komunitná dobrovoľnícka brigáda – čistenie Malého Dunaja a Zálesia (zbieranie odpadkov) spojená s občerstvením – gulášom v Lodenici, programom pre deti a bezplatným rodinným člňovaním. Na podujatí participujú hasiči a OZ Naše Zálesičko ktoré vzniklo v roku 2013. Obe organizácie patria k najaktívnejším v obci. Podujatie s kultúrnym programom sa v Lodenici koná aj koncom septembra pri ukončení vodáckej sezóny. Lodenica vznikla v roku 2009 a prezentuje sa ako obecná nezisková a záujmová organizácia pre voľnočasové aktivity. OZ Naše Zálesičko od roku 2014 realizuje projekt *Zelená maringotka*. Ide o multifunkčný prives, ktorý sa dokáže stať centrom podujatí v obci, akýmsi kultúrnym domom na kolesách. Prives zvykne premiestňovať hasičské auto. Združenie v rokoch 2011 – 2020 prispievalo k rozvoju komunitného života organizovaním festivalu *Záleská divadelná púť*. Išlo o nesúťažnú prehliadku tvorby profesionálnych malých divadiel predovšetkým pre deti a mládež regionálneho charakteru. Pravidelne na podujatie prispieval Bratislavský samosprávny kraj z dotačného fondu na kultúru. Toto podujatie sa však už nekoná.

OZ Naše Zálesičko sa zaslúžilo o vybudovanie lávky cez Bielu Vodu do Ivanky a náučným chodníkom prepojilo dve susedné obce. Projekt bol financovaný z grantového programu Zelené oázy, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis. V roku 2014 dobrovoľníci a priatelia tohto občianskeho združenia vybudovali Maják pri Záleskom korze.⁵²

V predvečer Svätého Martina sa v Zálesí koná *lampášikový sprievod*. Deti si v rámci dielničiek zhotovujú lampášiky a dozvedajú sa o tradíciách, ktoré sa k tomuto sviatku viazali – o pečení bratislavských rožkov a svätomartinských husí. Sprievod vedie aj cez Korzo Zálesie.

Obec Zálesie organizuje každoročne v novembri *Ekumenickú slávnosť*, ktorá spočíva v stretnutí veriacich všetkých vyznaní v kultúrnom dome, prednáške pozvaných hostí a vo vystúpení hudobného zoskupenia *A capella Hlasy*. Zúčastňujú sa na nej najmä seniori, ktorí po podujatí zotrávajú v spoločenských rozhovoroch. Počas adventu sa podujatia konajú aj v novom rímskokatolíckom kostole Najsvätejšej trojice (2014). Nachádza sa pri vynovenom parku, ktorý zdobí počas vianočného obdobia adventný veniec. Podujatie ozvlášťňuje spevácky zbor *Spirituale*, ktorý vznikol v čase výstavby kostola. Obec využíva na spoločenské podujatia aj miestne trhovisko, kde organizuje *Poslaneckú kapustnicu*, doplnenú vareným vínom a vianočnými koledami. Vianočné trhy sa konajú vo dvore na Starobystrickej ulici.

História dobrovoľného hasičského zboru *DHS Plameň Zálesie* siaha do roku 1947. Od 50. rokov sa družstvo mužov aj dorastu zúčastňovalo na hasičských súťažiach.

⁵² Viac pozri: Naše Zálesičko.

Od 80. rokov sú členkami aj ženy. „Už od svojho vzniku patrí Dobrovoľný hasičský zbor k dôležitej súčasti Zálesia a dodnes svoj dôležitý status v obci upevňuje. Na zvyšovanie odbornosti spolupracuje aj s profesionálnymi hasičmi“ (Meško, 2023, neustránované). Zbor sa okrem hasenia požiarov zapája do záchranných prác počas povodní v okolí Bratislavy, odstraňujú popadané a vyvrátené stromy, aj hniezda s bodavým hmyzom. Hasiči sa zúčastňujú v rámci okresu na pretekoch, trénujú svoj dorast. Obec im pomáha pri vybavení technikou a výstrojou. Hasiči participujú na viacerých tradičných obecných podujatiach – stavaní mája, oslave Sv. Floriána – patróna hasičov, hodoch, organizujú varenie guláša. Súčasťou tejto oslavy sú ukážky práce s hasičskou technikou, osвета v oblasti záchranárstva a občerstvenie. Pred hasičskou stanicou zdobia obecný vianočný stromček, zabezpečujú mikulášske balíčky pre najmenších obyvateľov.

V Zálesí si pripomínajú pamiatku zakladateľa obce Ignáca Gessaya formou zádušnej omše či pietnym aktom na Ondrejskom cintoríne v Bratislave, kde je pochovaný. Jeho meno nesú aj každoročné cyklistické preteky *Gessayov cup*, ktoré organizuje obec s fanúšikmi cyklistiky okolo Dňa otcov, podujatie sa spája aj s miestnymi hodami. Tiež Poľovnícka spoločnosť Gessayova (Gešajova), založená v roku 1958, dnes Poľovnícke združenie Gešajov, nesie v názve odkaz na túto osobnosť obce. Toto združenie od éry socializmu organizovalo Medzinárodný deň detí a na *Deň detí* robí podujatia doposiaľ a organizovalo tiež *Poľovnícky ples*. Členovia sa venujú aj poľovníckej kynológii. „Poľovnícke združenie bolo a doteraz je životaschopnou organizáciou ľudí, ktorí majú vzťah k prírode a poľovníctvu. S vedením obce a občanmi samotnými vždy udržiavalo veľmi dobré vzťahy...“ (PHSR Zálesie: neustránované).

K najstarším spolkom Zálesia patrí Miestny spolok Slovenského Červeného kríža, ktorý založili v roku 1959. V súčasnosti má okolo 80 členov a členiek. Členky výboru pomáhajú pri organizovaní spoločenských podujatí obce, navštevujú chorých spoluobčanov a šíria zdravotnícku osvetu.

Celoročne obec sleduje výsledky miestneho futbalového klubu Atletiko Zálesie, ktoré má osem vekových kategórií, od zmiešaného tímu do 8 rokov až po dievčenské družstvo do 17 rokov. Práca s deťmi a mládežou sa futbalistom darí a klub je silným hráčom aj v komunitnom živote obce. Klub spolupracuje s hasičmi pri organizácii Dňa svätého Floriána.

HVIEZDOSLAVOV

V niektorých prudko sa rozvíjajúcich suburbiách v okolí Bratislavy sa vôbec nezdôrazňuje história a kultúrne dedičstvo Týka sa to aj obce Hviezdoslavov, kde sa niekoľko stoviek pôvodných obyvateľov roztratilo medzi prisťahovanými a nezačovali sa štruktúry predchádzajúceho spoločenského života. Výnimkou je väzba na osobnosť P. O. Hviezdoslava, podľa ktorej je obec pomenovaná a pripomína aj pôvod obyvateľov z oblasti Oravy. Názov obce však nadobúda aj iné interpretácie: novým symbolom je hviezda, ktorá je aj súčasťou erbu obce a odvodeniny, napríklad Hviezdené bývanie, Rodinné domy Hviezda, Pivovar Hvezdoň a piváreň Hvezdáreň, Kaviareň a cukráreň Hviezda, Areál Hviezda, Bytové spoločenstvo Hviezda. Aktivity obce sú

adresované najmä mladým rodinám. Obec si až v poslednom desaťročí vytvára svoj kultúrny kalendár, profilujú sa aktéri jednotlivých podujatí. Ich význam pre spoločenský život, formovanie identity a ukotvovanie sa v novom priestore si vedenie obce uvedomuje a zakomponovalo to aj do rozvojového programu. Pozornosť venuje vytvoreniu priestoru pre usporiadanie celoobecných podujatí, ako sú Dni obce, majálesy, juniálesy atď. a rôzne ďalšie kultúrne podujatia.

Vo Hviezdoslavove vznikol v roku 2018 spolok miestnych aktivistov pod názvom Hviezdoslavovský spolok. Jeho cieľom bolo „Žiť a nie robiť politiku“ a základným východiskom: *„Sme občianske združenie ktoré chce, aby sme v našej obci čo najrýchlejšie prekonali neprijemnosti, ktoré sú spojené s jej rýchlym rastom. Okrem tých technických (doprava, inžinierske siete, občianska vybavenosť škola, životné prostredie) sú podľa nás rovnako dôležité aj medziludské vzťahy“* (Výbor OZ). Naplniť stanovené ciele plánovali vytvorením platformy pre bližšie zoznámenie sa obyvateľov – pravidelných aj jednorazových podujatí. Za výbor OZ sa v prvom čísle v informačnom občasníku tohto spolku prihovril občanom súčasný starosta František Kavický. V úvodníku konštatoval: *„Z hľadiska sociálnych väzieb sme, ako by klasik povedal tabula rasa, teda nepopísaný list. Čo je teda podľa nás najdôležitejšie? To aby sme sa začali vnímať ako MY. Aby sme vytvorili miesto, kde sa nám bude dobre spolu žiť“* (Kavický, 2018). V obci sa sformovalo päť spolkov, ktoré spolu s obecným úradom vytvárajú kultúrny kalendár roka. Sú to MS Slovenského Červeného kríža, MS Jednoty dôchodcov Slovenska, Dobrovoľné hasičské združenie obce Hviezdoslavov, Klub ARC Sport Hviezdoslavov a OZ Tri líšky.

V spolupráci s obcou sa spolky podieľajú po celý rok na týchto pravidelne sa opakujúcich podujatiach :

január/február: Plesy – ples organizuje DHZ, škola a MŠ, obec organizuje Ples susedov
 apríl: Deň Zeme spojený s jarným čistením obce, Stavanie mája
 máj/jún: Majáles alebo Juniáles
 jún: Deň detí, Beh okolo Hviezdoslavova
 september: Deň obce
 jesenné čistenie obce
 október: Výročná schôdza MS Jednoty dôchodcov aj s kultúrnym programom
 december: Obchôdzky Mikuláša, Vianočné trhy, Mikulášsky beh okolo Hviezdoslavova

Tieto podujatia sú dopĺňané ďalšími príležitostnými aktivitami, upravuje sa aj ich obsah a obyvatelia si postupne vyselektujú, čo sa stane stabilnou súčasťou ich kultúrneho kalendára. Oblúbené sú súťaže vo varení gulášu, o najlepšie koláč, ktoré zabezpečujú nielen občerstvenie, ale aj utužovanie pozitívnych vzťahov medzi obyvateľmi.

Dobrovoľný hasičský zbor bol založený v Hviezdoslavove už v roku 1929 (Reško, Ozogány, 1996: 7). Činnosť bola obnovená v roku 2022, podarilo sa zabezpečiť

ho materiálovým vybavením, aj vybudovať požiarnu zbrojnicu, rozvíjať spoluprácu so zbormi v okolí. Hasiči spolupracujú s obcou na podujatiach pre obyvateľov, najmä pre deti. V Hviezdoslavove je najdlhšie kontinuálne organizované podujatie *Juniáles*, ktoré vzniklo v roku 2018 ako myšlienka vyššie zmieneného Hviezdoslavovského spolku (Pozvánka na Juniáles...). O rok neskôr pribudlo aj *stavenie mája*. Táto snaha o oživenie slovenských tradícií však mala koniec až prekvapujúco tradičný: počas noci po postavení mája ho neznámi „vandali“ spílili. Ako sa vinníci priznali starostovi: „len chceli poukázať na tradície, že keď sa už máj postaví, tak ho treba prvú noc aj ochrániť“. Tradícia totiž hovorí, že keď máj ustojí prvú noc, tak ustojí aj mesiac” (Vo Hviezdoslavove v noci...). Vtedajší starosta Lackovič toto vysvetlenie prijal s prekvapením, ale aj s úsmevom. V Hviezdoslavove sa stretávajú ľudia z celého Slovenska s rôznymi tradíciami.

Po vzniku DHS prešiel Juniáles do réžie hasičov, v roku 2025 aj so stavaním mája. Hasičskú techniku predvádzajú členovia DHS počas juniálesu, Dňa detí, aj letných denných táborov, ktoré DHZO organizuje, tiež na pozvanie počas Hasičského dňa v okolitých obciach. Techniku a zručnosti predvádzajú deťom aj v školských zariadeniach. Hasiči zabezpečujú hromadné podujatia v obci, na majálese súťažia vo varení gulášu. Kolektívne sa zúčastňujú na darovaní krvi. Na Mikuláša vozia na vyzdobenom hasičskom aute Mikuláša aj s darčekom po vopred oznámenej trase pre zaregistrované deti. S predajom „tradičnej hasičskej kapustnice“ sa zúčastňujú sa aj na Vianočných trhoch. V máji 2025 na sviatok sv. Floriána sa konala svätá omša a požehnanie sochy sv. Floriána, novej hasičskej zástavy, priestorov hasičskej zbrojnice, hasičských áut a sanitky (DHZO Hviezdoslavov). Hasiči v roku 2024 pomáhali pri povodni v Devínskej Novej Vsi, zúčastňujú sa na obecných brigádach, odčerpávajú vodu po dažďoch (nie je to len problém Čiernej Vody), likvidujú hniezda bodavého hmyzu, venujú sa osvetovej práci.

Súkromné TIK-TAK centrum v spolupráci s obcou organizuje rozdávanie mikulášskych balíčkov pre zaregistrované deti.

MS SČK sa zameriava na zdravotnú výchovu detí formou prednášok, prezentácií a súťaží, aj mimo obce. Spoluorganizuje obecné podujatia, alebo pri nich asistuje ako zdravotnícka služba. Dvakrát do roka organizuje odbery krvi propagované ako *Hviezdoslavovská kvapka krvi*. V lete organizuje *Denný tábor Záchranárik*.

OZ Tri Líšky vzniklo v súvislosti s obnovením DHZO, jeho cieľom je zveľaďovanie obce a podpora obecných podujatí (MDD, Deň obce, športové súťaže). Úlohou je prostredníctvom projektov získavať zdroje na tieto účely.

Futbalový Klub ARC Sport Hviezdoslavov bol založený v roku 2019, zameraný je na futbal pre deti a mládež. Komunitný priestor pre trávenie spoločných chvíľ s koňmi poskytuje JK Alexandria Hviezdoslavov. V kultúrnom dome trénujú mladí karatisti. Mládežnícke športové združenia plnia dôležitú úlohu pri vytváraní rovesníckej komunity v obci tých detí, ktoré navštevujú školu mimo obce.

CHORVÁTSKY GROB

Chorvátsky Grob je „rozkročená dedina“ nielen priestorovo, ale aj časovo. V starom jadre sú zachované prvky kultúrneho kalendára, ktoré sú vnímané ako tradičné. V časti Čierna Voda sa kultúrno-spoločenský život priebežne kreje. V obci

Chorvátsky Grob sa nenachádza kultúrny či spoločenský dom. Preto je obec odkázaná na spoluprácu so zariadeniami, ktoré priestormi disponujú. Niektoré podujatia sa konajú v novom kultúrnom dome v susednej obci Vajnoory. Na športové podujatia slúži telocvičňa pri škole v Čiernej Vode.

V roku 2024 boli v obci v spolupráci s miestnymi spolkami a firmami zorganizované nižšie uvedené kultúrno-spoločenské podujatia, ktoré majú potenciál vytvoriť stabilný kultúrny kalendár.

január: PLES OBCE/ Bizmayer club

apríl: DEŇ ZEME Obec, apríl – STAVANIE MÁJA (tab) vonku/OÚ Obec

máj: SLÁVNOSŤ SV. URBANA vinice SPG

jún: MDD Monar, organizuje Monar a obec a osobitne MDD organizuje škola, Festival pohybu 2024: organizuje ZŠ s MŠ Javorová Alej a OZ Škola pohybu

jún: Chorvátsky deň CHORVATANKA 35 ROKOV, BEH o pohár starostky obce Chorvátsky Grob – organizuje OZ Lúčny koníka a obec, GROBSKÝ RUNFEST 2024, organizuje OZ Lúčny koník, OZ PavúčíkSport Team, Turnaj vo florbale, organizuje OZ Susedsky Hi

september: DEŇ OBCE, FUTBALOVÝ TURNAJ ihrisko, organizuje obec,

október: Rozprávkový beh obce Chorvátsky Grob organizuje ZŠ Javorka, OZ Škola pohybu

november: Lampiónový Sprievod, organizuje JA-Relax a OZ Susedsky Hi

december: Mikuláš organizuje OZ Susedsky Hi v spolupráci s obcou, Mikulášske trhy v objekte Monar, v spolupráci s obcou (Zdroj: výber z PHSR CH. G.: 91)

Chorvátsky Grob má profesionálnu kultúrnu manažérku, ktorá zabezpečuje a koordinuje systém podujatí. Okrem uvedených sa konajú aj rôzne výstavy, filmové projekcie hlavne v zariadení Monar, v škole, v Sýpke, Hoteli Agátka – Gourmet klub Bizmayer alebo na vonkajších obecných priestoroch. Obec podporuje aktívnu kultúrnu činnosť záujmových združení, umeleckých súborov a zoskupení, ako sú napríklad Chorvátsky kultúrny spolok a folklórny súbor Chorvatanka, OZ Chorvátsky Grob – Čierna Voda, OZ Vlňa, hudobná skupina Grobiani, Klub dôchodcov obce Chorvátsky Grob, futbalový tím OŠK Chorvátsky Grob a i. (výber z PHSR CH. G. 2024 – 2030).

Viaceré podujatia nadväzujú na cirkevné sviatky či na významné dni a ľudové tradície vyskytujúce sa na celom Slovensku. Mladšie obyčaje predstavujú MDD alebo lampiónový sprievod. Novým podujatím, ktoré nadobúda tradičný charakter, je aj v Chorvátskom Grobe Deň obce. Medzi kultúrno-spoločenské podujatia sú zaradené aj periodicky opakované športové a iné súťaže. K posilneniu susedského spolužitia organizuje obec súťaže vo varení (v roku 2025 fazuľovica), či letné spoločenské posedenia pri víne. Novšie podujatia si len hľadajú stabilné miesto v živote obce. Príkladom sú Cyklopreteky Dňa Zeme v kalendáriu obce avizované ako „legendárne“, ktoré boli v apríli roku 2025 zrušené pre nezáujem.

Autochtónni obyvatelia Chorvátskeho Grobu si zachovali povedomie chorvátskeho pôvodu, jazyk a folklór, ktorý prezentujú v speváckej skupine Chorvatanka.

V miestnom kultúrnom živote má osobitné postavenie Chorvátsky kultúrny spolok,⁵³ ktorý bol založený 11. marca 1990 a je súčasťou Chorvátskeho kultúrneho zväzu. Jednou z aktivít spolku bolo zriadenie Chorvátskej izby s historickými artefaktmi. V rámci spolku pôsobí folklórna skupina Chorvatanka (založená 1989). Spolok každoročne organizuje Chorvátsky deň v Chorvátskom Grobe, spolupracuje s ďalšími spolkami združenými v Chorvátskom kultúrnom zväze na Slovensku. Spolok má družobné kontakty s kultúrnymi telesami z obce Lipovljani v Chorvátsku. Tento nesporne zaujímavý prvok miestnej kultúry však nemá potenciál osloviť tisíce ďalších prisťahovalých obyvateľov z celého Slovenska, ktorí by sa prostredníctvom neho identifikovali s novým bydliskom.

Hotel Agátka organizuje plesy či silvestrovské oslavy, ktoré sú mimo ponuky miestnej kultúry riadenej obecným úradom.

V priestoroch Obecného úradu na ulici M. Urbana je zriadené denné centrum – Senior klub. Aj v miestnej časti Čierna Voda je v priestoroch bytového domu zriadené pre klientov v dôchodkovom veku a zdravotne postihnutých občanov Denné centrum. Usporadúvajú tu rôzne prednášky na tému zdravia, výživy, kultúry a histórie. V Dennom centre majú svoj priestor aj mamičky s deťmi do troch rokov, ktoré sa tu stretávajú na spoločných aktivitách (organizujú sa rôzne akcie pre deti, ako Deň detí, karneval, privítanie Mikuláša a pod.). V roku 2023 bola obchôdzka Mikuláša zvlášť organizovaná pre starú a zvlášť pre novú časť obce. V časti Čierna Voda z iniciatívy občanov vzniklo v tom istom roku Materské centrum Dúha. V starej časti obce sídli Detský klub Drobček, ktorý vznikol v roku 2005 v spolupráci s obcou a zameraný je na organizované stretávanie sa rodičov a detí predškolského veku.

Pre aktívnych veriacich rímskokatolíckej cirkvi je voľnočasovým zázemím aj farnosť pri Kostole sv. Jána Pavla II. v Čiernej Vode. Funguje tu spevokol dospelých, mládeže aj detí, ktoré účinkujú na omšiach, tiež Chrámový zbor, ktorý účinkujú pri významnejších udalostiach vo farnosti. Farnosť organizuje *Farský ples*, *Farský piknik*, *Farský deň* s varením guláša a aktivitami pre deti. V rámci podujatia *Dobrá novina* každoročne počas Vianoc v Čiernej Vode koledníci navštevujú domácnosti, ktoré sa zapísali do zoznamu. Farnosť organizuje aj ďalšie podujatia pre rôzne generácie v pastoračnom centre kostola, aj mimo neho. Na požiadanie miestny správca farnosti posväcuje a požehnáva ich novostavby. Farníci v starej a novej časti obce sú dve rôzne komunity. Každá má svoj kostol, v starej časti ju vedie farár a v novej správca kostola.

V kostole sa konajú cirkevné sobáše. Chorvátsky Grob je matričnou obcou – pri občianskych sobášoch spolupracuje s hotelom Agátka. V priestoroch hotela sa celoročne konajú svadobné obrady, čím zariadenie nahrádza obradnú sieň.

DEŇ OBCE VERZUS HODY

Jednou z festivít, ktoré nenadväzujú na vzory z tradičnej kultúry, ale získali kredit tradičného podujatia je slávnosť Deň obce. Ak ide o viac dní, označovaná je ako Dni obce XY, alebo priamo Dni XY, alebo Obecné slávnosti v XY (XY je názov obce). Deň obce je slávnosť festivalového typu, ktorá je zameraná na konkrétnu

⁵³ Celý názov: Chorvátsky kultúrny spolok v Chorvátskom Grobe.

lokalitu a jej obyvateľov, určená je lokálnemu spoločenstvu, ktoré v nej býva, alebo návštevníkom, ktorí s ňou majú úzke väzby (rodáci a iní bývalí obyvatelia lokality). Ide o pravidelne opakované podujatie, ktoré je súčasťou kalendára podujatí v obci. Vo vidieckom prostredí nahrádza alebo dopĺňa hody alebo dožinky. Nie je viazané na konfesionalitu. Nemá komerčné ani turisticko-propagačné ciele, orientované je skôr dovnútra obecného spoločenstva. Organizujú ho lokálne elity pre ľudí, ale spolutvorcami sú aj lokálne komunity, združenia, takže možno povedať, že je to festival ľudí pre ľudí. Je to verejné zábavné podujatie, ktorého ústrednou témou je obec a jej spoločenstvo. Je to spoločenská udalosť, ktorá prispieva k medziľudským vzťahom a k hĺbkovej integrácii komunity, k budovaniu sociálnej identity a sociálneho kapitálu (Cudny 2014: 19). Je zdrojom pre integráciu fragmentovaných lokálnych komunít. Obsahuje prvok zbližovania. Prispieva k formovaniu lokálnej identity obyvateľov obce, až v druhej línii k identite (imidžu) lokality (Paasi, 2004).

Osobitný význam majú Dni obce v suburbiách, do ktorých sa v dôsledku intenzívnej výstavby sťahuje veľa mladých rodín. Dni obce sú pre novousadlíkov príležitosťou vystúpiť zo súkromného priestoru, spoznávať nových susedov, integrovať sa medzi miestnych obyvateľov. Pre lokálne organizácie je tu možnosť osloviť nových členov do miestnych spoločenských organizácií. Hlavnými aktérmi je vedenie obce a obecné zastupiteľstvo, úzko spolupracujúce s lídrami inštitucionalizovaných lokálnych komunít. Tým, že ich premostuje a prepája (Putnam, 2000) má potenciál pre zvýšenie synergického efektu na rozvoj lokálneho spoločenstva. Pre vedenie obce je Deň obce príležitosťou získavať participantov na rozvojových aktivitách, upozorniť na dosiahnuté úspechy. Miestne komunity a lídri chcú byť v ňom zviditeľnení, zvyšujú si tak svoju sociálnu pozíciu. V rokoch komunálnych volieb býva toto podujatie využité na oslovenie voličov, hlavne zo strany tých, ktorí sú práve pri moci a podujatie za obec organizujú.

Deň obce nebol na Slovensku uvedený žiadnou kampaňou vedenou „zhora“, ale spontánne sa v krátkom časovom úseku dostal medzi popredné periodicky sa opakujúce podujatia vidieckych aj mestských spoločenstiev. Je výrazom posilnenia ich autonómie. Je očakávaný, neprehliadnuteľný. Stal sa alternatívou k náboženským a ľudovým tradíciám, zároveň ich zo svojho obsahu celkom nevylučuje. Je tvárny, upozorňuje na životaschopné produktívne prvky života lokálneho spoločenstva, ktoré majú potenciál urobiť z jeho teritória vyhľadávané miesto pre život (Beňušková, 2022).

Vo Hviezdoslavove, v obci, ktorá sa v priebehu krátkeho času stala rezidenciou množstva ľudí z celého Slovenska, ktorí si v Bratislave našli prácu, nemôžu rátať s tým, že na Dni obce sa ľudia zúčastnia preto, aby sa stretli so svojimi susedmi, priateľmi z mladosti či rodákmi. Preto je celý program postavený na kultúrno-spoločenských a vzdelávacích aktivitách určených rodinám a jeho cieľom je, aby sa ľudia vzájomne poznávali a aby prejavili záujem o dianie v obci a o jej rozvoj. Aby obec chápali ako svoj domov, v ktorom sa dá tráviť voľný čas, o ktorý sa treba starať (ekológia) a ktorý má záujem o každého, kto sa chce na jeho rozvoji aktívne podieľať. Súčasťou Dňa obce v Hviezdoslavove býva slávnostná hodová omša, ktorú organizuje Cirkevná základná škola sv. Martina v kultúrnom dome. Hody sú slávnosťou výročia posviacky kostola alebo sviatok patróna, ktorému je zasvätený kostol, ten však v obci nie je. Interpretácia podujatia však zostáva aj v tomto variante. Napr. v roku

2021 informoval obecný úrad na svojej webovej stránke, že vzhľadom na pandémiu COVID-19 bude Deň obce 2021, resp. *hodovanie* v obci presunutý na október. Na podujatí sa spolu s obcou aktívne podieľa DHZ a Miestny spolok SČK. Spolky vrátane športových toto podujatie využívajú na nábor nových členov. Starosta odovzdáva plaky aktívnym občanom a darcom krvi. Účinkujúci v kultúrnom programe bývajú externí umelci, pretože podujatie je venované občanom obce. Z domácich vystupujú deti z materských škôl a základnej školy a športovci (Karate klub). Dynamický prístup ku Dňu obce ilustruje text k pozvánke na podujatie v roku 2019, kde je akcent na slovo NÁŠ, podporujúci pocit príslušnosti k Hviezdoslavovu a spoločné prežívanie podujatia:

Tak, ako posledné roky, chtiac či nechtiac, vyrástol Hviezdoslavov, musí raz vyrásť aj oslava jeho Dňa. Musí dospieť. Musí raz prísť deň, kedy hrkajúce kolotoče vystrieda hodnotná myšlienka, umelecký zážitok, či kopa príjemných stretnutí, workshopov a diskusií. Chceme pre Vás pripraviť tú najlepšiu tohtoročnú udalosť, tie najkrajšie hody, tú najpestrejšiu paletu koncertov a interpretov...

Pretože Hviezdoslavčania si to zaslúžia.

Bude to tematické.

Bude to originálne.

Bude to umelecké.

Bude to jedinečné.

Bude to krásne.

Bude to naše.

Náš Deň.

Sme za to, aby mal každoročne Deň obce svoju tému. Pre motto na tento rok sme nemuseli chodiť ďaleko. Je to myšlienka, ktorá nás trápi a ktorá má silu. Dámy a páni, motto nášho tohtoročného Dňa obce bude „ZAZELENAJME OPĎ NAŠE SLOVENSKO“. Vstupné bude dobrovoľné a vyzbierané finančné prostriedky budú použité na postupné vysadenie 10.000 nových stromov počas 10 rokov na celom Žitnom ostrove! Stačí naozaj málo. Začneme od seba. Hviezdoslavov chce byť vzorom...

Náš Deň nebude len o koncertoch... Náš Deň bude o skvelých workshopoch... Náš Deň bude aj o športe... Náš Deň bude aj o chutnom jedle... Náš Deň bude aj o deťoch, o senioroch, i tých v strede. Pretože všetci tu spoločne žijeme. Každý si príde na svoje, pre každého bude niečo, každý jeden z Vás bude dôležitý. A teda že bude toho dosť... Náš Deň bude hlavne o hudbe.

Každým týždňom odkryjeme viac a viac z nášho programu. Už teraz sa nesmierne tešíme a veríme, že to bude naozaj výnimočné. Posledná septembrová sobota!⁵⁴

Pre podujatie obec vyhľadáva optimálny priestor a v zlom počasí ponúka sprístupnenie svojej haly JK Alexandria Hviezdoslavov. V roku 2025 obecný úrad ponúkol občanom prostredníctvom webovej stránky vybrať miesto konania. Výstavba v obci totiž zaberá plochy, ktoré boli na toto podujatie vhodné.

⁵⁴ Oznam na webovej stránke obce Hviezdoslavov, pripravujúci obyvateľov na zážitkovú udalosť (text je krátený) (*Deň obce sa blíži*).

V Chorvátskom Grobe je tiež Deň obce podujatím roka, a podobne ako v Zálesí, nadviazal na hodové slávnosti, ktoré sa konali v novembri, keď je dostatok husaciny aj vína. „Pečenie husí pri každoročných hodoch na sviatok Krista Kráľa znamenalo v dedine malú slávnosť, na ktorú sa všetci tešili. V deň pečenia sa doma stretávali všetci rodáci” (Potočná, Nowak, 2010: 84). Ako uvádza monografia o Chorvátskom Grobe, počas hodových slávností v niektorých rodinách upiekli aj 7 – 8 husí. Hody sa v 90. rokoch presunuli na september a pod názvom Deň obce sa slávnosť konala po prvýkrát od roku 2003, najprv ako dvojdnové podujatie, od roku 2023 z finančných dôvodov ako jednodňové. V roku 2022 sa priestorovo Dni obce delili na starú časť obce, ktorá mala podujatie na futbalovom štadióne a novú časť, ktorej podujatia boli v športovom areáli v Čiernej Vode. V starej časti obce miestni občania, hlásiaci sa k chorvátskej menšine, hostili folklórne zoskupenie z Chorvátska. Ďalšie ročníky sa konali už spoločne v Čiernej Vode. Obec v tento deň zabezpečuje bezplatnú kyvadlovú dopravu medzi oboma časťami obce. Program spočíva v športových súťažiach, hrách, workshopoch a zábavách pre všetky vekové kategórie, nesmú chýbať nafukovacie hrady pre deti. Vyvrcholením podujatia sú vystúpenia renomovaných umeleckých formácií, o ktoré obce musia obce zabojovať hneď po skončení posledného ročníka Dňa obce, pretože v širšom okolí Bratislavy je o ne záujem. Dôležitou súčasťou je gastrozóna, v ktorej sa upevňujú komunitné väzby. Návštevnosť podujatia je veľká, o bezpečnosť návštevníkov dbajú členovia Červeného kríža a hasiči.

Keďže Chorvátsky Grob nemá vlastný hasičský zbor, obec v roku 2024 uzavrela dohodu o plnení požiarnej povinnosti s Ivankou pri Dunaji. Pozornosť a osвета je venovaná aj triedeniu odpadu, ktorý sa pri takomto veľkom podujatí vyprodukuje.

Obec Zálesie neorganizuje Deň obce, ale tu majú tradíciu *Hody v Zálesí* a svojim poňatím sa podobajú na Deň obce. Kostol v Zálesí je zasvätený Najsvätejšej trojici, ktorej sviatok je pohyblivý (týždeň po Turícach), teda hody nemajú pevný termín a niekedy sa spájajú s Dňom detí, inokedy s Dňom otcov. Hody tu mali aj v minulosti okrem cirkevnej aj sekulárnu časť, ktorá predstavovala hodovanie, zábavu, stretávanie príbuzných. Obyvatelia pozývali farára na hodový obed, večer bývala zábava, do obce prišiel zmrzlinár. Teraz je rodinných návštev menej, zábava je určená pre obyvateľov. Hody v Zálesí sa začínajú dopoludnia slávnostnou omšou za účasti zboru Spirituálne aj rodinného zboru zo Zálesia, nasleduje sekulárny program. Napríklad v roku 2023 bol ich súčasťou hodový futbalový turnaj a farský piknik, v roku 2025 sa konali vo westernovom štýle. Obec cirkevnú časť na pozvánkach nepropaguje.

Deň obce patrí k tým živým javom, ktoré prispievajú ku konštruovaniu kolektívnej identity viazanej na skupinu ľudí, ktorých spája spoločný priestor, tradície, spoločne uznávané hodnoty, spoločné predstavy a nádeje, nasmerované do budúcnosti. Aktivizujú sa vzájomné väzby na princípe príbuzenskom, susedskom, kamarátskom, komunikácia tvárou v tvár aj nové formy komunikácie, spätná väzba, sociálna kontrola, vzájomná výpomoc a participácia i akceptované normy správania. Výrazný podiel na uvedenom má ochota ľudí aktívne sa podieľať na spoločenskom živote a rozvoji obce (Košťalová, 2017). Deň obce prispieva k rozvíjaniu a upevňovaniu medziľudských vzťahov v obci prostredníctvom kontaktov, ktoré sa vytvárajú a posilňujú počas jeho prípravy a priebehu. Súvisia s ním nadobúdané informácie a zručnosti, ktoré sa môžu ďalej premietat' do rozvojových aktivít obce.

PODKEREPUŠKY

V bývalej záhradkárskej osade je organizácia spoločenských podujatí založená na susedských a priateľských vzťahoch. Ako sme už konštatovali, v lokalite neexistuje organizácia, ktorá by spájala a navonok reprezentovala obyvateľov, a teda aj organizovala miestny spoločenský život. Významnými aktérmi sú tu preto prirodzené lokálne authority, ale aj iniciatívni jednotlivci. V spektre spoločenského života sme zistili podujatia odohrávajúce sa tak v privátnych, ako aj verejných priestoroch.

Starousadlíci⁵⁵ pri rozhovoroch spomínajú na priestor na 6. ulici (Justovo namestie), dnes je sčasti zastavaný, kde boli umiestnené lavice a stôl. Tu sa stretávali susedia, predovšetkým zo šiestej ulice, na priateľských posedeniach, oslavách narodenín, či na improvizovaných „hodoch“.

Známe sú medzi susedstvom aj nedelne predobedňajšie vychádzky lesom na „Plácek“ alebo „Kačín“. Stali sa pravidelnou príležitosťou na spoločne prežitý čas v prírode, spoločné rozhovory, ktoré pomáhajú rozvíjať vzťahy ľudí z jednej lokality.

Ďalší verejný priestor, ktorý v súčasnosti slúži na spoločenské stretnutia a zábavu, je kaviareň U Fúza. Je situovaná pozdĺž obecnej cesty na prenajatom obecnom pozemku medzi 6. a 7. ulicou. Tvorí ho mobilný predajný stánok s prekrytou terasou a toaletou. Poskytuje osvieženie aj priestor na posedenie a debatu nielen obyvateľom Podkerepušiek, ale aj tým z novej štvrte Orešianky a cyklistom a turistom smerujúcim cez Podkerepušky na výlet do blízkeho lesa. Zohráva od svojho otvorenia (2023) dôležitú úlohu pri komunikácii miestnych a je aj miestom spoločenských udalostí. Terasa a sedenie okolo bufetu je priestorom stretnutí pri káve či pive, spoločného varenia gulášu, kapustnice, zemiakových placiek, stavanja Mája, či zdobenia vianočného stromčeka. Pri príležitosti Medzinárodného dňa detí tu dospelí pripravujú pre deti hry, súťaže a tvorivé dielne. Spoluorganizátorom býva aj občianske združenie Siedma. Spoločenský život miestnych spestrilo po prvýkrát minulý rok improvizované letné kino, či hudobné koncerty, ktoré zabezpečujú sami obyvatelia lokality. Na tomto mieste sa stretli obyvatelia so starostom mestskej časti Záhorská Bystrica a debatovali o budúcnosti a vybavenosti lokality a o možnostiach jej kultivácie.

Ku spoločenskému životu patria aj oslavy narodenín či vinšovanie ku sviatkom, ktoré sa odohrávajú predovšetkým v súkromných priestoroch záhrad a domov. Možnosti a charakter spoločenského života a vyžitia vystihli v odpovedi celoroční obyvatelia, manželia s dvoma deťmi: *„Vo všeobecnosti z Podkerepušiek tu organizuje pár ľudí, ktorí stiahnu ten dav, že si rozumejú tí ľudia medzi sebou. Takže teraz momentálne do U Fúza idú, hej. Tak akože ten priestor. Ale predtým to bolo inde... nejaký malý priestor s lavičkou. Ale to musí byť človek, ktorý to vie zorganizovať. A stretne sa buď celá komunita ako Podkerepušky, alebo len naša – kamarátska. A to je potom väčšinou u nás doma“* (žena, 1987, trvalo býva od 2010). *„Tu je vlastne asi tak dvesto-päťdesiat mikro priestorov na jednotlivých terasách domov, kde prebiehajú spoločenské stretnutia... No a potom, jedine ten priestor pri tej kaviarničke... Nie je tu iná možnosť nejakého spoločenského života alebo spoločenského vyžitia“* (muž, 1963, potomok záhradkárov, trvalo býva od 2010).

⁵⁵ Pôvodní záhradkári, resp. ich potomkovia, ktorí trvalo bývajú v lokalite.

ZHRNUTIE

V našich výskumných lokalitách sme skúmali kultúrne a spoločenské podujatia a slávnosti. Sledovali sme ich rôznorodosť, previazanosť na lokálne, ale aj nadlokálne sviatočné príležitosti (miestne tradície, štátne sviatky a pamätné dni, novovytvorené príležitosti). V troch obciach je organizovanie a podporovanie slávnostných a spoločenských podujatí záujmom nielen obecných samospráv, ale aj ďalších kolektívnych aktérov (spoločenské, záujmové organizácie a spolky), ktorí nimi vo verejnom priestore demonštrujú a sledujú vlastné záujmy, ciele a hodnoty. V týchto lokalitách sú v rôznej intenzite prítomné spoločenské aktivity, ktoré si požičiavajú prvky tradičných vidieckych ľudových slávností a manipulujú s ich formou a obsahom tak, aby zodpovedali novému sociokultúrnemu kontextu lokality alebo svojou koncepciou pomáhajú formovať identitu miesta (Stavělová, 2023).

Bývalá záhradkárska osada nie je samosprávnou jednotkou a pôsobí v nej len jedno občianske združenie, ktorého primárnym cieľom nie je organizácia spoločenských podujatí a slávností. Z tohto dôvodu sú iniciátormi a aktérmi spoločenského života a kultúrno-spoločenských podujatí jednotlivci, zväčša miestne mienkotvorné authority. Títo ľudia sa svojpomocne pokúšajú rozprúdiť spoločenský život vo verejných priestoroch a prispievať tak k posilneniu vzťahov v lokálnom spoločenstve.

Zaznamenané formy a prejavy spoločenského a kultúrneho života vo verejných priestoroch skúmaných lokalít majú schopnosť zdieľať spoločné hodnoty a názory. Súčasne majú potenciál posilňovať väzbu k miestu a prehlbovať pocit spolupatričnosti (Stavělová 2023).

5. AKO SA ŽIJE V SUBURBIÁCH – POHĽAD OBYVATEĽOV

V tejto kapitole uvádzame časti z pološtrukturovaných rozhovorov s obyvateľmi skúmaných lokalít. Z každej lokality prinášame prepisy z dvoch, resp. troch rozhovorov. Radíme ich podľa lokalít a u jednotlivých respondentov ich ďalej tematicky členíme. Tento emický prístup, resp. pohľad a interpretácie zvnútra skúmaných lokalít, pomáhajú spoznať spôsob života lokálnych spoločenstiev. Z pohľadu jej členov, ktorí používajú svoje vlastné kategórie a významy, sa dozvedáme o tom, ako vnímajú svoju lokalitu a spoločenstvo jej obyvateľov. Hovoria o svojej *každodennosti*, o rôznych situáciách a faktoroch, ktoré podľa nich determinujú a spoluvytvárajú *kvalitu života* v lokalite. Hodnotia *spolunažívanie* v lokálnom spoločenstve, *susedské vzťahy* a *spôsoby komunikácie vo vnútri spoločenstva i vonok*. *Rozprávajú o spoločenskom živote v lokalite, o svojom vnímaní premien lokality, aj o svojich pocitoch, spolupatričnosti a predstavách o domove a svojej budúcnosti v lokalite*. Týmto spôsobom dávame priestor našim partnerom vo výskume a prinášame *insiderský pohľad* na život vo vybraných suburbiách v súčasnosti.⁵⁶

ZÁLESIE

Zálesie je obec s najväčšou mierou zastúpenia starousadlíkov spomedzi troch skúmaných obcí. Podľa toho sme vybrali respondentov: prvá je žena – dôchodkyňa, ktorá sa v Zálesí narodila, na istú dobu obec opustila a dôchodok trávi v Zálesí. Druhý respondent je muž pôvodom zo stredného Slovenska, presťahoval sa z Bratislavy a v Zálesí si vo svojom novom domčeku našiel domov pre svoju rodinu. Tretí respondent býva v bytovke.

Žena, sedemdesiatnička, v Zálesí sa narodila a vyrastala, do rodičovského domu sa vrátila pred 18 rokmi, rozhovor bol zaznamenaný v roku 2005.

Verejný priestor

Bývam na Malinovského. My ako deti sme sa tam hrávali. To bola vtedy malá dedina. Nás bolo v ročníku desať – päť chlapcov, päť dievčat. Poznáme sa tu. Prakticky Zálesie bolo, ako idete od Ivánky, bola Terchovská, tuto je Malinovská a v strede boli role. To bolo ako taký trojuholník. Aj všade dookola boli role, poľná cesta, nič iné. Tu nebolo nič iné. Chodia tu obrovské stroje, niekade sa musia na to pole dostať. To tu [pozn. Námestie Zálesičko] boli všetko role. Toto je skoro celé v strede vystavané. Ale

⁵⁶ Výpovede sú anonymizované, uvádzame len rod, vek respondenta, údaj odkedy v lokalite býva a rok realizácie rozhovoru.

ja si myslím, že keby ľudia nechceli aby prišli cudzí, nepredali by tie pozemky. No sú tieto domy [pozn. bytovky] veľké, ale ja tvrdím, že takéto domy nepatria na dedinu. Ale viete, pri nich je postavený rodinný dom, všetci im videli do dvora. Ale odišli a pri Malom Dunaji si postavili. V Prahe sa mi páči, že tam je dedina a sídlisko toho istého názvu postavia o kilometer bokom. Nenarušia ju.

Tu sú tri domy, ktoré boli postavené na kľúč v tých úplných počiatkoch v 1925 rokoch. Oni sú už všetky renovované. Oproti Lesnej je jeden z nich zrenovovaný. Brat býva smerom k Dunaju. Ja tu mám dvoch bratov a tretí zomrel. Mám deti.

Všetky domy sú tak do el-ka, vpredu tri okná a takto boli hospodárske budovy – komora, maštal'. Ja som si to začala opravovať a syn si to potom toto urobil. To nám je veľmi dobre. Ja mám svoj vchod s tromi izbami, on má svoje. Syn tu bol do dvoch rokov, potom sme zo Zálesia odišli a on sa vrátil do rodičovského. Dve dcéry má a syna, syn chodí do Ivanka do školy. Dievčatá sú už mimo dom. Ešte je tam aj nevestina mama. Je dolu, aby nemusela schodmi.

Minule mi jedna pani povedala: „Staroba nie je dobrá, ale keď sú dobré deti, tak sa to dá.“ Je to tak, Ja to beriem ako ideálne, že takto bývame. Dcéra býva v Bratislave.

Každodennosť

Rýchla dostupnosť do Bratislavy neexistuje podľa mňa. Týka sa to aj autobusu. Problém je s tými nákupmi. Nehovorím, tie ťažké veci – poviem synovi: kúpte mi celý balík mlieka alebo cukor – bez problémov. Tie drobnosti si už sama. Aj starší človek potrebuje ísť medzi ľudí.

Nemám s tým problém, ale asi sú ľudia, ktorí majú.

Tu je jediný obchod a je drahý. Keď idem smerom na Most, tam je to samý podnikateľ a tu nič. Radšej sadnem do autobusu a idem do Ivanka. Autobus, čo chodí do Vrakune, pred časom som sa ním viezla, asi 4 mesiace, tak sme zašli až do Malinova, tam sa otočil a tak išiel potom na Tri vody. Ale teraz som sa viezla asi pred týždňom a už sme nezašli do Malinova, hneď na tie Tri vody a vtedy som bola za 20 minút vo Vrakuni, proste šikovne.

Pani starostka hovorila, že obce sa idú spájať a bude taký taxík. V Ivanke už majú, aj ja ho využívam. Keď som išla na operáciu, tak som si ho objednala. Jemu dopláca obecný úrad niečo. Sa mi stalo, že samú ma viezol a 5 euro a keď bol plný, tiež 5 euro. Ale odtiaľto do Ivanka nie – len k tým doktorom. Susedia si pomáhajú, aj zo zastávky. Nie neznámi.

Na trh chodia dve miestne žienky pravidelne predávať. Oni tam už majú také svoje miesta, dva stolíky. Druhí si donesú stolík, alebo na zem si dajú niečo. Aj taký zelovocár chodí, ale to sú nie doma vypestované veci. Oni majú vypestované doma aj zeleninu aj ovocie.

Komunita, kultúrny a spoločenský život

Evanjelici sú ľudia, sú od Hlohovca, aj od Myjavy boli. Katolíci zasa sú od Terchovej, Nová Bystrica. My to máme tak, že my patríme pod Prievoz, tam je pôvodný nemecký kostol. Keď sa prisťahovali naši predkovia, patrili sme pod Legionársku. Tam máme aj lavicu s tabuľou. Tak teraz do Prievozu. Z Rače pán farár aj do Bernolákova a ten Prievoz je najnešikovnejší. Teraz nám pani starostka ponúkla, že keď mohli mať

v kultúrnom dome katolíci, teraz môžeme mať aj my. Raz do mesiaca. Aktívnych nás je asi 30. Ale to ani neviete koľko, pristáňovaných nevieme. Oproti Lesnej sú evanjelici, viem, lebo konfirmáciu mala ich dcéra s mojím vnukom, ale oni že chodia do Rače.

Keď zbadám, že je nejaké podujatie, idem. Aj to kino keď bolo na lodenici, tak tam som bola. Prijemne sa tam sedí, aj deti sa tam vedia vyšantit'. My dôchodkyne chodíme aj cvičiť. To je veľmi dobré. Ani nejdem tak kvôli cvičeniu, lebo cvičím každé ráno. Ale kvôli tomu, že sa stretne. Potom niekto, keď má narodeniny, posedíme, porozprávame. Chodí tak 12 – 13. Cvičí s nami švagriná. Má 74 rokov, ale perfektne. Také naťahovacie, jogu. Ale ona predtým cvičila, skutočne dobre. Páči sa mi to. A keď ona nemôže, tak druhá, bola telocvikárka na strednej škole. Keď chceme ísť von, pošlem na WhatsApp správu – Ideš – Nejdeš sa prejsť?

Teraz sa mi stalo v obchode, blond'avé vlasy, stále išla predo mnou, – že kde tam ide? Tak to bola suseda oproti, ktorá tam býva už dva roky a my sa nepoznáme. Čo tam boli predtým, s tými sme sa kamarátili.

My sme boli zvyknutí na dedine, že každý sa každému pozdraví. A teraz, ja to robím tak, že keď ide proti mne mladý človek, nepozdraví, tak ja ho pozdravím. Ja ich pozdravím, a potom odzdraví, čo majú robiť. A hádam sa odzdraví. Ale malo by to ísť od rodičov. Ja keď idem s vnukom, vždy mu poviem: "Miško, pozdrav!"

Muž, štyridsiatnik, v Zálesí býva 25 rokov, rozhovor bol zaznamenaný v roku 2025.

Motivácie pre výber lokality

Tu sa začala výstavba možno pred 20 – 25 rokmi také niečo väčšie. Aspoň ja to tak vnímam. My sme boli vtedy mladá rodina, narodilo sa nám dieťa, tak sme hľadali, že teda skúsime rodinný dom. Skôr to bol môj sen, ako manželkin. Bývali sme v Ružinove. Tým, že môj brat má stavebnú firmu, rozpočet sme vedeli zoptimalizovať, aby sme to vôbec zvládli, lebo neboli sme schopní to... Ten byt sme predali a nejaké úspory, pomohli rodičia, no tak sme to nejako vyskladali. Tak taký menší domček sme tu postavili. Ja som hľadal nejaký vhodný pozemok, tak som obchádzal tieto dediny. Išiel som z Bratislavy cez Vrakuňu, cez Most, Malinovo a na obecnom úrade som sa pýtal, či sú nejaké možnosti stavebných pozemkov. Dost' to bolo slabé. Vtedy sa skôr tá výstavba tlačila na Malé Karpaty, Stupava sa začala chytať. Ale ja som nechcel tým smerom. Skôr ma to ťahalo sem. A tu na obecnom úrade už ani neviem, starosta alebo kto mi poradil. Totižto táto dedina nemala už žiadne obecné pozemky, ale boli tu takí šikovní páni, že oni spravili také združenie. A čo mali také časti poľa v intraviláne, tak to rozparcelovali. Mňa to hneď oslovilo, bolo to úplne nové. Väčšinou tam boli mladé rodiny, skôr mladšie ročníky, ktoré tam chceli vybudovať zázemie pre rodinu, takže mne sa to ohromne páčilo, aj ceny boli rozumné oproti tomu, čo sa dialo už v tom čase v Bratislave a okolí, tak sa to dalo zvládnuť. To bola taká jediná možnosť, ako sa dostať rodinnému domu bez toho, aby človek bol miliónár.

To bola tá výhoda, že my sme v tom združení mali aj finančné záväzky, ale aj každý pomohol ako vedel, čo mal známosti a vybudovali sme aj tú infraštruktúru, aj cestu sa nám podarilo, tam bolo len štrkovisko alebo pole, lebo my sme vlastne naozaj

vznikali na poli. To bolo výborné a dobrá myšlienka. To bola asi prvá a posledná taká aktivita tu v Zálesí, lebo popravde, keď to porovnávam s tými dedinami tuná na okolí, ktoré sú väčšie, toto je maličká, aj trocha ešte prispatá dedina.

Verejný priestor

Popravde boli tu aj trable s týmito bytovkami, ktoré sa tu ako päť na oko postavili. Oni mali problémy, keďže v dedine nie je kanalizácia. Lebo im ju sľúbili, potom boli prietahy. Nefungovalo to tak úplne hladko. Zase na druhej strane, mne to vyhovuje, že tu nie je taká divoká výstavba, ako vidíme v Malinove alebo v Moste. Tam sa stavajú ulice jedna za druhou. A to sú všetko bytovky. Pracujem v Bratislave a kolega sa ma pýtal, že boli dobré inzeráty, že videl práve tieto bytovky ponúkajú za vynikajúce ceny. Že rozmyšľajú s manželkou, že by išli sem bývať. Ja som išiel sem kvôli tomu, že som mal záhradu. A teda ísť do bytovky a obetovať to, že mám všetko blízko a nemám ani kúsok, alebo mám predzáhradku 2x3 metre. Tak neviem, či kúpil alebo nie, ale ja som to pochopil, on na väčší byt v Bratislave nemal, tam bol rozdiel možno aj 40 % v cene. Okej, človek môže vyskakovať, koľko mu dovoľí. Ten dopyt je, ale je to problém. Je neviem presne tie detaily, aké sú pravidlá s tými eurofondami, ale keď sme sa dopytovali, prečo sme my ako obec v Bratislave nemohli mať kanalizáciu, bolo povedané, že my sme bohatý región a nespadáme do toho kritéria, aby sme mohli si nárokovat' na eurofondy. No lenže bez kanalizácie je to hrozné. My sme si síce až na možno dvoch – troch susedov, vybudovali na našej ulici biočističku. Ale títo starousedlíci majú žumpy. Nie je to príjemné, keď človek ide po hlavnej ulici a ten fekál ťahá akurát.

Komunita

My sme mali trojročnú dcéru, keď sme sa nast'ahovali. Potom sa narodil Miško už tu, on už len toto prostredie pozná, ale dcérka nie. Ale ona sa tu veľmi našla. Tie ulice, tam všade boli mladé rodiny. Ona okamžite mala v okolí 4 – 5 kamošiek, s ktorými chodili do školy. Škôlka je tu, ale tiež nebola v tom čase – no možno bola, ale taká maličká. Škola bola v Ivanke a nebola zlá, v tom čase mala celkom dobrú úroveň a ona bola spokojná. Ja som ju vozil, striedali sme sa rodičia. Horšie je to so synom, lebo on si nejak na ulici nenašiel kamarátov, má o 9 rokov menej ako dcéra a už len toto prostredie pozná. A tým, že ide do školy do Bratislavy, chodil do Vrakune, už je to také komplikovanejšie – kamarátov nemá. Tá škola by bola lepšia, keby bola tu. Máme malé ihrisko pri odbočke do ulice, volá sa „Pod orechom“. Tam sa zliezajú decká. Teraz je nová vlna detí, je ich tam habadej. Problém bol podľa mňa v tom – u susedov je chlapec o dva roky mladší, s ním sa kamoší. Ale chlapec išiel do Bratislavy, oni majú 3 deti a všetky boli v Bratislave, aj robotu majú v Bratislave, zostávajú tam kvôli deckám a potom prídu iba na víkendy alebo na prázdniny. Syn má 16 rokov a spolužiakov kamarátov má v tej Bratislave. Teraz skončil deviatku, bude v Ružinove, budem ho vozit'. Kým dcéra bola na základke, tu bola šťastná, keď začala chodiť do Bratislavy a musela dochádzať, už sa jej to tak nepáčilo, bola nespokojná. Mali stretnutie kamošky – išli niekam pokecať a teraz hodinu autobusom domov. V najhoršom, keď to už nešlo do Zálesia, tak som ju išiel do Ivanky zobrať. Do tej jedenástej sa dalo. Dokonca už školský autobus do Vrakune zriadili. Ja som to nesledoval, lebo syn keď nemal družinu, tak nemal tam kde čakať, končil o pol tretej, chodil som poňho. Tým, že väčšinu času

robím z domu, pre mňa vybehnúť do Vrakune – to je 15 minút a zase naspäť, nebol problém. Už mu hovorím – ešte rok a pol a vodičák a potom ti dám staršie auto. Dcéra je v Anglicku, asi tam aj zostane, našla si tam robotu. Má tam zázemie a už je tam 6. rok. Syn zo mňa spravil kamaráta. Máme dobrý vzťah, on hrával florbal, tak spolu si zahráme alebo ideme na výlet, má toho suseda, s tým strávi veľa času, väčšinou s počítačovými hrami. Alebo bicykel a ideme na výlet, mám kolegov, spravíme turistiku. On občas sa s tými kamošmi stretne. Teraz ide do gymnázia, bude mať novú komunitu, asi ho to bude ťahať do Bratislavy. To je všeobecne problém.

Práve toto je ten problém, že až teraz rok dozadu začal fungovať ten autobus. Lebo nie každý vie ráno odviezť decko do Bratislavy. Tá Ivanka, teraz boli problémy, že nebola voľná, decká musia ísť do Bernolákova. Ale tým, že syn hral nejaký čas florbal, tam mal kamarátov, zase to bolo pre mňa vozenie. Ja som sa v škole pýtal, aké sú krúžky, ale to bolo veľmi slabé. Toto mi vadilo, že na škole nie sú krúžky. Futbal ho až tak neláka. Dcéra bola zbláznená do koníkov, jazdili sme tu, aj do Galanty som ju vozil. To je aj v meste, rodičia sú taxikári, to je realita.

Tým, že chodím do kostola, mám tam známych, viackrát ma volali, je tu veľmi dobrý spevácky zbor, aj som kedysi spieval, tak ma lákajú, možno sa pridám. Ja som ani to tak nestíhal, robota, deti, večer som už nemal energiu. Čas mám vybukovaný. Okolo domu je čo robiť. Ja to stále vnímam ako nový dom, ale už má 25 rokov. Som v tej komunite, ale nechodím pravidelne, minimálne na omši sa stretneme. Niektorí sú aj bývalí kolegovia z roboty. Pred dvoma týždňami boli hody, bol som, tam sa stretneme, porozprávame, pravda.

Kultúrno-spoločenský život

Ale bol tu divadelný festival, tri alebo štyri roky to bežalo. To zaniklo. To malo úspech, chodili ľudia aj z Bratislavy. To Túlavé kino – chodia premietat', nebol som ani raz. Premietajú v kultúrnom dome.

Lodenica, to boli tiež zaujímavé akcie – čistenie kanálu. Celkovo: Ja som brával bratove deti, lebo ja som z Banskej Bystrice, sme tak na striedačku, že jeho deti prišli k nám na prázdniny na týždeň, potom naše tam. A stále bolo čo robiť, lebo na bicykli, tu sú jazerá v okolí, lesy lužné, to je nádhera, to prostredie je nádherné. Aj toto ma oslovilo, keď som sa sem snažil presťahovať.

Vzťah k obci

Z toho čo som povedal, asi vyznelo, že sa tu cítim doma. Tým, že tu máme veľa známych, cítim sa naozaj ako domáci. Nechýba mi nič. Možno naozaj tie decká. Človek, ktorý nemá auto, je tu stratený. Som rozmýšľal, počul som, že v nejakej dedine zaviedli sociálny taxík. Veľmi pekné: keď starších ľudí treba k lekárovi a to dotovala obec. To by tu bolo veľmi dobré. Lebo aj na našej ulici sú – pán domáci zomrel, zostala manželka s postihnutými deťmi a vidím – často tá dcéra ledva chodí a nesie veci. Manželka jej nákup občas doviezla domov.

Na ulici sa všetci poznajú – tým, že sme zdieľali všetky strasti aj slasti, sme si aj pomáhali, takže sa spontánne vytvorila súdržnosť. Teraz už to tak nie je, ale dvakrát do roka sme mali opekačku a prišli skoro všetci. Tak spontánne vznikali stretnutia. Aj teraz keď boli preteky na bicykli, ja som išiel so psom, videl som, že tam sedia. Aj na Silvestra zvyknú ísť nejaké rakety postrieľať.

Ja som tak veľa tých starousadlíkov oslovil pri venčení psa, veľa ľudí som takto spoznal. Aj na cvičisku. Chodí tam veľa ľudí aj z Bratislavy. Ľudia sa stretávajú, komunikujú spolu, nemám čo negatívne na obec povedať. Jediné, čo mne vadilo, keď som videl, že dcéra nie je až tak spokojná, tak som jej pomohol, ale čo, neprestahujeme sa kvôli štyrom rokom štúdia na strednej škole. Nemenil by som. Určite nie.

My máme na fejsbúku takú zálesácku skupinu, aj obec má skupinu a ona je prepojená. Tam sú aj obecné zasadnutia, zápisnice. Ja ani nemám potrebu ísť na obecný úrad, asi raz som bol, všetko sa premieňa cez tú skupinu. Troška sa to zvlgárnilo, sú tam niektorí ľudia, ktorí by sa mohli vyjadrovať kultúrnejšie. Robí sa aj pre decká dosť, neviem, či aj pre staršie ročníky. Priznám, ja som bol za toho starostu, ktorý nebol zvolený a celkom má pani starostka oslovila. Prijemná osoba, vidím, že sa snaží, len v možno iných obciach je rozpočet väčší, vedia niečo financovať. Tu je to čisto len z daní, veľa sa toho nedá spraviť.

Každodennosť

Ja som pôvodne kupoval v meste, ideálne vo Vajnorochoch. Ale teraz ako vznikli tie reťazce, Billa, Malé Tesco v Ivanke, Lídl medzi Mostom a Malinovom, je to úplne ideálne. Pre toho kto má auto. Pre mňa je to stále nepochopiteľné, že obce sa nedajú dokopy a nezriadi školské autobusy, aj sa dá posunúť začiatok školy, hovoria, že to je problém pre rodičov, to sú tie argumenty. Myslím, že keby bola vôľa, dalo by sa to zladit'.

Zložili by ste tu „svoje kosti“? Tým, že som pôvodom z Banskej Bystrice a mám tam celú rodinu, tak asi by som tam. Som vlastne jediný týmto smerom. Tam mám aj rodičov pochovaných.

Muž, štyridsiatnik, v Zálesí žije od roku 2009, rozhovor bol zaznamenaný v roku 2025.

Motivácie pre výber lokality

Prišli sme z Oravy. Od 1991 sme bývali v prenájmochoch. Hľadali sme niečo kludnejšie ako veľkomesto. Táto dedina vznikla prístahovalectvom z Považia a Kysúc, ale obec založil Gešaj, ktorý pochádzal z Tvrdošína, odkiaľ som aj ja. Chodil som na školu Ignáca Gešaja. Ale to som zistil, až keď som prišiel sem.

Susedia: jeden je Slovak z Rumunska, ona nie. Ďalší sú tam dva roky, mladomanželia a jedna slobodná. Vo veľkej bytovke sa mi bývať nechcelo, na dom som nemal, tak som sa rozhodol takto.

To, že tu bývame, nie je úplne náhoda, lebo manželkin brat tu má dom. Oni mali malé deti, tak im to tiež pomohlo. Takže jednu rodinu sme poznali, keď sme prišli. My sme tu už chodili predtým, stávali v 2005 asi a ja som tam chodil na stavbu. Aj niektorých blízkych susedov som poznal, takže to bolo také plynulé. Keby sme šli ďalej od Bratislavy, mohli sme tam aj dom.

Komunita, vzťah k obci

Chodím sa angažovať v obci, som v obecnej komisii a chodím na voľby do komisií. Keď sa niečo organizuje, toto je najbližšia taká slušná cukráreň. [Respondent je členom komisie legislatívnej a a digitalizačnej]. Viac preberáme legislatívu a to nie je môj obor. Ale aspoň viem, čo sa deje v obci, som v strede diania.

Už som tá generácia, čo fejsbúku moc neholduje, ale chodím tam. Na tej legislatívnej vidím, čo obec poschvaľuje. Považujem to za veľmi dobrú skúsenosť. Kandidovali ste do zastupiteľstva? Nie, nikdy – to by bolo na úkor práce. Prehovárali ma, lebo z bytoviek tam nie je nikto. Sme tu možno štyria – piati čo sa angažujeme, čo riešime s obcou, čo treba.

Tu sú také tri skupiny – pôvodní obyvatelia, prisťahovalci v domoch a v bytovkách A myslím, že najhoršie sa pozerá na tých v bytovkách. Je pravda, že mnohé byty sú prázdne a sa prenajímajú, Zhodou okolností čo my sme, sú plné, aj všetci, myslím, majú trvalý pobyt. Bytov je 150. Ja sa poznám skoro so všetkými po mene. A bližší susedia si občas aj sadneme a pogrulujeme. Tam máme trávnik, ktorý sa kosí. Je tam viacej bytoviek, nielen naše štyri, asi 25 – 30 bytov máme spoločný trávnik. Sú tam susedia, ktorí sa o to starajú. Máme spoločenstvo vlastníkov a správcu. Čo nemáme, to je kanalizácia, čo nemá obec celkove. Vyvážanie žumpy je strašne drahé, extrémne. Čo je lacné na tých bytoch, to sa tu predraží. Namiesto 1,50 platíme 10 Eur. Chceme si urobiť vlastnú prípojku, ale nik nás nepripojí, len my sami. Bývajú tam aj dôchodcovia, stojí to asi 3000 Eur, je to problém. Ale cez fondy sa to snád' podarí, už je projekt.

Obec urobila dobre, že kúpila pozemok na školu, lebo keď je výzva a obec nemá pozemok a projekt, nemôže nič žiadať. Na kanalizáciu je projekt, a nie je žiadna výzva.

Zhrnutie

Ani jeden z respondentov neprežil v Zálesí celý svoj život, ale každý mal na túto obec rodinnú väzbu. Prvá respondentka sa v Zálesí narodila, reprezentuje pôvodných obyvateľov staršieho veku, aj keď istý čas bývala mimo obce. Býva v dome spolu so synom. Za nevýhodu považuje zlé dopravné spojenia, pretože nemá možnosť voziť sa autom. Cestovať mimo obce musí za nákupmi, lekármi, aj do kostola. Ako rodáčka má v obci priateľky – dôchodkyne, s ktorými trávi voľný čas. Vníma pribúdajúcich prisťahovalcov, nezdravia sa pri stretnutí v obci, nepozná niektorých bližších susedov.

Druhý respondent reprezentuje prisťahovalca do rodinného domu. Zálesie spoznal cez príbuzného a videl príležitosť dostať sa k vlastnému rodinnému domu, čo bol manželkin sen. Pôvodne bývali v Bratislave, tam aj pracuje. Ako otec dvoch detí vníma u dcéry tinejdžerky problém dochádzania do Bratislavy, deťom pomáha s prepravou. Keďže inak je v obci spokojný, vníma to ako obdobie, ktoré treba prekonať a potom by malo byť bývanie v Zálesí bezproblémové.

Tretí respondent býva v bytovke, ktorá poskytuje priestor pre susedské posedenia pri dome. Je bezdetný, intenzívne sa zaujíma o dianie v obci, aj o možnosti zlepšenia bývania v bytovkách. Za najväčší problém považuje chýbajúcu kanalizáciu, čo predražuje inak výhodné bývanie v obci. Zálesie aj niekoľko rodín poznal už pred kúpou bytu, dovtedy býval v Bratislave na podnájmoch. Hľadal kľudnejšie prostredie než veľkomesto. Pracuje v Bratislave, ale nemusí dochádzať denne.

Všetci respondenti oceňujú pokojnú vidiecku atmosféru v obci, aktívne sa zapájajú do diania – ako návštevníci podujatí, členstvom v spolkoch a prácou v obecnom zastupiteľstve. Za nevýhody považujú obmedzené dopravné spojenie, potrebu dochádzať skoro za všetkým autom a chýbajúcu kanalizáciu.

HVIEZDOSLAVOV

V Hviezdoslavove sme zaznamenali rozhovory s tromi ženami: staršou podnikateľkou pôvodom z Bratislavy, ktorá 20 rokov žije a podniká v obci, matkou stredného veku s dieťaťom pochádzajúcou z východného Slovenska a mladou rodinou s deťmi, ktorá sa po štúdiách usadila v Hviezdoslavove. Prvá býva v centre obce a ďalšie dve rodiny v nových domoch v časti Záhrady.

Žena – podnikateľka, šesťdesiatnička, v Hviezdoslavove vlastní dom od roku 2004, rozhovor zaznamenaný v roku 2022.

Motivácie pre výber lokality

Do Hviezdoslavova som prišla v roku 2004, keď som tu objavila rozostavaný dom, ktorý som dokončila a roku 2005 som sa sem sťahovala už so svojimi dospelými synmi, ktorí v tom čase mali 19 a 20 rokov. Študovali v Bratislave v tom čase a chodievali do Bratislavy vlakom, neskôr autom. Vedome som si hľadala miesto niekde na dedine, ale pritom blízko Bratislavy, v zeleni, v klude, kde budem v prírode, ako som to nazývala – popíjať kávu na terase, a zároveň aj pracovať. Takže hneď som si hľadala nielen bývanie v rodinnom dome, ale aj zároveň aj priestor pre moju firmu. Dôvod bol aj ten, že stále som bola na cestách nielen po Slovensku, ale aj v zahraničí a chcela som znížiť cestovanie aspoň o to, že zároveň pracujem z domu. Celkom fajn sa to podarilo, moji dospelí synovia už dávno so mnou nebyvajú, majú svoje rodiny a byvajú na iných miestach, ale moja firma, ktorú som sem preniesla, tu funguje dodnes. V kancelárii sme niekedy piati, niekedy štyria a ešte máme aj kolegov po Slovensku, takže fungujeme tak, ako každá iná firma a máme tu k dispozícii všetko, čo potrebujeme. Máme tu dostatok parkovacích miest. A tá blízkosť Bratislavy, ciest na Slovensko, je tu vlastne veľmi výhodná. Dokončenie rýchlostnej cesty nám úžasne skrátilo časy cestovania.

My traja tiež chodíme stále do terénu. Ale je aj veľa kancelárskej práce. Zamestnanci sú z okolia. V komunikácii s obcou sa stretneme pri takých príležitostiach, ako je komunálny odpad. Zaplatíme aj za firmu aj za mňa a všetko to funguje a musím povedať, že práve ten separovaný zber, ktorý pribudol už niekoľko rokov ku komunálnemu odpadu, nám veľmi uľahčil. Papiere, plasty máme priamo tu, aj biologický odpad, kovy nosím neďaleko.

Teraz nám pridávali orientačné čísla, máme oficiálne ulice po toľkých rokoch, čo som tu. To je tiež taký veľký administratívny krok v obci. Toto označenie tu už bolo pár rokov, ale keď niekto šiel potme, nevedel sa zorientovať. Ale teraz už sú aj tie orientačné čísla. Ale ľudia si to ešte nie všetci... Tam je nejaký proces. Ja som si prečítala na Facebooku, že treba si vybaviť, že musíme byť aktívni. Zavolala som tej panej, povedala, že žiadosť stačí poslať mailom, čo mám k nej priložiť, som to za 10 minút celé urobila. O pár dní som si už išla po výsledok, že mám to pridelené aj na firmu, aj na mňa. Úplne super. A potom som si niekde na internete objednala číslo, čo mám pridelené.

Komunikácia

Máme výbornú webovú stránku. Na prvý pohľad je možno neprehľadná, keď sa chceš ku konkrétnej informácii dopátrať, ale skutočne tá informačná povinnosť, to si

tá obec spĺňa perfektne A ja som pri hľadaní na tom webe objavila, že si môžem dať aplikáciu. Apka je výborná vec. A čo je ešte lepšie, nielenže mám aplikáciu, ale niečo som tam odklikla, takže mi chodia stále novinky, stále mi chodia správy. Čiže viem, že budú Dni obce, odvoz takého a takého odpadu., aj keď to má nejaký rytmus a vieme mnohé veci dopredu, ale ešte je tam pripomenutie. Ale aj také veci, keď im prídu nejaké rozhodnutia. Teraz máme schválenú splaškovú kanalizáciu, aj vodovod. Toto všetko: novinky, čo sa stavia. Také decentné. Keď chceš, tak si hľadáš ďalej.

Som v tej fejsbúkovej skupine, ale pozerám ju ako z rýchlika, lebo ľudia tam ponúkajú všeličo, susedská komunikácia je veľmi dobrá. Určite je tam aspoň 20 % nespokojných hlasov. Je tam aj veľa príkladov, ako si ľudia pomáhajú. Keď niekto hľadá, vždy sa nájdu ľudia.

Verejný priestor

Keď som sem prišla, obec mala 400 obyvateľov, naša ulica bola taká široká ako teraz a chodilo tu pár traktorov, čo bolo také romantické, pár aut tých ľudí, ktorí tu bývali, taký veľký klud tu bol. Jediné, čo tu robilo rámus, boli lietadlá tým, že tu bolo strašné ticho. Môžem povedať, ja som už dva roky žiadne lietadlo nepočula, len ich vidím v noci, že svietia svetlá. Zrazu pri tom šume, keď je tu toľko obyvateľov, takže zrazu je tu taký normálny ruch, psy, ľudia s autami, v pozadí diaľnica, ktorá je odtiaľto kilometer a pol. Ale tú diaľnicu tiež nepočuť, tú diaľnicu tiež veľmi nepočuť, teraz keby neboli Dni obce, tak je tu úplne ticho. Sobota, nedeľa, veľmi fajn, maximálne kosačky.

Každodennosť

Za mňa musím povedať, že ja sadnem pred mojím domom do auta a za 18 minút som na hraniciach. Predtým som do Petržalky, na bežné vyšetrenia a podobne cestovala aj dve hodiny ráno. Keď som mala o siedmej termín, tak som išla o pol šiestej z domu a keď som mala o deviatej termín, tak už som išla o siedmej z domu. Dve hodiny radšej rezerva, aby som prišla to, čo teraz mám za 15 minút zvládnuté. A aj hocikde inde. Chodím k otcovi do Vajnora, mám dve možnosti, hneď tu v Kvetoslavove ísť na diaľnicu, to je taká okľuka, takže idem cez Štvrtok na Ostrove a tam sa pripojím na diaľnicu, ktorá ide smer Pezinok. Tak aj k otcovi sa mi skrátí čas. Šak teraz tam chodím dennodenne v jeho veku. Z toho čo bolo 30 – 40 minút, za 18 minút som tam.

Vzťah k obci

Snažím sa byť vždy pri voľbách, zaujíma ma to, A klobúk dolu pred tým starostom [M. Lackovič], je to skutočný manažér pre obec, robí veľmi profesionálne. Nie je tu dlho a toľko vecí. A je fantastický. Keď som prišla, mala som dvoch synov, hladní bol ako pubertáci a tu skutočne nič nebolo. Chodil tu obyčajný vlak dvanásťkrát za deň, tie najstaršie vagóny. Dneska si môžeme objednať jedlo a môžeš si vybrať. Kúsok ďalej za rohom, je Billa, drogéria, takže človek sa môže prejsť. Bola tu jedna maličká škôlka, zrazu je tu moderná nádherná škola, projekt na ďalšiu novú školu. Ja toto považujem za úžasné.

Tu neboli ani len chodníky, zrazu je celá obec pospájaná, ľudia môžu chodiť, prechádzať sa. Chodníky pospájali celú obec. Ide to systémovo. To nie je len o chodníkoch, aj o komunikácii medzi občanmi. Časom príde aj voda a kanalizácia, na to tu ľudia hodne čakali. Ja nie, ja som spokojná s touto vodou. Priestory sa zrazu urobili.

Jazero, čo tam je, ľudia tam chodili na tajňáša plávať. Oproti sa získal priestor. Tak naozaj sa tu ľudia stretávajú. Niekedy možno nostalgicky banujem za tým príšerným tichom, ktoré bolo na cestách. Po Bratislave vôbec nebanujem, najmä to parkovanie.

Komunita

Poznám na ulici všetkých oproti. Keď som sa sem nastahovala, oni tu už boli. Susedom vedľa, celá tá línia od tej hlavnej, čo sú až po mňa, poznám všetkých, aj aké majú deti alebo vnúčatá. Prvých desať rokov sme sa často všetci stretávali. Boli narodeniny, leto – grilovačky. Stále sa niečo dialo, trochu viac času sme si dopriali. Teraz. Je to stretávanie... Aj tie roky korony to prerušili, takže to stretávanie bolo vo veľmi úzkom kruhu. Deti nám odrástli, všeličo sa udialo, ľudia viacej cestujú. Zmenili sa pomery, ale stále sa bavíme, aj si zavoláme, aj vieme o sebe. Susedia oproti majú takého malého psíka, keď uteká na ulicu a ja som doma, hneď im volám: Máte zase psíka na ulici. Zvieratá zblížujú. Aj tie prechádzky so psami. Ja nemám psa. Ale zase keď sme tu s J., ideme sa prejsť, stretneme aj tých susedov so psami. Alebo minule sa išli len tak prejsť susedia zo začiatku ulice a večer o deviatej mi zvoní, čo nie je bežné, že ti potme takto na dedine večer niekto zvoní. A povedali mi, že mi svietia svetlá na aute. Takže mi veľmi pomohli. A hneď sme samozrejme susedský krúžok, lebo ďalší išli zase so psom. Potom tu máme veľmi pekný zvyk, čo robia tí susedia oproti. Oni robia každý rok Vianočné trhy. Nazývame to tak, takže tí, čo sa také širšie okolie poznáme, ešte aj tí, aj čo sa odsťahovali a máme s nimi dobré kontakty, prídu. Každý donesie niečo napečené, masťný chlieb s cibuľou. Sedí, stojí sa vonku, tam sú stolíky pred domom. Sa tam poschádzame, červené víno, aj varené. Taká susedovica je to veľmi, veľmi. Aj si zavinšujeme. Keď som tu, vždycky sa stretneme. Vždy vyšli susedia, aj ich rodiny, čo boli na návšteve Na Silvestra, vždy o polnoci sa výjde von aj ich návštevy, pripíjalo, len ja tu vždy nie som.

Žena, približne 40 ročná, vo Hviezdoslavove, časť Záhrady, býva od roku 2017, pochádza zo Spiša, žije s 13 ročným synom, pracuje v Šamoríne, kde žila so svojim partnerom predtým, než sa rozišli. Rozhovor je z roku 2025.

Motivácia

Sme sa rozchádzali, tak som hľadala bývanie, tam sa mi naskytla celkom fajn cena, taký dvojdomček. Dá sa povedať, že kvôli cene som sa rozhodovala. To bolo skôr také rýchle riešenie, že potrebujem niekde so synom ísť. Sme sa tak povalovali po všelijakých prenájmoch a som chcela, že nech máme domov. A ten Hviezdoslavov mi prišiel ako dobré riešenie, pretože pracujem v Šamoríne. Najprv mi neprišlo, že je to fajn, lebo som to tak vyhodnotila, že som mohla byť v Bratislave, ale teraz odkedy je tá R7 spravená a je tam vlak, dá sa povedať, že som ako keby nalepená na Bratislave, mám to tam blízko.

Vzťah k obci

Tak som šla tam so synom, ale priznám sa, že nejaké dva roky mi trvalo, kým som si zvykla, nakoľko ja som z paneláku z mesta, takže to bola pre mňa taká radikálna zmena ísť zrazu do domu a na dedinu. Takže sa priznám, že dva roky som bola taká polonešťastná tam, ale zvykla som si. Ono, skôr som mala problém si zvyknúť na také

prevádzkové záležitosti okolo domu, to bolo pre mňa všetko nové, mať nejakú záhradu a mať tam stromy a kúpiť si kosačku a naučiť sa aj mužské roboty okolo domu. Tým, že ja som sama s dieťaťom, ja si musím spraviť aj tú prácu, naučiť sa špárovať a silikón... Takže ja som mala problém presunúť sa do domu z toho bytu.

S rodinou sa navštevujete? Ja som tu taká sama ako prst opustená, lebo gro rodiny mám na východe alebo na Liptove, čiže tu naozaj nikto nie je. Kým otec žil, tak keď som niečo potrebovala, tak musel on sadnúť do auta a prísť. Najmladší brat chodieval aj teraz, ale menej. Syn už má 13 rokov, ako-tak vie sa o seba postarať. Keď bol mladší, veľa bolo takých situácií, že naozaj som tú pomoc potrebovala a musela prísť zďaleka. Prednostne chodievam ja na východ. Troch bratov mám, najstarší ešte u mňa nebol, najmladší tak raz za mesiac, za dva mesiace, prostredný len keď niečo potrebuje. Mama nechodievala, je invalidný dôchodca, nemôže cestovať. Väčšinou ja tam idem. Aj na sviatky, alebo som tuto. Syn chodieval častejšie keď bol mladší. S mojím otcom chodievali na hríby, alebo na štvorkolke sa voziť. Ale odkedy ten tatino nie je, už je starší, už tie záujmy sú iné. Teraz cez prázdniny chce byť v Hviezdoslavove, lebo má tam kamarátov a chce tráviť čas s rovesníkmi.

Teraz som tam spokojná a hlavne mi vyhovuje to, že mám tam blízko vlak, lebo syn cestuje do Bratislavy na osemročné gymnázium. Keď sme sem prišli, štyri a pol roka mal. Teraz je to už také, že som tam taká zabývaná a adaptovaná.

Sledujete prácu starostov? Nie, to nesledujem obecné veci, to by som klamala. [Je rezidentka, meno súčasného starostu vedela, nevedela, že predošlý starosta M. Lackanič je poslancom v NR SR.] Ja mám prozaické dôvody, prečo som tam. Netrávim tam veľa času, víkend, sa vyspať. Dost' veľa cestujeme. Môj známy, čo sa odsťahoval do Viedne, on sa stretával so starostom, sa angažoval. Bol taký smtelovač aj tej ulice, aj mi je ľúto, že odišiel. Ako lokalita na bývanie mi to vyhovuje. Keby mi teraz niekto povedal, že vyber si niečo iné po okolí, asi by som nevymenila. Sú tam základné veci, nemusím behať inde. Obchody, zdravotné stredisko bude fajn.

Webové stránky či aplikáciu sledujete? Pozriem si to, čo stále skloňujeme na ulici, tak to je naozaj, či sa bude riešiť kanalizácia. My sme tí nešťastníci so žumpou, tá časť. To nikto nevie, čo máme očakávať. V podstate ani moc nie, ja si pozriem naozaj skôr vývoz smetí a tie základné poplatky čo treba, ale nesledujem to.

Vzťah k miestu, belonging, domov

Keď sa povie: domov, čo si pod ním predstavíte? Už Hviezdoslavov. Už sa to preklapilo. Voľakedy som hovorila, že idem domov – to znamenalo k rodičom. Teraz už je to opačne, že idem domov, naozaj – keď prídem do toho svojho domu, aj keď prídem od mamy alebo z výletu, už cítim takú úľavu, že som doma.

Už aj tak som naladená, lebo sme rozmýšľali, že čo do budúcnosti, či sa budeme sťahovať do Bratislavy kvôli synovi, aby to mal ľahšie. Ale priznám sa, že už som taká, že výjdem na tú záhradu, proste pozerám, že teraz to tu mám nechať? Človek si to tak vybuduje, vlastnými rukami všetko, že fakt som si každý stromček zasadila, všetko. Je mi to ľúto, keby som to mala predať a odídem. Aj tá lokalita mi už vyhovuje, je mi tam dobre, dostupnosť mám prakticky všade dobrú. V Hviezdoslavove človek býva, ale reálne, keď som taká, že mám rada aj divadlo, umenie, tak to tam neviem. Ale zase super je, že naozaj je všetko dostupné, je to blízko. Keď si

poviem, že tá Bratislava – dlhšie by som sa presúvala napríklad z nejakého Ružinova do centra, než z Hviezdoslavova. Ja to aj odporúčam ináč, mám známu a teraz si rieši bývanie v Hamuliakove. A som jej hovorila, že prečo, nemáš tam dobrú dostupnosť. A tiež má dve deti. Hovorím, nie je tam ani taká infraštruktúra, ktorá v tom Hviezdoslavove už je. Aspoň tá Billa, Terno, teraz to zdravotné stredisko sa tam stavia, sa to buduje a to sa mi páči. Kdežto to Hamuliakovo, nie je tam prakticky nič. Keby som mala odporučiť nejaké tie satelity, asi by som prednostne ten Hviezdoslavov odporúčala – je to dobré miesto na život.

Viete si predstaviť, že tu strávite starobu? Nad starobou ešte nerozmýšľam, ale viem si predstaviť v takom kludnejšom režime. Neviem si predstaviť starobu na výcho-de, že by som sa vrátila. Neviem. Teraz som naozaj spokojná. Už mi to tam prirást-lo k srdcu. Keby mi niekto povedal, že chod' preč, asi by to bolo veľké rozhodnutie.

Komunita

S dedinou mám taký nijaký kontakt. Lebo ja som v Bratislave alebo v práci. Susedské vzťahy mám fajn. Dokonca mám jedného známeho, on sa už odsťahoval do Viedne a s ním mi zostal veľmi dobrý vzťah, my sa stretávame, mi zostal taký známy dobrý. A susedia, no tým, že ja som z toho dvojdomčeka, tak vedľa mám tú druhú polovicu, tam býva taká mladá rodina, aj oproti sa nastahovali noví. Ale susedské vzťahy sú tam fajn. Väčšinou je to taká zmes z celého Slovenska, neviem či aj nejaký domáci Hviezdoslavčan v tej časti. Vedľa tá rodina je z Oravy, jej manžel je zo Senca. Oproti tiež sa pristahovali – dokonca Cyperčan s Prešovčankou, ďalší je Bratislavčan, ďalší sú niekde až od Humenného. Ako všetci sa tak spoznávame, že kto z akého kútu je. Blízke okolie poznám, už ďalej o ulicu, už je to také anonymnejšie. Nie je to asi také, ako voľakedy bývalo na dedinách, že sa naozaj poznali všetci v tej dedine. My mladí sme asi – nie že menej spoločenský, ale už to asi nie je také, ako mala možno moja mama alebo babka, že medziľudské vzťahy boli také utužované.

Syn začal chodiť do školy v Šamoríne. Ja som v Šamoríne v lekárni a škola je hneď cez cestu. Takže riešila som to tak, aby som ho mala pri ruke, lebo aj do družiny som poňho potrebovala. Bolo by to ťažšie, keby bol vo Hviezdoslavove alebo Kvetoslavove, čiže chodieval tu, a chcel ísť na osemročné gymnázium, tak som mu dala dala prihlášku aj do Šamorína aj do Bratislavy a dostal sa do Bratislavy. Tak začal tam.

Má syn kamarátov v Hviezdoslavove? Má. On tým, že hrá futbal, potom začal chodievať do Hviezdoslavova k základnej škole, je tam ihrisko. Takže tam sa tak pokamarátil, tam je taká komunita, že aj rodičia tam chodia, teda väčšinou ockovia so synmi. A majú taký svoj futbalový klub. Aj teraz idú hrať nejaký turnaj – si to vymysleli. Takže tam si našiel. Tam sú aj zo Šamorína jeho spoluhráči, takí pristahovaní, čiže má aj vo Hviezdoslavove známych, aj v Šamoríne, aj v Bratislave. On si zvykol, on je spokojný.

Tým, že študuje v Bratislave, syn je taký veľmi spoločenský typ, on ide aj vlakom za kamarátmi, aj do Šamorína, aj v tom Hviezdoslavove je. Priznám sa, že je toto je celkom fajn, že si našiel tých kamarátov. Som sa práve toho obávala, že keď bol v Šamoríne v škole a teraz v Bratislave, že bude taký... Ja som vlastne ten dom kúpila kvôli nemu, som si predstavovala, že tam bude tá záhradka, že tam bude tráviť čas. Ale to boli moje predstavy. Vôbec tam netrávi čas, zobere si kolobežku a za tri minúty je na ihrisku a tam oni sú naozaj takí že kámoši. Aj prídu preňho chalani domov,

či môže ísť von. Za mňa sú tam ľudia fajn. Keď môžem vypichnúť takú situáciu, síce taká nepríjemná, taký šok:

Som bola doma, zrazu mi zvonila nejakí dvaja muži, som sa zľakla, že čo tu chcú. Že rýchlo, rýchlo podťe, že čo sa stalo, syn si zlomil zápästie a mal ruku ako hokejku. Že čo teraz. Hovorím, že partner je záchranár, idem mu volať. – Nie my pôjdeme 200 po diaľnici, len podťe rýchlo. Boli takí strašne ochotní. Naozaj, tí ľudia sú tam – nemám nejakú negatívnu skúsenosť, že by bol nejaký problém v tej obci, že by bolo niečo v môj neprospech. To nie.

Verejný priestor, spoločenský a kultúrny život

V tých Záhradách tak 90 % sú mladé rodiny alebo aj bezdetní. Tým, že z poľa sa stala obytná zóna, je to iné, keď vojdem do Hviezdoslavova – do starej časti, tam už je tá zeleň taká fajn. My to ešte máme také bez vegetácie. A som si všimla, že veľa ľudí ani nemajú v sebe, že by si chceli stromy sadiť, skôr to mať také holé, že anglický trávnik a nič. To je taká móda. Lebo mne suseda stále hovorí, že máš to ako v džungli. Ja mám všetko obrastené. Ja potrebujem mať stromy, všetko, tým, že pochádzam z takého kraja, kde tých stromov je dosť. Keby ste sa šli prejsť ulicou, asi u mňa vidíte najviac stromov. Popri hlavnej ceste vysadili stromčeky, ako akcia. Len to chce čas.

Chodíte na podujatia v obci? Vôbec nie. Syn chodieval, aj teraz bolo nejaké, tuším Deň detí alebo nejaké Dni obce, neviem čo to naposledy bolo, ale on sa aktívne zúčastňuje. Ja som dosť pracovne vyťažená, takže v podstate málo, Tie spoločenské akcie ani neregistrujem, sa priznám.

Bezpečnosť

Asi 5 rokov dozadu sa mi snažili ukradnúť auto. To bola taká akcia, že som sa v noci o druhej zobudila, Začal mi pípať alarm, odtiahla som žalúzie a okolo auta boli muži v kuklách. Paradox je, že mám troch policajtov okolo seba, ale nikto sa nezobudil. Ja som rýchlo volala políciu, všetci spali. Ale to s obcou nemá nič spoločné. To boli autičkári z Chorvátskeho Grobu. Tak som mala to nešťastie, že práve mne sa toto stalo. Tak som taká, že – možno to evokuje ten dom, mám takú nízku bráničku a je to také, že keď som bývala v paneláku na nejakom treťom – šiestom poschodí, tak také obavy som nemala ako napríklad teraz, že mám tie žalúzie odtiahnuté a čokoľvek v noci, keď niečo za zašuchorí, tak sa hneď pozriem von oknom. Ale to je len osobná skúsenosť, nepríjemná. Ale inak necítim sa nejak nebezpečne. Koľkokrát že idem, len zabuchnem dvere, keď idem niečo vybaviť. Nemám pocit, že sa potrebujem hermeticky uzatvárať a barikádovať. To nie.

Žena, tridsiatnička, v Hviezdoslavove žije od roku 2017, najprv v byte vo Hviezdnom bývaní, teraz v dome v časti Záhrady. Je na materskej dovolenke s druhým dieťaťom. Manžel sa pridal ku koncu rozhovoru, pracuje v Bratislave. Obaja pochádzajú zo stredného Slovenska, zoznámili sa počas štúdia a rozhodli sa zostať v dosahu Bratislavy. Rozhovor bol realizovaný v roku 2025.

Motivácie pre výber lokality

Manžel je z Martina, ja som od Krupiny z vidieka, ja som študovala, môj muž už robil. Chceli sme svoje bývanie. Hviezdne bývanie bola dobrá cena, dostupnosť bola

dobrá. Bola to novostavba. My sme si dali trojizbový byt, plánovali sme deti. Mali sme takú malú predzáhradku. Bol to byt, ale muž griloval, to sa mu páčilo. Muž v byte býval celý život.

Ako úprimne – Hviezdoslavov bolo fajn, kým sme nepišli na problém škôlka. Vedeli sme o probléme, ale sa nás to netýkalo. Mali sme trojročnú, ktorú sme chceli dať do škôlky, bola na to pripravená a nikde mi ju vlastne nezobrali. Takže sme to riešili súkromnou škôlkou za dobrú cenu. Skončili sme v Kvetoslavove. Škola je druhý problém. My už neveríme, že niečo dovedy bude. Je tá cirkevná, je super, že je, ale je problém sa tam dostať. Všetci to riešia tou Bratislavou. Tie Eliášovce, to každého strašne poburuje – im to prišlo ako o dobré riešenie, že niečo vybavili. Ale reálne to nie je riešenie, to je riešenie bez dopravy. Nie každý má druhé auto a žena šoféruje. Ale to je pre mňa problém, že je dieťa 15 km niekde a potom vám zavolajú, že je dieťa choré a teraz čo idete robiť?! Vraveli o školskom autobuse, ale to ešte tak ráno, ale poobede v akom čase? Počula som veľa mamičiek, že radšej nedať dieťa do škôlky ako do Eliášoviec. Lebo je to problém. Hoci všetkých zobrali, tak ako vraveli, ale tak ako – no, je to také riešenie, že nie pre každého.

Ja verím, že sú všade problémy okolo Bratislavy. Ale Hviezdoslavov je fajn. V 2017. v Hviezdnom bývaní sme boli päť rokov, tu dva a pol. Progres dediny, keď sme šli na aute do Bratislavy, museli sme ísť skoro ráno, aby sme nestáli v kolóne. Z tohto hľadiska je lepšie. Manžel chodí do Bratislavy, ale diaľnicu si nevie vynachváliť.

Komunita

To prvé bývanie bolo také, že sme tam bývali my dvaja a domov. Susedské vzťahy – sme sa zdravili, ale neboli žiadne. Chodili sme do roboty a domov. Akože Hviezdoslavov vôbec nie. Susedské vzťahy tam sme nemali, ale tu oveľa lepšie. Niektorí prišli skôr, oni sa tak medzi sebou a my sme prišli potom. Cez pandémiu ja som bola tehotná a bolo to také nedobré obdobie pre mňa. Aj prvý rok, keď som mala dieťa, som chodila sama kočikovať. Až to ihrisko mi dalo kamarátky. Máme síce vysoké ploty, ale záhradu máme úzku, všetko počuť, sem-tam prileti lopta. Ploty sme si mohli vybrať, odizolovať – ten betónový je nadštandard oproti pletivovému plotu. My to máme na jednej strane do polky.

Na Silvestra sme ešte neboli doma. Raz tu vraj také bolo, že všetci vyšli na ulicu.

Verejný priestor, kultúrne a spoločenské podujatia, komunikácia

Tu sú také stránky, sledujem, keď je nejaká akcia, keď sa niečo nové otvorí. Aj obec má svoju stránku na fejsbúku, dávajú všetky informácie. Aplikáciu nemám, viem, že majú. Chceli sme ísť na Deň detí, že tento rok to bolo za poplatok a každý kolotoč bol vstup, susedka nás odhovorila. Vo Veľkej Pake bol Deň detí tiež, tak sme išli tam. Keď chodíme do Kvetoslavova do škôlky, hneď máme väčší priestor. Veľká Paka sú za nás lepšie podujatia Miloslavov, Košariská. To jazero je tu fajn, ale nie je to celkom v dedine.

To až keď prišli deti, ihriská. Tu máme jedno na konci týchto mezonetov. Ja chodím do takej komunity mamičkovskej, čo sa stále sťažujú. Neni tam tieň, neni tam lavička, nie je tam nič, ale dá sa tam zobrať dieťa a na chvíľu prejde čas. Ja som vďačná za to, čo máme, ale dá sa aj lepšie. Je tu taká reštaurácia Tik-Tak, oni majú detský kútik aj vonkajší, ale nechodíme tam. Ale dobré ihrisko je vo Hviezdnom

bývaní. Aj na cvičenie tam je, aj také pre deti, asi najlepšie. Tu v Záhradách bolo jedno, ale to skončilo, lebo, že tam mali nejaký pozemok prenajatý a ten, čo to prenajímal, povedal, že dost'. Ale sľubujú tu v Záhradách park a ihrisko, že tiež krásny projekt.

Jazero je medzi nami a Štvrtkom na Ostrove, to je pekné jazero. Aj dcérka tam bola s mužom na člnе, ja som plávala. Parkovanie tam nič moc, ja som na bicykli. Na ihrisko, do Terna, na zmrzlinu chodíme a teraz je super tá fontána pri úrade. Deti sa tam kúpu a na zmrzlinu tam chodíme. My dost' na bicykloch chodíme, máme sedačky a vieme obidve deti zobrať. Nemusíme všade chodiť na aute.

Máme vysoký múr, ale úplne dobré susedské vzťahy. Susedské vzťahy nemáme problém.

Komunikácia s obcou

Muž: Také mi to príde, vypli si komentovania na fejsbúku. Boja sa nejakej spätnej väzby. Predošlý starosta sa vyjadroval, že idú vybudovať školy, škôlky, všetko sa to rozbehne. Urobili školu a škôlku, ale v obci 15 kilometrov vzdalenej opačným smerom, než je Bratislava. Na jednej strane človek si povie, že lepšie ako nič, ale na druhej strane, nikto tam chodiť nechce, lebo 99 % ľudí chodí do Bratislavy pracovať, tak je to úplne...

Neviem posúdiť, čo má samospráva obce v rukách a v čom sú odkázaní na VÚC, alebo... Na internete bola posledná informácia, že idú obstarávať novú školu. Ale že to nedopadlo dobre, tak to už nejdeme komunikovať. Tak je tam stará informácia. Je to taká nevyhnutnosť. Ale tento problém bude asi aj v ostatných satelitoch. Tu sú v regióne školy maďarské, ktoré sú proste prázdne, Ale niekto, kto nie je Maďar, si nedá dieťa do maďarskej školy. V dedine Mierovo je maďarská škôlka, vo Štvrtku je maďarská škôlka aj škola, v Hubiciach je tiež maďarská škôlka. V roku 2018, vtedy keď bol Pellegrini premiérom, tak viem, keď sa začal školský rok, tak v Rohovciach, čo je odtiaľto 6 kilometrov, istá časť obce chcela otvoriť slovenské triedy. Mali tam veľkú školu a mali tam možno štvrtinu tried otvorených maďarských. Ale väčšina obce bola promaďarská a oni vyslovene odmietli tú školu sprístupniť slovenskej menšine. To ma strašne našťvalo. A vtedy Pellegrini sa dušoval, že to nedopustí, ale sa nevyriešilo nič.

Každodennosť

Žena: Ja osobne mám veľký problém s výjazdom na Seneckú cestu. Keď idem, tak je kolóna. Aspoň dva výjazdy z týchto Záhrad, tu sa stále stavia. Do dediny bola jedna príjazdová cesta. Ale keď sa strojnásobil počet obyvateľov, a stále je tá jedna prejazdová cesta. Problém je výjazd na hlavnú, tieto uličky fajn, ale to je ešte aj v kopci, všetci majú prednosť. Vozím tam ráno do škôlky a mám problém.

Starosta mal predvolebný sľub, že zariadi, aby sa jedna vlaková zastávka volala Hviezdoslavov. Lebo jedna je Kvetoslavov a druhá Kvetoslavov zastávka.

Zhrnutie

V Hviezdoslavove sme oslovili tri ženy, každú v inej životnej situácii. Prvá je podnikateľka – pôvodom Bratislavčanka, ktorá si obec Hviezdoslavov vybrala pre investíciu do stavby, v ktorej má bývanie a firmu zároveň. Deti má odrastené, veľa

pracovne aj súkromne cestuje a maximálne jej vyhovuje poloha obce s napojením na diaľnice. Spokojná je aj s komunikáciou obce s obyvateľmi, chváli si vedenie obce. Hviezdoslavov po 20 rokoch bývania považuje za dobrú životnú voľbu.

Druhá respondentka je matka z východného Slovenska s dieťaťom, navštevujúcim školu mimo obce. Matka pracuje v Šamoríne, do Bratislavy denne nedochádza, pracuje v Šamoríne, syn chodí vlakom do Bratislavy do školy. Napriek tomu, že je v obci osamelá, pochvaľuje si komunitu susedov, je rada, že jej syn má v obci priateľov, ktorých získal v rámci voľnočasových záujmov. Musela si zvykať na práce v záhrade a okolo domu, ale už sa adaptovala. Bývanie vo Hviezdoslavove považuje za výhodné v porovnaní s menej rozvinutými suburbiami, v obci je spokojná.

Tretia respondentka je matkou dvoch detí predškolského veku v čase výskumu na materskej dovolenke. Manžel dochádza denne pracovať do Bratislavy, pred materskou dovolenkou aj ona. Ako bezdetní bývali v byte vo Hviezdnom bývaní, susedské vzťahy nerozvíjali. V súčasnosti majú dom v novej časti Záhrady, komunikuje so susedkami v cestnom vnútrobloku. Rezervy vidí v bezpečnej doprave (výjazd na hlavnú ulicu, chýbajúce cyklocesty). Ako najväčší problém vidí nedostatok miest v škôlke/škole a vzdialenosť do školy v Eliášovciach. Toto boli aktuálne problémy, ktoré zneisťujú zotrvanie rodiny v obci, aj keď iné možnosti sa im nenaskytujú. Pre vlastné bývanie sa rozhodli v Hviezdoslavove, aby mali dennú dostupnosť do Bratislavy. Manžel mal kritickejší prístup k Hviezdoslavu.

Všetky tri informátorky chvália pribúdajúcu občiansku vybavenosť, prepojenie na rýchlostné cesty aj prostredie obce. U respondentiek nepochádzajúcich z Bratislavy bola voľba bývania vo Hviezdoslavove ovplyvnená finančnou dostupnosťou.

CHORVÁTSKY GROB

Z Chorvátskeho Grobu sme vybrali dva rozhovory s obyvateľmi Čiernej Vody a pieseň z predvolebnej kampane, ktorá obsiahla celú škálu problémov v živote suburbia. Prvý rozhovor bol realizovaný so starším manželským párom a druhý s matkou rodiny s dvomi deťmi.

Manželia, sedemdesiatnici, dom vlastnia od roku 2009 v časti Čierna Voda, rozhovor zaznamenaný 2023. Pristáhovali sa z Bratislavy.

Motivácie pre výber lokality

Žena: My sme začali hľadať tak v 2008, chceli sme investovať do nejakého domčeka, nie veľkého, na blízku dostupnosť, nie ďaleko od Bratislavy, na také krátke dochádzanie na víkendy. A predpokladali sme, že sa aj záhradke budeme venovať. Bývali sme v meste vedľa ružinovskej nemocnice máme byť pekný veľký komfortný byt pre celú rodinu. Predpokladali sme, že v lete pôjdeme do dôchodku, aby sme nemuseli cestovať až neviem kam. Synovia už boli preč, ale budú chodiť, aby mali svoj priestorik na bývanie. Predpokladali sme, že budú mať rodinu. Pôvodne sme chceli ísť smerom na Rovinku a Dunajskú Lúžnu. Hľadali sme. Aj z toho dôvodu, že tam sú tie jazerá a že sa tam bude dať kúpať. A našli sme tam taký pozemok, aj sme sa na

ten pozemok prihlásili a že potom postavíme – neviem čo. A my sme išli na dovolenku a keď sme sa vrátili z dovolenky, pozemok bol predaný. Strašne nás našťvali vtedy. Tak sme začali hľadať a že ideme skúsiť iným smerom. Ja som chodievala touto cestičkou, v Pezinku som mala kaderničku, takže skúsime týmto smerom. A chodievala som ku kaderničke, ešte keď tu bol jeden dom na tom celom úseku. Úplne jeden sólo dom postavený. Tak som sa čudovala, že čo-to tu, kedy? Načo takto tu? A začala som sa ňúrať v internete a hľadať kde – čo je. A tak som hľadala, až som našla projekt Triangel. Tento trojuholník sa volá Triangel. My sme sa boli pozrieť, ešte nič nestálo a videli sme krásne slnečnicové pole. Toto celé bolo otvorené na slniečko – nádherné. Tak sme sa rozhodli, že tu. Hneď sme išli do tej kancelárie, pozreli sme si tie projekty a prihlásili sme sa ešte úplne na začiatku, v roku 2008, aj bola vstupná zľava. Mali sme viacero takých miest po ceste, na začiatku aj v Čiernej Vode, ale sa nám zdalo, že počuť diaľnicu, ale tu bolo tichučko. Vedeli sme, že to robil jeden architekt, Juraj Závodný. Zhodou okolností sa s ním aj poznáme. Mali tam makety tých domčekov, mali typy bungalovov rôzne, dali nám plány, vybrali sme si, čo nám perspektívne.

My sme chodili pozeráť, keď sa to stavalo. keď zlikvidovali tie slnečnice. My sme si vybrali v tom čase najväčší pozemok. Tieto dva sú osem árové o ostatné sú šesťárové, chceli sme presne túto stranu, aby sme mali južné slniečko. Vedeli sme presne, kde to bude a chodili sme sa pozeráť cez taký potok. Preskakovali sme potok, pár razy sme sa zaborili. Celý ten čas sme to chodili sledovať.

Vzťah k priestoru

Žena: V 2009 začiatkom decembra nám odovzdali domček, ja si presne pamätám, že 6. Januára, keď bol sviatok, tak sme sem prišli, že ideme to upratovať a vtedy sme si uvedomili, že my máme to miesto, my máme domček. Na začiatku to bolo také, že sme podonášali nábytky, aby niečo bolo, provízornu kuchyňu sme mali. A to sa potom tak postupne. Mali sme takého kamaráta – ja som si to nakreslila. Ja som si to povymýšľala, kde čo chceme mať a on to všetko presne na mieru. To je všetko presne vymyslené, to sa postupne dotváralo. Muž: To boli všetko jej návrhy. Ja som bol zahľbený do roboty. Boli tam financie z toho rodičovského bytu. Toto sa nám zdalo ako dobrá myšlienka. Začali sme v 2010 a my sme ešte pracovali ďalších desať rokov. Žena: Prvý raz sme tu mali Vianoce v 2012. Vždy sme mali Vianoce na tej Lúčnej, mali sme tam stromček a tu som urobila taký maličký stromček. Na ten prvý sviatok, že prečo nejdeme na domček. Tak všetko som zbalila, od koláčov, jedenia, darčiekov, všetkého a v tom 2012 sme všetci prišli sem, Tak vtedy sme boli prvýkrát na Vianoce tu a potom už všetky. Od takej jari sme sem dochádzali na víkendy, ale celé leto sme tu bývali.

Ja mám len dobré spomienky. Najprv sme sedávali na krabicích. Ja si pamätám prvú Veľkú noc, v 2010 nič sme ešte nemali. Ale kúpili sme si taký maličký krbiček na terasu a tam sme sedeli, tam sme si grilovali a tak sme sa tešili, že sme vonku.

My sme vlastne ten covid strávili tu. Od toho marca sme tu celý čas boli. So susedmi sme sa nestretávali, na prechádzky sme chodili. Od začiatku to bol taký víkendový dom, taký prázdninový, ale od tej korony to zostalo také stabilné, že sme stále tu. Ideme do mesta na niečo, keď treba. Chodíme na okruhy – dva kilometre, tri kilometre. Teraz rehabilitujeme túto. Máme na začiatku Triangla kaviarničku, v tej Kavene.

Trvalé bydlisko zatiaľ máme v Ružinove na Lúčnej. My máme teraz prenajatý ten byt. Pre mňa je domov tu. Pre mňa tá Lúčna je taká, tam sme 20 rokov bývali, stále mi je srdcu blízka. Ale doma som tu. Už nehovoríme: ideme do domčeka. Už hovoríme, že ideme domov. Ten dom, to je naša chalupa.

Žena: Hoci ja som mestské dieťa, nikdy som v záhradke nerobila, ale napriek tomu to ma strašne baví. Muž: Ja som dedičan, ale nerozumiem tomu vôbec. Žena: Ale robí a veľmi mu to svedčí. My máme každý svoje, ja mám kvetinovú časť a manžel má zeleninovú vzadu. Kamaráti neverili, že človeka, ktorý to v živote nerobil, že by ho to mohlo baviť. Každé ráno pozerám čo vyrašilo.

Žena: Zložiť kosti, ja keď rozmýšľam o tom, že kde by som bola, keby som ja chcela byť, keby som zostala sama, Lebo človek musí aj o tom rozmýšľať, tak ja by som zostala na Lúčnej. A to z toho dôvodu, že neviem si predstaviť, že by som všetko obhospodárila, či by som sa nebála sama tu byť, hoci máme susedu, ktorá zostala sama a tá to zvláda ľavou zadnou. Tá Lúčna je také – kde sme dlho boli, všetci tam majú svoje miesto, takže asi tak, ja neviem. Taký pocit bezpečia väčší je tam. A na cintorín, ja na vrakunský, určite, lebo tam mám rodičov.

Muž: Ja ani neuvažujem o tom, keby som ostal sám. Ja uvažujem o tom, že budú mi s tým pomáhať (smiech).

Každodennosť

Ja som o trištvrte na päť vstávala, Chodila na šiestu do roboty. Pred šiestou som odchádzala, lebo potom bol problém. To bolo úplne prázdne. Muž: Keď som išiel už o 6.20, už sa nedalo. Najneskoršie 6.10, aby som na siedmu bol. Vedeli sme kedy, za 12 minút sme v centre v meste.

Komunita

Žena: Medzitým sa nám títo susedia vystriedali, to už sú tretí. Ale v pohode, sme sa tak nejako pozoznamovali. Toto sú Bratislavčania, v Stupave mali dom, títo bývali v Petržalke na sídlisku a prišli sem aj s dvomi takýmito detičkami. Tuto krížom máme bratranca druhostupňového, ktorý tiež v meste býval, neďaleko nás v Ružinove. A teraz tuto – to prenajali a prišli sem. Oproti tí sú neni... a M. je tiež Bratislavčan. Aj sa prenajíma. Títo oproti nám mali prenajatý predtým, než prišli. To sú už tretí. Teraz títo to kúpili. V súčasnosti, musím si zaklopať.

Muž: To sa jej veľmi páči, že ľudia sa navzájom sa zdravia, automaticky, jak na dedine.

Žena: Alebo zastanú tuto na kraji, keď som niečo robila: „Dobrý deň a čo robíte?“ Vlní, my to máme dosť vykvetované – a taká pani: „Ja sa nemôžem vynadívať.“ – „Nuž, poďte sa aj do vnútra pozrieť.“ – „Nuž, rada by som sa pozrela, ako to tu vyzerá.“

Je to také veľmi priateľské. A máme neter, ktorá sa teraz nastahovala na Čiernu Vodu z Bratislavy z činžiaka a hovorí, že tu na Vianoce si gratulovali ľudia, na Silvestra o polnoci sa výjde von s fľašou, všetci. A my sme sa tak aj s týmto posledným susedom zoznámili. Lebo na Silvestra o polnoci výjdeme von, tu sú všade kolom dokola ohňostroje a ľudia si tu prajú. A tuto susedia naši úplne noví boli, úplne neznámi, oni sa niekedy v decembri sťahovali. My sme tu: „Vy ste noví, vitajte!“ a tak a sme si štrngli, a my že: „No, poďte k nám.“ A prišli k nám a do piatej do rána boli.

Muž: U susedy sme boli opakovane a mali sme strašne pekný zážitok. My tu máme takú višňu a tých višní bolo hrozne veľa, sme nevedeli, čo s nimi budeme robiť, tak sme zavolali všetkých susedov – teda týchto sme zavolali, oproti sme zavolali a ešte tých L. A stretli sme sa pod tou višňou, dali sme tam stôl, šesť fliaš vína sme vypili a ani jednu višňu sme neobrali. Potom sme všetci skončili v džakúze a o tretej sme išli všetci domov a višne zostali na strome. To naozaj, je to tu také priateľské.

Ten tretí dom od konca, my hovoríme, že to sú žúrovníci, lebo tam sa poriadajú z toho okolia. Majú, nie garáž, ale také veľké krytie a majú to také vysvietené, stoly a oni tamávajú také párty. Oni večne takto žijú. Ale nemáme žiaden neprijemný pocit. Máme spoločný vertikutátor so susedom.

Žena: Teraz oproti máme ďalších nových susedov a majú také malé dievčatká. Tak my v lete, my máme taký nižší plot, cez to dávame taký dvojité rebrik a tie dievčatká pekne do nášho bazéniku, lebo máme bazén, to je teplá vodička, výborná, príjemná a to sú také malé dievčatká. Tá komunikácia je taká. Samozrejme, sme ich sem zavolali, keď prišli, sme sa zoznámili, potykali. A pomáhame si všetko. Máme okolo seba ľudí, čo sú priatelia. To je taký príjemný pocit. Barbora, susedka, má kľúč od nášho domu, ona ho má stále, keby čokoľvek bolo, lebo my chodíme aj do mesta, aj tam teda prespávame.

Keď chodíme na bicykli a ja na kolobežke, tak chodíme všelikde, na začiatku máme kamarátov. Teraz, kde je veterinár, tam máme neter v tej časti, to je tri kilometre od nás. Tuto cez lúku je cyklistická trať ku škole, veľmi krásne.

Verejný priestor, spoločenský a kultúrny život

Žena: V starej časti boli sme párkrát. Boli sme v tej úplne starej časti, raz tam boli nejaké tie Dni obce, na tom veľkom ihrisku, vtedy tam vystupovali Hexáci a všelijaké stánky tam boli. Hneď na začiatku máme priateľov. Potom na tých Chorvátskych dňoch, tam vystupovali súbory. Ja som nevedela, že Devínska Nová Ves je chorvátska tiež. To tam vtedy bola družba, aj veľvyslankyňa tam bola. A to sme išli peši, že?

Muž: Chorvátsky Grob, tam mám troch kamarátov, vždy zjdeme do vinárne.

Žena: Boli akcie, na ktorých sme tam boli a ktoré sú nám príjemné, sympatické.

My máme ihrisko aj tuná, potom je ihrisko jak je Javorová alej, tam je veľké, aj pri Monare je malé ihrisko – zozadu. Na zmrzlinu chodíme veľa my peši, vnučky na bicykloch. Títo [pozn. susedia] majú dievča také ako naše Pražáčky, tak 13, tak oni u nich spia, alebo ona u nás.

Čo hovorila tá neter, ktorá sa nastahovala 3 km od nás, tiež akože to obdobie vianočné, že aké to bolo priateľské na tej ulici. A tiež mužova sestra vravela, že keď ide s tou malou po ulici, hocikto sa zastaví a porozpráva. A že je to také ako príjemná dedinská atmosféra.

Muž: To sa mi ľúbi, že naozaj sa tu ľudia zdravia. Normálne. Na dedine by to bolo samozrejme. Ale u nás sa nehovorilo Dobrý deň, ale Dze id'eš?

Verejný priestor – Geotermálny vrt

Muž: Mne sa to tam neľúbilo. Tam je ľudí natrepaných v tom teplom. Ale stále tam parkujú autá. Tak dvakrát maximálne som tam bol.

Participácia

Žena: Túto cestu pred nami pôvodne chceli ako spojnicu do Malého Raja [pozn. časť Slovenského Grobu]. To sa všetci vzbúrili. Ľudia sa dali dokopy a sťažnosť

a podpisy na Chorvátsky Grob. Takže my to tu máme uzavreté. Tento kústik, to je najkrajšia časť vôbec. Tento Triangel je taká ohraničená osada. Tu ľudia idú len domov zaparkovať. Je to tu také súkromné. Proste to stačilo, že sme sa vzbúрили, podpísali, neviem, niekto za tým asi šiel.

Poznáte poslancov? Ľubka Pavloviča [poznámka: herec, zomrel v roku 2024], to je náš kamarát a vieme, že je poslanec. A starostku? Nepoznám ju osobne, ale vnímam. Sledujem ju a tak. Myslím, že dost sa zaslúžila o to, že tá spojnica je sprave-
ná aj tie cesty, že sú tu. Toto bola zastrčená cestička a jak robili tú spojnicu, to celé spravili. A že tú cyklistickú trať urobili cez polia, to sme boli veľmi prekvapení. Od nás sa prejde rovno na cyklistickú a to sa dostaneme rovno ku škole na tú Javorovú alej a v tej ďalšej časti, kam človek chce. Ja chodím na kolobežke, manžel na bicykli. To je nádherne spravené. Už sú aj stromčeky tam. Absolútne. Cyklistická trasa, krásne.

Viete, že tu bude ďalšia výstavba? Zatiaľ nám to nevaďí.

Mali sme tu nejakú gulášpárty ako celkovo, čo bolo. Zo začiatku sme sa zapájali, všetko možné podpisovali. Keď sa pristavovalo, tak či sa môže pristaviť, či nie. Je tu také ihrisko, hneď jak sa prichádza, sú také poschodové domčeky a tam je také ihrisko, ja som sa tam raz bola pozrieť, tam sa konajú také, že joga sa tam cvičí pre dámy a také aktivity – v rámci nášho Triangu.

Keď mal L. svadbu, mali tak akurát takú brigádu, že sa stromčeky vysádzali. A oni všetci pracovali a my sme mali takú veľkú štrúdlu z tej svadby, tak sme sa zastavili a sme im tie štrúdle... Boli tu také brigády.

Žena, štyridsiatnička, v Čiernej Vode býva od roku 2005, rozhovor bol zaznamenaný v roku 2025. Býva v bloku za penziónom Agátka.

Na jednej strane cesty bolo dovtedy len pole a na druhej Šurský les. Tam sa nestavia. A tam, kde bolo to pole, tam sme postavili prvé dva domy a bolo to v roku v roku 2005. Ulice v tejto časti Čiernej Vody vytvárajú uzavreté okruhy a výbežky, kadiaľ sa vjde z hlavnej ulice, tadiaľ treba aj výjsť. Úprimne poviem, že teraz mi to je asi jedno, ale keď boli deti menšie, tak my sme práveže – a asi aj teraz, zástanci toho, lebo zabáčali tam len ľudia, ktorí tu bývali, väčšinou, tým pádom tie autá tu chodili tak ohľadupľnejšie. Nemuseli sme sa báť, že keď deti boli na ulici s nejakými bicyklami, nechodili nám sem cudzí ľudia. Podľa mňa to je skôr výhoda.

Ja som z Bratislavy, aj som sa narodila v Bratislave a manžel je zo Žiliny. On študoval, respektíve pracoval v Bratislave a mal prenajatý byt a v istom období povedal, že už nechce platiť prenájom a mal takého kolegu, ktorý presne toto isté riešil a spoločne sa dohodli, že sa idú pozrieť, že kde. S tým, že on bol predtým v rodin-
nom dome, tak bol rozhodnutý, že chce do domu ísť. A keďže v Bratislave to nebolo celkom reálne, sme sa rozhodli kvôli cenám pozemkov, tak našli toto a to sa im zapáčilo a sa dohodli aj s tým kolegom, že ideme do toho. A našli sme si firmu a tí nám poslali dom.

Boli sme prvé domy na tom poli. Už to síce bolo rozparcelované, ale žiaden dom tu ešte nestál, takže my sme vlastne nemali žiadnych susedov. Už mi to príde, ako by to bolo v minulom živote, až tak si ten začiatok nepamätám, ale jeden moment mi

utkvél v pamäti. Tým, že my sme začali stavať domy, keď nebol tu žiaden chodník, takže keď zapršalo a keď ja som išla do práce, keď sme tu už bývali a neboli teda chodníky, tak ja som si v práci umývala topánky, lebo ja som prišla normálne že zablatená. Čiže toto bolo také trochu náročné. Samozrejme, že pre tých, čo sem idú bývať teraz, je to úplne iné, lebo už tie chodníky sú porobené, už je celkom iná situácia, Takže tieto začiatky – nebolo to úplne ľahké, keď mám povedať pravdu.

Dcéra sa narodila o dva-tri roky, čo sme sa nastahovali a syn potom o ďalšie tri roky. To už bolo lepšie, už tu bývali nejakí susedia. Už sme mali aj chodníky, aj keď dlho trvalo, kým sa vybudovali chodníky, ktoré spájali jednotlivé časti. Čo mne vadilo, dlho bolo, že už síce boli chodníky, ale medzi tými jednotlivými časťami sa nedalo prejsť, neboli prepojené. Aj keď som išla s kočíkom, to bol celkom problém. Mohla som kočíkovať v tej našej časti, ale keď by som chcela ísť ďalej, síce to bola obytná časť, ale niekedy to bol len nejaký kúsok, ale nevedela som tam prejsť. Musela by som ísť po ceste.

Ako ste využívali priestor v rámci obce? „Asi nijako. Na začiatku, kým boli decká malé, tak nijako. Tu to tak fungovalo, ale paradoxne to teraz už zakapalo pár rokov, že my sme fungovali na ulici tá naša komunita. Spoločne sme robili grilovačky a nejaké oslavy. Ale nevyužívali sme skoro nič, lebo v podstate tu skoro nič ani nebolo. Potraviny tu neboli zo začiatku. Teraz je tu napríklad aj doktorka detská, ja som chodila do Vajnora s deťmi k doktorke. Nič tu nebolo, to až postupne neskôr. Ste závislí od aut? Áno. Mali ste dve autá? Áno. Lebo muž veľa cestoval, bol aj niekoľko dní mimo domu, takže preto a ja som začala s dcérou chodiť na plávanie pre deti, to bolo v Pezinku, takže som potrebovala auto. A so synom už úplne, lebo on chodieval na tréningy. Škôlka – dcéra vlastne vystriedala tri škôlky. Šla do škôlky ako 2 a pol ročná. Najprv chodila do súkromnej, túto na Čiernej Vode. Potom sme dali prihlášku a chodila túto pri hoteli Kamila. Teraz už je zbúraná. To je tiež také vtipné, lebo ona normálne fungovala a potom povedali, že musia ju zavrieť, lebo že tam je azbestová strecha a že to je nebezpečné a zdraviu škodlivé a tak ďalej. Tam chodila rok a keď tú škôlku zavreli, tak sme prihlášku dali do Grobu a chodila tam. A syn už chodil tiež do Grobu do škôlky. Do školy sme ich dali do Bratislavy.

Dcéra je na strednej, syn ide na strednú. My sme taký pomerne zaujímavý príklad, že môj manžel je tu veľmi spokojný, lebo on tým, že veľa cestuje, preňho je toto asi taký relax. On potrebuje, že príde z roboty, príde domov, tu sa zavrie, tu je v záhrade, sem-tam vedľa sused je kamarát, takže on si sadne so susedom, preňho je tu raj na zemi. Pre mňa úplný opak, ale možno preto, že som z Bratislavy. Ja som síce nikdy nebývala v byte, takže ja to neviem porovnať a možno že to je taký dôvod, že prečo som sa ešte neodstahovala, že sa toho ako keby obávam. Ale jednoducho mne toto prostredie vadí. Deti sa ešte k tomu nevyjadrujú. Nič iné nepoznali, pre nich je toto domov, tu vyrastali, takže sú s tým oukej. Ale napríklad ja vidím na dcére, ona teraz študovala v Nemecku, tu nebola, ale ten rok predtým, ráno som ju ja viedla, ja som išla do práce a ona išla do školy. Poobede prichádzala domov už sama. Veľmi dlho cestovala, lebo musela prestupovať, tá cesta trvala hodinu a pol domov. A ona už potom bola doma a nikdy nikam nešla a sedela doma a čakala na to, kým my príde-me domov z práce.

U syna to je diametrálne odlišné, pretože syn hrá hokej. Aj preto sme volili školu v Bratislave, čo sa ukázalo ako veľmi dobrá voľba. On má školu pri zimnom štadióne, on mal tréningy každý deň skoro. Čiže tým pádom my sme fungovali štýlom, že on išiel ráno do školy, kde sme ho teda odviezli. Potom bol v škole a zo školy išiel rovno na tréning. Po tréningu som ho buď ja brala domov alebo manžel. Ako využívate okolie? Využívame, že ideme sem do potravín, ideme na zmrzlinu, ideme sa prejsť, tie prechádzky sú tu príjemné, lebo naozaj, tá príroda je tu taká pekná. Tak toto hej a sem tam na ten bicykel, ale poviem, že človek, keď pracuje v Bratislave a nerobí z domu, tak my keď ráno odídeme a potom sa vraciame, v zime už prichádzame potme. A tým, že neskoro prichádzame, ešte berieme syna a často končia o ôsmej, tak to už môžem zabudnúť na nejaký bicykel. Takže občas áno, ale nie je toho veľa. To nie.

Komunita

Aj sa nejakí odšťahovali, pristáhovali. Keď boli decká malé, keď ešte nechodili do školy, alebo len začali, tak oni vlastne veľa času trávili vonku na tej ulici. Možno aj tým to je, že aj my sme boli rodičia viacej vonku. Že sme sa chtiac – nechtiac stretli. Teraz je to už také, že deti chodia do školy, na krúžky, kade-tade, už nie sú na ulici. Napriek tomu, že spolu strávili veľa času v tom detstve, už teraz v tomto tínedžerskom veku už spolu oni ten čas netrávia. Pozdravia sa, ale nie že by sa kamarátili. Počas tej pandémie som prvýkrát mala pocit, že je dobre, že bývame tu, lebo tu sa dalo prejsť, aj do toho lesa. Predsa len, že by človek vyšiel z domu a bol niekde na ulici. Aj cez plot sme sa bavili so susedmi. Človek sa aj bál, veď nevedel, že čo. Áno, vtedy to bolo také príjemné.

Sledujete dianie v obci? Sledujem trošku, čo sa tu deje, lebo nám chodí taký ňúsleťer do mejlu. Ja mám trvalý pobyt v Bratislave, ja som si ho tam nechala. Môj muž nadáva, že prečo? Manžel ho má tu. Ja ani neviem, prečo som si ho tam nechala, možno – ja som mala pocit, že raz sa do Bratislavy vrátim a že aj kvôli nejakým úradom, že keď treba niečo, tak sa mi nechcelo chodiť do Senca. Neviem, ako to je teraz. A tým pádom ja nechodím tu voliť, ale ani to veľmi nesledujem. Viem, že bol tu nejaký problém, riešila sa škola a riaditeľka, ale ja sa priznám, mňa to otravuje, lebo toľko ľudí sa vyjadruje na fejsbúku a kade-tade a ja nemám tie informácie stopercentné, že by som sa vedela prikloniť k jednej strane.

Chodíte na podujatia obce? Chodíme na Dni obce. Asi na toto tak jedine. Potom sú tu tie športové, na to nechodievame a potom tu bývajú také, viem, že susedia majú OZetko a robia Mikuláša, ale tým, že už tie decká mám väčšie, už teraz na to nechodíme. Keby boli menšie tie deti, tak asi by sme sa zúčastnili.

Máte dôvod ísť do starej časti obce? Okrem školy, kde chodili deti. Nie. Bola som tam párkrát na pošte, ale pošta je už aj tu. A bola som tam u doktorky, ona ordinuje aj v starej časti aj v novej. Ale inak nemám dôvod. Ani tam nechodíme.

Plusy: Určite to životné prostredie, To je aj plus aj mínus. Určite je to zdravé prostredie, lebo keď človek vidí na terase, že tam je tá zelená modlivka, asi naozaj to prostredie je fajn. Lepšie ako v meste. Čo má na druhej strane aj nevýhodu, lebo tento rok aj minulý, keď sa párili žaby, neviete si predstaviť, aký to vydáva hluk. To bolo hrozné. Mne sa doma smiali. Ja som normálne bola zúfalá z toho. Lebo ja neviem spať pri zatvorenom okne. Vždy keď sme zhasli, že ideme spať a oni začali

tento koncert, tak to bolo hrozné. Ja som v Bratislave bývala blízko železničnej stanice a k nám keď niekto prišiel, tak hovoril: „Bože, jak tu môžete spať, veď tie vlaky.“ A ja si za celé detstvo nepamätám, že by ma vyrušil vlak. Ale tieto žaby, masaker. To prostredie prináša také nevýhody. Každý rok čo rok s niečím bojujeme – komáre, jeden rok bol taký, že keď som len vyšla z auta a prišla dovnútra, bola som doštipaná na každom centimetri tela, jeden rok sme zase mali také čierne chrobáky na fasáde. To mali všetci. Rok čo rok sa tu také niečo objaví, že si povieme, že zase teraz tento rok bude toto. Ale stále to považujem, že človek dýcha ten čistý zvuk, je to fajn. Výhoda jednoznačne je to súkromie v zmysle, že nemusí riešiť susedov nad sebou a pod sebou.

Zvuky – celkom musím povedať, že sa snažíme byť tolerantní. Je také nepísané pravidlo, že v nedeľu by sa nemalo kosiť. Nie každý to dodržiava, aj my sme to porušili, lebo jednoducho tým, že chodíme do práce, stalo sa niekedy, že sme to nestihli. Snažíme sa, že nikdy nie ráno ani cez obed. Zase keď niekto seká v záhrade, alebo s tým krovinoresom behá, a to, že tu občas je nejaká oslava, že je dňavot tých detí, to nebýva na dennej báze, to sa v pohode dá prežiť.

Ja viac vidím možno tých nevýhod. Tá odkázanosť na auto. Ja viem, že to mnohým ľuďom nevádi. Ja mám švagra, oni tu bývajú. Predtým bývali na Trenčianskej a on keď išiel na Miletičovu na nákup, tak išiel autom. Mne vadí tá závislosť na aute. Vadí mi tiež to, čo som spomínala pri dcére, že človek keď už raz príde z toho mesta, tak ja som nie ten typ, že keby mi niekto zavolať, že poďme večer do kina a ja poviem, že dobre, oblečiem sa a zase sadnem do auta a zase idem, hoci to je 20 minút. Ale nešla by som už proste do mesta. Potom tiež o taxikárčenie. Moje decká už nemajú problém, som im vybavila dopravné karty, chodia autobusom, ale iné je to v lete a iné v zime. Mne proste nedá tomu synovi povedať, keď už je tma o piatej: „Vieš čo, po tréningu choď autobusom.“ Veľakrát som to ja, čo ostávam v robote dlho, lebo čakám. Čakám, kým mu skončí ten hokej a pôjdem pre neho. Na druhej strane som sa naučila efektívne využívať čas, čo mi zasa vadí, že si pripadáam jak taký robot nalinkovaný, ale začala som chodiť na jogu alebo cvičiť, lebo keď sa mi už fakt nechce sedieť v tej práci, idem si aspoň zacvičiť, kým na neho čakám. Dá sa aj tu cvičiť, ale v Bratislave využijem ten čas.

Ako alternatívu k rozhovoru sme na priblíženie miestnych problémov a atmosféry použili text piesne, ktorý vznikol v Chorvátskom Grobe v rámci predvolebnej kampane víťazného tímu Srdcom pre Grob pred komunálnymi voľbami v roku 2022. Pieseň posielali členovia volebného tímu obyvateľom prostredníctvom internetovej komunikácie. Autorom textu je muž, okolo 50 ročný, ktorý žije v Chorvátskom Grobe približne 20 rokov.

CHORVÁTSKY GROB – PRIDAJ SA A POMÔŽ – S ROZUMOM A SRDCOM

Ja skladám túto rýmovačku krátku pre môjho kamaráta a moju kamarátku. Pre trochu úsmevu, pre vás ľudia, nech sa v tej kampani úplne neunudia. Ako to vidím ja a nie zlé jazyky, poviem to úprimne, úplne od piky. Nestavaj barikády, nerob medzi nami plot, veď naša obec je fajn miesto na život.

Že vraj sme satelit, privesok Bratislavy a tento privesok nás občas riadne gniavi.
 No my sme hrdá obec, kde žijú hrdí ľudia, čo žijú aktívne a neradi sa nudia.
 Pre tých, čo v dedine prežili detstvo, dnes sú nás tisíce, bolo nás päťsto.
 Čaká nás naisto trnistá cesta, pre tých čo utiekli na vidiek z mesta.
 Za šťastným životom sem niekto uteká, benefit mesta a pokoj vidieka.
 Rastieme, plníme každučké miesto, mení sa dedina na obec-mesto.
 Bývanie, diaľnica, lesy a lúky – všetko tu máme na dosah ruky.
 Hod' do mňa kameňom, ten kto si bez viny, ľudom chcem vyhovieť, z mesta aj dediny.
 Jeden chce obchody, druhý chce lúky a všetkým vyhovieť sú občas muky.
 Tretí chce plaváreň a štvrtý halu, piaty chce veľkú a šiesty malú.
 Siedmy chce ihriská pre svoje deti, ôsmy chce zadarmo vyvážať smeti.
 Aj keď ich vyvezieš, tak priebeh nie je hladký, aj tak ti vyrastú v okolí čierne skládky.
 Je ťažké vyplniť každému všetko a kde som ja, pýta sa dedko.
 Prechody cez cesty, vyrúbať podpníky, sáčky pre psíkov, ku stromom kolíky.
 Čerpačky, kanály, iné stoky, o vlastný majetok sa naťahovať roky.
 Táborné kiná, obecné bály, niekomu je veľa, niekomu sa máli.
 Zberný dvor peniaze a riešiť spory, hasiť vždy všetko, čo práve horí.
 Doprava, autobus, opraviť cesty, rozdávať pochvaly, občas aj tresty.
 Plánovať, rozhodnúť, to je vec iná, nejde to bez práce a je to drina.
 Jedni chcú väčšie cesty, druhí chcú zdravé polia a mnohé rozhodnutia sú ťažké, občas bolia.
 Robíme postupne tie správne kroky, chybičky napraviť, to trvá roky.
 Aj keď to rozpočet náramne bolí, stavíme učebne, stavíme školy.
 Život sa mení a obec rastie, je to snáď prekliatie alebo šťastie?
 Sedemtisíc ľudí, je sedemtisíc chutí, rozmýšľať ako žiť nás to núti.
 Pre deti pre otcov, pre naše mamy a pre nás samotných, nie ste v tom sami.
 Daj hlas tým aktívnym spomedzi seba, nech spravia, čo vedia a čo je treba.
 Pridaj sa, pomôž rozumom a srdcom.

V sprievodnom texte pod skladbou je uvedené: „Milí priatelia, aby sme trochu odľahčili túto predvolebnú kampaň, pripravili sme pre vás videoklip, v ktorom rapujeme o našej obci, o nás, o Vás. Nie, nie sme umelci, ani raperi, ani speváci, vieme si však aj zo seba urobiť srandu. Nechceme tu hádky, spory, hejty, preferujeme dobrú náladu a úsmev na tvári. Veríme, že Vás naša skladba s výstižným textom o Chorvátskom Grobe aspoň trochu pobaví a prelomí laby formálnosti. [...] Ak vás to baví, pokojne zdieľajte. Ďakujeme. <https://srdcepregrob.sk>” (Chorvátsky Grob – Pridaj sa....).

Zhrnutie

Pri výbere respondentov v Chorvátskom Grobe sme volili predovšetkým obyvateľov Čiernej Vody, hoci aj v starej časti obce je množstvo ľudí prisťahovaných v posledných dvoch desaťročiach. Prinášame dva príbehy o zabývaní sa v novovybudovaných častiach Čiernej Vody. V prvom prípade príbeh starších manželov, ktorí si našli vysnívaný domček v časti Triangel a užívali ho ako chatu. V súčasnosti, odkedy sú plne na dôchodku, je ich hlavným bývaním, hoci rezidentmi v obci nie sú. V Bratislave

vlastnia byt (názov ulice je z dôvodu anonymizácie zmenený), využívajú ho po návšteve kultúrnych podujatí v meste a keď prídu na návštevu synovia s rodinami. Aj ich to však najmä počas sviatkov viac ťahá „do domčeka”.

Druhý príklad je rodina s deťmi, ktoré vyrastali v Čiernej Vode a postupne začínajú dochádzať do škôl Bratislavy. V oboch prípadoch bolo bývanie v Čiernej Vode dobrovoľným výberom z viacerých možností bez predchádzajúcich väzieb na lokalitu. V prvom prípade bola kúpa domu spôsob ako sa v tom čase mladý pár vymanil z bratislavských podnájomov. Skúsenosti a hodnotenie ženy zo štvorčlennej rodiny s deťmi je kritickejšie než u manželov – dôchodcov, ktorí sa upriamili predovšetkým na užívanie výhod bývania v tejto lokalite. Matka zo štvorčlennej rodiny vyvažuje nevýhody bývania výhodami, ktoré vnímajú ostatní rodinní príslušníci. Respondetka a už aj dospievajúce deti dochádzajú denne do Bratislavy, otec rodiny veľa pracovne cestuje a rád sa vracia do pokojného prostredia obce. V oboch rozhovoroch oceňujú respondenti nižší ruch v uzavretých uličných blokoch, konštatujú slabé väzby na starú časť obce, tešia sa z dobudovaného cestného spojenia s Bratislavou, z pribúdajúcej občianskej vybavenosti aj z prírodného prostredia, ktoré obec obklopuje.

K alternatívnej forme výpovede o obci v podobe piesne sme pristúpili aj z dôvodu vážnych problémov v komunálnej politike, ktoré akcelerovali v čase nášho výskumu v podobe referenda o odvolaní starostky. Autorom tejto atypickej výpovede je prístahovaný obyvateľ, dobre oboznámený s problémami rýchle sa rozrastajúceho suburbia. Vyjadruje pohľady obyvateľov aj každodenné problémy, ktoré rieši obecné zastupiteľstvo a úrad. Pieseň je tiež ukážkou invencie a pohotovosti jej tvorcov aj interpretov, pretože každý verš naspieval iný z 12 členov volebného tímu, ktorí týmto spôsobom aj predstavili, v závere aj s číslom na volebnom zozname. Odborná spolupráca pri realizácii v nahrávacom štúdiu bola tiež súčasťou volebného boja. Každý verš tejto piesne je témou na podrobnejšiu analýzu. Zároveň výstižne v skratke vyjadril názorovú nejednotnosť obyvateľov, rôznorodé predstavy o živote v obci a individuálne záujmy (sedemtisíc ľudí, je sedemtisíc chutí). Pieseň nevyjadruje len problémy Chorvátskeho Grobu, ale všeobecné problémy charakteristické aj pre ďalšie suburbia Bratislavy.

PODKEREPUŠKY

V tejto lokalite sme sa zamerali, vzhľadom na nedostatok iných informačných zdrojov, predovšetkým na terénny výskum. Realizovali sme pološtruktúrované rozhovory na audiozáznam (dvadsaťpäť so stálymi obyvateľmi a tri s pôvodnými záhradkármi), desiatky neformálnych rozhovorov a zúčastnených pozorovaní a využili sme aj insiderskú skúsenosť jednej z autoriek, ktorá je stálou obyvateľkou lokality. Z nakrútených rozhovorov sme vybrali tri. Reprezentujú viaceré kategórie stálych obyvateľov – vzhľadom na ich minulé vzťahy k lokalite, vek, aj rod.

Prvý je potomok pôvodných záhradkárov a ku miestu má desaťročia sa formujúci vzťah, ktorý si a vytváral od jeho detstva. Zažil premeny priestoru i spoločensťva, až sa napokon rozhodol natrvalo usídlit' a býva tu už 25 rokov. Patrí medzi známe osobnosti v spočenstve, je autoritou, ktorá predstavuje prepojenie medzi minulosťou a prítomnosťou lokality, je nositeľom lokálnej pamäti, ale aj organizátorom

a aktérom spoločenského života v nej. Druhé dve respondentky sa do lokality prísťahovali v rozličných obdobiach svojho života a trvalo tu bývajú (jedna od roku 2007 a druhá od 2020).

Muž, 65 rokov, potomok pôvodných záhradkárov, trvalý obyvateľ od 2000, rozhovor zaznamenaný v roku 2023.⁵⁷

Motivácie pre výber lokality

Ja som mal deväť rokov, keď mama kúpila túto záhradu. Ja som tú záhradu nenávidel, lebo všetci hrali futbal a kúpali sa a ja som natieral plot alebo chodil rýľovať. Aj som mame povedal, že keď ju raz zdedím, keďže som jedináčik, tak určite ju predám a kúpim si auto. Nechcem o zemi ani počuť. Teraz by som ju nedal za nič na svete. Okrem toho teda by som si mohol aj poriadne auto kúpiť, takú to má cenu teraz. No ale časom proste nejaké tie žúrky za mladi... a potom nejak mi to prirástlo k srdcu. A teda po revolúcii som pochopil, že keď už tu začali prví ľudia bývať, že aj ja to tak vyskúšam. Tak sme tú maminu chatku... Zbúrali sme ju a postavili sme si taký domček maličký, ale náš, drevodom. No a sme pochopili s manželkou, že odtiaľto už pôjdeme len do krematória. Kúsok to máme. Takže tak. No a super. [...] No a ja som robil ten domček vtedy v tom dvetisícim. Vtedy povolili päťdesiat metrov štvorcových zastavanú plochu ako rekreačný dom. A teraz už je to dvadsať percent zo zastavanej plochy, to znamená, už sa tu môžu aj stometrové domy. Kto má päť árov, dvadsať percent je sto metrov. Dom má byť splnený sen. Ja som chcel drevodom. Sen som si splnil.[...] Keď som dospieval, tak už tu niektorí si tie chaty tak nafukovali a viac tu rekreovali, ako pracovali na panskom. A potom neskôr už tu začali prví ľudia bývať, a to som začal tak pozorovať, ale som si to nevedel dobre predstaviť. No a potom, keď ja som to začal... som sa rozhodol. To bol boj, lebo moje deti neboli za a moja manželka nebola za na samote u lesa. Ale potom sa tak lámala, že teda dôjde sem teda bývať so mnou. Ja som sem chodil na soboty, nedele. Už som tu prespal. Potom som sem chodil štvrtok, piatok, sobota, nedeľa. Ona ostávala v tom byte, lebo tu ešte nebolo to dokončené. Proste nebola sprcha, nebola kuchyňa, tak mi dala také podmienky, čo všetko musí byť. Že to musí byť úplne dokončené, skolaudované a potom, že dôjde. No ale došla skôr... Tu ešte ani neexistovalo vtedy že trvalý pobyt alebo tak. [...] Nikdy to neľutujem. Som rád, že zo záhradkárskej kolónie sa stala rekreačná oblasť a teraz je to rekreačná oblasť s trvalým bývaním.

Každodennosť

Zo začiatku sa mi zdalo, že... a manželke, že „na samote u lesa”. Hrozné cesty a všelijaké problémy. Časom si človek na to zvykne. Nakoniec, dneska to beriem ako výhodu, lebo keby to tu bolo všetko krásne vyasfaltované a neviem čo, no tak zmenila by sa tá štruktúra tých ľudí. Lebo títo ľudia, čo tu zažili ešte taký... niekedy tie kalamity zimné alebo jarné búrky, oni si tak pomáhali. A tak to je niečo úplne iné, jak v týchto satelitoch, ktoré teraz vyrastajú aj tuto pod nami. Tí ľudia sa nepoznajú. Sú z celého Slovenska. A my sme tu ešte takí dediči po rodičoch alebo proste nejakým spôsobom sa už dlho poznáme. No a ja som býval v Ružinove tridsať rokov

⁵⁷ Tento rozhovor bol spracovaný aj v texte (G. Lutherová, 2025).

alebo tridsaťpäť a nedovolil som ani deťom psa, lebo chlpy a choroby a tak. A tu žijeme so psom už tretím a neviem si to predstaviť domček... a bez psa... a tuto je les a vychádzky... a tuto je suseda a stretávam ju so psom a jej muža na bicykli v lese. No to je super! [...] Áno, aj my tu máme problémy, že: „Ty! Musíš tu vrčať ráno s tou pílkou? Vyniesol si si žumpu? Smrdí tu to.” Ale hentam [myslí centrum Bratislavy, pozn. aut.] sú problémy o sto schodov vyššie.

Komunikácia medzi obyvateľmi, susedia

Čím to bolo horšie a ťažšie dakedy, tak tým... ľudia ma prekvapili, nič iné... v tej ťažšej situácii sú tí ľudia k sebe lepší.

[...] Keď idete po tých jamách s tým žigulákom alebo s tou embéčkou socialistickou, tak idete pomaly, otvoríte okno a zdravíte susedov. Akonáhle si kúpite Porsche alebo Teslu a vyasfaltujete cestu, tak nemáte ani chuť otvoriť okno, chcete prebehnúť tadeto deväťdesiat... A potom teda, keď už jeden postavil dvojposchodový dom, tak druhý postaví trojposchodový dom. No a neni to ono. [...] Keď som hovoril o tých rýchlych autách alebo o tej omnoho nižšej komunikácii, ako dakedy alebo proste takej... tie susedské vzťahy. Ja to tak necítim. Ja som neskutočná papuľa... Ja nemám s tým problém. Ale tu sú ľudia aj takí, ktorí sú takí uzavretejší a takí smutnejší. A mne je ľúto až ich, že dakedy to bolo lepšie. Dakedy ten človek keď išiel pešo, tak sa naklonil cez ten plot a povedal, že: „Pekné uhorky.” Dneska prebehne autom a jaké uhorky? Uhorky sú v Lidli. Kto by pestoval uhorky. Ale je toto negatívum alebo je to len posun do dnešnej doby? Ja to neberiem ako negatívum. Ja si proste na to musím zvyknúť. [...] A my sa tu poznáme takto nejak podľa psov, psičkári... a podľa ja neviem čoho... tých najbližších susedov. Keď tu bývalo... tu je tristotridsať parciel. Keď tu bývalo päťdesiat ľudí, tu sa všetci poznali. Keď tu niekto... nebol Facebook, nebol pomaly mobil, ale sa vyhlásila brigáda, tak jedna pani doniesla koláče, druhý doniesol bedňu piva a tu proste sa kosila tráva a zbierali sa tu nejaké plechovky a papiere. Dneska sme poprepájaní tak, že... hrozne, všetkými sieťami. Na brigádu dôjde šesť ľudí alebo to nemá ani kto zorganizovať. [...] Premena je to taká, že sa tak uzatvárame do tej ulity. Ja sa tu snažím byť taký zviditeľnenejší na šiestej ulici, a tam to okolie, to ja si stále tak udržujem [...] Jak sa tu začali tie záhradky pretvárať na tie celoročné domčeky, tak začali chodiť tí Cigáni, že: „Vykupujeme železo a zlato a obrazy a robíme elektriку...” Hovorím: „Ty si totálny univerzál!” To je nenormálne, aby v jednom Rómovi bolo sedem. Mne to nevaďí. Aj pre mňa robili, sú šikovní. Ale už tí ľudia začali sa zamykať a vyšší plot a toto... No a teraz už prvé kamery a všetko prepojenie... Neni som z toho vytešený. Ja viem, že to nedá sa naspäť.

[...] Ja som sám proti sebe. Ja som nahnevaný na betónové ploty a kamery a sám to robím. Áno, lebo chcem mať pokoj. A neurobil by som a ešte ani nemám urobený vpredu nejaký betónový plot. Ale urobil som tam retardér a tým autám to nepomôže. A títo kuriéri, čo idú s tým autom a on tam má jednu predĺžovačku a on ide rýchlo cez ten retardér... Ja urobím aj vpredu taký betónový plot. Každý ku mne môže dôjsť, ja sa budem družiť. Ale chcem byť trochu zvukovo, prachovo odizolovaný. [...] Všetci susedia sú originálni. Ich rodičia si tykali s mojou mamou. Ja si tykám s nimi. Ale teraz už to sú pomaly vnúcatá alebo čo ja viem čo. No a tam už to tak nejak trochu viazne. Lebo vtedy to boli také klasické[...] Jak postavili Petržalku a tí ľudia v spodnom prádle

chodili po chodbe a požíčovali si soľ a pozývali sa na víno a dvere mali kľučku zvonka, nie guľu. Tuto to bolo tak isto. Cez plot sa rozprávali ľudia a si požíčovali. Teraz tie ploty sú vyššie, už tak nevidíte a už ich ani tak všetkých nepoznám, keď oni pomreli. Nevadí mi to. Napríklad tie moje betónové ploty vznikli, ani ja som ich nestaval. Ale tým, že oni stavali a pristavovali a vyrovnával sa terén, tak vlastne to tak samo... My sme vlastne postavili a múry došli po desiatich, po dvadsiatich rokoch z rôznych dôvodov. [...] A teraz som aj pochopil, keď som bol v Rakúsku párkrát, že keď zomrel sused a dali to do inzerátu, tak to kúpil ten druhý sused, aby to nekúpil..., mafián, niekto. A proste to je investičné. Vybral z banky, kúpil kus zeme. A my to až teraz chápeme.

Vzťah k miestu (belonging), domov

Nikdy som nešiel tak rád a neponáhlal sa domov, ako tu. Ja to neviem ako povedať. Prvá vec je ten pes. Proste on stojí a myká tým chvostom. A my ho máme vnútri, lebo to je taký krátkosrstý a ona by zdochla vonku alebo čo. Potom, keď je krajšie počasie. Jak tí ľudia vyliezajú a začnú strihať tie stromky a jak sa stretieme v tom OBI a už tie moje susedy kupujú tie kvetinky. No to je bohovské niečo. To jak chcete na nejakom sídlisku?!... Ja hovorím, my sme sa pätnásť rokov nepohádali. Ja vidím, keď ona štartuje, ja beriem psa alebo bicykel a ideme do lesa. Ja to nenechám dôjsť do konfliktu a do nejakej hádky. Odchádzam. Tu je les perfektný. To je balzam na nervy. Keď by pršalo, fučalo, snežilo... pes sa teší, že ide so mnou... Posadím sa na bicykel a vyveziem sa na Kačín a naspäť a vrátim sa jak iný človek. Hrozne sa teším, že tu bývam a hrozne mi to robí dobre a neviem to ináč povedať.

Spoločenský život – Bufet U Fúza

Tak som o tom špekuloval, že kde to umiestniť už pár rokov dozadu. Potom som si pozrel český film Teroristka. Janžurová tam je v hlavnej role a je to o takejto záhradkárskej kolónii, kde jeden otvoril krčmu, kúpil si Porsche, začal robiť bordel a ja hovorím: „Panebože! Aj ja by som si chcel kúpiť Porsche alebo Ford Mustang.“ No dobre. Ale tento bufet mal by sa dostať a to ja ešte dosiahnem za môjho života, dúfam, na nulu a do mierneho plusu. A tu ľudia by sa mali spoznávať. To je socializácia. Tu je výstavba a raz tu bude určite niečo, ale bohviekedy to bude. A viete, ja jediný z tejto starej lokality poznám už päť-sedem ľudí z týchto nových domov.

[...] my tu máme Srba, ktorý pečie na dvore burek a ja ho sem dotiahnem a bude sa robiť jednu sobotu burek. A máme tu Kanadanku, ktorá sa sem privydala a bude robiť palacinky s javorovým sirupom. Ja to tu oživím trošičku.

Bezpečnosť

Tu je podľa mňa vysoké bezpečie. Nechápem to, prečo to tak je. Pokiaľ bolo tu veľa tých domčekov rozostavaných, tak tu boli nejakí... ukradli miešačku alebo predlžovačku alebo hadicu. O nejakých vykrádačkách domov alebo niečo nemám nejaké... Počul som, toho vykradli, toho... toho... Ale na tristotridsať parciel je pár prípadov. Ja sa tu cítim bezpečne.

Súčasný vývoj a premeny prostredia

Toto sa nedá zastaviť tieto výstavby a tento vývoj. A, napríklad, veľa ľudí tu nadáva, ale ja tu vidím aj také veci, že sa cesta zlepšila. Že táto výstavba, nie sú nejaké hrozné také radovky, že to je činžiak naležato. Toto má predsa len také... oddelená je každá tá parcela, má to nejakú architektúru. Ja som teda videl...

vizualizácie sú veľmi pekné. No tak, keď to tak dopadne, tak proste že... neutrpíme až tak. No proste nebránim sa všetkému novému.

... Ľúto mi je za tými jablčnými sadmi. Ja som tu s mamou za desať korún vedel nazbierať vrece jabĺk a tie jablká sme tu mali v pivnici až do februára. No není to tak... Ale doba. Doba to šrotuje a si to žiada. Pokiaľ tu budú normálni ľudia a pokiaľ to tu bude fajn, tak ja sa na nich teším.

Ale, nevrátim sa do záhradkárskej kolónie, aby mi teta Oľga dávala štrúdlu a ujo mi dával med. To je koniec, to je proste... Ale dobre, musím sa prispôbiť tomuto.

Participácia

Je tu taká partička... vznikla, ktorá chodí za starostom. Ťahajú ma do toho, kanalizácia a všetko toto. Nebude to jednoduché. Starosta náhodou teraz už sedí aj v dozornej rade BVS-ky, takže možno to tam pretlačí. On hovorí, že to je taká záležitosť. Keby všetko to tak dopadlo, päť rokov. Ale skôr desať. Akonáhle by sa potiahla kanalizácia, tak toto by stúplo na cene. A akonáhle by sa dokázalo urobiť, že by sme my odovzdali cesty obci, tak jak to urobili Strmé vršky a iné lokality, tak by to bolo hi-fi. Ale ja to nechcem a ja to nedožijem. To je jednoznačné.

Žena, 65 rokov, trvalá obyvateľka od 2007, rozhovor zaznamenaný v roku 2023.

Motivácia pre výber lokality

Na Podkerepuškách som sa ocitla s mojím druhým partnerom... Partnerovi rodičia vlastnili túto chatu. Keďže sme hľadali nejaké spoločné bývanie, on túžil po domčeku v podstate... ako je to Bratislavčan, čiže mestský typ. Ale rozhodol sa, že by nebolo od veci skúsiť bývať na chate s tým, že by sme to pristavali. To znamená, z tej záhradnej chaty, že by sa urobila nejaká prístavba a bol by tu domček taký na bývanie. No a takto som sa vlastne ocitla na Podkerepuškách. Obidvaja sme bývali predtým v Petržalke, čiže v panelákoch. A... dvetisícšesť padlo rozhodnutie, že teda budeme spolu bývať tu a pustili sme sa teda do práce.. Keď sme sa sem nasťahovali a nejaký čas sme tu boli, tak bol veľmi spokojný. Ako tá zmena z toho mestského bývania do tejto krásnej prírody pod lesom bola úplne pozitívna. Ani jeden, ani druhý sme nejako netúžili vrátiť sa späť do mesta.

[...] záhrady pri lese mi boli blízke a... Ja som taký lesný prírodný typ. Takže ja hory milujem. By som si nevedela predstaviť nejaký domček alebo záhradu na rovine pri Dunaji... smer východ alebo teda Maďare. Takže ja som bola maximálne spokojná s týmto.

Kvalita života

Pozitívne vnímam život tu. Manžel mi zomrel, ale som sa rozhodla, že ostnem tu práve kvôli tomu, že je mi tu strašne príjemne. Je tu zopár susedov, s ktorými sme relatívne rovnaká krvná skupina. Takže komunitný život je tu fajn a necítim sa tu nejak stratená alebo... Čiže mám veľa aktivít. Je mi tu príjemne. Aj tá príroda... aj keď teraz zhodou okolností sú tu... nejaké vrtanie či búranie. Ale býva tu veľmi krásne, stále klud. Napriek teda tým rodinným barakom v blízkosti [má na mysli uzavretú rezidenčnú zónu Boháčky, na ktorú má výhľad].

Vzťah k priestoru a obyvateľom lokality

No ľudia sem chodia rôzni. ... Toto je taká špecifická lokalita viac-menej. Zväčša teda tu boli ľudia, ktorí mali blízky vzťah aj k záhrade. Ale ako vidíte, niektoré záhrady sú už vybetónované, trávnik a nikde nič. Takže toto sa trochu zmenilo. Je to tu taká trochu špecifická lokalita tým, že aj tieto cesty sú, aké sú. Služby tu nie sú žiadne. Ale niektorí ľudia sa snažia v podstate fakt žiť akože komunitne. Niektorí majú s tým trochu problém, respektíve si to inak predstavujú. Čiže vždy sa nájde priestor, že kde by sa to mohlo zlepšiť... Je to viac-menej možno o komunikácii, ale aj o tom, že čo v ktorom človeku je, a to sa nedá zmeniť. To je proste... Ľudia keby viacej načúvali a boli tolerantnejší a snažili sa vyjsť v ústrety ostatným, bolo by to určite lepšie. Ale hovorím, je tu zopár ľudí úplne chápujúcich normálnych, s ktorými sa dá v pohode.

Obyvatelia lokality, komunita

Ja si nemyslím, že to je viazané na vek. To je otázka náтуры a človeka ako takého. Čiže keď chce úplnú samotu, tak toto nie je preňho riešenie. Lebo ľudia, ktorí fakt chcú ticho... klud a nikoho, tí potrebujú ísť do lesa, úplne niekam do hôr. A zase aká-taká komunikácia, je to iné zase, ako na dedine. Blíži sa to trochu k dedine. Trošku, nežne. Sú tu aj také typy žien... teda ľudí, ktorí potrebujú vedieť, čo sa kde pohne a o všetkom vedieť. Len to je normálne. Všade sa nájdu všakovakí ľudia. Čiže nemyslím si, že by to malo byť viazané na vekovú kategóriu. To skôr o osobnosti človeka, že čo preferuje, či chce byť v bytovke niekde, kde je veľa ľudí, anonymita alebo... Tuto už tá anonymita nie je taká, aj keď na domoch a na schránkach nemáme zväčša meno. Takže neviem, čo kto, kto, kde. Ale zase sa zaujímam, lebo žijem v nejakej lokalite a chcem vedieť s kým, čo, kde, ako. A zas neni mi úplne ľahostajné, keď niekam by chodili nejakí divní ľudia. Tak proste riešim. Alebo aj nejaké šoférovanie divoké alebo keby sa niečo niekde ukradlo. Keď sa stratí dajaký pes, pobehuje, tak ako zháňam, viem asi, koho to je. Proste normálne komunitné chovanie sa.

Záhradkári/starousadlíci versus novousadlíci/trvalí obyvatelia

No tenziu som ja necítila viac-menej žiadnu, lebo v podstate môj manžel bol v rámci starousadlíkov, lebo rodičia boli tu záhradkári. Čiže oni sa tu navzájom poznali. Takže tí starší, čo tu ešte bývali... Všetci sa navzájom poznali, takže to bolo v pohode. A novousadlíci, zase, závisí od toho, že pokiaľ sa chovajú korektne, ľudsky, tak nejaký problém ja som nezacítila. Možno pri tých rekonštrukciách ciest, že títo záhradkári tým, že menej často chodili, nemali ochotu, že nepotrebujú riešiť cestu. V tomto smere to bolo také trochu negatívnejšie možno. Ale nejaký problém som tam nevidela. Lebo tu nebývali, a prečo by prispievali. A plus tie ich zvyky starousadlíkov, záhradkárov. Mali zvyk dávať burinu a zeminu, ktorú vytrhali jednak na cesty, a potom tam do sadu. Tak toto mi vadilo. A to boli tí pôvodní. Ale teraz viem o jedných, ktorí sú kvázi starousadlíci, ale robia to stále. Ako si nevedia zohnať ten kontajner... Niekoľkokrát som im povedala, a kamaráti pritom. Normálne, čo sa s nimi pravidelne stretávam. Kým som nemala kontajner tento hnedý, tak som dvakrát možno nejaký sakel vysypala dole. Ale potom som chodila do zberného dvoru... A to isté smerom do lesa. Aj tam to robievali zväčša tí istí ľudia. Nie vždy možno sú to starousadlíci, ale zväčša to boli starousadlíci, lebo tak boli zvyknutí.

Spoločenský život

Hej, mali sme tam to Justove námestie bolo chvíľku, kým sa teda nezrušilo. Ale v podstate nejaké stretávanie sa... tu je, určite. Aj viaceré rodiny, tieto... mamičky s dečkami alebo rodiny s dečkami sa stretávajú, dečka sa hrajú spolu. Tam si myslím, že... som si všimla tiež také komunity, že si našli partákov. Niektorí dokonca sú aj takí, že sa našťahovali sem kvôli tomu, že tu niekto žije.

[...] Nadviazanie kontaktov nejakých tu nejakým spôsobom to sa dá, lebo chodia na prechádzky. Chodíme každú nedeľu na Kačín. Aj psíčkari sa tu poznajú navzájom. Určite aj deti. A keď si k tomu sadnú, tak určite sa stretávajú a nájdu si ten priestor. Čiže ono vytváranie niečoho, v podstate nejakého priestoru na nejaké stretnutia je fajn. Všetci V. vymysleli tam tú svoju kafetériu. Ale tiež si nemyslím osobne, že je to podmienka.

[...] Máj sa staval už predtým. Hody sa tu niekoľko rokov konali a konajú. Teraz boli dva-tri roky na ihrisku, ale predtým boli na Justovom námestí. Tak chlapci urobili tie lavice a stoly. Tam je teraz nový dom. Predtým tam bola iba záhrada a pred tou sa urobili... V podstate bol tam stôl, lavice a normálne, tam sa žilo a tam sa sústreďovali akcie. Oslava nejakých narodenín, čo sme mali z toho nejakého nie že jadra, ale taká spoločnosť, čo chodíme na ten Kačín. Neviem, štyri-päť párov to je možno. Prípadne občas niekto navyše. Takže sme tam normálne pravidelne sa stretávali a plus tie hody, čo bývali práve začiatkom septembra. Niekedy sa aj nejaký guláš možno urobil spoločný. A ešte aj krb sme tam mali, tak sa tam vlastne aj opekalo a v kotline bol guláš. Samozrejme, niečo sme nakúpili, tak občas sme sa snažili ako vybrať nejaké peniaze, aby sme mali na tie nákupy, čo boli spoločné. Ale princíp bol taký, že každý donesie, čo chce. Aj čo sa týka pitia. Potom aj nejaká hudba občas bola, aj dídžej. Na Mikuláša tam v tých priestoroch sa organizovalo pre deti. To už asi tuná L. začala robiť... Ale tie hody sa ľuďom páčili. Lebo tu nejaké jadro bolo z tej šiestej ulice. Okolo šiestej, vlastne tam je to jadro. A prichádzali aj ľudia z prvej, aj odkiaľkoľvek. Lebo všetci počuli, videli tie oznamy, lebo normálne aj plagáty sa urobili... oznamy... Takže ulicu sme zatvorili, aby sa tade nechodilo. Dalo sa ísť okolo. Sa to všetko odkomunikovalo vždy.

Spolupatričnosť (belonging)

Ten pocit spolupatričnosti pre mňa znamená, že spolu patríme niekam, k niečomu. To by malo zahŕňať aj nejaké toto... spoločné budovanie, respektíve zveľaďovanie, niečo urobiť spoločne. Máme tu tie aktivity, urobenie cesty... ako zlepšenie, vyrovnanie, čo som sa tiež zúčastnila, pokiaľ mi to zdravotný stav umožnil. S mojim mužom sme v podstate robili sedmičku ulicu. Tam to bol hlavný riadiaci človek. A aj keď sme prvýkrát robili cestu, tak on vlastne on to ešte spustil, ale už bol potom chorý, takže už sa nedalo. Takže napríklad takéto aktivity si myslím, že sú súčasťou spolupatričnosti. A takisto v podstate podieľanie sa na komunitných aktivitách a komunikovanie v rámci skupiny. Ten blšák, prípadne keď sú nejaké ponuky na Facebooku, keď niečo niekto má na viac, odovzdá a venuje... A keď niekto potrebuje niečo požičať, pomôcť. Takže takto sme tu teraz... Niekoľko vdov sme tu. Najnovšia je z decembra, s ňou sa kamarátim. Všetci s ňou som bola na bicykli. Je to ťažké, keď človek... keď baba teda ostane sama takto v dome. A tiež si to nevedela predstaviť,

tiež špekulovala, kam, čo, kde... Ona je z Moravy, tu nemá žiadnu rodinu a synov má rozlietanych. Tak tiež zvažovala... A snažím sa ju kontaktovať. Občas si aj niečo pomôžeme, keď niečo treba že vo dvojici alebo niečo poradiť. Ideme spolu nakúpiť, ideme spolu plávať, dneska na ten bicykel. Takže toto si myslím, že je. Potom je tu ešte tretia, tiež bez muža. Tak tam občas zabehneme, čiže taká podpora v rámci našich medziľudských vzťahov a našich osudov.

[...] Áno, cítim to, že som Podkerepušťanka. [smiech] Nie. Ja som tu veľmi spokojná. No nebyť toho, že parták odišiel... Ako to bolo trochu trápenie. A to vyhodnotenie, že či to zvládnem tunák žiť sama, lebo je tu veľa roboty a stále... Však nedostavané, nedokončené niektoré veci, ale som sa rozhodla, že idem do toho, že to nejak zvládnem.

Domov

Áno. Určite áno. Cítim sa tu doma. Aj keď som tu teda sama. Mám dcéru iba, ktorá je vo Švajčiarsku. Takže aj tam som dostala ponuku, že pod' bývať do Švajčiarska, ale neviem sa rozlúčiť. Až tak som tu doma.

Vnímanie zmien v lokalite a jej okolí

No mení sa to... Keď sme sem prišli, tak, samozrejme, bolo viacero ešte záhrad, respektíve domov, domčekov so záhradami alebo teda záhradkárov. Mení sa ten pomer a plus, ako som naznačila, aj tu zopár domčekov, ktoré nemajú moc veľký záujem o záhradu, respektíve bolo, že s iným cieľom sem prišli. Ale zväčša sem idú ľudia takí, že chcú klúd. Ako aj mladí ľudia. Ale viacero mladých ľudí tu je, čo predtým nebolo toľko. Čiže mladí aj s deťmi. Niektorí ešte bezdetní, čo je pozitívne tiež, že sme tu zmiešaní, že nie je tu iba dôchodcovský klub. To sa mi páči. Ale tak je to zmena a ja si myslím, že zmena k pozitívnemu, lebo sa vedľa aj odovzdávať ďalej skúsenosti, respektíve aj nejaká výpomoc od tých mladých môže ísť. No a potom sa nám zmenilo vlastne ten charakter tým okolím, týmito zástavbami. Predtým som z okna z kuchyne videla jednak Pajštún. Teraz je zastavený nejakým barakom. Ale skôr tie zvieratká, daniely a srnky sme pozorovali. Takže toto bolo veľmi príjemné. Predsa len, boli sme viacero tak vnorení v prírode a teraz je to menej. Ale ľudia potrebujú niekde žiť. Tak to hodnotím tak.

Vzťah miestnej samosprávy ku lokalite

Ja si myslím, že v pohode. Ja som trochu taká, pretože poznám pána Krúpu [starosta Záhorskej Bystrice, pozn. aut.]. Však si s ním tykám. ...jak sa brúsil asfalt v Záhorskej, tak som poprosila pána Krúpu, že chceme nejaký asfalt. Tak nám teda dohodil. Tak sme roznášali asfalt zo Záhorskej, čo sem doviezli. Aj na túto cestu, keď sa robila prvýkrát, tak poslal... alebo druhýkrát, to je jedno, ktorýkrát..., aj niečo prispel málo, takže spolupráca tam bola fajn. Len je to trochu komplikovanejšie, lebo nedá sa že niekto si tuná niečo vymyslí, ide na úrad a niečo chce. Takže ono aj preto vznikli aj tuto nejaké občianske združenia, aby bolo komunikované aspoň to, že niečo chceme... Spoločne cez nejakých pár ľudí. Tak to aj funguje trochu. Aj tá snaha... Taký ten prechod urobený, jedna, druhá strana... aj zastávka tam. Ja to vnímam celkom fajn.

[...] Kanalizácia...to nezávisí od Záhorskej Bystrice. Tam sa tiež pán Krúpa snaží. BVS-ka to už dala do svojich projektov, lebo je šanca, že...by sa to dostalo už do

nejakého poradovníka tá naša kanalizácia. A to si zase budeme musieť my riešiť, lebo tie naše cesty sú spoločné. To ako s tým nemá nič ani mestská časť, ani nikto. To si musíme vyriešiť my, rozbitie ciest a natiiahnutie kanalizácie. A tam bude problém, lebo mnohí ľudia nebudú chcieť kanalizáciu, keďže budú musieť potom platiť vodné aj stočné. To hovorím na rovinu. To vyložene hlásia. Aj starousadlíci, ktorí tu bývajú.

[...]A vôbec, ja chcem, aby životné prostredie bolo chránené, a nie vypúšťať kade-tade. Keby aspoň prali ekologickými práškami, ale ani to nerobia. Tak to vypúšťanie kade-tade, čo tuná je, to je des.

Budúcnosť

Hlavne, nech nám ostane les. [smiech] Nech nám hento nezabudujú, lebo... Aj dneska som narazila na robotníkov a stále tam čistia les. Ale občas sa nám zdá, že aj stromy, ktoré by nemuseli ísť. Takže verím, že tento charakter tu ostane čo najdlhšie. Tak mládeže tu máme viac, to je v pohode... Mne sa páči tá príroda tuná. Jak ten les k životu... a áno, plánujem tu zostať. Jedine, že by som nevládala... Určite aspoň päť rokov. [smiech] Päťročný horizont plánovania. Tak som si povedala, lebo ja si kúrim drevom v zime. Prikurujem tak teda. Zohrievam si vodu drevom a prikurujem drevom. Pokiaľ budem vladať pracovať s tým drevom... a nosiť si každý večer. A keď mi zložia drevo, tak to poukladať viac-menej sama, maximálne s malou pomocou niekoho, nejakej rodiny alebo kamarátov, tak áno. Kým budem vladať, tak hej. Ja si myslím, že päť rokov to ešte zvládnem.

Žena, 43 rokov, trvalá obyvateľka od 2020, rozhovor zaznamenaný v roku 2023

Motivácia pre výber lokality

My sme boli v trojizbovom byte, čo by nám normálne štandardne stačilo, lebo sme boli traja. Lenže ide o to, že manžel väčšinou pracuje z domu... teda pracoval, lebo on je finančný poradca. Ešte predtým, než prišla korona, tak už potreboval kanceláriu nejakú. A Teuško [syn, pozn. aut.] chcel mať svoju izbičku. Tak sme celý... teda jak to sklbiť, teda mať aj svoju izbu, aj tú pracovňu a tak ďalej. A potom sme si povedali, že asi sa budeme sťahovať... že ideme do väčšieho bytu alebo baraku. Pôvodne sme plánovali... sme podpísali zmluvu. Sme zaplatili rezerváciu v Slnčniciach na štvorizbový byt s takou veľkou terasou. Našťastie z toho zišlo. Sme tu spokojní, tak v skratke iba a začala korona. A tým, že manžel je živnostník a ja som bola toho času vlastne ešte so synom na materskej, tak sme sa teda tak cukli a potom sme teda hľadali ďalej... A mali sme proste vytipované že nechceme ísť do Biskupíc, nechceme Vrakúňu a tieto oblasti alebo... Takže prichádzalo do úvahy buď Čunovo, Rusovce alebo niečo poblíž, hej. Alebo také že Ružinov a podobne, to už bolo strašne drahé. Tak sme tak zas hľadali. A manžel v podstate... on tu v podstate kvázi trochu vyrastal, lebo v štvrtej uličke [4. ulica Podkerepušky, pozn. aut.] majú svokrovci, teda jeho rodičia, v podstate chatu. A keď bol malý, on tam chvíľku proste býval aj so sestrou, lebo akože kým dostali byt, tak tam bývali. No a prišiel že: „Tuto som našiel taký baráček, že tu by sme mohli ísť.“ A ja najprv taká, že „preboha!“ že ako... lebo tu predtým nič nebolo. Absolútne... ihrisko... nič tu nebolo. A ja hovorím: „Preboha!“ že

predtým som tam mala pod nosom obchody, všetko... poštu... A zrazu teraz s dieťaťom tuná, chatová oblasť, hej. Nevieť... ísť bez auta. Proste tu nič není!... A hovorím hlavne: „Čo tu budeme robiť!“ A došli sme sem pozrieť ten barak a to bolo také, že z núdze cnosť by som povedala, lebo však čas tlačil, že vypadnúť z bytu a nič sme nemali kúpené. No tak potom ako z núdze povedali, sme si dobre, kúpime to! A nakoniec som hovorila manželovi najlepšie rozhodnutie, lebo... A potom sme došli druhýkrát na obhliadku nejakej veci riešiť. Došiel sem syn potom a on tu bol hneď jak doma. Tu bola taká dobrá atmosféra, taká dobrá aura! A toto okolie! Tak úplne poviem, že dobre. Tak akože hovorím, že dobre. Je to také celkom fajn, dobré. Aj ten bazén Tak OK, ideme do toho, už keď musíme. Potom sme chceli bývať u svokrovcov na chate, lebo byt už bol predaný a toto kým nám pustili, tak trvalo cez tri mesiace pomaly... Tak hneď od nich bolo to ihrisko také to, čo bolo pôvodné... Tam som postretávala... toľko ľudí som tu spoznala behom týždňa. Všetko... Teuškoví rovesníci, parádni susedia, proste, kamarátske vzťahy... rovesníci... proste na parádu, až sa mi tu zapáčilo. Moc som sa potom tešila. A deň po mojich meninách sme preberali kľúč od baru. A keď sme sem prišli, tak synček tancuje, šanti a tak ďalej... slzy v očiach od šťastia, že to je to pravé orechové... A nakoniec, ako sme si povedali, že to bolo najlepšie, čo nás mohlo postretnúť.

Vzťah k miestu: pozitíva a negatíva bývania

Akurát, čo mi tu vadí alebo mi chýba, je to, že teraz... žumpa, no, dobre, tak je to otravné, ale dá sa to, hej. Alebo že by tie cesty v zime neudržiavané, tak ako to je také trochu mimo. To akože myslím, že viacej trápi. Alebo také ešte, že tiež čo by tu mohlo byť... Napríklad mi chýba cesta nejaká, dáky chodník, že by sme vedeli ísť do Záhorskej na pešo. To mi tu chýba. Lebo my keď sme bývali v Petržalke, ja som veľa chodila na pešo. Keď bol ešte synček v kočíku. A toto mi tu chýba, že neviem ísť takto na pešo. Že viem ísť do škôlky preňho na pešo, ale cez tie cesty s tým kočíkom, je s tým kočíkom také predsa nič moc, hej? Alebo keď, tak jedine autom. Lebo akože toto mi tu tak chýba. Ináč tuto akože fakt super, lebo sme v lese a hlavne ako na dedine a vlastne v meste. To sa mi tak páči, že sadnem do auta a za... som napríklad u našich alebo niekde, keď je nejaká špička. By to tak malo byť, by som povedala. To je všetko, jak má byť. A hlavne, čo je najpodstatnejšie, my sme sa roky snažili o dieťa a nič! ... A prišli sme sem a do mesiaca ani nevieme ako, proste sme počali dcérku. Takže to bolo také, ešte také, najviac také úplne že takto to tu malo byť.

Komunikácia, vzťahy, susedia

Sú tu fakt že super susedia, parádne vzťahy. ...sa stalo párkrát, že: „Nemáš vajcia, nemáš hento“ a navzájom si tak požičiame a tak ďalej. Aj sa tu stretávame a je to tak fajn, milé.

Navzájom sa poznáme. Napríklad sa stalo, že dcérka na svoje prvé narodeniny akurát padla na gauč, a tak si rozrazila peru. Ja som sa tak bála, že to má roztrhnuté, že treba ísť šiť. Prvý nápad – ísť do susedov, čo majú dve deti. Tak som proste zavolať. Manžel nebol doma. A hovorím: „Prosím ťa, postrážte mi T., ja musím s malou utekať na pohotovosť a tak ďalej.“ Také proste. Čokoľvek sa deje, tak si navzájom tak pomáhame. Proste, keď sa ja neviem... že sme niekde vonku spolu všetci, tak neriešime, toto je tvoje dieťa, to je moje dieťa, ale proste každý... ktoré dieťa

má program, to dáva pozor, by som povedala. Také proste... My sme si tak celkom sadli ako partia. Takže také guláš party alebo kapustnica... také kvázi ďalšie spoločné akcie. Alebo niekedy na Facebooku sa zavesí ja neviem... potrebujem niečo požiť čiť alebo čosi... a vie pomôcť, tak ako navzájom že si pomáhame tak akože. Koluju tu všelijakí ľudia. Niektorí sú takí, že pozdravím, pozrú sa na mňa a ani ma neodzdravia, tak ako neriešim, ale väčšinou ťukám na čelo... Takí že milí, zlatí ľudia. Tak sa mi to tak páči. Snažia sa tí ľudia byť tak spolu, jak na dedine kedysi bolo, že poznáme sa, pozdravíme sa, pomôžeme si v rámci možností. No tu nikto ako netrúbi, že uhní, zavadzias, čo tu parkuješ...

[...]

Tuto, čo je voľný pozemok, som riešila, že sa o to nestarajú. Tak som požiadala suseda, ten brečtan nám išiel už pomaly semká. Ja som trochu alergická a proste strašne veľa chrobákov, hávede. Jak som zavolala slušne, tak či by mohol pokosiť, lebo akože proste fakt mi to tu vadí, lebo to k nám sa tlačí, prerastá nám to cez plot. Som na to alergická... Ale má tam aj nejaké také bobulky, čo sú nejedlé. A aby mi to decká neodtrhli a nespapali. Proste vieš, som sa porozprávala slušne. Slušne som ho poprosila, prišiel úplne v pohode, pokosil, vyzbieral to a bola pohoda. Ako všetko sa dá podľa mňa slušne, hej. Nie s každým, ale zase väčšinou sa to dá pomerne slušne.

Záhradkári

A záhradkári, v pohode. Tu sú takí... neviem, ako sa volajú, takí zlatí. Taký párik manželský, čo majú tú krásnu záhradku, také vystrihané kadečo. Tak s nimi sa občas pozdravím. Keď sa vidíme, tak pokecáme... sú strašne zlatunkí. Nejak nepociťujem nejaký rozdiel, že... Ako že sú aj takí, že sa tvária, že... Ideme okolo v rámci prechádzky, a tak pozerajú ani neodzdravia. Ale tak si poviem, každý sme nejakí, neriešim, hej, akože. Ja sa slušne pozdravím. Keď mi viackrát neodzdraví, tak už ho nezdravím, neriešim nejako. Ale ako... Toto je skôr také, že proste... Neriešim toho, kto tu je nastalo, kto tu je, ja neviem... chodí rekreačne. To mi nevadí akože. Ale to skôr je že... Ale to je jak v paneláku. To je všade tak. Sú aj takí ľudia.

Spoločenský život

To keď sme sa nastahovali, tak hneď v ten mesiac bolo vlastne... tie naše malé hody Podkerepušské. To sme vlastne absolvovali a asi skoro všetky zrejme, mám taký pocit. Tie sme asi absolvovali všetky, pospoznávali ľudí. A potom máme tu takú partiu kvázi takých ľudí, že sme povedzme v rovnakom veku. Nie ako my až tak, nie. Ale naše decká sú tak plus minus rovnakého veku. A také, že chlapec, dievča, chlapec, dievča väčšinou sme takto. Takže sa decká prehrajú. Tak len z toho my robíme také akcie, že my im... teraz máme ako momentálne pokazenú čističku, teda filtráciu, tak akože nemáme funkčný bazén. Ale napríklad mali sme také, že ja neviem... že už sú partie, tak tí naši najbližší takí, že: „Podme niečo pogrulujeme, pokúpeme sa” a tak ďalej. Ďalší zase potom, že pivo, kavička a takéto. Tak si tak vlastne striedame. Rôzne akcie si robíme navzájom. A keď niekam, proste si ideme spolu na výlet alebo takto. Ale takto tie nejaké veľké spoločné asi som tie hody zrejme zažila takto spoločne, čo sú. Alebo čo sme sa stretli vlastne v Záhorskej, čo boli tie hody také tie v Záhorskej, čo boli... sme sa tam stretli ako viacerí Podkerepušania. A ináč tak akože... stretávame sa s tými ľuďmi, čo sú tak podobní ako vlastne my. A je to také kamarátske.

Domov

Určite je tu náš domov. Hej. Dôležité je, aby sa človek cítil dobre. Nech cíti to teplo domova. [...] Tí bývalí majitelia nám odovzdali kľúče. Oni tu to vyupratovali všetko a to bolo fakt super. Potom manžel tu ostal pracovať, lebo vlastne bol internet [počas pandémie covid-19, pozn. aut.]. A my sme potom na večer došli za ním a malý si tu púšťal ten bytový zvonček. On tak rôzne melódie hrá. A on si to tu pustil, tancoval, behal, tam šiel na schody... a taký spokojný výraz mal... A toto keď som videla, že jak je tu spokojný a jak tu má proste rovesníkov, kamarátov a že naozaj ten priestor... a že proste bola korona a tuto proste vyjsť na dvor, čokoľvek... takže proste na parádu... Tuto sa proste cítime dobre, a to tak, že naozaj sme tu... úplne že príjemné prostredie, všetko. Keď je takto teplo jak napríklad dneska, tak sa snažím také vlastne vymyslieť štýlom, že čo je ľahké na jednu platničku a vonku varím. Deťom napustím bazénik, oni sa tu hrajú a proste sme tak všetci spolu vonku také proste, že fakt vieš tak fungovať... Proste taká pohoda. Sú tu všelijakí ľudia, ale väčšinou takí že prajní. Každý sa tu pozdraví. Že keď niečo pozdravíš, pomoc, čokoľvek... naozaj sú tu takí, že zlatí. Navzájom si pomôžu. Fakt také... Fakt akože, mať tu ten domov, že sa sem vrátiš s radosťou.

Vnímanie zmien v lokalite a jej okolí

Páči sa mi, že ako sú tie Orešianky... napríklad tá príjazdová cesta... je lepšia k nám smerom... že lepšie, bezpečnejšie, pohodlnejšie. Aj osvetlená a tak ďalej. Takže to je napríklad super. A verím, že keď budú vlastne, tam budú aj tie bytovečky malinké, že tu bude nejaká vybavenosť typu aspoň nejaké potraviny alebo niečo takého... Aj tá kaviarnička [U Fúza, pozn. aut.] je fajn, len akože až tak mi tá káva tam nechutí, ale to je jedno. Akože ten džús tam majú dobrý a decká tam prídu, proste dáme si džúsik alebo niečo a sa tam prehráme a sa tam stretneme, to sa mi páči. A do budúcnosti... akože ja verím, že časom aj tá kanalizácia bude. To aj vlastne manžel je ako jeden z tých, čo sú tam zapojení. Ináč to časom hádam bude, lebo to by bolo tiež celkom fajn. A tým pádom tie cesty môžu spraviť tak normálnejšie, lebo sa to teraz ani neoplatí robiť. To tiež také... Minule som si tak všimla, že... toto som tu krátko akože... som tu krátko, je nevýhoda, že... záhradkári verzus tí, čo tu bývame nastálo, že... Tí, čo sú záhradkári, tak to niekedy až tak neriešia. „A však ja len po túto cestičku prídem, čo ja sa tu budem skladať na nejakú cestu.“ Tak toto je možno také mínus, že keď sa možno náhodou povie, že spraví sa kanalizácia, že vyskladanie sa na to alebo také, to bude možno ten kameň úrazu ďalší. Tak neviem, no. Uvidíme.

[...] Takže neviem, ako to tu bude časom, ale tak verím, že možno vybudovanejšie. Ale tie cesty zase budú horšie. Lebo keď si to tak vlastne vezmem od kruháča zo Záhorskej, čo je vlastne Billa... že až sem sa ťahajú baraky, takže... Tie cesty by mohli trochu rozšíriť. To by bolo možno ešte fajn tie cesty... nejaký chodník pre peších. Lebo bude toto fakt že plnka. To keď idem malého odviezť do škôlky niekedy, že idem občas ja, a nie manžel, tak ako to je celkom na dlho. ...Akože tam ideš v pohode, ale späť to je také, že...krokom. A keď dostávajú všetky tie baraky, tak to bude ešte horšie. No, to bude také... Keby sa dali tie pruhy rozšíriť a nejak tie... aspoň cyklocesta, kde sa dá aj pre peších, tak to už by bolo fajn a tiež by sa odbremeno. Lebo ja som taká, že... Keby fakt tu bol ten chodník, tak ja do Borov napríklad

nejdem autom. Ja by som šla na pešo. Takto keď je vonku pekne... na pešo by som išla.

Vzťah miestnej samosprávy ku lokalite

Ja to tak nesledujem, popravde. Ale je tam teraz... neviem, kto je taký z nich... tuším K. sa mi zdá, že je taký. Tuším sa mi zdá... akože on je tuším na dôchodku... A keď občas na Facebook dajú Kávička so starostom, tak viem, že on to tak väčšinou rieši. A oni spolu komunikujú. Takže to je to, čo cez manžela mám informácie.

Budúcnosť

...ja sa nechcem len tak sťahovať už [smiech]. A fakt, decká sú tu šťastné. Nechceme sa len tak sťahovať, samozrejme. Možnože časom, keby náhodou... že by sme mali nejaké zdravotné problémy, že to tu nezvládame tie schody a tak ďalej, tak možno vtedy by sme zvažovali. Ale aktuálne nevidím dôvod na nejaké sťahovanie.

Zhrnutie

Respondenti, ktorých úryvky z rozhovorov sme vybrali do tejto kapitoly, sa líšia vekom, rodom, pôvodom, sociálnym postavením, aj životnou fázou a situáciou. Štruktúra výskumného rozhovoru ich viedla, aby sa vyjadrili ku rovnakým okruhom tém, ale dávala im aj priestor na voľné rozprávanie. Opisy ich motívácií výberu lokality naznačujú, že všetci traja sa v určitej fáze svojho života rozhodli posunúť ďalej, rozhodli sa pre zmenu. Je zrejmé, že ich cieľom bolo zmeniť spôsob doterajšieho bývania a (možno) aj životného štýlu. Rozhodli sa pre lokalitu, ku ktorej okrem prvého respondenta, dovtedy nemali žiaden vzťah, no zvolili si Podkorepušky. Nesporne tu zohrala úlohu aj poloha lokality pod malokarpatskými lesmi, ale brali do úvahy aj praktické otázky: cena nehnuteľnosti, spojenie lokality s okolím a centrom Bratislavy, dostupnosť služieb všetkého druhu. Boli si pri výbere vedomí obmedzení (absencia kanalizácie, kvalita a úprava povrchu vozoviek v jednotlivých uliciach), no nepredstavovali pre nich zásadný problém. Sú si vedomí, že táto výzva má z dlhodobejšieho hľadiska riešenie, chce to však ich iniciatívu a vklad. Z odpovedí vyplýva, že vnímajú pozitíva života v lokalite ako prevažujúce. Zaradili ku nim, okrem prírodného prostredia, spôsob života podobný vidieckemu, bezprostrednú, korektnú a otvorenú komunikáciu a vzťahy s blízkymi i vzdialenejšími susedmi, pričom v odpovediach deklarujú svoj záujem o ich kultiváciu a rozvíjanie. Oceňujú klud, pokojné prostredie mimo ruch veľkomesta, možnosť pohybu a športovania v prírode (lokalita je na okraji lesa), záhradkárenie. Hoci ich vek, ale aj životná fáza, rodinné situácia a zázemie sú odlišné, cítia sa v priestore i spoločenstve doma. Našli si vhodnú skupinu ľudí v susedstve, s ktorými pestujú intenzívnejšie kontakty, trávajú spoločne voľné chvíle, poskytujú si podporu i pomoc. Vzťahy medzi starousedlíkmi, resp. pôvodnými záhradkármi a prisťahovalcami s trvalým pobytom reflektujú realisticky, s pochopením pre rozličné spôsoby využívania priestoru oboma skupinami, a nevnímajú ich ako zásadne konfliktné. Uvedomujú si obmedzenia priestoru, medzi ktoré radia absenciu verejných priestorov na spoločné stretávanie, a hľadajú riešenia. Takým je pre rodiny s deťmi detské ihrisko vybudované svojpomocne, pre starších bufet U Fúza a podujatia, ktoré si v jeho areáli sami organizujú. Pri pohľade do budúcnosti lokality vnímajú fakt, že výstavba domov bude v okolí pokračovať. Keďže nedokážu tento proces

zastaviť či ovplyvniť, snažia sa vnímať pozitíva, ktoré prináša: pribudla nová asfaltová cesta až ku hranici lokality, ktorá ju spája s hlavnou trasou do centra, verejné osvetlenie okolia, nová zastávka MHD a v budúcnosti predpokladajú, že v novej obytnej zóne budú aj bližšie situované obchody a služby. Súčasne sa obávajú problémov, ktoré prinesie zvýšený počet obyvateľov – zhoršenie či zhustenie dopravnej situácie, zmena prírodnej krajiny. Z výskumných rozhovorov vyplýva, že stálych obyvateľov Podkerepušiek, ktorí sa zapojili do nášho výskumu, spája podobný životný štýl, predstavy ideálneho bývania v pokojnom prostredí v blízkosti prírody, snaha o korektné susedské vzťahy a otvorenú komunikáciu, ako aj záujem o riešenie problémov v lokalite. Deklarovali, že ich s priestorom a spoločenstvom Podkerepušiek spája pocit spolupatričnosti. Podobné myšlienky a hodnotenia zachytili aj ostatné výskumné rozhovory. Neznamená to, že by všetci stáli obyvatelia Podkerepušiek mali takto zhodné názory. Skôr tieto znaky vykazuje výskumná vzorka, čo mohlo spôsobiť vnímanie výskumníčky, ich susedy, respondentmi.

ZÁVERY

V našej knihe sme si dali za cieľ nahliadnuť do života obyvateľov štyroch lokalít, ktoré tvoria suburbiá Bratislavy, a s využitím kvalitatívnych výskumných metód sledovať vybrané problémy, ktorými aktuálne žijú a riešia ich obyvatelia. V centre našej pozornosti boli otázky spojené s motiváciami a predstavami obyvateľov, ktorí sa rozhodli pre život v suburbiu, s ich skúsenosťami so zabývaním sa, s ich vzťahom ku priestoru a lokálnemu spoločenstvu, ale zaujímali nás aj ich reflexie každodennosti a názory na kvalitu života v lokalite.

Každá zo zvolených lokalít mala pred tým, než sa stala suburbiom Bratislavy, svoj vlastný vývoj, inú históriu, líšili sa aj demografickými, etnickými, hospodárskymi a sociálnymi parametrami. Napriek tomu majú v súčasnosti viac spoločných charakteristík a je v nich možné sledovať obdobné procesy – vzhľadom na skúmanie nami zadaných výskumných otázok. Špecifickým výskumným prostredím bola bývalá záhradkárska osada Podkerepušky v extraviláne Záhorskej Bystrice. Dnes predstavuje príklad vnútornej suburbanizácie. Jej súčasná podoba rekreačnej zóny s trvalým bývaním nám poskytla možnosť skúmať procesy, ktoré sa v súčasnosti dejú aj v ďalších (bývalých) záhradkárskech osadách (nielen) na území veľkej Bratislavy.

Kvalitatívny výskum, zameraný na lokálne spoločenstvá, nám poskytol možnosť sledovať miestne podoby sociálnych, ekonomických a kultúrnych transformácií a zachytiť aj emický pohľad miestnych obyvateľov na ne. Rozhovory s obyvateľmi lokalít priniesli ich vlastnú optiku, vnímanie seba v priestore a spoločenstve lokality. Poznatky sme získali prostredníctvom rozhovorov s niekoľkými obyvateľmi (ide teda o prípadové štúdie), rozhovormi s reprezentantmi skúmaných lokalít (starostovia, stakeholderi), osobnými skúsenosťami z kontaktu s priestorom (v prípade Podkerepušiek aj z autopsie v pozícii obyvateľky). Snažili sme sa ich doplniť relevantnými informáciami o živote v lokalite a o stratégiách smerovania skúmaných obcí prostredníctvom štúdia dostupných dokumentov, a tiež štúdiom odbornej literatúry k skúmanej téme. Dôležitým doplnením informácií bol aj pohľad obyvateľov na život v lokalite čitateľný cez sociálne siete. Analýza týchto zistení teda nie je podložená tvrdými dátami a zostáva skôr v podobe úvah a postrehov.

Zamerali sme sa, okrem iného, na vekovú stratifikáciu obyvateľov, na časové dimenzie z hľadiska dedičstva z minulosti a vízií do budúcnosti, aj na vzťahy autochtónnych a prisťahovaných obyvateľov. Aj keď každý príbeh je jedinečný, je zrejmé, že dôležitú úlohu zohráva životná fáza, v ktorej sa respondenti rozhodli presídlieť do suburbia. V tomto kontexte sa líšia aj motivácie a očakávania presídlenia – u niekoho je to splnenie túžby po domčeku so záhradkou, u iného núdzové riešenie bytovej situácie, súvisiace najmä s lacnejším získaním bývania než v Bratislave, pre ďalších predstavuje začiatok novej životnej etapy – založenie rodiny, či nástup na dôchodok. Niektorí si vytvárajú vzťah k vytúženému bývaniu ešte predtým, než sa doň nasťahujú, iní prichádzajú do hotového bývania a štruktúry sociálnych vzťahov. Aj jedni aj druhí majú na výber, či sa chcú začleniť do susedskej komunity, či do života vidieckeho

spoločenstva, alebo obmedzia svoju existenciu v lokalite predovšetkým na privátnu sféru. Pri sledovaní procesov zabývavania sa našich respondentov v priestore lokality sa nedá sa uvažovať len vo všeobecne zaužívaných vekových kategóriách.

VEKOVÁ ŠTRUKTÚRA OBYVATEĽSTVA, ROZDELENIE PODĽA VEKOVÝCH SKUPÍN

Vekové kategórie sa líšia v závislosti od kontextu, nie sú presne ohraničené. Jeden z prístupov, ktoré sme zvolili, delí obyvateľov na skupinu predproduktívnu (deti a mládež), produktívnu (dospelí v produktívnom veku) a postproduktívnu (dôchodcovia). Každá z týchto základných kategórií má ďalšie podkategórie, ktoré odlišne reflektujú rôzne životné etapy a situácie, v ktorých sa všetci počas života ocitáme. Na základe výskumu sme v skúmaných lokalitách vymedzili nasledovné kategórie:

- mladí slobodní ľudia v predproduktívnom a produktívnom veku (školský, resp. raný dospelý vek) – do suburbia ich priviedli rodičia, čo nemuselo byť práve podľa ich predstáv. Ide buď o tinedžerov, ktorí sú sťahovaním vytrhnutí zo svojho spoločenského prostredia, alebo v obci bývajú už dlhšie, navštevujú strednú/vysokú školu v meste a so svojimi rovesníkmi hľadajú v rámci obce priestor pre seba. Táto kategória predstavuje pre rodičov najväčšiu záťaž v rámci žitej každodennosti a procesov, ktoré ju tvoria. Pokiaľ sa dospievajúce deti neosamostatnia v pohybe medzi subúrbium a Bratislavou, rodičia ich vozia autom, kde treba, prežívajú strach, kedy prídu večer deti domov. Vnímajú, ak je dieťa v subúrbii z dôvodu izolácie nešťastné;
- mladí manželia v produktívnom veku (raný dospelý vek), ktorí sa chystajú založiť si rodinu, avšak zatiaľ nemusia riešiť problémy s umiestnením detí do (pred)školských zariadení. Z nového vlastného bývania sa tešia, postupne objavujú jeho výhody a nevýhody, často k spokojnosti nepotrebujú susedskú komunitu, najmä tí, ktorí ráno odchádzajú do práce a vracajú sa večer;
- mladé rodiny s deťmi predškôlkami a školákmi. V lokalitách, kde je nedostatok dostupných škôlok a škôl, je toto obdobie plné výziev a otáznikov. Nadšenie z vlastného bývania zatienujú problémy s umiestnením detí do (pred)školských zariadení, aj zabezpečenie bezpečnej prepravy detí z domova a späť. Špecifickou sa ukázala skupina rodičov na rodičovských dovolenkách s deťmi, ktorí zostávajú v priestoroch lokalít celodenne prežívajúc v nich svoju každodennosť a saturujúc svoje potreby spoločenských kontaktov a vzťahov;
- obyvatelia v zrelom produktívnom veku, do tejto kategórie patria aj pracujúci seniori – sú to rodiny s dospelými deťmi, manželia alebo aj jednotlivci. Napríklad takí, ktorí chcú zlepšiť svoju kvalitu bývania (napríklad v porovnaní s bývaním v paneláku na bratislavskom sídlisku), chcú investovať do vlastnej nehnuteľnosti, chcú si zvýšiť svoj status vlastníctvom domu so záhradkou a garážou, chcú v obci podnikat', hľadajú priestor pre spoločné stretnutia s deťmi, ktoré vyleteli z rodičovského hniezda. Niekedy vytvoria spoločnú domácnosť so starnúcimi rodičmi. Netrápia ich obmedzené možnosti školstva v subúrbii, perspektívne hľadajú pokoj, rekreačné prostredie. Dochádzanie do mesta má v ich živote stále

dôležitú rolu. Dôvodom ich presídlenia môže byť aj odpredaj bytov v Bratislave, aby nakumulovali finančné zdroje na kúpu pristrannejšieho domu, prípadne aj na jeho rekonštrukciu;

- starší dospelí ľudia na dôchodku (postproduktívny vek), ktorí si v plnej sile užívajú bývanie na vidieku, napríklad prácu v záhradke, prechádzky so psom či stretnutia so spoluobyvateľmi podobnej kategórie. Niektorí sa prisťahovali s mladými rodinami svojich detí a bývajú spolu alebo v blízkosti, pomáhajú so starostlivosťou o najmladšiu generáciu. Ich viazanosť na dochádzanie do Bratislavy sa znižuje a pokiaľ v nej nemajú rodinné zázemie, sa minimalizuje;
- starší ľudia (prevažne v postproduktívnom veku), ktorí ovdovejú alebo majú zdravotný hendikep a potrebujú užívať kontakt s ostatnou rodinou či so zdravotníkmi. Výhody života v suburbiu užívajú čoraz obmedzenejšie, vynára sa viac nevýhod. Mnohí z nich zvažujú návrat do svojho predchádzajúceho prostredia.

Každá z uvedených kategórií predstavuje inú škálu životných očakávaní, predstav a hodnôt, ktoré ich nositelia vnášajú do suburbii a spoločnstiev.

Výpovede respondentov, a najmä predvolebná pieseň, v piatej kapitole jasne hovoria o suburbiách ako o priestoroch (fyzických aj virtuálnych), kde sa neustále odohráva proces vyjednávania medzi jeho obyvateľmi. Predmetom sú práve odlišné predstavy o kvalitnom živote, životné očakávania, nároky, hodnoty a zámery, s ktorými novousadlíci prichádzajú do lokality a v každodennom živote sú konfrontované s tými, ktoré zdieľajú pôvodní obyvatelia, starousadlíci. Každá zo skúmaných lokalít má iné parametre v zmysle jej vlastnej histórie, administratívneho začlenenia, vzťahu k administratívnejmu centru, zloženia obyvateľstva, aj perspektív budúceho vývoja.

Rozdiel vo vzťahu k priestoru a spoločenstvu lokality (belongingu) závisí aj od celkovej stratégie bývania – či dom/byt v obci považujú respondenti za prechodné alebo za dlhodobé, možno až definitívne riešenie bývania. Tieto stratégie nemusia byť jasné hneď po presídlení sa do obce, ale sa vyvíjajú v súčasnom premenlivom svete, formujú ich rôzne pull a push faktory v dichotómii mesto – suburbium. Začleňovanie sa do susedských komunit je priam nevyhnutnosťou, keď sú v rodine deti, ktoré vyhľadávajú rovesnícku spoločnosť. S odchodom z lokality do škôl sa ich putá k detským kamarátstvám oslabujú, stávajú sa členmi iných komunit. Odlišná je situácia tých, ktorí sa presťahovali v staršom veku, prípadne bez detí. Tí sa môžu rozhodnúť, či sa do lokálneho spoločenstva chcú aktívne začleniť, alebo žiť skôr uzavretým spôsobom života.

Aj keď naše kvalitatívne výskumy neprinášajú komplexné informácie o vzťahoch medzi pôvodnými a prisťahovanými obyvateľmi, potvrdzujú výsledky výskumov J. Janta (Janto, 2020). Vzťah k minulosti lokality je ilustráciou procesu, akým spôsobom sa obyvatelia identifikujú s priestorom, ktorý spoločne zdieľajú a býva predmetom neustáleho vyjednávania medzi starousadlíkmi a novousadlíkmi. Staré komunity so silnejšou základňou autochtónneho obyvateľstva a nové, tvorené novousadlíkmi v obciach, vzájomne súperia najmä v rámci komunálnych volieb. Autochtónne obyvateľstvo nerado pripúšťa, aby bol na čele obce „prisťahovalec“. Ale hranica pri posudzovaní, kto je starousadlík a novousadlík nie je presne vymedzená a časom sa aj posúva, starousadlík nemusí byť len rodák z obce. Svedčí o tom skutočnosť, že v čase

výskumu sa starostom a starostkami v troch obciach stali prisťahovalci do obce po roku 2000. Aj medzi prisťahovanými sú už vyše 20 ročné rozdiely v príchode do obce. Sú medzi nimi aj takí, ktorí majú v obci príbuzenské väzby. Dôležité je tiež, ako novousadlík zapadne medzi starousadlíkov vo sfére prevažujúcich miestnych hodnôt – komunikácia, rešpektovanie poriadku, záujem o okolie, podobnosť životného štýlu. Ak ladia tieto faktory, vekové rozdiely, náboženské alebo etnické odlišnosti či sociálna štruktúra obyvateľov domu/bytu nemusí byť dôležitá.

V lokalite bývalej záhradkárskej osady Podkerepušky sa kritériom rozdelenia obyvateľov stáva ich využívanie priestoru lokality – či v nej bývajú celoročne, resp. sú prihlásení na trvalý pobyt alebo sú stále sezónnymi užívateľmi – záhradkármi. Priestor lokality a vzťahy v spoločenstve pre nich plnia iné funkcie, majú iné predstavy a nároky – na kvalitu života, susedstvo aj spoločenský život. V tejto súvislosti sme zaznamenali stratégiu celoročných obyvateľov, ktorí sa snažia ovplyvniť, kto bude ich bezprostredným, ale aj vzdialenejším susedom. Keď majú vedomosť, že niekto z pôvodných záhradkárov predáva pozemok, oslovujú svojich priateľov a známych a pozývajú ich bývať do lokality v snahe vytvárať hodnotovo homogénnejšie spoločenstvo.

Kvalita života sa v skúmaných obciach dynamicky mení. Len v priebehu nášho výskumu každodenný život ovplyvnili nové cestné komunikácie a vo Hviezdoslavove a Chorvátskom Grobe aj skvalitnenie infraštruktúry a lepšie zabezpečenie základných potrieb obyvateľov priamo v lokalite (nákupy, pošta, zdravotnícke služby). Aj keď obyvatelia majú svoje záhradky, oceňujú úpravu verejných priestorov, najmä parkov s vodnými prvkami, ihriská, športoviská. V rámci „ľudovej tvorivosti“ si upravujú nevyužívané miesta vo svojom najbližšom okolí a vytvárajú možnosti pre susedské stretávanie sa, posedenia a zábavu pre deti. Starousadlíci, ako aj obyvatelia z prvých prisťahovaleckých vln si pamätajú predchádzajúci stav – polia, lúky, močiare, ktoré sa dnes dajú identifikovať len na starých mapách. Ulice obohnané betónovými plotmi, ktoré pôsobia na návštevníka ako „nemiesta“ sú pre domácich miestom, kde vedia, že za plotom je ich dobrý sused. Na priedomie, či skôr k betónovému plotu si inštalujú lavičky, zeleň, hokejové bránky či basketbalové koše a vytvárajú si vzťah k priestoru, ktorému bez ľudí chýba identita. Miesta s konkrétnymi ľuďmi a zážitkami, stopami po vlastnej kreativite a pocit bezpečia, to sú prvky, ktoré prispievajú k stotožneniu sa s priestorom suburbií, s premenou nemiest na miesto (Augé, 1992).

Z časového hľadiska sa v skúmaných lokalitách prelína minulosť, súčasnosť a budúcnosť. Dedičstvo minulosti má dve stránky mince – *genius loci*, ktoré je výrazné v starej časti Chorvátskeho Grobu, Zálesí a do značnej miery aj v Hviezdoslavove a s kratším historickým záberom aj v Podkerepuškách. Zároveň si skúmané lokality priniesli do súčasnosti aj dedičstvo minulosti, ktoré ich teraz dobieha. Ide najmä o chýbajúcu alebo nedostatočnú kanalizáciu. Všetky štyri lokality si nedokázali vytvoriť túto dôležitú súčasť infraštruktúry, alebo je nedostatočná. Avšak stavebný rozvoj napreduje napriek tomuto nedostatku a počet nových obyvateľov sa zvyšuje. Zabezpečenie kvalitnej pitnej vody a kanalizácie, odvod splaškov a dažďovej vody sú aktuálne témy, ktoré rezonujú v každej zo skúmaných lokalít.

Tri skúmané obce v zázemí Bratislavy mali v 70. a 80. rokoch 20. storočia, keď fungoval systém strediskových obcí, nerozvojový charakter. Preto toto obdobie charakterizujú aj ako obdobie stagnácie. Po roku 1989, keď sa vytvárali miestne samosprávy a v skúmaných lokalitách štartoval dovtedy nečakaný rozvoj, boli tieto obecné samosprávy z hľadiska prijímania rozvojových fondov z Európskej únie súčasťou bohatšieho územia Slovenska, ktoré výzvy na čerpanie podpory obchádzali. Druhou horúcou témou je nedostatok školských zariadení. Tá sa však netýka Podkerepušiek, pretože obyvatelia sú uzročení tým, že žijú v rekreačnej zóne a ich orientácia smeruje nielen na centrum Bratislavy, ale aj na Záhorskú Bystricu, časť Bratislavy, do ktorej osada spadá.

Tretou aktuálnou témou je kvalita a bezpečnosť dopravných komunikácií priamo v skúmaných lokalitách a ich spojenie hromadnou dopravou s mestom.

Podkerepušky predstavujú v našom výskume sondu do zatiaľ málo prebádaných štvrtí na okrajoch Bratislavy, v ktorých sa pomaly mení ich pôvodná funkcia smerom k rezidenčnému bývaniu. Na obecnej úrovni tieto procesy usmerňujú miestne časti alebo obce, do ktorých patria. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že časť z nich záhradu aj s chatkou zdedila, ďalšiu skupinu tvoria tí, ktorým o pozemku na predaj povedali priatelia, známi – už obyvatelia Podkerepušiek. Všetci však riešili budúce bývanie a ich predstava bola – bývanie vo vlastnom dome. Starousedlíci (potomkovia pôvodných záhradkárov) prirodzene v rozhovoroch porovnávali obdobie, keď lokalita bola záhradkárskou osadou, s postupnými zmenami spôsobenými príchodom nových obyvateľov a s prechodom na celoročné bývanie. Novousedlíci sa vyjadrovali k tomu, ako sa ich predstava o bývaní v tejto lokalite začala naplňovať realitou.

V odpovediach našich respondentov v lokalite Podkerepušky sa objavil spoločný menovateľ, ktorý podporil výber lokality. Bola to jej geografická poloha. V prvom rade blízkosť lesa, tiché prostredie v zeleni poskytujúce možnosti turistiky a cykloturistiky. Zároveň, predovšetkým pre mladé rodiny novousedlíkov, bola dobrou motiváciou aj cenová dostupnosť pozemkov a výška životných nákladov, ktorá sa však v súčasnosti začína meniť. Ďalším faktorom bolo prepojenie lokality s okolím a centrom Bratislavy mestskou hromadnou dopravou (k dispozícii sú dve autobusové linky MHD) a dostupnosť všetkých potrebných služieb a občianskej vybavenosti. Respondenti v Podkerepuškách konštatovali, že boli informovaní o negatívach – absentujúcej kanalizácii, stave a charaktere prístupových ciest v jednotlivých uliciach a nevnímali ich ako zásadnú prekážku výberu tejto lokality pre ich ďalší život.

V rozhovoroch sme nezaznamenali markantný nesúlad medzi prvotnými predstavami, ktoré respondentov motivovali pri výbere lokality a žitou realitou. Je zrejmé, že obyvatelia svoje rozhodnutie zvažovali so všetkými potrebnými vstupnými informáciami o kladoch i záporoch lokality. Zdá sa, že aj tie prvky, ktoré vo výskumných rozhovoroch vystupovali ako problémové (chýbajúca kanalizácia, nespevnené cesty) a vnímali ich sčasti ako prvky znižujúce kvalitu života, boli pre nich vybalansované inými parametrami priestoru – blízkosť prírody, pokojné prostredie, resp. kvalita medziľudských, susedských vzťahov. Tieto v ich ponímaní naplňovali predstavu kvalitného života.

Môžeme konštatovať, že významné miesto v hodnoteniach mali javy, ktoré súvisia s určitým preferovaným životným štýlom a spôsobom života. V tejto súvislosti možno konštatovať aj v súvislosti špecifickej lokality Podkerepušiek, že ich celoroční

obyvatelia netvoria komunitu len tým, že spoločne obývajú jeden priestor, ale charakterizuje ich aj určitý typ mentálnej a hodnotovej spriaznenosti, resp. je pre nich príznačná preferencia istého životného štýlu so špecifickou spotrebou a spotrebným správaním.

Počas výskumu sme zisťovali aj to, či obyvatelia cítia spolupatričnosť k fyzickým aj sociálnym priestorom lokality (lokálnemu spoločenstvu) a akým spôsobom ju reflektujú. V štúdiách otázok spolupatričnosti je možné identifikovať dva hlavné prístupy. Jeden si všima spôsoby, akými sa spolupatričnosť vytvára a udržiava v konkrétnych prostrediach komunit, inštitúcií, či miest. Druhý prístup zdôrazňuje politiku spolupatričnosti, ktorá často vedie k procesom alebo skúsenostiam vylúčenia, ohraničení, alebo „nespolupatričnosti“. Aplikovali sme prvý prístup a sledovali sme, ako sa v lokalite spolupatričnosť vytvára a udržiava. Zo získaných dát vyplýva hodnotová spriaznenosť obyvateľov bývalej záhradkárskej osady. Vysoko si cenia korektné medziľudské vzťahy, otvorenú komunikáciu, pocit bezpečia a tieto hodnoty sa snažia svojím konaním pestovať. Do hodnotenia vlastného života na Podkerepuškách prirodzene radili aj sociálnu zložku belonging: sociálne vzťahy, pocit prijatia susedským okolím, resp. formujúcou sa komunitou predovšetkým z celoročných obyvateľov. Tu zohráva významnú úlohu skupina obyvateľov, ktorí predstavujú kontinuitu. Bývalí záhradkári, resp. ich potomkovia, ktorí sa rozhodli pre celoročné bývanie v lokalite, prepájajú minulosť a súčasnosť. Komunikačná i priestorová blízkosť, susedská výpomoc a pocit bezpečia patrili medzi hodnoty, ktoré respondenti tiež v rozhovoroch zdôrazňovali. Naše zistenia potvrdili, že pocit spolupatričnosti je výsostne subjektívny, a zároveň fluidný. Je spojený s pocitom jedinca, že je v priestore a spoločenstve, kde žije, akceptovaný, prijatý, pochopený, vítaný a oceňovaný. Tento pocit pritom vyplýva nie z kvantity, ale z kvality vzťahov. Z odpovedí je zrejmé, že ako starousedlíkom, tak aj novousedlíkom väčšinou záleží na korektných susedských vzťahoch a sú ochotní na nich pracovať.

Zo získaných výskumných rozhovorov vystupuje obraz Podkerepušiek ako spoločenstva spojeného istým preferovaným životným štýlom a hodnotami, ktorému negatívne parametre priestoru nenarúšajú predstavy o kvalitnom živote. Všetci oslovení celoroční obyvatelia odpovedali, že cítia pocit spolupatričnosti a lokalitu pokladajú za svoj domov. Dôvody uvádzali rôzne: mladí manželia si vytvorili svoje prvé spoločné bývanie, narodili sa im tu deti, našli nových priateľov, záhradkári sa zmenili na celoročných obyvateľov, cítia sa tu bezpečne a žijú svoju predstavu o ideálnom bývaní spojenom s prírodou. Zachytené pozitívne reflexie však dopĺňali aj ich obavy, čo prinesie lokalite a ich životu v nej budúcnosť. V bezprostrednom okolí pokračuje výstavba nových štvrtí domov „na kľúč“, ktoré zasahujú do prírodného prostredia, zaužívaného spôsobu života a znamenajú nové obmedzenia a znásobenie počtu obyvateľov v širšom okolí. Nová výstavba zasahuje do ich každodennosti a môže v budúcnosti narúšať ich preferovaný životný štýl a predstavy o ideálnom bývaní a domove. Súčasne je zrejmé, že v tejto lokalite, ktorá administratívne patrí pod mestskú časť Záhorská Bystrica chýba jeden oficiálny reprezentant (organizácia, spoločenstvo s právnym ukotvením), ktorý by obyvateľov, svojich členov zastupoval a vyjednával v ich mene dôležité, pre lokalitu kľúčové otázky. V súčasnosti existujúce občianske združenie SIEDMA

totiž vzniklo s jasným cieľom zameraným na jednu ulicu lokality a ani jeho členská základňa nereprezentuje všetkých (stálych) obyvateľov. Možno v budúcnosti k založeniu takéhoto „spoločenstva vlastníkov“ v Podkerepuškách dôjde.

Uvedené zistenia potvrdzujú špecifikum tejto lokality, ktoré sa aj jej dnešní, celoroční obyvatelia, usilujú kontinuovať. Lokalita sa pravdepodobne ani v budúcnosti nedostane do kategórie obytnej zóny, ale zostane rekreačnou oblasťou s trvalým bývaním. Výzvu pre život jej obyvateľov prináša stavebný rozvoj v bezprostrednom okolí, na ktorý nemajú žiadny vplyv. Preto aj počas nášho výskumu vyjadrovali nádej, že v dôsledku developerských stavebných projektov sa výrazne nenaruší a nezmení priestor a podmienky na spôsob života, ktorý im konvenuje a vyhovuje, aby mali dôvod v lokalite zotrvať.

Naše poznatky narušajú stereotyp o uniforme suburbií. Mnohé z charakteristík Podkerepušiek sa vzťahujú aj na spoločenstvá troch skúmaných lokalít (najmä Zálesia, ktoré si zatiaľ dokázalo ako celok udržať svoje *genius loci*). Tie sa však opierajú o dlhší historický vývin obývaného územia. Obce Hviezdoslavov a Chorvátsky Grob pociťujú ako nanútené dedičstvo minulosti platné rozhodnutia o ďalšej výstavbe z rokov okolo 2010, ktoré sa začínajú realizovať v súčasnosti, keď sú vybudované diaľničné úseky spájajúce obce s Bratislavou. Tu sa objavuje špirála zmienená J. Kellerom (1998), podľa ktorej každé uľahčenie dopravnej komunikácie zvýši dopyt po bývaní v daných lokalitách, teda aj ich ceny a záujem developerov. Ak nevstúpia do vývinu rôzne externality, tento záujem môže trvať dovtedy, pokiaľ rozvoj sídla opäť nevyvolá problémy s dopravou. Na už povolenú výstavbu majú súčasní starostovia len obmedzený vplyv. Perspektívne treba uvažovať aj o silnejúcej kategórii obyvateľov – mladých singlov, ktorí lacnejšie bývanie využijú ako štartovací byt, alebo jednotlivcov stredného veku, ktorí sú rozvedení bez detí, prípadne aj s deťmi do obdobia ich osamostatnenia. So starnutím obyvateľstva bude intenzívnejšie rásť potreba budovať aj zariadenia pre seniorov odkázaných na pomoc, čo sa už v dvoch najväčších skúmaných suburbiách deje. Vystáva aj potreba nájomných bytov pre profesie, ktoré budú „rýchlokvasené“ mestecká potrebovať. O tejto téme sa zatiaľ v predmetných obciach verejne nediskutuje. Nejasné je tiež, odkiaľ obyvatelia týchto mestečiek v budúcnosti prídu.

V kontexte pretvárania dvoch z lokalít na mestecká nás zaujala vízia premeny priestorov, ktorá by z hľadiska architektov mala smerovať k „mestu“ pre ľudí v štýle v úvode zmieneného Jana Gehla, ktorého kancelária Gehl Architects pôsobí od roku 2022 aj v Bratislave. Už v súčasnosti v troch skúmaných obciach existujú bytovky a plánovaná zástavba má byť založená na bytových domoch s multifunkčne využiteľným parterom a pešími zónami medzi nimi. Pravidlo nie vysokej zástavby v skúmaných obciach zabezpečí náletový kužel blízkeho letiska, ktorý nedovolí výstavbu viac než 4 – 5 podlažných domov. Gehlovský princíp, založený na dostupnosti základných životných potrieb do 15 minút pešo, je pri kobercovej výstavbe suburbií ťažko dosiahnuteľný a výsledkom môže byť skôr dostupnosť 15 minút autom do Bratislavy. Je otázka, či navýšenie rozpočtu obcí, ktoré by mal priniesť nárast počtu nových rezidentov, umožní saturovať ich potreby viac než len v oblasti dopravy, školstva či nákupov a základných služieb.

Všetko sa nedá predvídať, ale dá sa poučiť z nadobudnutých skúseností. Dôležité je, aby súčasné obecné zastupiteľstvá nepripravili pre ich následníkov o 15 – 20 rokov ďalšie „nášlapné míny“, ktorým budú musieť s útrapami čeliť. Predpokladom je zodpovedné plánovanie – krátkodobé aj dlhodobé, lokálne aj regionálne, rozvážne a kompletne, transparentné a s participáciou obyvateľov. Záujem obyvateľov participovať je potrebné vyvolávať aktivizáciou lokálnych komunit na spoločných obecných podujatiach informačného aj zábavno-relaxačného charakteru. Pre zvyšovanie kvality života v obci je dôležitá vôľa obyvateľov nehnuteľností stať sa jej rezidentmi a každodennými aktivitami viazanými na obec sa zapájať do jej sociálneho, kultúrneho a ekonomického života.

Belonging – rozvíjanie spolupatričnosti obyvateľov, posilňovanie lokálnych komunit priamo súvisí s podmienkou, aby bývanie v suburbiu nepokladali za prechodné, núdzové, ale aby to bolo pre nich konečné a stabilné riešenie. Aby obyvatelia svoju lokalitu vnímali ako dobré miesto pre život, ako svoj domov.

LITERATÚRA

- ALLEN, K.-A. (2021). *Psychology of belonging*. Routledge.
- ALIEVA, D. (2015). *Sociológia každodennosti*. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- AMBRÓZOVÁ, J., BOŠELOVÁ, M., JÁGEROVÁ, M. (2021). *Vidiak tradičný, moderný, inšpiratívny: Dediny roka: Liptovská Teplička, Malé Dvorníky, Soblahov, Vlachovo*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- ANDRÁŠKO, I. (2005). Dve dimenzie kvality života v kontexte percepcie obyvateľov miest a vidieckych obcí. In: Vaishar, A., Ira, V. (Eds.) *Geografická organizace Česka a Slovenska v súčasnom období*. Brno: Ústav geoniky Akademie věd ČR, 6-13.
- ANTHIAS, F. (2018). Identity and belonging: Conceptualizations and reframings through a translocational lens. In: K. Davis, H. Ghorashi, & P. Smets (Eds.), *Contested belonging: spaces, practices, biographies* (first edition), Bingley, United Kingdom: Emerald, 137-159.
- AUGÉ, M. (1992). *Non-Places: An Introduction to Anthropology of Supermodernity*. Paris: Le Seuil.
- BAHRDT, H. P. (2006). *Die moderne Grossstadt. Soziologische Überlegungen zum Städtebau*. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH., Rowohlt Verlag: Hamburg.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. (2007). Vplyv urbanizácie na lokálne spoločenstvo obce Limbach. In: *Mestá a dediny pod Malými Karpatmi: etnologické štúdie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 83-119.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. (2016). Záhradkárské osady, chatári a chalupári ako fenomény urbanizácie. In: *Studia Historica Nitriensia*, 20 (1), 252-261.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. (2022). Municipality Day(s): a new tradition in the calendar of municipal festivals. In: *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 61, 77-91.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. (2024). Transformácia tradičnej ľudovej kultúry v suburbiách Bratislavy a jej postavenie v rámci Bratislavského samosprávneho kraja. In: *Národopisný vestník*, XLI (83) (1), 49-69. DOI: 10.59618/NV.2024.1.03 License CC BY-NC-ND 4.0
- BLEHA, B., MAJO, J., ŠPROCHA, B. (2013). Demografický obraz Bratislavy. In: *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Buček, J., Korec, P. (Eds) Bratislava: Univerzita Komenského Prírodovedecká fakulta Katedra humánnej geografie a demografie, 55-88.
- BOŠELOVÁ, M. (2019). Sociokultúrne aspekty súčasnej vnútornej suburbánnej migrácie na Slovensku: Na príklade prímestskej obce Soblahov v okrese Trenčín. In: *Slovenský národopis*, 67(3), 275-292.
- BÚTOROVÁ, Z., GYARFÁŠOVÁ, (2010). Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. In: *Sociológia* 42, (5), 447-491.
- CEJPEK, J. (1998). *Informace, komunikace a myšlení*. Praha: Karolinum.
- CUDNY, W. (2016). *Festivalisation of Urban Spaces. Factors, Processes and Effects*. Springer International Publishing: Cham. DOI: 10.1007/978-3-319-31997-1.
- DANGLOVÁ, O. (2007). Lokálna identita a lokálny rozvoj. In: Beňušková, Z., Danglová, O. (Eds.): *Trendy regionálneho a miestneho rozvoja na Slovensku*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Centrum pre európsku politiku, Katedra etnológie a etnomuzikológie UKF Nitra, 115-128.

DANGLOVÁ, O., ZAJONC, J. (Eds.) (2007). *Mestá a dediny pod Malými Karpatmi*. Etnologické štúdie. Bratislava: Ústav etnológie SAV.

DARULOVÁ, J., KOŠTIALOVÁ, K., KRIŠKOVÁ, Z. (2021). *Vidiek tradičný, moderný a inšpiratívny. Dedina roka. Hrušov, Dobrá Niva, Oravská Lesná, Spišský Hrhov*. Banská Bystrica: Signis.

DEVITO, J. A. (2008). *Základy mezilidské komunikace*: 6. vydání, 1. vyd. Praha: Grada.

DUFEK, P., LINHART, J. (1996). Kvalita života. In: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, s. 557.

ELIAS, N. (1978). Zum Begriff des Alltags. In: Hammerich, K., Klein, M. (eds.): *Materialien zur Soziologie des Alltags*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

FALTĀN, Ľ. (2023). *Podoby suburbanizačných procesov mesta na hranici – reflexia problematiky na príklade Bratislavy*. Bratislava: Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i. Dostupné online (11. 1. 2024)
https://sociologia.sav.sk/cms/uploaded/3315_attach_Faltan_2023_fulltext.pdf

FALTĀNOVÁ, Ľ., FALTĀN, Ľ. (2019). *Vidiecke spoločenstvo na Slovensku – podoby a dilemy*. Bratislava: VEDA.

FERENČUHOVÁ, S. (2009). *Meno, Mesto, Vec: Premeny urbánneho plánovania mesta a prípad (post)socialistického Brna*. Dizertačná práca. Masarykova univerzita, Brno, Katedra sociológie. Školiteľ. C. Szaló. Dostupné online (11.1. 2024)
https://is.muni.cz/th/40874/fss_d/ferencuhova_disertace.pdf

FIALOVÁ, D. (2012). Druhé bydlení v zázemí Prahy. In: Ouředníček M., Temelová, J. (Eds.). *Socialní proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia, 229-249.

FISHMAN, R. (1987). *Bourgeois utopias: the rise and fall of suburbia*. New York (Basic Books).

G. LUTEROVÁ, S. (2025). „I Am Living My Dream... For Now”: Reimagining Suburban Living in Slovakia. *Národopisná revue* 35 (3): 168-180.
<https://doi.org/10.62800/NR.2025.3.02>

GAETE, M. C. (2016). Jan Gehl's 5 Rules for Designing Great Cities. In: *ArchDaily*, 16 December 2016, Dostupné online (11. 1. 2025)
<https://www.archdaily.com/801431/jan-gehl-5-rules-for-designing-great-cities>.
Jan Gehl's 5 Rules for Designing Great Cities

GALČANOVÁ, L. (2012). Proces suburbanizace v kulturní perspektivě – teoretická přehledová stat'. *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 44(1), 5-33.

GAJDOŠ, P. (2002). *Človek, spoločnosť, prostredie. Vybrané problémy priestorovej sociológie*. Bratislava: Sociologický ústav SAV.

GAJDOŠ, P. (2021). *Suburbanizácia v zázemí Bratislavy z pohľadu pôvodných obyvateľov zázemia*. SÚ SAV Bratislava. Dostupné online (11. 1. 2023)
https://sociologia.sav.sk/cms/uploaded/3202_attach_gajdos_suburbanizacia_2021.pdf

GAJDOŠ, P., MORAVANSKÁ, K. (2013). *Suburbanizácia a jej podoby na Slovensku*. Bratislava: Veda.

GAJDOŠ, P., MORAVANSKÁ, K., FALTĀN, Ľ. (2023): *Suburbanizácia v zázemí Bratislavy a jej hodnotenie z pohľadu obyvateľov: Pramenná publikácia*. Sú samostatné časti Prihraničie, Záhorie, Podunajsko, Senecsko, Podkarpatsko. Dostupné online (1. 2. 2025): <https://sociologia.sav.sk/publikacie.php?id=3173>.

GEHL, J. (2000). *Život mezi budovami: Užívání veřejných prostor*. Vyd.1, Brno: Albert

- GILMARTIN, M., WOOD, P. B., & O'CALLAGHAN, C. (2018). „Four: Belonging”. In: *Borders, Mobility and Belonging in the Era of Brexit and Trump*, 57-80. Bristol, UK: Policy Press. Retrieved Jun 19, 2025, Dostupné online (11. 1. 2023) <https://doi.org/10.51952/9781447347286.ch004>
- HARRIS, R., LEHRER, U. (2018). The Suburban Land Question: Introduction. In: Harris, R., Lehrer, U. (Eds.) *The Suburban Land Question: A Global Survey*. Toronto: University of Toronto Press.
- HESSE, M., SIEDENTOP, S. (2018). Suburbanisation and Suburbanisms – Making Sense of Continental European Developments. In: *Raumforschung und Raumordnung | Spatial Research and Planning*, 76. 97-108. Dostupné online (17. 1. 2025) https://www.researchgate.net/publication/323128168_Suburbanisation_and_Suburbanisms_-_Making_Sense_of_Continental_European_Developments
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002). *Zrod velkoměsta – urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha, Litomyšl: Paseka.
- CHORVÁTH, I. (2015). Premeny životného štýlu – sociologické východiská a predpoklady. *Sociológia* 47, 1, 5-30.
- IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2007). Kvalita života z pohľadu humánnej geografie. In: *Geografický časopis / Geographical Journal*, 59 (2), 159-179.
- JANTO, J. (2019). Uzavreté rezidenčné areály – nový fenomén slovenských miest. In: *Etnologické rozpravy*, 25 (1) 19-30.
- JANTO, J. (2020). Vidiecke lokality v zázemí veľkých miest na Slovensku: Z výskumu suburbánných obcí pri Bratislave. In: *Národopisná revue* (3), 202-212.
- JANTO, J. (2022). Výskum obdobia socializmu a mesta v slovenskej etnológii. Dostupné online (11. 1. 2023) 10.31577/EtnoRozpra.2022.29.2.01
- KAVECKÝ, F. (2018). Úvodník bez názvu. In: *Hviezdoslavovské noviny*. (1), s. 1. Dostupné online (11. 1. 2024) <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1-2018-HS-NOVINY%20Juniales%202018.pdf>
- Každodennost. In: *Veľký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 483.
- KEARNS, A., & PARKINSON, M. (2001). The significance of neighbourhood. *Urban Studies*, 38 (12), 2103-2110.
- KEIL, R. (2018). *Suburban planet*. Cambridge: Polity Press.
- KELLER, J. (1998). *Naše cesta do prvoroh*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- KEPPL, J., BENKOVIČOVÁ, L. (2011). Architektonické prostriedky na tvorbu bezpečného prostredia miest. In: *Urbanita*, 23(2), 22-27.
- Komunita. *Encyklopedický slovník* (1993). Praha: Odeon. Encyklopedický dům.
- KOPECKÁ, H., BACOVÁ, A. (2004). Diagnóza: prímestské satelity. Záznam z diskusie architektov k publikácii *Nové rodinné domy IV*, konanej dňa 20.9. 2004. In: *Nové rodinné domy IV*, 1, 10-13.
- KOŠTIALOVÁ, Katarína. (2017). *Etnológia vidieka: tradícia, zmena, inovácia*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku. 167 s.
- KOUMPARELOU, A., FEILER, A., KÜHN, L., & HÜBSCHER, M. (2023). Suburbanization within the city? Exploring suburban lifestyles in the inner-city of Leipzig (Germany). *ERDKUNDE*, 77(1), 71-89. <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2023.01.05>
- KOZINETS, R. V. (2010). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. Sage. Dostupné online (11. 1. 2023)

https://www.researchgate.net/publication/267922181_Netnography_Doing_Ethnographic_Research_Online#fullTextFileContent

KRIŽAN, F., ŠVEDA, M., TARČÁKOVÁ, S., BÍLKOVÁ, K., HENCELOVÁ, P. (2020). Kam do školy? Transformácia a priestorové rozmiestnenie základného školstva v zázemí Bratislavy. In: *Suburbanizácia 2. Sondy do premien zázemia Bratislavy*. Bratislava: Geografický ústav SAV. 171-198.

KUSÁ, Z. (2021). *Práca na podloženej teórii v kvalitatívnom výskume*. Bratislava: Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied.

LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
Dostupné online: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunita>

LIPP, C. (1993). Alltagskulturforschung im Grenzbereich von Volkskunde, Soziologie und Geschichte. Aufstieg und Niedergang eines interdisziplinären Forschungskonzepts. *Zeitschrift für Volkskunde* 89, 1-33.

LÜDTKE, A. (2001). Alltagsgeschichte, Mikro-Historie, historische Anthropologie. In: Goertz, Hans Jürgen (Ed.): *Geschichte. Ein Grundkurs*. Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt, 557-578.

LUPI, T. (2005). *Community Light: Territorial Ties and Local Participation in a New Suburban Area*. Dostupné online (11. 1. 2023)
file:///C:/Users/Admin/Downloads/Conference_paper_Lupi.pdf

LUTHEROVÁ, S. G., VOLANSKÁ, L.: (2024). Unspoken Practices: Balancing Power Dynamics and Subjectivity in Anthropology. In: *Understanding Slovakia: Contemporary Approaches in Local Anthropology*. 1. vyd. Bratislava: Institute of Ethnology and Social Anthropology of the Slovak Academy of Sciences, 126-154.
Dostupné online: <https://doi.org/10.31577/2024.9788069127005.126-154>

MACHOVÁ, B. (2016). Bitovo. *Každodenní život v makedonských horách*. Brno: Ústav evropské etnologie, Masarykova univerzita.

MAJZLANOVÁ, D. (2021). *Prejavy spontánnosti vo verejnom priestore obytného prostredia*. Dizertačná práca. FAD-10804-52928, FAD STU Bratislava, školiteľka A. Bacová.

MÄKKÄ, D. (2014). *Cyklotúra Malokarpatsko-šúrska magistrála JuRaVa*. Dostupné online (11. 1. 2024)
https://hiking.dennikn.sk/cyklo/ar/3378/malokarpatsko_surska_magistrala_jurava.html

MATLOVIČ, R. (2004). Tranzitívna podoba mesta a jeho intraurbánnych štruktúr v ére postkomunistickej transformácie a globalizácie 1 *Sociológia*, 36(2), 137-158.
Dostupné online (11. 1. 2024)
<https://www.sav.sk/journals/uploads/02160958matlovicOK.pdf>

MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A. (2004). Suburbanizácia transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova). In: *Folia geographica* 7, Prešov, 75-103.

MAYER, V. (2004). Der Wandel der Wohnbaukultur im Umland Wien. In: *Konvergenz und Divergenz der Kulturen in den Ranzonen der Städte*. A. Borsdorf, V. Mayer (Eds.), Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 67-79.

<https://www.archdaily.com/801431/jan-gehl-5-rules-for-designing-great-cities>

McLAREN, M.A. (2011). Collective Identity. In: Chatterjee, D.K. (Eds.) *Encyclopedia of Global Justice*. Springer, Dordrecht.
Dostupné online (11. 1. 2024) https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9160-5_22.

MEŠKO, A. a kol. (2023). *Zálesie 1923 – 2023*. Obec Zálesie.

MORALES I. de Solà-Rubió (1995). *Terrain Vague in: Anyplace*. Cambridge MA: MIT Press, 118-123.

MORAVANSKÁ, K. (2007). Lokálne spoločenstvá a proces suburbanizácie. In: *Životné prostredie*, 41, (6), 292-297. Dostupné online (11. 1. 2024) https://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/2007_6_292_297_moravanska_0.pdf

MORAVČÍKOVÁ, H. et al. (2012). *Bratislava: atlas sídlisk 1950 – 1995*. Slovart: Bratislava.

MORAVČÍKOVÁ, H. et al. (2019). *(Ne)plánovaná Bratislava*. Oddelenie architektúry. Bratislava HÚ SAV, 2019 [cit. 14.12.2020]. Dostupné online (11. 1. 2024) https://issuu.com/oddelenie.architektury/docs/_ne_planovana_bratislava.

MUGHAL, Muhammad A. Z. (2015). Being and Becoming Native: A Methodological Enquiry into Doing Anthropology at Home. In: *Anthropological Notebooks*, 21(1), 121-132.

MUSIL, J. (1989). Stavba a prostor. In: *Architektura ČSR*. (2), 26-27.

NOSKOVÁ, J. (2014). *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Etnologický ústav AV ČR: Praha.

NOVOTNÝ, L. (2013). *Urbánný vývoj vo funkčnom mestskom regióne Košice v období 1996 – 2010 v kontexte migračných trendov*. Suburbanizace.cz. Dostupné online: (11. 1. 2025) [https://www.suburbanizace.cz/analyzy/Novotny,_L_\(2013\)_Urbanny_vyvoj_vo_funkcnom_mestskom_regione_Kosice_v_obdobi_1996-2010_v_kontexte_migracnych_trendov.pdf](https://www.suburbanizace.cz/analyzy/Novotny,_L_(2013)_Urbanny_vyvoj_vo_funkcnom_mestskom_regione_Kosice_v_obdobi_1996-2010_v_kontexte_migracnych_trendov.pdf)

OUŘEDNÍČEK, M. (2002). Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu. In: *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. L. Sýkora (Ed.), Praha, 39-54.

OUŘEDNÍČEK, M., BIČÍK, I., VÁGNER, J. (2007). Suburbanizace v zázemí Prahy. In: *Životné prostredie*, 41(6), 303-308.

PAASI, A. (2004). Place and region: looking through the prism of scale. In: *Progress in Human Geography*, 28, 536-546.

PACIONE, M. (2003). Urban environmental quality of human wellbeing – a social geographical perspective. In: *Land-scape and Urban Planning*, 65(1-2), 19-30.

PETRAŇOVÁ, L. (2011). Každodennost. In: Jančář, Josef a kol.: *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 41.

PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. (1996). Každodennost. In: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 480.

PFAFF-CZARNECKA, J. (2020). From 'identity' to 'belonging' in social research: Plurality, social boundaries, and the politics of the self. In: *European Scientific Journal*, ESJ, 16(1), 113-132. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://doi.org/10.19044/esj.2020.v16s1p115>

PODOLÁK, P., ŠVEDA, M. (2019). Suburbanizácia len pre Bratislavčanov? In: *Suburbanizácia. Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Šveda, M., Šuška P. (Eds.). Geografický ústav SAV: Bratislava, 82-103.

POTOČNÁ, E., NOWAK, K. (2010). *Chorvátsky Grob. Návraty a cesty*. Obecný úrad Chorvátsky Grob, Nakladateľstvo Region Poprad, s. r. o.

POTOČNÝ, T. (2006). Lidé na okraji. Případová studie satelitního městečka. *Ivris working papers*, (6), 3-47. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti.

PUTNAM, R. D. (2000). *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster Paperbacks.

REPASKÁ, G. (2013). Sociálne dôsledky suburbanizácie v suburbánnej zóne mesta Nitra v období rokov 1998 – 2009. In: *Geographia Cassoviensis*, VII., (1), 122-136.

REŠKO, A., OZOGÁNY, J. (1996). *Hviezdoslavov. Pozoruhodnosti*. Edícia Malá vlastivedná knižnica, č. 58, Hviezdoslavov.

RUMPEL, P. (2005). Městský marketing jako inovativní koncept řízení rozvoje města. In: *Q2 Sborník příspěvků. 2. národní konference kvality ve veřejné správě*. Praha: Vzdělávací centrum pro veřejnou správu, Plzeň, 173-182.

RUMPEL, P., SLACH, O., KOUTSKÝ, J. (2008). *Měkké faktory regionálního rozvoje*. Accendo: Ostrava. Dostupné online (11. 1. 2024)
https://www.researchgate.net/publication/47046619_Mekke_faktory_regionalniho_rozvoje

SEDLÁK, P. (2013). Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání. In: *Soudobé dějiny*, 20 (1-2), 120-157.

SEDLÁKOVÁ, A. (2006). Urbánny a suburbánny priestor – k otázke konceptualizácie prímestskej zóny. In: *Zborník VII. konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra. Dostupné online (11. 1. 2024)
<http://akademickyrepozitar.sk/sk/repozitar/urbanny-a-suburbanny-priestor.pdf>

SIEBEL, W. (2008). Wohnen in den Innenstadt. In Brennpunkt: Innenstadtwohnen. Neue Herausforderungen für die Städte. In: *Deutsche Zeitschrift für Kommunalwissenschaften* 47(1), 37-46. Dostupné online (11. 1. 2024)
https://difu.de/sites/default/files/media_files/DfK%201-2008.pdf

SOPIROVÁ, A., BRADOVÁ, I. (2018). Verejná scéna v suburbánnych vidieckych sídlach In: *Člověk, stavba a územní plánování* 11. Kugl, J. (Ed.) Praha: ČVUT v Praze, Fakulta stavební, 52-69.

STAVĚLOVÁ, D. (2023). Why Do We Have So Many Carnivals in Town Today? An Event Between Ritual, Politics, and Festival. In: *Slovenský národopis*, 71 (4), 342-364.

ŠÝKORA, L. (2003). Suburbanizace a její společenské důsledky. In: *Sociologický časopis*, 39(2), 217-233.

ŠUSTEKOVÁ, J. (2019). *Internet a sociálne siete ako mediátor sociálnej komunikácie vo vidieckom prostredí (na príklade víťaznej obce súťaže Dedina roka)*. Diplomová práca, UKF v Nitre. Školiteľka Z. Beňušková.

ŠVEDA, M., KRIŽAN, F. (2012). Prejavy komerčnej suburbanizácie vo vybraných odvetviach hospodárstva v zázemí Bratislavy. In: *Ekonomický časopis*, 60(5), 460-481.

ŠVEDA, M. (2016). Život v Bratislavskom suburbiu: Prípadová štúdia mesta Stupava. In: *Sociológia*, roč. 49, (2), 139-171.

ŠVEDA, M. (2019). „Paneláky nalezato“? In: *Suburbanizácia. Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Šveda, M., Šuška, P. (Eds.) Bratislava: Geografický ústav SAV, 23-53.

ŠVEDA, M., ŠUŠKA P. (2014). K príčinám a dôsledkom živeľnej suburbanizácie v zázemí Bratislavy: Príklad obce Chorvátsky Grob. In: *Geografický časopis* 66 (3), 225-246. Dostupné online (11. 1. 2024)
<file:///L:/APVV%20SUBKIK/Sveda,%20Suska%20Chorvatsky%20Grob.pdf>

ŠVEDA, M., ŠUŠKA P. (Eds.) (2019). *Suburbanizácia. Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava: Geografický ústav SAV. Dostupné online (11. 1. 2024) https://geography.sav.sk/web-data/news/data/2019_suska-sveda_monografia/2019_Sveda-Suska_Suburbanizacia_dvojstranky.pdf

- ŠVEDA, M., ŠUŠKA P. (Eds.) (2020). *Suburbanizácia 2. Sondy do premien zázemia Bratislavy*. Bratislava: Geografický ústav SAV.
Dostupné online (11. 1. 2024) <https://geography.sav.sk/veda-a-vyskum/monografie/monografie-o-suburbanizacii/sondy-do-premien-zazemia-bratislavy/>
- ŠVEDA, M., VÝBOŠTOK, J., GURŇÁK, D. (2021). *Atlas suburbanizácie*. Bratislava: Geografický ústav SAV.
- TIŠLIAR, P. (2016). Pressburg – Pozsony – Prešporok – Etnická skladba Bratislavy do polovice 20. storočia. In: *Sme. Historická revue*. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://historickarevue.sme.sk/c/22528475/pressburg-pozsony-presporok.html>
- TÖNNIES, F. (2005). 'Community and Society.' In: Lin, J – Mele, Ch (eds.) *The urban sociology reader*. London and New York: Routledge.
- TÖNNIES, F. (2012). *Gemeinschaft und Gesellschaft*. In: *Studien zu Gemeinschaft und Gesellschaft*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 231-255. Dostupné online (11. 1. 2024) https://doi.org/10.1007/978-3-531-94174-5_13
- VÁCLAVÍK, A. (1925). *Podunajská dedina v Československu*. Bratislava: Vydavateľské družstvo.
- VRABCOVÁ, E. (2001). Kolonizácia Žitného ostrova v I. pozemkovej reforme. In: Novák, V. (ed.): *Migrácia*. Lilium Aurum: Dunajská Streda. Dostupné online (11. 1. 2024) https://www.obeczalesie.sk/e_download.php?file=data/editor/64sk_2.pdf&original=Koloniz%C3%A1cia+%C5%BDitn%C3%A9ho+ostrova+v+I.+pozemkovej+reformy.pdf
- WIRTH, Louis, (1966). Urbanismus jako způsob života. In: *Sociologie města a bydlení – Informační správy*. Výzkumný ústav výstavby a architektury. Kabinet sociologie, (2) 2-27.

ONLINE ZDROJE

- Aktualizované. *Prehľad projektov na r. 2023 – 2024. Obec Hviezdoslavov*. Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/18625/hviezdoslavov-aktualny-stav-projektov-august-2021>
- Crowdfunding. *Obec Hviezdoslavov*. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/3097/crowdfunding>
- Čierna Voda – Panónsky háj I a II. *Modrá strecha*. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.modrastrecha.sk/forum/tema/cierna-voda-panonsky-haj-i-a-ii-2/?post=last>
- Čo hovoríte na Triangel na Čiernej vode? *Modrá strecha*. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.modrastrecha.sk/forum/tema/co-hovorite-na-triangel-na-ciernej-vode/>
- Dátový portál Hlavného mesta SR Bratislavy*. Dostupné online (19. 5. 2025) <https://data.bratislava.sk/datasets/demografia-bratislavy/explore>
- Darujem za úsmev – komunita Hviezdoslavov, Kvetoslavov, Miloslavov*. Verejná stránka na FB. Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.facebook.com/groups/Darujem.Vymenim.Hviezdoslavov/permalink/1114744648876618>
- Deň obce sa blíži. Poznáme prvé mená a vieme motto roka 2019! *Obec Hviezdoslavov*. Dostupné online (11. 1. 2023) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/6663/den-obce-sa-blizi-pozname-prve-mena-a-vieme-motto-roka-2019>

DHZO Hviezdoslavov. Dostupné online (11. 1. 2024)

<https://www.facebook.com/p/DHZ-Hviezdoslavov-100083058354417/>

Distribúcia stromov obyvateľom obce, jeseň 2023. Obec Hviezdoslavov.

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/62852/aktualizovane-distribucia-stromov-obyvateľom-obce-jesen-2023>

Dohovor o mokradiach majúcih medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva. stránka Ministerstva životného prostredia SR.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.minzp.sk/ochrana-prirody/medzinarodne-dohovory/ramsarsky-dohovor/> l

Dotazníkový prieskum k PHRSR obce Hviezdoslavov na roky 2024 – 2028.

Dostupné online (21. 5. 2025) https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc_QtbnT88z5nR943ptms1AWH231X4T32u93xkhm3brUQeK-Q/viewform

Etický kódex Národopisnej spoločnosti Slovenska.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://nss.sav.sk/o-nas/eticky-kodex/>

Grobské levy. Stránka na FB.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.facebook.com/profile.php?id=61575135647207>

História obce.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.obeczalesie.sk/obec-7/historia-obce/>

História obce Chorvátsky Grob. Dostupné online (21. 5. 2025)

<https://www.chorvatskygrob.sk/21956/historia-obce-chorvatsky-grob>

Hlásenie obecného rozhlasu. Oficiálne stránky obce Zálesie. Dostupné online (11. 1. 2024)

<https://www.obeczalesie.sk/oznamy-1/hlasenie-obecneho-rozhlasu-190sk.html>

Hlučný rozhlas. Obec Chorvátsky Grob. Dostupné online (21. 5. 2025)

<https://www.chorvatskygrob.sk/podnety-a-otazky/8954/hlucny-rozhlas>

Hviezdoslavčan. Občasník pre obyvateľov Hviezdoslavova 1/2025.

Dostupné online (11. 1. 2024) https://data.moderneobce.sk/data/uploads/hviezdoslavov.sk/Hviezdoslavov%C4%8Dan_1_2025.pdfhttps://data.moderneobce.sk/data/uploads/hviezdoslavov.sk/Hviezdoslavov%C4%8Dan_1_2025.pdf

Chorvátsky Grob: Odovzdajú petíciu za referendum o odvolaní starostu.

Dostupné na internete (11. 5. 2025) <https://www.teraz.sk/regiony/chorvatsky-grob-odovzdaju-peticiu-za/203968-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2>

Chorvátsky Grob – pridaj sa a pomôž – s rozumom a srdcom.

Dostupné na internete (11. 5. 2025) https://www.youtube.com/watch?v=BJmAqekPeUo&list=RDBJmAqekPeUo&start_radio=1

Kvalita vody na štrkoviskách vyhovuje aj v r. 2023. Obec Hviezdoslavov.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/58580/kvalita-vody-na-strkoviskach-vyhovuje-aj-v-r-2023>

LACTIVITY. Dostupné online (11. 1. 2024) lactivity.sk, časť Naše recenzie.

Manifest verejných priestorov. Metropolitný inštitút Bratislavy, s. 15.

Dostupné online (20. 05. 2023) <https://mib.sk/wp-content/uploads/2022/04/Manifest-verejnych-priestorov.pdf>

Mestá v strednej Európe v 19. a 20. storočí. In: *Databáza historickej terminológie k dejinám Strednej Európy.* Dostupné online (21. 5. 2025) Nie je v texte

https://dht.fphil.uniba.sk/mw/index.php/Mest%C3%A1_v_strednej_

[Eur%C3%B3pe_v_19._a_20._](https://dht.fphil.uniba.sk/mw/index.php/Mest%C3%A1_v_strednej_)

[storo%C4%8D%C3%AD#Urbaniz.C3.A1cia_a_industrializ.C3.A1cia_v_strednej_Eur.C3.B3pe](https://dht.fphil.uniba.sk/mw/index.php/Mest%C3%A1_v_strednej_)

Môže to byť inak. Team Grob. Dostupné online (11. 1. 2025) <https://www.teamgrob.sk/>

Naše Zálesičko. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.nasezalesicko.sk/>

Nová aplikácia je na svete. Nech sa páči, môžete sťahovať... *Obec Hviezdoslavov.* Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/28606/nova-aplikacia-je-na-svete-nech-sa-paci-mozete-stahovat>

Obecný rozhlas do mobilu. *Obec Hviezdoslavov.* Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/5484/obecny-rozhlas-do-mobilu>

Od novembra štátu vzniká povinnosť vykonávať verejnú moc elektronicky. Dostupné online (20. 6. 2025) https://www.slovensko.sk/sk/oznamy/detail/_od-novembra-statu-vznika-povin

Participatívny rozpočet. *Obec Chorvátsky Grob.* Dostupné online (11. 4. 2025) www.chorvatskygrob.sk/15838/participativny-rozpocet,

Participatívny rozpočet obce Zálesie. *Oficiálne stránky obce Zálesie.* Dostupné online: (3. 4. 2025) <https://www.obeczalesie.sk/participativny-rozpocet/>

PHSR Zálesie: *Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Zálesie na roky 2023 – 2030.* e-Gemini s.r.o.

Dostupné online (3. 4. 2024) https://www.obeczalesie.sk/modules/file_storage/download.php?file=28ae1fbd%7C696&inline=1

PHSR Ch. G.: *Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce Chorvátsky Grob na roky 2024 – 2030.*

Dostupné online (3. 4. 2023) https://www.chorvatskygrob.sk/data/advertisement/chorvatskygrob/468389/179895_phsr-obce-chorvatsky-grob-2024-2030.pdf

PHSR Hviezdoslavov: *Hviezdoslavov 2024 – 2028. Program, hospodárskeho a sociálneho rozvoja.* E-PRO Dostupné online (3. 4. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/25453/phsr-2024-2028>

Polyfunkčná obytná zóna Podkerepušky. Dostupné online (3. 4. 2024) <https://www.yimba.sk/polyfunkcna-obytna-zona-podkerepusky>

Pozemky pri Chorvátskom Grobe lacno získali ľudia okolo ministra obrany Glváča. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://plus7dni.pluska.sk/domov/pozemky-pri-chorvatskom-grobe-lacno-ziskali-ludia-okolo-ministra-obrany-glvaca> 22. 10. 2013, 23:01 (aktualizované: 10. 7. 2024, 13:39)

Pozemok v Čiernej vode – výhody a nevýhody. *Modrý koník.* Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.modrastrecha.sk/forum/pozemok/pozemok-v-ciernej-vode-vyhody-a-nevyhody/>, 22.09.2013, s. 6.

Po roku opäť nominácia na Cenu pre otvorenú samosprávu! *Obec Hviezdoslavov.* Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/13645/po-roku-opat-nominacia-na-cenu-pre-otvorenu-samospravu>

Pozvánka na Juniáles 2018. In *Hviezdoslavovské noviny.* (1), s. 8.

Dostupné online (11. 1. 2024) <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1-2018-HS-NOVINY%20Juniales%202018.pdf>

Prameň Chorvátsky Grob. Verejná skupina na FB:

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.facebook.com/groups/1960740294173048>

Prehľad projektov na r. 2023 – 2024. *Obec Hviezdoslavov.* Novinky z obce. Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/18625/hviezdoslavov-aktualny-stav-projektov-august-2021>

Regióny.sk. *Veľký prieskum spokojnosti: Zapojte sa do našej ankety a zistite akú dôveru má starostka obce Chorvátsky Grob, Vladimíra Vydrová.* Dostupné online (21. 5. 2025) <https://regiony.zoznam.sk/prieskum-spokojnosti-s-primatormi-a-starostami/senec/chorvatsky-grob/vladimira-vydrova/>

Relax Triblavinská. Verejná stránka FB.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.facebook.com/relaxtriblavinska/>

Rozhodnutie_Mobilný predajný stánok_Podkerepušky. E-government. Záhorská Bystrica. Dostupné online (30. 9. 2024) <https://zahorskabystrica.sk/rozhodnutie-mobilny-predajny-standok-podkerepusky/>

Sčítanie obyvateľov 2021 – základné výsledky. *Obec Hviezdoslavov.*

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/27929/scitanie-obyvateľov-2021-zakladne-vysledky>

SEDEC. Dostupné online (21. 5. 2025) <https://cor.europa.eu/sk/node/69/slovensko>

Starosta Chorvátskeho Grobu o svojom odstúpení: mal som držať ústa a krok.

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www1.pluska.sk/regiony/zapadne-slovensko/starosta-chorvatskeho-grob-u-svojom-odstupeni-mal-som-drzat-usta-krok>

ŠTASSEL, I.: *Dátumy pripojenia obcí k Veľkej Bratislave.* Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave. Dostupné online (4. 9. 2023): https://muop.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_or-g=600176&id=2416 (cit. 10. 3. 2024).

ŠÚ SR, SODB 2021 a, *Moja obec*

Dostupné online (13. 1. 2024) <https://www.scitanie.sk/>

ŠÚ SR, SODB 2021 b. *Obyvatelia – Základné výsledky.* Počet obyvateľov podľa národnosti v SR k 1. 1. 2021.

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SK0/SR#>

TERAZ.SK a: *Chorvátsky Grob: Odovzdajú petíciu za referendum o odvolaní starostu.* Dostupné online (27. 6. 2025) <https://www.teraz.sk/regiony/chorvatsky-grob-odovzdaju-peticiu-za/203968-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2>

TERAZ.SK b: *Referendum v Chorvátskom Grobe je neplatné, starosta ostáva vo funkcii.* <https://www.teraz.sk/regiony/referendum-v-chorvatskom-grobe-je-nepla/219355-clanok.html>

Vo Hviezdoslavove v noci spílili máj, na druhý deň urobili záškodníci niečo divné: Toto by vám ani vo sne nenapadlo! Nový čas, 3.5. 2019.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.cas.sk/tip-od-vas/slovensko/vo-hviezdoslavove-v-noci-spilili-maj-na-druhy-den-urobili-zaskodnici-nieco-divne-toto-by-vam-ani-vo-sne-nenapadlo>

Výbor OZ (2018). *Kto sme a prečo to robím.* In: Hviezdoslavovské noviny. (1), s. 1. Dostupné online (11. 1. 2024)

file:///C:/Users/Admin/Downloads/1-2018-HS-NOVINY%20Juniales%202018.pdf

Výročná správa obce Hviezdoslavov za rok 2014. Obec Hviezdoslavov.

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.hviezdoslavov.sk/data/page/hviezdoslavov.sk/3023/vyroczna-sprava-obce-hviezdoslavov-2014-doc-pdf.pdf>

Zákony pre ľudí. Zákon č. 64/1997 Z. z. Zákon o užívaní pozemkov v zriadených záhradkových osadách a vyporiadani vlastníctva k nim.

Dostupné online (11. 1. 2024) <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1997-64>

Združenie miest a obcí Slovenska. *Memorandum o spolupráci na rozvoji konceptu Smart City.* Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.zmos.sk/oznamy/memorandum-o-spolupraci-na-rozvoji-konceptu-smart-city.htm>

Združenie obcí Jurava.

Dostupné online (21. 5. 2025) <https://www.jurava.sk/inpage/profil-spolocnosti/>

Znovuspustenie ZŠ Hviezdoslavov. *Obec Hviezdoslavov*. Dostupné na internete (11. 1. 2025) Dostupné na internete (11. 1. 2024)

<https://www.hviezdoslavov.sk/novinka/82650/znovuspustenie-zs-hviezdoslavov>

ZOMOS. *Cena ZOMOS za rok 2019 putovala do Hviezdoslavova*. 21. septembra 2019/7. Dostupné online (23. 3. 2025)

<https://www.zomos.sk/cena-zomos-za-rok-2019-putovala-do-hviezdoslavova/>

ZOMOS. *Vítazom ceny ZOMOS je obec Valča*. Dostupné online (11. 1. 2024)

<https://www.zomos.sk/vitazom-ceny-zomos-je-obec-valca/>

Zoznam akcií na rok 2025. *Oficiálne stránky obce Zálesie*.

Dostupné online (11. 1. 2024)

<https://www.obeczalesie.sk/podujatia/kalendar-akcii/?archiv=1>

FOTOGRAFICKÁ PRÍLOHA

ZÁLESIE

Fontána v parku Naše Zálesičko, v pozadí bytovky. Zálesie, Z. Beňušková, 2025.

Park Naše Zálesičko s adventným vencom. V pozadí kostol z roku 2014. Na lavičke sedia tinejdžeri, ktorí navštevujú školy mimo obce. Zálesie, Z. Beňušková, 2024.

Trhovisko zvané
Trh za Kultúrnym
domom, v pozadí
workout ihrisko.
Zálesie,
Z. Beňušková, 2024.

Pod orechom –
improvizovaný
mobiár pre
komunitné posedenia
a detské ihrisko.
Zálesie,
Z. Beňušková, 2024.

Lužný les na brehu
rieky. Zálesie,
Z. Beňušková, 2025.

KORZO Zálesie
s výstavou. Zálesie,
Z. Beňušková, 2023.

V Lodenici je možnosť
požičať si čln. V pozadí
jedna z miniatúr
Gešajovského mlyna.
Zálesie,
Z. Beňušková, 2023.

Na Totemovej lúke
pri Malom Dunaji,
Zálesie,
Z. Beňušková, 2025.

HVIEZDOSLAVOV

Obecný úrad
Hviezdoslavov.
Pred ním je železný
nápis a tabuľka
s textom: Nech sú
vzťahy a priateľstvá
našich obyvateľov
pevné sťa železo,
z ktorého je ukutý
tento nápis.
8. 11. 2021.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2023.

Obecný úrad
s muralom venovaným
100. výročiu úmrtia
P. O. Hviezdoslava.
Je na ňom tabuľka
s nápisom: Mural
vznikol pri príležitosti
100. výročia úmrtia
Pavla Országa
Hviezdoslava.
8. 11. 2021.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2023.

Zrenovovaný
vodozádržný Park
P. O. Hviezdoslava
s fontánou, do
ktorej sa s obľubou
chodia osviežiť deti.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Centrum
Hviezdoslavova:
frekventovaná
Pezinská cesta,
železná zvonica
z roku 1934, v pozadí
cirkevná základná
škola, vpravo
reklamné tabule
propagujúce výstavbu
v obci. Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Námestie Pod lipami
za kultúrnym domom,
staré domy sú
pozostatkom
Pálffyovského
majera. V jednom
z nich sídli pekáreň
Kajkine pagáčiky.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Prvé kolumbárium
na starom cintoríne.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Vystúpenie miestnych
detí na Dňoch obce
Hviezdoslavov.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2022.

„Ako ďalej
Hviezdoslavov“
– úvodný výklad
starostu obce.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Z prezentácie
študentov FAD STU.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Priestorové
prepojenie
Hviezdoslavova
a Kvetoslavova pri
vlakovej stanici.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Improvizovaný
komunitný priestor
vo Hviezdom bývaní.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2025.

Okolie rybníka
v Podhájí.
Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2024.

Dedina za kapustovým
poľom. Hviezdoslavov,
Z. Beňušková, 2023.

CHORVÁTSKY GROB

*Dni obce
na futbalovom ihrisku.
Šúťťaž šilákov.
Časť Čierna voda,
Z. Beňušková, 2022.*

*Dni obce v roku 2022,
keď sa naposledy
konali zvlášť
v starej časti obce
a v Čiernej Vode.*

*Na fotografii je
časový harmonogram
bezplatnej kyvadlovej
dopravy. Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2022*

*Ukážka boja
v komunálnej politike
pred referendom
o odvolaní starostky.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2025.*

*Rodinné (nielen)
pohybové centrum
L-Activity, v pozadí
stavba cirkevnej školy
NARNIA, otvorenej
k 1. septembru 2025.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2025.*

*Radové domy
postavené pre
zamestnancov štátneho
majetku v 50. rokoch
20. storočia.
V pozadí sýpka
na Starom majeri.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2022.*

*Občianske združenie
Vlna s podporou
SPP zabezpečilo
v prieluke domov
detské ihrisko.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2022*

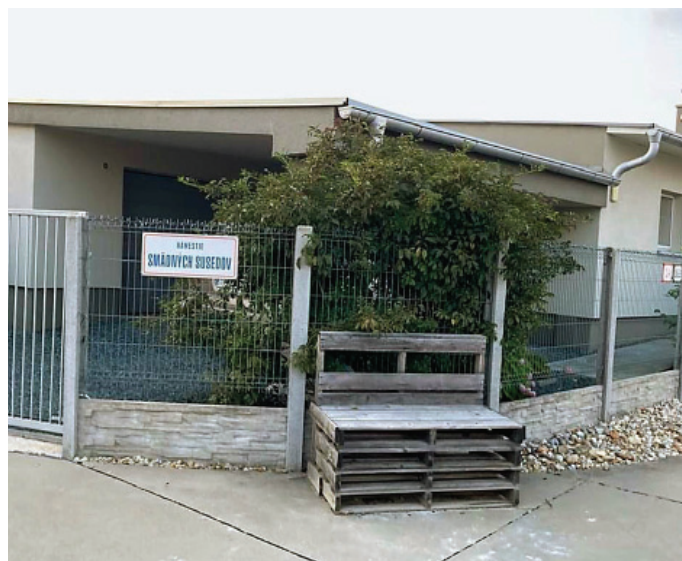
*Pri geotermálnom
vrte.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2024.*

*Ulica s plotmi.
Miesto či nemiesto?*

*„Zabývaná“ ulica.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2025.*

Improvizované
posedenie na
priedomí na rázcestí
s dávkou recesie.
Časť Čierna Voda,
Z. Beňušková, 2022.

PODKEREPUŠKY

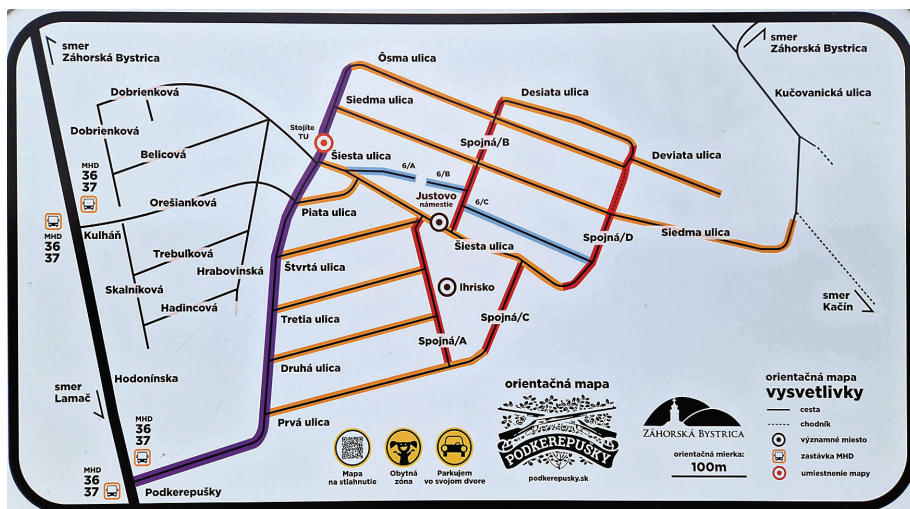
Logo Podkerepušíek –
používa sa
na značeníach ulíc, na
plagátoch, tričkách.
M. Vrzgulová, 2024

Pozvánka na vianočné
komunitné podujatie.
Podkerepušky,
M. Vrzgulová, 2024.

Orientačná tabuľa,
Podkerepušky,
M. Vrzgulová, 2025.

*Bufet U Fúza.
Vianoce,
Podkerepušky,
M. Vrzgulová, 2024.*

*Ulica zabývaná
trvalými
obyvateľmi.
Podkerepušky,
M. Vrzgulová, 2025.*

*Pôvodná úprava
chatiek zo 70. rokov
20. storočia,
M. Vrzgulová, 2025*

RESUMÉ

The publication *Life in the Suburbs of Bratislava. Selected Ethnological Aspects* was produced as part of the project SUBKIK: Suburbanisation, Community, Identity, and Everyday Life (APVV 20 0432) and is dedicated to selected issues related to life in the residential suburbs of Bratislava.

The suburbanisation of Bratislava had its prelude in the second half of the 20th century, when Slovaks began moving more intensively to urban centres. The roots of this process lie in the historical and political context of the country's development. During the communist regime (1948 – 1989), urbanisation was a key phenomenon shaping Slovak society. It was accompanied by collectivisation, which enabled a mass exodus from the countryside, and industrialisation, which created job opportunities that required relocation to the cities. Central to this process was the construction of sufficient housing for both existing city residents and newcomers. In the 1970s and 1980s, this demand was met largely through the extensive building of housing estates, a development that began in the late 1950s and was especially visible in the capital, Bratislava.

After 1990, the construction of large housing estates gradually slowed. Already in the first decade after the revolution of 1989, Bratislava's inhabitants began moving beyond the city limits. Housing developers played a decisive role in accelerating the growth of suburban zones around the capital. In the early phases, this trend was driven primarily by city dwellers relocating to the countryside, motivated by the desire to own a detached house with a garden, seen as both a status symbol and a marker of self-distinction from the middle class. Later, the prospect of purchasing 'a house for the price of a flat' attracted young families as well as newcomers to Bratislava who were arriving in the city in search of employment opportunities. The most recent wave of suburbanisation, which began around 2000 and continues to this day, differs significantly from earlier processes, particularly the transformation of suburban municipalities into urban districts between 1946 and 1972, when 14 suburban towns were incorporated into Bratislava.

The city and its suburbs encompass three culturally distinct regions: Záhorie, Malokarpatská oblasť, and Podunajská oblasť. Each of these regions is represented in this publication. Field research was conducted in four suburban locations: Hviezdoslavov, Zálesie (both in Podunajská oblasť), Chorvátsky Grob (Malokarpatská oblasť), and the Podkorepušky recreational zone with permanent residences, a former garden colony in Záhorská Bystrica (Záhorie), which represents a specific example of an inner suburb.

The aim of this publication is to connect and complement the extensive research on Bratislava's suburbs conducted by geographers and sociologists over the past two decades. It is the first Slovak academic publication to focus specifically on the phenomenon of settling in intra- and extra-urban spaces, illustrated by the example of the transformation of a recreational zone into a permanently inhabited area. Such processes are currently taking place in many former recreational and garden colonies.

Two of the three municipalities where we conducted research rank among the most rapidly developing localities around Bratislava and have the potential to grow into towns with tens of thousands of inhabitants. The third settlement, Zálesie, represents a compact locality that does not possess the same potential for rapid growth, as conditions for developers' entry there have been less favourable. Over the past quarter-century, the surroundings of Bratislava have witnessed the emergence of a ring of settlements whose built-up areas have expanded at the expense of outlying zones, with some already merging into a continuous built-up area.

The purpose of this publication is to offer insight into life in these localities, not through numbers and statistical data, but through interviews, observation, and the analysis of materials that reflect everyday life in the suburbs.

Until now, suburban research by social geographers has been conducted primarily with quantitative methods. This publication seeks to complement existing knowledge by introducing new questions and perspectives, enriching exact data with qualitative, multi-method tools. The ambition is to approach the application of established theory, at least in the sense of a nonlinear synthesis of theoretical concepts and empirical findings.

Fieldwork was conducted through engaged observation and interviews with several residents (case studies), as well as with local representatives such as mayors and stakeholders. In addition, the researchers' own direct experience of the space provided valuable insight – in the case of the Podkorepušky settlement, even autoptic contact from the perspective of an inhabitant.

Alongside the basic qualitative methods typical of ethnographic research – interview and observation, which we carried out between 2022 and 2025 – we also made use of online sources. These provided access to the inhabitants' own perspectives on suburban life, content published on local websites, as well as discussions and reactions shared on online forums and social networks. This material proved to be a unique source of information, with netnography enriching and expanding the toolkit of classical ethnographic methods.

We contextualised our findings with relevant information about life in the localities and the strategies of settlement development, drawing on available public documents and expert literature on the subject.

A central question in our research was what motivated respondents to settle in the localities, and how their real-life experience corresponded to their initial expectations. Equally important were the respondents' evaluative statements about everyday life, neighbourly relations, quality of life, and their sense of belonging to the place and the local community.

The results of our qualitative fieldwork represent an emic perspective – a view from within, reflecting the opinions, values, and practices of a specific local community as articulated by its members. At the same time, we also employed an etic perspective – a view from the outside – focusing on observable behaviours and practices of the inhabitants, seeking to understand their functions and interpret their meanings.

The publication is structured into the following chapters:

The introduction provides a concise overview of the history of Bratislava's suburbanisation and previous research in the field.

The first chapter presents the theoretical and conceptual frameworks of the project, to which we return periodically, as well as the research objectives and methodology. The conceptual foundation draws on categories such as community, public space (both physical and virtual), social capital, everyday life, quality of life, identity, and belonging.

The second chapter describes the localities within their historical context, both before and after 1990, with particular emphasis on population inflows. It begins with a statistical overview of demographic growth in the three settlements between 2011 and 2023, followed by a description of each settlement's location, administrative incorporation, infrastructure, and urban and traffic characteristics. Each locality is presented according to the same rubric.

Chapters Three to Five focus on various aspects of everyday life in the localities, forming the basis for the concluding interpretation of our research findings.

In Chapter Three, *Community, Communication, Public Space, and Civic Participation*, we examine different forms of communication within the localities. Particular attention is paid to urban design and public spaces as conditions for social encounters and community life, as well as to the role of the settlements in shaping these spaces. Residents appropriate their environment in ways that reflect their everyday physical movement, lifestyle, and leisure practices. The lack, or lower quality, of parks and recreational areas is compensated by access to the surrounding natural environment. Newcomers tend not to ascribe great importance to preserved historical buildings or to the tangible and intangible heritage of the localities, as these elements play little role in their daily lives. We found especially interesting the residents' attitudes towards cemeteries – rapid population growth has created pressure for more spatially efficient burial practices, but none of the studied localities has implemented such measures as yet. Nevertheless, each community is aware of this issue and attempts to address it within its financial and spatial constraints. We also studied virtual space – online communication and its significance for relations between the municipalities and their inhabitants, as well as among the inhabitants themselves. In addition, we documented various expressions and forms of civic participation in local decision-making processes, ranging from election turnout to short-term, non-institutional group initiatives and the activities of civic organisations. Our field research demonstrates that participation in local development fosters residents' relationship to the locality, strengthens their territorial identity and sense of belonging, and ultimately enhances their quality of life.

Chapter Four focuses on social life, cultural and community events, and civic participation. For a newly emerging locality to foster relationships among its residents, it is crucial to provide opportunities for in-person encounters. Social and cultural events and celebrations play a key role in the everyday life of contemporary communities. They are essential both for understanding community life and for revealing collective values. To harness the potential brought by new residents, it is

important to create networks within the locality and strengthen inter-community relationships so that the social capital of smaller groups (e.g., neighbours and civic organisations) becomes an asset to the broader community. The activities of socio-cultural and interest associations, together with residents' willingness to participate in community life and in the development of the settlement, strongly influence the vitality of the local community. In every locality we studied, we documented recurring cultural and social events as well as their organisers and key actors. We also paid attention to a relatively new phenomenon that has become part of the repertoire of traditional events in Slovak municipalities over the past twenty years – Municipal Days. This festivity has special significance in the context of suburbs, which attract many young families as a result of rapid development. For newcomers, Municipal Days offer an opportunity to step out of private space, meet neighbours, and integrate into the local community. For local organisations, they serve as a chance to recruit new members, while for municipal leadership, they represent an opportunity to showcase achievements and encourage residents to take part in developmental initiatives.

Chapter Five, *Life in the Suburbs – The Inhabitants' Perspective*, gives voice to our research partners. Here we present excerpts from semi-structured interviews with inhabitants of the studied localities. From each locality we include transcripts of two or three interviews (in one case also a song lyric). The material is organised by locality and then thematically structured by individual respondents. This emic approach – a view and interpretation from within – helps us to understand community life from the perspective of its members. By using their own categories and meanings, respondents reveal how they perceive their locality, their community, and its residents. They discuss their everyday lives, situations and factors they see as shaping quality of life, neighbourly relations, modes of communication, social life, and their perceptions of transformations in the locality. They also reflect on feelings of belonging, experiences of togetherness, their sense of home, and their visions for the future. In this way, we provide space for our research partners and present an insiders' perspective on life in some of Bratislava's suburbs today.⁵⁸

In the **Final Summary**, we provide an analytical interpretation of selected issues. We focus on questions which we consider particularly helpful for understanding suburban life and which should become the subject of future multi-methodological research. As qualitative research typically does not allow for broad generalisation, our interpretations are contextualised by considering the results of geographic and sociological studies on quantitative data.

While considering respondents' motivations for choosing a locality, the collision between expectations and lived reality revealed that a crucial variable was the stage of life during which they decided to move to the suburbs. Basic age factors – evolutionary stages of life – serve as a guide. Youth, middle age, and old age, along with their sub-stages, carry distinct orientations towards housing, community, and the future. Each represents a distinct set of expectations, values, and priorities that individuals bring into suburban communities.

⁵⁸ The answers have been anonymised. We only provide respondents' gender, age, the date when they moved to the locality, and the date of the interview.

The interviews, as well as the pre-election anthem of one of the municipalities cited in Chapter Five, clearly depict suburbs as places (both physical and virtual) of ongoing negotiation. These negotiations concern competing notions of a good life, divergent expectations, demands, values, and goals. Newcomers bring their own imaginaries of suburban living and, in everyday life, confront them with the perspectives of long-term inhabitants. Each locality is shaped by different parameters determined by its history, administrative incorporation, population composition, and developmental trajectory.

A key distinction in residents' attitudes towards the spatial and community aspects of the locality (belonging) concerns their living strategy – whether they view their home as temporary, long-term, or even permanent. These strategies are not always apparent immediately after moving but evolve over time, influenced by various push and pull factors in the city-suburb dynamic. Families with children often integrate most rapidly, seeking out peer groups and neighbourhood networks, yet as children leave for schools outside the locality, ties with childhood friends loosen and new communities emerge.

The relationship to the locality's history illustrates processes of identification with shared space. Old and new residents often negotiate their positions through municipal politics, particularly elections. Autochthonous inhabitants may resist newcomers taking leadership roles.

However, the distinction between old and new inhabitants evolves over time, as the former need not necessarily have been born in the locality. What matters is integration into prevailing local values – communication, respect for order, interest in the surroundings, and shared lifestyles. Where these align, autochthony, as well as differences of age, religion, ethnicity, and social background, becomes less relevant.

Quality of life in the municipalities is in flux. Even during the research period, everyday life was reshaped by new roads in Hviezdoslavov and Chorvátsky Grob, along with improvements in infrastructure and basic services (shops, postal services, health care). While private gardens remain valued, respondents highlighted the importance of public spaces, especially parks with water features, playgrounds, and sports grounds. In many cases, residents themselves repurpose empty 'non-places' for neighbourly encounters, seating, or children's play. Long-term residents whose roots in the localities go back to the first settlement waves recall earlier landscapes of fields, meadows, and marshes – features visible today only on old maps. Contemporary suburban streets, now lined with concrete walls, may appear as 'non-places' to outsiders, yet for locals they carry layers of social meaning. Benches on porches or in front of concrete walls, improvised greenery, hockey nets, or basketball hoops transform seemingly anonymous spaces into familiar, neighbourly ones. Through everyday practices, creativity, and a sense of safety, these areas acquire identity. In this way, what might appear as a non-place becomes a meaningful place, animated by people and experiences. From a chronological perspective, the localities represent places where past, present, and future intersect. The historical legacy has two sides. On the one hand, there is the localities' *genius loci*, tangible in the older parts of Chorvátsky Grob and Zálesie, parts of Hviezdoslavov, and, in a shorter horizon, even

in Podkorepušky. On the other hand, the past manifests itself in unfinished tasks that still burden the present, most prominently in the absence or inadequacy of sewage systems. For objective reasons, none of the four localities has yet succeeded in establishing this essential infrastructure. Nevertheless, residential development has proceeded, and the number of new inhabitants has grown. Today, ensuring quality potable water, adequate sewage, and effective drainage of rainwater are issues that resonate in each of the localities.

Another pressing concern is the lack of schools. This issue, it is important to note, does not affect Podkorepušky, where inhabitants are well aware of living in a recreational zone. Their spatial orientation is directed more towards the centre of Bratislava than towards Záhorská Bystrica, of which Podkorepušky is administratively a part. In this context, Podkorepušky offers a glimpse into as yet understudied districts of Bratislava's periphery, where the function of former garden colonies is gradually shifting from recreation to permanent residence. At the municipal level, these processes are guided by city districts or the municipalities of which they are part. Residents' testimonies revealed two typical pathways into Podkorepušky: some inherited their gardens and/or cabins, while others were informed of available properties by friends or acquaintances already living in the locality. All were motivated by the question of long-term housing, with the desire to own a home as a guiding principle. Older inhabitants, descendants of the original gardeners, compared the era of garden colonies with the transformation brought by newcomers and the conversion into year-round housing. Newcomers described how their initial expectations of suburban life gradually materialised.

Across all responses, a common denominator emerged: the geographical attractiveness of the locality. The proximity of forest and nature, offering opportunities for hiking and biking, was a strong pull factor. For young families in particular, affordability – both in property prices and living expenses – was decisive, though costs are now gradually rising. Another crucial factor was the locality's connection to Bratislava via public transport and access to essential services. Interestingly, respondents acknowledged the shortcomings – lack of sewage, poor access to certain streets – but did not consider them decisive obstacles to settlement.

There was no marked disjunction between expectations and lived reality. On the contrary, respondents made their choices with a realistic awareness of both the benefits and limitations of the locality. Elements perceived as problematic, such as infrastructure deficits, were balanced out by valued qualities of the space – especially the proximity of the Little Carpathians mountains and the quality of neighbourly relations. These, in the respondents' view, were fundamental to quality of life.

In this light, the community of year-round Podkorepušky residents is bound not only by co-residence but also by shared lifestyle orientations and value preferences. They embody a particular mode of suburban living, marked by specific practices of space usage and consumption patterns.

Finally, the quality and safety of roads, as well as connections to Bratislava through public transport, remain topical and pressing issues for all the localities under study.

The results of our qualitative research challenge the established stereotype of suburban uniformity. While many of the characteristics of the former garden colony Podkerepušky are specific, they resonate with patterns observed in the three municipalities (especially in Zálesie, which has thus far largely preserved its *genius loci*). Unlike Podkerepušky, however, these communities rest on a deeper historical continuity of settlement. In Hviezdoslavov and Chorvátsky Grob, local development is strongly shaped by the legacy of the 2010 ruling on expansion, which began to materialise only after the recent completion of motorway connections to Bratislava. This illustrates a recurring spiral: every simplification in transport stimulates demand for housing, which in turn raises prices and attracts developers. Unless disrupted by external factors, such dynamics continue until the very success of expansion creates new traffic and infrastructural problems. Local mayors have only limited influence on developments already approved, leaving municipalities vulnerable to decisions taken in the past.

Looking ahead, it is important to consider demographic changes. New categories of residents are emerging: young singles using cheaper suburban housing as starter homes and middle-aged individuals, divorced and childless, or raising children not yet independent. With the ageing of the population, there is also a growing demand for care facilities for dependent seniors. Two of the suburbs under study have already responded to this demand. Equally relevant, though absent from current public debate, is the issue of rental housing for professionals required by the rapidly growing municipalities. The origins and composition of future resident populations remain uncertain, yet they will profoundly shape suburban social dynamics.

While not everything can be foreseen, past experience underscores the importance of avoiding ‘land mines’ for future generations – problems created by today’s short-sighted planning and left for municipal leaders to resolve 15 – 20 years later. Responsible planning must be multi-scalar (local and regional), deliberate, comprehensive, transparent, and participatory. Involving residents in both informative and recreational municipal events can strengthen their willingness to take part in local life.

The vitality of suburban municipalities depends on whether inhabitants come to see their stay as permanent rather than temporary or provisional. Belonging, community cohesion, and local identity can grow only if residents view their locality not merely as housing, but as a home – a good place to live.

O AUTORKÁCH

PROF. PHDR. ZUZANA BEŇUŠKOVÁ, CSC.

pracuje od roku 1983 v Ústave etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., kde sa zameriava na výskum obyčají, kultúrne dedičstvo Slovenska v kontexte regionálneho rozvoja a dejiny slovenskej etnológie. V rokoch 1996 – 2025 učila etnológiu na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Je autorkou a spoluautorkou niekoľkých vedeckých a odborných knižných publikácií (Tradičná kultúra regiónov Slovenska, Religiozita a medzikonfesionálne vzťahy v lokálnom spoločenstve, Tekovské Lužany – kultúrna a sociálna diverzita vidieckeho spoločenstva, Liptovská Teplička od druhej polovice 20. storočia, Dejiny slovenskej etnológie v 20. storočí, Občianske obrady na Slovensku, Už sa chystá svadba istá, Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?, Podpoľanie/Regionálna materiálna kultúra: východiská pre súčasnú prax 1, Dobré miesto pre život) a približne stovky vedeckých štúdií. Spolupracovala pri tvorbe viacerých audiovizuálnych odborných dokumentov (Dobre nám je v Petržalke bývať, Boli sme dedinou roka 2005, Marinka, Cyklus Osobnosti slovenskej etnológie).

PHDR. MONIKA VRZGULOVÁ, CSC.

pracuje v Ústave etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. od roku 1987. Venuje sa štúdiu pamäti, s dôrazom na reprezentácie historických udalostí a období (holokaust, komunistický režim) a politiky spomínania, ale aj otázkam identity, medzi-generačnej komunikácie a urbánnej etnológie. V spolupráci s mimovládnyimi organizáciami spracováva výsledky svojich výskumov do vzdelávacích programov pre študentov aj učiteľov stredných škôl. V rokoch 2005-2017 viedla Dokumentačné stredisko holokaustu v Bratislave. Má dlhoročné skúsenosti s prezentáciou výsledkov výskumov na vedeckých aj diskusných podujatiach pre verejnosť a spolupracuje s médiami. Publikovala zatiaľ osem monografií (najnovšia Oral history and the Holocaust in Slovakia. Selective and contradictory memories) a desiatky štúdií (napr. Mesto v spomienkach jednej vekovej skupiny. Mládež v Trenčíne v 60. rokoch 20. storočia, Trenčín – mesto pod hradom. Stratégie lokálnej politiky pri vytváraní imidžu mesta, Zabudnite na Sabotov! Ľudia na novej štátnej hranici – každodenný život a politika, Mesto pre turistov. Stratégie pri tvorbe vlastného imidžu, Trenčín medzi tradíciou, transformáciou a globalizáciou. Pevné body lokálnej politiky jedného mesta).

Zuzana Beňušková – Monika Vrzgulová

ŽIVOT V SUBURBIÁCH BRATISLAVY

Vybrané etnologické aspekty

Vydal: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Bratislava
v rámci edície Etnologické štúdie ako svoju 63. v roku 2025.

Prvé slovenské vydanie.

Obálka a grafická úprava: Zing-Print

Jazyková korektúra: doc. PhDr. Hana Hlôšková, CSc.

Preklad: Jakub Tlodka

Fotografie: Zuzana Beňušková, Monika Vrzgulová

Tlač: Zing-Print

Náklad: 100 ks

ISBN 978-80-69127-03-6 (brožovaná väzba)

ISBN 978-80-69127-04-3 (PDF)

DOI: <https://doi.org/10.31577/2025.9788069127043>

Táto monografia je Open Access publikáciou, jej používanie sa riadi medzinárodnou licenciou
Creative Commons Attribution 4. 0 License

9 788069 127043